वर्तमानातील
रक्त कत्तलींचे
अमानवी नर्तन
विश्वाला व्यापू पाहणारा
भविष्यगामी
आतंकतेचा अंधार
थोपवत.... मिटवत
जाईल का
शांततेचे कबुतर ?

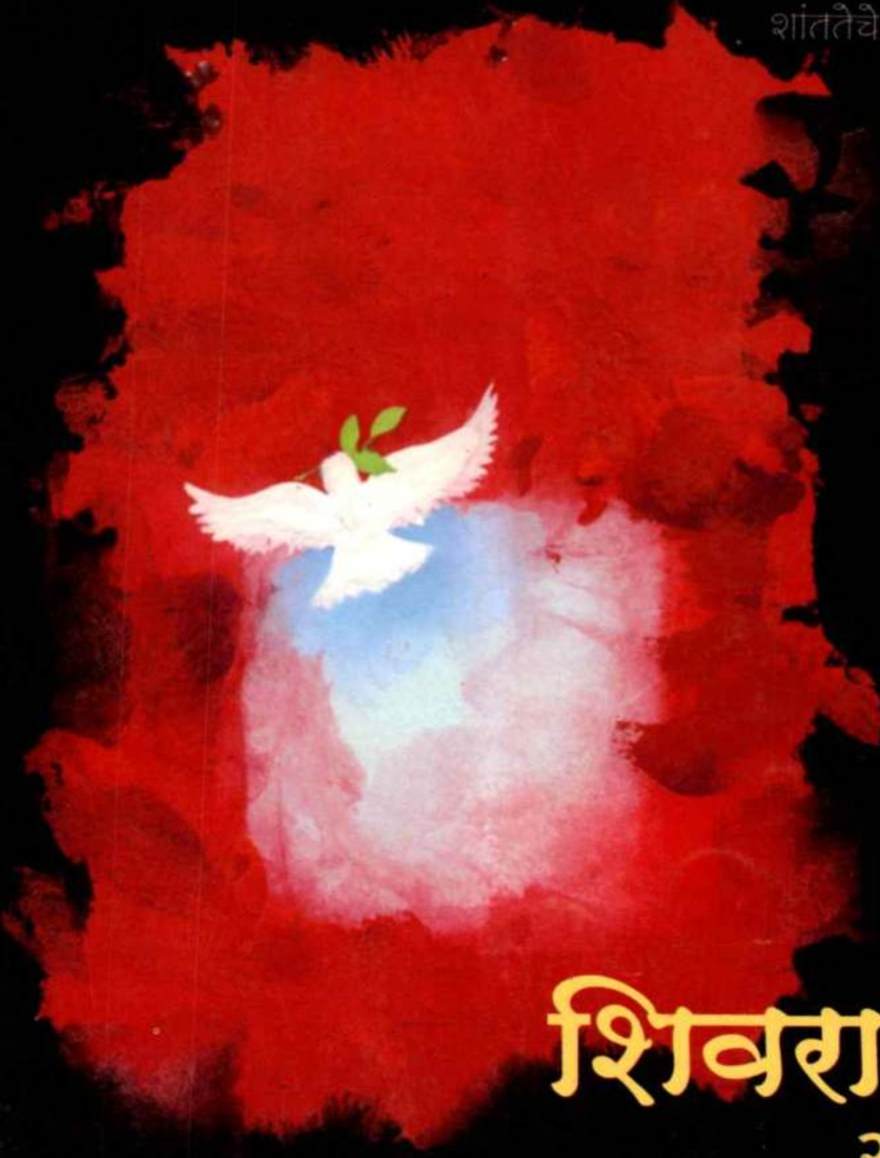

शिवराज

२००२

' शिवराज - २००२ ' अंकास हार्दिक शुभेच्छा !

फॅक्स (०२३२०) ३९१२६ फोन : (०२३२०) ३९०२८, ३९०३७

दौलत शेतकरी सहकारी साखर कारखाना, लि., हलकर्णी

तालुका - चंदगड, जि. कोल्हापूर (महाराष्ट्र) पिन : ४१६ ५५२

रजि. नं. एम. एस. सी. एस./५७/९५ दि. २६-१०-९५

अद्वितीय कलाकृतीसाठी

दौलत पार्टीकल बोर्ड

आय. एस. आय. IS-3087/1985 CML-7213961

- अत्याधुनिक तंत्राज्ञानाने विकसित केलेले केवळ ऊसाचे चिपाडापासून उत्पादन.
- वास्तूशिल्प सजावट क्षेत्रामध्ये 'दौलत पार्टीकल बोर्ड' म्हणजे नाविन्याची नवलाई.
- आकर्षक रंगछटांमुळे अंतर्गत सजावट व फर्निचर निर्मितीसाठी कारागिरांचे कल्पकतेला विस्तृत स्वरूपातील नवीन पर्वणी.
- मजबूत आहेच, शिवाय हवामानांतील बदलाचा व पाण्याचा कोणताही अनिष्ट परिणाम होत नाही.
- चिरा पडत नाहीत. ढलपे, सूत अगर गाठी नाहीत, त्यामुळे लाकडी फर्निचर पेक्षाही अनेक फायदे एकाच वेळी साधण्याची किमया.
- आर्थिकदृष्ट्या किफायतशीर असल्याने उत्पादन खर्चातही बचत.

प्रा. एल. जी. पाटील
प्र. कार्यकारी संचालक

गोपाळराव मोतीराम पाटील
चेअरमन

बापूसाहेब रखमाजीराव देसाई
व्हा. चेअरमन

● संचालक मंडळ ●

दौलत शेतकरी सहकारी साखर कारखाना, लि., हलकर्णी, ता. चंदगड, जि. कोल्हापूर

कर्मवीर विठ्ठल रामजी शिंदे शिक्षण संस्था, गडहिंग्लज संचालित

शिवराज कला, वाणिज्य आणि डी. एस. कदम विज्ञान महाविद्यालय

व

संभाजीराव माने कनिष्ठ महाविद्यालय,

(कला, वाणिज्य व विज्ञान)

गडहिंग्लज

शिवराज

२००१-२००२

संपादक मंडळ

- अध्यक्ष — प्राचार्य डॉ. डी. व्ही. तोगले
- प्रमुख संपादक — प्रा. सुधीर जोशी
- सहाय्यक संपादक — प्रा. व्ही. एम्. सुरंगे
- विभागीय संपादक — प्रा. ए. बी. कुंभार (मराठी विभाग)
  - प्रा. डॉ. के. आर. पाटील (हिंदी विभाग)
  - प्रा. सौ. एस. ए. मुजुमदार (इंग्रजी विभाग)
  - प्रा. डॉ. एस. के. नेर्ले (विज्ञान विभाग)
  - प्रा. एम. आर धनगर (जाहिरात विभाग)
- मुद्रण — नवयुग मुद्रणालय, गडहिंग्लज.
- छायांकन — शिवम फोटो व्हिजन, गडहिंग्लज.

मुखपृष्ठ :
दहशतवादी अंध:कार आणि हिंसक रक्तपाताची भयावहता छेदली जाईल अशी आशा व्यक्त करणारी धवलता चित्रीत केली आहे चित्रकार श्री. रमण लोहार यानी.

कर्मवीर विठ्ठल रामजी शिंदे शिक्षण संस्था, गडहिंग्लज.

कार्यकारी मंडळ

सन १९९८ ते २००३

मा. प्रा. किसनराव विठ्ठलराव कुराडे	अध्यक्ष
मा. श्री. वसंतराव आबासाहेब देसाई	उपाध्यक्ष
मा. श्री. बाबासाहेब अडकूरकर	उपाध्यक्ष
मा. प्रा. भैरव गुंडोपंत कुंभार	उपाध्यक्ष
मा. प्रा. डॉ. मानसिंगराव कृष्णाजी जगताप	सचिव
मा. प्रा. आनंदराव शिवाजी नाळे	सहसचिव
मा. श्री. किसनराव गणपतराव पाटील	सहसचिव
मा. डॉ. बाळासाहेब मलगोंडा चांडके	खजिनदार
मा. श्री. तुकाराम आप्पा पाटील	सदस्य
मा. प्रा. मुकुंदराव एच. कदम	सदस्य
मा. प्रा. रामराव मुगूटराव पवार	सदस्य
मा. ॲड. श्रीपतराव दिनकरराव शिंदे	निमंत्रित
मा. श्रीमती निवेदिता संभाजीराव माने	निमंत्रित
मा. बाजीराव गणपतराव देसाई	निमंत्रित
मा. रामचंद्र भीमराव चव्हाण	निमंत्रित
मा. प्रा. जॅकोबा यंत्रू बारदेस्कर	अंतर्गत हिशेब तपासणीस
मा. श्री. बळीराम देसाई	अंतर्गत हिशेब तपासणीस

स्थानिक व्यवस्थापन समिती

मा. प्रा. के. व्ही. कुराडे	अध्यक्ष
मा. प्राचार्य डॉ. डी. व्ही. तोगले	सेक्रेटरी
मा. प्रा. डॉ. एम. के. जगताप	सदस्य
मा. डॉ. पी. जी. कुलकर्णी	सदस्य
मा. प्रा. ए. एस. नाळे	सदस्य
मा. डॉ. एस. एम. कदम	सदस्य
प्राध्यापक प्रतिनिधी	
मा. प्रा. के. बी. केसरकर	सदस्य
प्राध्यापक प्रतिनिधी	
मा. प्रा. आर. बी. तेली	सदस्य
प्राध्यापक प्रतिनिधी	
मा. बी. एस्. मोहिते	सदस्य
प्रशासकीय कर्मचारी प्रतिनिधी	

शालेय समिती

मा. प्रा. के. व्ही. कुराडे	पदसिध्द अध्यक्ष
मा. प्राचार्य डॉ. डी. व्ही. तोगले	सचिव
मा. श्री. आनंदराव चव्हाण	सदस्य
मा. श्री. बाबुराव तथा वाय्. आर. मोहिते	सदस्य
मा. श्री. टी. ए. पाटील	सदस्य
मा. प्रा. ए. एस. नाळे	सदस्य
मा. सौ. एस. वाय. कोले	सदस्या

प्रेरणा

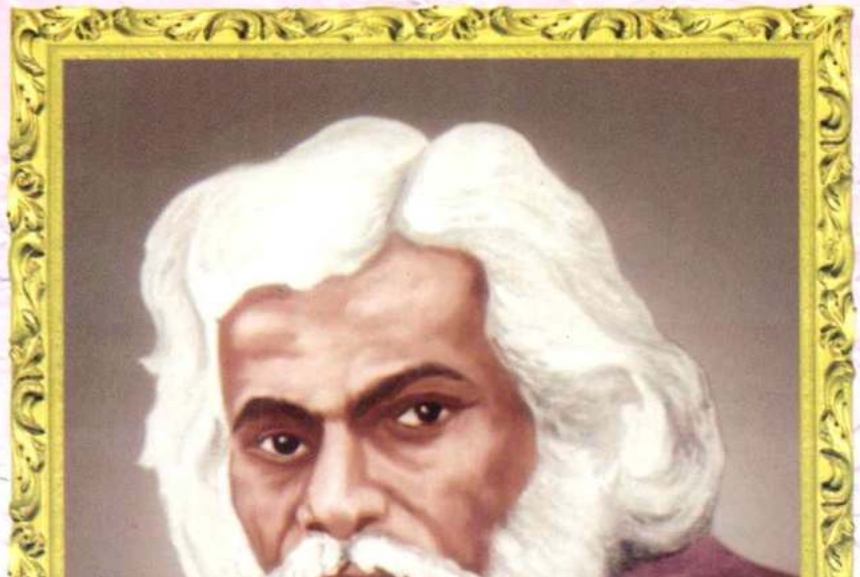

कर्मवीर विठ्ठल रामजी शिंदे

नेतृत्वाची सशक्त परंपरा

संस्थापक अध्यक्ष

कै. खा. बाळासाहेब माने

माजी अध्यक्ष

मा. श्री. डी. एस्. कदम

विद्यमान अध्यक्ष

मा. प्रा. के. व्ही. कुराडे

प्राचार्य डॉ. डी. व्ही. तोगले

विद्यार्थ्यांचे गुणवंत नेतृत्व

विद्यापीठ प्रतिनिधी

सचिन हिरेमठ

प्रकाश कांबळे
११ वी साहित्य

सागर सुर्वे
११ वी विज्ञान

तानाजी पाटील
११ वी वाणिज्य

कु. अनिता पाटील
१२ वी साहित्य

प्रवीण सांवत
विज्ञान भाग १

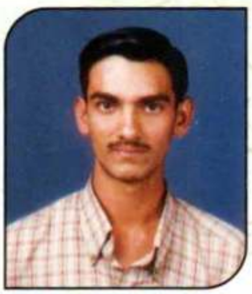

संतोष शिंदे
वाणिज्य भाग २

विजय घेन्जी
साहित्य भाग २

कु. आशालता पाटोळे
साहित्य भाग ३

अनिल कोकितकर
संगणक विज्ञान भाग २

कु. शिल्पा जाधव
साहित्य भाग ३

संतोष दळवी
साहित्य भाग २

मनोगत .....

'शिवराज' वार्षिकासाठी मनोगत व्यक्त करताना माझे अंत:करण कृतज्ञतेने व कृतार्थतेने भरुन आले आहे. १९६४ साली गडहिंग्लज येथे ताराराणी विद्यापीठाच्या माध्यमातून तत्कालीनखा. मा. व्ही. टी. पाटील, डॉ. पाळी यांच्या सहकार्याने शिवराज सुरु झाले. आरंभापासून गडहिंग्लज आजरा व चंदगड या तीन तालुक्यांचे शैक्षणिक केंद्र म्हणूनच शिवराजकडे बघितले गेले. १९७४ ला संस्थांतर होऊन मा. खा. बाळासाहेब माने यांनी या महाविद्यालयास स्वत:ची अस्मिता, चेहरा व प्रतिमा देण्याचा प्रयत्न आपल्या अखेरच्या दिवसापर्यंत केला. श्री. डी. एस. कदमअण्णा यांनी खासदार मानेसो यांना साथ देत विज्ञान विभागासह स्वत:च्या इमारतीसाठी आग्रह धरुन शिवराजला रंगरुप दिले.

बहुजन सामाजाच्या सर्वांगीण विकासासाठी, सर्वांगीण परिवर्तनासाठी प्रबोधन करुन प्रज्ञा व स्वावलंबनाचे प्रतीक असलेले महर्षी कर्मवीर वि. रा. तथा अण्णासाहेब शिंदे यांच्या नावाने संस्थेचा प्रपंच १९७४ पासून सुरु आहे. शैक्षणिक ध्येयवाद, सामाजिक अभिसरण या मुल्यांवर विश्वास ठेवून आपले महाविद्यालय काम करीत आहे. संस्थेची स्वत:ची अशी परंपरा खा. बाळासाहेब माने, मा. डी. एस्. कदम व विद्यमान अध्यक्ष मा. प्रा. किसनराव कुराडे यांनी कायम ठेवली आहे.

१९८२ साली विज्ञान विभागाची जोड मिळाली. Physics या विषयात विद्यापीठात गुणवंत यादीत येणाऱ्या विद्यार्थ्यांची परंपरा याही वर्षी चालू राहिली. संस्थाध्यक्ष प्रा. किसनराव कुराडे यांनी संगणक शिक्षणावर भर देण्याचा संकल्प सोडला. यंदा B. Sc. भाग तीनला Computer Science ची पहिली बॅच परीक्षेस सामोरी जात आहे. गेल्या वर्षी Bachelor in Computer Science हा पदवी अभ्यासक्रम आपण सुरु केला. विद्यापीठ क्षेत्रात उत्कृष्ट विद्यालयबाबत 'शिवराज' या वर्षी आघाडीवर आहे. एमए ए. संभाजी, मराठी हिंदी हे ही वर्ग आपल्या परीने महाविद्यालयाच्या लौकिकात भर घालीत आहेत.

यंदा व्यवस्थापन क्षेत्राशी संबंधित Bachelor in Business Administration हा करीअर कोर्स विना अनुदान तत्वावर सुरु असून प्रवेश परीक्षेने त्याची सुरुवात झालेली आहे. आगामी काळात Internet, Electronic, Banking या माध्यमांमुळे व्यवस्थापन क्षेत्रात तज्ज्ञ व प्रशिक्षित मनुष्यबळ पुरविण्यासB. B. A. सारखा कोर्स महत्वाची भूमिका बजावेल.

या महाविद्यालयाचे प्राचार्यपद अत्यंत कठीण, खडतर व जोखमीच्या काळात मी स्वीकारले गेली १९ वर्षे या परिवाराचे नेतृत्व करतांना शैक्षणिक मूल्ये व ध्येयवाद यांच्याशी तडजोड न करता कार्य केले. त्याची नोंद समाजपुरुषाच्या ह्रदयात आहे. यावर्षीच्या पंचायत राज्य, जि. प. निवडणुकीत विजयी झालेले बहुसंख्य उमेदवार उदा. श्री. प्रकाशराव चव्हाण, श्री. शिवाजीराव खोत हे 'शिवराज' चे माजी यु. आर. आहेत. ग्रामीण नेतृत्व, आर्थिक नेतृत्व आता सुशिक्षितांकडे येत आहे. गेली ३८ वर्षे गडहिंग्लज, आजरा व चंदगड या तीन तालुक्यात शिवराजने महत्वाचे योगदान दिले आहे. अनेक कर्तबगार अधिकारी, पोलीस अधिकारी, गुणवंत शिक्षक, प्रशासक आमच्या महाविद्यालयात घडले. दरवर्षीचा साहित्य अकादमी पुरस्कार मिळवलेले मराठीतील तिसऱ्या पिढीचे लेखक प्रा. राजन गवस १९८० मध्ये शिवराजमध्येच घडले. अशा अनेक घटनांची नोंद भविष्यासाठी आपणास करावी लागेल. आजचा वर्तमान हा उद्याचा इतिहास आहे. याचे भान ठेवूनच आपण वागले पाहिजे. आमचे माजी विद्यार्थी विलास माळी हे ही आज मराठीतील आघाडीचे कवी म्हणून ओळखले जात आहेत.

प्रचंड तणावाच्या व आर्थिक आणीबाणीच्या स्थित्यंतरातून आपण जात आहोत. सीमेपलीकडचा दहशतवाद व उदारीकरणाने निर्माण केलेले मानवी रोजगारापुढचे आव्हान याच्याशी मुकाबला करावाच लागेल. देशाच्या अशांत सीमेवर पहारा देणारे आमचे असंख्य विद्यार्थी जवान धारातीर्थी शहीद झाले. यंदा श्री. कोकितकर हे पाक अतिरेक्यांचा प्रतिकार करतांना शहीद झाले. याही वर्षी मोठ्या प्रमाणात आमचे विद्यार्थी लष्कर भरतीत आघाडीवर होते. देशाच्या संरक्षणासाठी प्राणांची आहुती देणाऱ्या या झुंझार वीरांना आमचे भावपूर्ण अभिवादन.

अनेक अंगांनी महाविद्यालय बोलत असते. यंदा अल्पावधीतच प्रमुख संपादक प्रा. सुधीर जोशी यांचे सहकारी डॉ. के. आर. पाटील, प्रा. आनंद कुंभार, प्रा. सौ. मुजूमदार व प्रा. सुरंगे यांच्या अथक परिश्रमातून या वर्षीचे 'शिवराज' प्रसिध्द होत आहे. सर्व संबंधित घटकांना धन्यवाद देऊन माझे मनोगत आवरते घेतो.

डॉ. डी. व्ही. तोगले

प्राचार्य

संपदकीय......

प्रिय रसिक वाचक....

महाविद्यालयामध्ये दरवर्षी अनेक लहान मोठे उपक्रम होत असतात. सर्वच उपक्रमातून विद्यार्थ्यांच्या विचारशक्तीला आणि निर्मितीशक्तीला विकसित करण्याचा प्रयत्न होत असतो. अभ्यास, कला आणि क्रीडा या तीनही पातळीवर विद्यार्थ्यांना योग्य मार्गदर्शन व्हावे आणि त्यांच्यातील सूप्त गुण योग्य दिशेने व्यक्त व्हावेत यासाठी संस्कारशील उपक्रमांचे जाणिवपूर्वक आयोजन केले जाते. महाविद्यालयाची उपक्रमशीलता आणि विद्यार्थ्यांची सृजनशीलता यांच्या संमीलनातून चालू शैक्षणिक वर्षात अनेक चांगल्या गोष्टी घडल्या. 'शिवराज-२०००' वार्षिकांकातून आपल्या समोर त्या आणण्याचा प्रयत्न केला आहे.

कला, क्रीडा क्षेत्रातील आणि अभ्यासातील गुणवंतांचे कौतूक करण्याबरोबरचं नव्यानेच लिहित्या झालेल्या विद्यार्थीवर्गाला लेखनाची संधी प्राप्त करून देणे हे या अंक प्रकाशनामागील महत्त्वाचे उद्दिष्ट आहे.

राजकीय, सामाजिक आणि धार्मिक क्षेत्रांमध्ये होणाऱ्या अनेक उलथापालथी, तेथील आंदोलने, तिथला प्रक्षोभ यांचा परिणाम महाविद्यालयीन युवक, युवतींच्या अत्यंत संवेदनशील मनावर होत असतोच. त्यांच्या स्वत:च्या म्हणून त्याबद्दल काही प्रतिक्रीया असतात. या अंकातील लेख, कथा, कवितांच्या माध्यमातून वाचकांच्या समोर त्यांच्या प्रतिक्रिया येत आहेत.

या शैक्षणिक वर्षात शिवराज परिवारावर कांही दुख:द प्रसंग ओढवले. त्यांची नोंद येणे अत्यावश्यक वाटते. आमच्या महाविद्यालयातील प्राध्यापक व्ही. आर. पाटील यांच्या वडिलांचे दु:खद निधन झाले. डॉ. कोतमीरे, प्रा. बी. डी. आजळकर व डॉ. बी. जे. देसाई यांचे मातृछत्र हरपले. या प्राध्यापकांच्या आणि त्यांच्या कुटुंबियांच्या दु:खामध्ये सर्व शिवराज परिवार सहभागी आहे.

हा अंक सिध्द करण्यासाठी सहाय्यक संपादक प्रा. व्ही. एम. सुरंगे, विभागीय संपादक, डॉ. के. आर. पाटील, डॉ. एस. के. नेर्ले, प्रा. सौ. मुजुमदार, प्रा. ए. बी. कुंभार आणि जाहिरात मिळविण्यासाठी अथक प्रयत्न करणारे ज्येष्ठ प्रा. एम. आर. धनगर यांचे बहुमोल सहाय्य लाभले आहे.

महाविद्यालयाच्या प्रशासन विभागाकडून अनेक प्रकारची माहिती अधिक्षक, श्री. बी. एस. मोहिते आणि त्यांचे सहकारी श्री. अशोक कदम, श्री. बाबूराव रेगडे, श्री. बाळासाहेब सावंत, श्री. वाय. डी. पाटील, श्री. डी. एम्. मोरे यांनी वेळेत पुरविली. कै. खास. बाळासाहेब माने यांचे दुर्मिळ छायाचित्र श्री. डी. जी. रेंदाळे यांनी उपलब्ध करून दिले. या अंकाचे आशयघन मुखपृष्ठ प्रा. व्ही. एम. सुरंगे आणि डॉ. के. आर. पाटील यांच्या संवादी कल्पनेतून आविष्कृत झाले आहे. नवयुग मुद्रणालयाचे श्री. पी. आर. इंगळे आणि श्री. रमेश बुगडे यांनी अतिशय कमी वेळात या अंकाची देखणी छपाई केली. या अंक प्रकाशनात प्रा. डॉ. डी. व्ही. तोगले यांच्या बहुमोल मार्गदर्शनाचा आमच्या संपादक मंडळास लाभ झालेला आहे. या सर्वांचेच मन:पूर्वक आभार आणि लिहू इच्छिणाऱ्या विद्यार्थ्यांना अंत:करणपूर्वक शुभेच्छा !

प्रा. सुधीर चिंतामण जोशी

प्रमुख संपादक

आमचा प्राध्यापक वर्ग

■ इंग्रजी विभाग

□ प्राचार्य डॉ. डी. व्ही. तोंगले

□ प्रा. के. बी. केसरकर

□ प्रा. जी. जी. गुळवणी

□ प्रा. डॉ. एन्. आर. सावंत

□ प्रा. सौ. एस्. ए. मुजुमदार

□ प्रा. आर. बी. कांबळे

□ प्रा. के. ए. सावेकर

■ मराठी विभाग

□ प्रा. एस्. सी. जोशी

□ प्रा. एम्. व्ही.कांबळे

□ प्रा. ए. बी. कुंभार

□ प्रा. ए. के. मोरमारे

□ प्रा. व्ही. व्ही. बिर्जे
(३०-११-२००१ पर्यंत)

□ प्रा. व्ही. एम्. सुरंगे

□ प्रा. व्ही. एस्. मुसाई

■ हिंदी विभाग

□ प्रा. डॉ. के. आर. पाटील

□ प्रा. सौ. एस्. बी. पोवार

□ प्रा. एम्. बी. महाजन

■ अर्थशास्त्र विभाग

□ प्रा. ए. ए. पवार

□ प्रा. डी. आर. खटके

□ प्रा. एन्. बी. जाधव

□ प्रा. सौ. एस्. वाय. कोले

□ प्रा. एस्. एस्. येळेकर

■ समाजशास्त्र विभाग

□ प्रा. व्ही. एन्. गजेंद्रगड

□ प्रा. एम्. आर. धनगर

□ प्रा. ए. व्ही. कुराडे

□ प्रा. एम्. बी. पाटील

■ राज्यशास्त्र विभाग

□ प्रा. एस्. बी. भोळे

□ प्रा. एन्. आर. कोल्हापुरे

□ प्रा. एस्. डी. जाधव
(३१-३-२००२ पर्यंत)

□ प्रा. सी. ई. धुमाळ

■ मानसशास्त्र विभाग

□ प्रा. आर. व्ही. गुंडे

□ प्रा. ई. जी. कांबळे

□ प्रा. एम्. एस्. घस्ती

■ भूगोल विभाग

□ प्रा. डी. एच्. पाटील

■ शारीरिक शिक्षण

□ प्रा. ए. एस्. नाळे

□ प्रा. एस्. एस्. सावंत

■ वाणिज्य विभाग

□ प्रा. सी. एस्. गवसणे

□ प्रा. एन्. डी. खिचडी

□ प्रा. आर. बी. तेली

□ प्रा. सौ. एस्. जी. मुळीक (सटाले)
(३१-३-२००२ पर्यंत)

□ प्रा. आर. एन्. हारगुडे

□ प्रा. ॲड. एम. ए. बामणे

□ प्रा. वाय्. पी. कोले

□ प्रा. एस्. बी. कडूकर

आमचा प्राध्यापक वर्ग

■ रसायनशास्त्र विभाग
- □ प्रा. डॉ. टी. एन्. पाटील
- □ प्रा. डॉ. टी. एन्. पोवार
- □ प्रा. डॉ. बी. जे. देसाई
- □ प्रा. व्ही. बी. कुरळे
- □ प्रा. ए. एम्. हसुरे
- □ प्रा. बी. डी. अजळकर
- □ प्रा. ए. एन्. भिंगारे
- □ प्रा. एस्. ए. वाडकर
- □ प्रा. कु. एस्. एस्. पोवार (३१-३-२००२ पर्यंत)
- □ प्रा. पी. एम्. भोईटे
- □ प्रा. एस्. एच्. रावण

■ गणित विभाग
- □ प्रा. डी. जी. वाठारे
- □ प्रा. एन्. एम्. गरुड

■ भौतिकशास्त्र विभाग
- □ प्रा. डॉ. एस्. ए. जोडगुद्री
- □ प्रा. डॉ. बी. डी. मुरगी
- □ प्रा. डॉ. एम्. पी. पाटील
- □ प्रा. बी. एम्. कुलकर्णी
- □ प्रा. डॉ. एस्. एम्. कदम
- □ प्रा. पी. एस्. चिगरे
- □ प्रा. कु. एस्. जी. इंगळे (३१-३-२००२ पर्यंत)
- □ प्रा. बी. डी. पाटील
- □ प्रा. व्ही. आर. पाटील

■ जीवशास्त्र विभाग
- □ प्रा. पी. टी. कट्टी

■ प्राणीशास्त्र विभाग
- □ प्रा. डॉ. आर. एन्. कणसे
- □ प्रा. के. जे. अदाटे

■ वनस्पतीशास्त्र विभाग
- □ प्रा. डॉ. एस्. वाय्. कोतमिरे
- □ प्रा. डॉ. एस्. के. तेर्ले
- □ प्रा. जे. व्ही. सरतापे

■ संख्याशास्त्र विभाग
- □ प्रा. डी. एम्. म्हेतर
- □ प्रा. आर. के. देशपांडे

■ बी. सी. एस्. / संगणकशास्त्र विभाग
- □ श्री. आर. बी. एकांडे
- □ कु. एम्. आर. दंडगे
- □ कु. व्ही. पी. जाधव
- □ कु. एस्. एम्. मोरे
- □ सौ. पी. ए. सावंत
- □ कु. सी. जी. नार्वेकर
- □ कु. एम्. एस्. नार्वेकर
- □ श्री. पी. बी. बिरंजे
- □ सौ. व्ही. एस्. पाटील
- □ श्री. एस्. बी. पाटील
- □ सौ. एस्. व्ही. पाटील

■ बी. बी. ए. विभाग
- □ श्री. आर. डी. कमते
- □ श्री. जी. ए. पाटील
- □ श्री. ए. यु. पटेल
- □ श्री. बी. जी. चौगुले (शिपाई)

■■■

प्रशासकीय कर्मचारी वर्ग

■ प्रबंधक

□ **श्री. बी. एस्. मोहिते**

■ मुख्य लिपिक

□ **श्री. व्ही. एम्. गवळी** (निवृत्त)
(२१-२-२००२ अखेर)

■ वरिष्ठ लिपिक

□ **सौ. पी. बी. सावंत**
□ **श्री. बी. डी. रेगडे**

■ कनिष्ठ लघुलेखक

□ **श्री. के. टी. कुंभार**

■ लिपिक

□ **श्री. वाय्. डी. पाटील**
□ **श्री. बी. एस्. सावंत**
□ **श्री. डी. एम्. मोरे**
□ **श्री. ए. जी. कदम**

ग्रंथालय विभाग

■ ग्रंथपाल

□ **श्री. टी. ए. पाटील**

■ सहाय्यक ग्रंथपाल

□ **श्री. आर. ए. जाधव**

■ ग्रंथालय लिपिक

□ **श्री. एम्. बी. माने**

■ ग्रंथालय परिचर

□ **श्री. एम्. एच्. देसाई**
□ **श्री. व्ही. आर. टेंबरे**
□ **श्री. पी. बी. नडगेरी**
□ **श्री. एन्. एस्. कांबळे**
□ **श्री. ए. एम्. पोवार**
□ **श्री. एस्. एस्. हजारे**

■ प्रयोगशाळा सहाय्यक

□ **श्री. डी. पी. रेंदाळे**
□ **श्री. आर. बी. आयरनाईक**
□ **श्री. पी. जी. पोवार**

■ प्रयोगशाळा परिचर

□ **श्री. बी. डी. मोरे**
□ **श्री. एस्. बी. खोत**
□ **श्री. एस्. डी. पाटील**
□ **श्री. टी. आर. देवडकर**
□ **श्री. व्ही. व्ही. कोंडूसकर**
□ **श्री. एम्. जी. खोत**
□ **श्री. टी. बी. कांबळे**
□ **श्री.आर. के. वडर**
□ **श्री. एच्. एल. नाईक**
□ **श्री. एस्. एम्. मोरबाळे**
□ **श्री. डी. जी. हुंदळेकर**
□ **श्री. व्ही. जी. पाटील**

■ शिपाई

□ **श्री. ए. एस्. सावंत**
□ **श्री. एस्. एस्. कांबळे**
□ **श्री. एन्. बी. आसोदे**
□ **श्री. एम्. बी. शिंदे**
□ **श्री. आर. पी. जाधव**

■ नाईट वॉचमन

□ **श्री. एस्. डी. कुरळे**

उद्‌बोधन वर्ग, उजाळा वर्गातील प्राध्यापकांचा सहभाग

(शैक्षणिक वर्ष २००१ – २००२)

प्राध्यापक	विषय	उद्‌बोधन वर्ग	उजाळावर्ग
प्रा. सौ. एस. ए. मुजुमदार	इंग्रजी	---	पुणे विद्यापीठ, पुणे.
प्रा. ए. एम. हसुरे	रसायन शास्त्र	---	स्वा. रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड.
प्रा. एम. व्ही. कांबळे	मराठी	---	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.
प्रा. ए. बी. कुंभार	मराठी	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद.	---
प्रा. के. जी. अदाटे	प्राणीशास्त्र	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद.	---
प्रा. डी. जी. वाठारे	गणित	---	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.
प्रा. एन. आर. सावंत	इंग्रजी	---	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.
प्रा. एन. आर. कोल्हापूरे	राज्यशास्त्र	---	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.

कनिष्ठ महाविद्यालय, सेवांतर्गत प्रशिक्षण पूर्तता

प्राध्यापकाचे नांव	विषय	ठिकाण
के. ए. सावेकर	इंग्रजी	कोल्हापूर
प्रा. सी. ई. धुमाळ	राज्यशास्त्र	कोल्हापूर
श्री. बी. डी. पाटील	भौतिकशास्त्र	कोल्हापूर
प्रा. एस. एस. सावंत	शारीरिक शिक्षण	पुणे
श्री. एन. एम. गरूड	गणित	कोल्हापूर
श्री. आर. बी. कांबळे	इंग्रजी	कोल्हापूर
प्रा. पी. एम. भोईटे	रसायनशास्त्र	कोल्हापूर
प्रा. एस. बी. कडूकर	कॉमर्स	कोल्हापूर
प्रा. व्ही. एम्. सुरंगे	मराठी	कोल्हापूर
प्रा. वाय. पी. कोले	कॉमर्स	कोल्हापूर
प्रा. सौ. एस्. वाय. कोले	अर्थशास्त्र	कोल्हापूर
प्रा. एम. बी. पाटील	समाजशास्त्र	कोल्हापूर
प्रा. व्ही. आर. पाटील	भौतिकशास्त्र	कोल्हापूर
प्रा. पी. टी. कट्टी	जीवशास्त्र	कोल्हापूर

एफ. आय. पी. स्कीममध्ये सहभागी झालेले प्राध्यापक, ९ वी पंचवार्षिक योजना

प्राध्यापक	विषय	संशोधन अभ्यासक्रम
प्रा. एन. बी. जाधव	अर्थशास्त्र	पीएच्. डी.
प्रा. डी. आर. खटके	अर्थशास्त्र	पीएच्. डी.
प्रा. एस. सी. जोशी	मराठी	पीएच्. डी.
प्रा. आर. व्ही. गुंडे	मानसशास्त्र	एम. फील.
प्रा. एस. बी. भोळे	राज्यशास्त्र	पीएच्. डी.
प्रा. आर. बी. तेली	कॉमर्स	पीएच्. डी.
प्रा. पी. एस. चिगरे	भौतिकशास्त्र	पीएच्. डी.
प्रा. बी. डी. अजळकर	रसायनशास्त्र	पीएच्. डी.

शिष्यवृत्ती सन २००१-२००२

अ. नं.	शिष्यवृत्तीचे नाव	मुले	मुली	एकूण
१)	**अपंग शिष्यवृत्ती**			
	सिनिअर कॉलेज	०८	०३	११
	ज्युनिअर कॉलेज	०२	००	०२
	एकूण	१०	०३	१३
२)	**राष्ट्रीय गुणवत्ता शिष्यवृत्ती**			
	सिनिअर कॉलेज	१	१	२
	एकूण	१	१	२
३)	**राज्यसरकार गुणवत्ता शिष्यवृत्ती**			
	सिनिअर कॉलेज	०६	०६	१२
	ज्युनिअर कॉलेज	०७	०३	१०
	एकूण	१३	०९	२२
४)	**ग्रामीण भागातील हुशार होतकरू विद्यार्थी शिष्यवृत्ती**			
	सिनिअर कॉलेज	१	०	१
	एकूण	१	०	१

अ. नं.	शिष्यवृत्तीचे नाव	मुले	मुली	एकूण
५)	**मागासवर्गीय शिष्यवृत्ती (एस. सी.)**			
	सिनिअर कॉलेज	६७	१९	८६
	ज्युनिअर कॉलेज	३०	०७	३७
	एकूण	९७	२६	१२३
६)	**मागासवर्गीय शिष्यवृत्ती (व्ही. जे. एन. टी.)**			
	सिनिअर कॉलेज	४०	१५	५५
	ज्युनिअर कॉलेज	१७	०३	२०
	एकूण	५७	१८	७५
७)	**गणित, भौतिकशास्त्र विषयातील प्रज्ञा विकासासाठी महाविद्यालय गुणवत्ता शिष्यवृत्ती**			
	सिनिअर कॉलेज	०२	०१	३
	एकूण	०२	०१	३
८)	**शिवाजी विद्यापीठ गुणवत्ता शिष्यवृत्ती (शिफारस)**			
	बी. ए. भाग १	०३	०७	१०
	वाणिज्य भाग १	०५	०५	१०
	विज्ञान	०४	०६	१०
	बी. सी. एस.	०२	०८	१०
	एकूण	१४	२६	४०
९)	**विद्यापीठ खेळाडू शिष्यवत्ती**	०१	--	०१
	हिरेमठ सचिन गुरूलिंगाप्पा			

पदवीवर्गांचा सर्वसाधारण रिझल्ट

वर्ग	परीक्षेस बसलेले विद्यार्थी	प्रथम वर्ग	द्वितीय वर्ग	तृतीय वर्ग	एकूण उत्तीर्ण विद्यार्थी	शेकडा प्रमाण
बी. ए.	१५०	१५	१०४	०५	१२४	८२.६६%
बी. कॉम.	५५	०२	३३	०८	४१	८१%
बी. एस्सी.	६१	२६	२८	--	५४	८८.५२%

बी. एस्सी. च्या ६ विद्यार्थ्यांनी विशेष गुणवत्तेसह प्रथम वर्ग प्राप्त केला आहे.

विषयवार पदवी वर्गांचे रिझल्टस्

वर्ग	विषय	परीक्षेस बसलेले विद्यार्थी	प्रथम वर्ग	द्वितीय वर्ग	तृतीय वर्ग विद्यार्थी	एकूण उत्तीर्ण	शेकडा प्रमाण
बी. ए.	इंग्रजी	३५	०४	२१	०१	२६	७४.२८%
	मराठी	३१	०४	२४	०१	२९	९३.५४%
	हिंदी	२६	०२	१८	०२	२२	८४.६१%
	समाजशास्त्र	१७	०२	१३	--	१५	८८.२३%
	अर्थशास्त्र	२५	०१	१६	०१	१८	७२%
	राज्यशास्त्र	१६	०२	१२	--	१४	८७.१६%
बी.कॉम.	अकौंटन्सी	३७	०२	२७	०५	३४	९१.८९%
	रूरल इकॉनॉमिक्स अँड कोऑपरेशन	०९	--	०६	०१	०७	७७.७७%
	इंड. मॅनेजमेंट	०६	--	०६	--	०६	१००%
बी.एस्सी.	भौतिकशास्त्र	२०	१४	०६	-	२०	१००%
	रसायनशास्त्र	४१	१२	२२	--	३४	८२.९२%

बी. एस्सी. भौतिकशास्त्र विशेष प्राविण्यधारक - ५ बी. एस्सी. रसायनशास्त्र विशेष प्राविण्यधारक - १

कनिष्ठ महाविद्यालय सर्वसाधारण रिझल्ट

वर्ग	परीक्षेस बसलेले विद्यार्थी	प्रथम वर्ग	द्वितीय वर्ग	तृतीय वर्ग	एकूण उत्तीर्ण विद्यार्थी	शेकडा प्रमाण
११ वी कला	२४६	१५	४१	१५७	२१३	८६%
वाणिज्य	५८	०१	१७	३८	५६	९६%
विज्ञान	११७	११	३४	६३	११०	९४%
१२ वी कला	२५५	२३	८१	४१	१४५	५७%
वाणिज्य	५५	०८	२८	०७	४३	७८%
विज्ञान	१२९	०५	५०	२२	७७	६०%

प्राध्यपक विश्व

वैयक्तिक शैक्षणिक विकास साधत असतानाच शिवराज महाविद्यालयातील प्राध्यापक समाजाच्या शैक्षणिक, सामाजिक, सांस्कृतिक प्रबोधनकार्यातही सहभागी होत असतात. त्यांच्या कार्याची ही नोंद.......

प्रा.आर बी. तेली
कॉमर्स विभाग

- यु. जी. सी., एफ. आय. पी. अंतर्गत ' टिचर फेलो ' म्हणून संशोधन कार्य सुरू आहे.
- शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर येथे भरविण्यात आलेल्या चर्चासत्रांमध्ये सहभाग
- इन्स्टिट्युट ऑफ ट्रेनिंग ॲन्ड डेव्हलपमेंट, सांगली च्या वतीने घेतलेल्या बँकिंग विषयावरील प्रशिक्षण कार्यक्रमात सहभाग
- संशोधन कार्यासाठी पुणे येथील वैकुंठ मेहता संस्थान, एन. आय. बी. एम, गोखले इन्स्टिट्युट येथील ग्रंथालयांना भेट
- व्यवसाय व्यवस्थापन अभ्यास मंडळ, (BOS) आणि फॅकल्टी ऑफ कॉमर्स, शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर यांचा सदस्य या नात्याने विद्यापीठाच्या विविध उपसमित्यांवर कार्य.
- स्थानिक व्यवस्थापन मंडळावर प्राध्यापक प्रतिनिधी

■ ■ ■

प्रा.डी. आर. खटके
अर्थशास्त्र विभाग

सहभाग .....

- मराठी अर्थशास्त्र परिषद, रौप्य महोत्सवी अधिवेशन, पनवेल दि. ५ ते ८ नोव्हेंबर २००१
- इंडियन सोसायटी फॉर स्टडीज इन को-ऑपरेशन, पुणेचे २० वे वार्षिक राष्ट्रीय सभा दि. ११ ते १३ जानेवारी २००२, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
- ' नॅक ' स्पॉन्सर्ड स्टेट लेव्हल एक दिवसीय कार्यशाळा, " Quality Education-NAAC Perspective " व्ही. जी. वझे कॉलेज, मुंबई, २ फेब्रुवारी २००२
- ह्युमन रिसोर्स डेव्हलपमेंट मिनिस्ट्री, गव्हर्मेंट ऑफ इंडि स्पॉन्सर्ड दोन दिवसीय राष्ट्रीय चर्चासत्र " Copyright Protection Under New IPR Regime अर्थशास्त्र विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
- एक दिवसीय, ' नॅक ' कार्यशाळा, एस. एन. डी. टी महिला विद्यापीठ, मुंबई. दिनांक २८ फेब्रुवारी २००२
- व्याख्यान : महाविद्यालयात ' नॅक ' संबंधी स्टाफ ॲकॅडमी मध्ये व्याख्यान

■ ■ ■

प्रा. गजेंद्रगड व्ही. एन्.
विभागप्रमुख
समाजशास्त्र

आखिल भारतीय समाजशास्त्राचे सुवर्णमहोत्सवी २७वे अधिवेशन २६ ते २८ डिसेंबर २००१ रोजी गुरुनानक देव विद्यापीठ अमृतसर येथे आयोजित करण्यात आले. या अधिवेशनास अध्यक्ष डॉ. बी. एस्. बावीसकर यांनी प्रा. गजेंद्रगड व्ही. एन्. व प्रा. व्ही. एस्. मारुळकर यानी लिहिलेल्या ' Sociology of Knowledge ' या संपादित ग्रंथास अधिकृत मान्यता देवून भारतीय समाजशास्त्र संस्थेच्या वतीने प्रकाशनासाठी स्वीकारला. सुवर्ण महोत्सवी वर्षा निमित्य प्रकाशित होणाऱ्या एकूण सात ग्रंथापैकी ' Sociology of Knowledge ' हा एक संपादित ग्रंथ आहे.

मराठी विश्वकोश, वाईचे प्रमुख संपादक श्री. रा. ग. जाधव यानी विनंती केल्यावरुन प्रा. गजेंद्रगड व्ही. एन्. यानी 'शिष्टजन' (Elite) या संकल्पनेबद्दलचा विशेष लेख लिहिला. विश्वकोशातल्या विशेष नोंदीसाठी हा लेख स्विकारण्यात आलेला आहे. या लेखात 'अभिजन', 'शिष्टजन' व 'श्रेष्ठजन' या तीन संज्ञांचा अन्वयार्थ विशद करुन समाजशास्त्रीय दृष्ट्या त्याचे विवेचन प्रा. गजेंद्रगड यानी केलेले आहे.

■ ■ ■

प्रा. जी. जी. गुळवणी
इंग्रजी विभाग

■ ५ सप्टेंबर २००१ लायन्सक्लब मार्फत आयोजित गुणी शिक्षकांचा सत्कार समारंभात प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थिथी व मार्गदर्शन.

■ नोव्हेंबर २००१ बटकणंगले येथे सार्वजनिक व्याख्यानमालेत भारतीय खेड्यांचे बदलते स्वरुप या विषयावर व्याख्यान.

■ जानेवारी २००२ महिला महाविद्यालय गडहिंग्लजच्या एन.एस.एस. शिबिरात प्रबोधनपर व्याख्यान.

■ ४ जानेवारी २००२ एम्. आर. हायस्कूल व ज्युनि, कॉलेज गडहिंग्लज येथे स्नेहसंमेलनाचे प्रमुख पाहूणे म्हणून उपस्थिती व मार्गदर्शन.

■ १० फेब्रुवारी २००२ साधना ज्युनिअर कॉलेजच्या बारावी विज्ञान शाखेच्या शुभेच्छा समारंभास प्रमुख उपस्थिती व मार्गदर्शन.

■ फेब्रुवारी २००२ सरस्वती विद्यालय काळकुंद्री येथे १० वी, १२ वी च्या शुभेच्छा समारंभास प्रमुख पाहुणे म्हणून मार्गदर्शन.

या शिवाय विद्या प्रसार मंडळ राशिवडे या संस्थेत १९८८ पासून संचालक म्हणून सहभाग.

■ ■ ■

डॉ. एस. के. नेर्ले
वनस्पतीशास्त्र विभाग

■ पर्यावरण विषयी

✻ 'पर्यावरण बचाव अभियान' अंतर्गत सार्वजनिक गणेश विसर्जनाच्या दिवशी गडहिंग्लज येथे २ ट्रक निर्माल्य व ११०० गणेश मूर्तींचे संकलन व त्यांचा सुनियोजित निर्गत.

✻ 'पर्यावरण बचाव' अभियान अंतर्गत मोदगे ता. हुक्केरी जि. बेळगाव, करंबळी, हसूरसासगिरी, गडहिंग्लज येथे व्याख्याने.

✻ राष्ट्रीय वन्यजीव सप्ताह निमित्त, गडहिंग्लज येथे तालुकास्तरीय चित्रकला स्पर्धांचे आयोजन व पक्षी निरीक्षणाचा कार्यक्रम (५/१०/२००१).

✻ ' वसुंधरा निसर्ग मंडळ ' सरस्वती हायस्कूल करंबळी येथे दि. १/१/२००२ रोजी 'कृतीशील पर्यावरण संरक्षण ' या विषयावर व्याख्यान

✻ १/१/२००२ ते ५/१/२००२ अखेर करंबळी, गडहिंग्लज, हसूरवाडी, नूल येथे सर्पप्रदर्शनाचे आयोजन

* 'राष्ट्रीय विज्ञान दिन ' निमित्त हत्तिवडे, ता. आजरा येथे दि. २६/२/२००२ रोजी व्याख्यान.

* 'राष्ट्रीय जल दिन ' २२ मार्च २००२ रोजी वरील विषयी शिक्षकांसाठी मार्गदर्शनपर व्याख्यान.

■ मराठी विज्ञान परिषद

* दि. ४/११/२००१ ते ११/११/२००१ अखेर मराठी विज्ञान परिषद व अंधश्रध्दा निर्मूलन समिती मार्फत शालेय विद्यार्थ्यांसाठी ' विज्ञान मित्र व इलेक्ट्रॉनिक छंद ' वर्गाचे आयोजन

* दि. १५/८/२००१ रोजी मराठी विज्ञान परिषदे मार्फत 'लेसर व त्याचे उपयोग ' या विषयावर भगवान चक्रदेव यांच्या व्याख्यानाचे आयोजन.

* दि. १४/१/२००२ रोजी 'शास्त्रज्ञ शिक्षक थेट भेट ' कार्यक्रमांतर्गत डॉ. शरद काळे, बी.ए.आर.सी. मुंबई यांचे चर्चासत्र व व्याख्यानाचे आयोजन.

* पन्हाळा येथे ' तिसऱ्या बाल विज्ञान संमेलनात ' सहभाग व विद्यार्थ्यांमार्फत प्रकल्पाचे सादरीकरण दि. १६/१/२००२ ते १८/१/२००२

* 'राष्ट्रीय विज्ञान दिनाच्या ' अनुरोधाने गडहिंग्लज, आजरा, चंदगड तालुक्यांसाठी विविध कार्यक्रमांचे आयोजन व डॉ. सुधाकर आगरकर, होमी भाभा शिक्षण केंद्र मुंबई यांच्या व्याख्यानाचे आयोजन.

* नेसरी येथील गडहिंग्लज तालुका विज्ञान प्रदर्शनाचे परीक्षण दि. ६/१२/२००१ ते ७/१२/२००१

■ अंधश्रद्धा निर्मूलन व वैज्ञानिक दृष्टीकोन

* दि. १२/१२/२००१ रोजी सरंबळवाडी, ता. आजरा येथे एन.एस.एस. शिबीरात व्याख्यान.

* ' विवेकानंद सप्ताह ' निमित्त भावेश्वरी हायस्कूल माद्याळ, ता. कागल येथे कृतिशिल वैज्ञानिक दृष्टीकोन ' या विषयावर व्याख्यान १९/१/२००२

* जिल्हा परिषद व पंचायत समिती निवडणूकीच्या दरम्यान मतदार जागृती मोहिम व कोपरा सभा दि. ४/२/२००२ ते ९/२/२००२ (पक्षविरहित कार्य)

* ' होळीची पोळी शाळेला द्या व होळी लहान करा ' या विषयावर सरोळी, करंबळी, गिजवणे, बेकनाळ, चन्नेकुप्पी, गडहिंग्लज, हसूरचंपू येथे मार्गदर्शनपर व्याख्याने १४/२/२००२ ते २७/२/२००२ अखेर.

■ ■ ■

प्रा. पी. एम्. भोईटे
रसानशास्त्र विभाग
(कनिष्ठ महाविद्यालय)

* अंधश्रद्धा निर्मूलन कार्यक्रमांतर्गत 'अंधश्रध्दा, बुवाबाजी व वैज्ञानिक दृष्टीकोन' या विषयावर व्याख्याने आणि चमत्काराच्या प्रयोगाचे स्पष्टीकरणासह सादरीकरण.

* समाजवादी प्रबोधिनी शाखा-गडहिंग्लज तर्फे आयोजित जि. प. व पंचायत समिती निवडणूक सन २००२ साठी मतदार जागृती मोहिमेमध्ये सहभाग

* शिवराज महाविद्यालयात, डॉ. नरेंद्र दाभोळकर यांच्या मार्गदर्शनाने स्थापन झालेल्या ' विवेक वाहिनी ' या संघटनेच्या सक्रिय कार्यकर्ता.

* १२ वी सायन्समधील स्कॉलर विद्यार्थी विध्यार्थीनींना विशेष मार्गदर्शन व गुरजूंना आर्थिक मदत.

■ ■ ■

प्रा.सौ. एस.ए.मुजुमदार
इंग्रजी विभाग

✲ शिवाजी विद्यापीठ शिक्षक संघ (सुटा) जिल्हास्तरावर कॉलेजच्या माहिला प्रतिनिधी म्हणून काम केले.

✲ रिफ्रेशर कोर्स पुणे विद्यापीठ

✲ शिवाजी विद्यापीठ स्त्री अभ्यास केंद्र चर्चासत्रात सहभाग.

✲ सामाजिक कार्य - महिला सक्तीकरण उपक्रम, मैत्रिणग्रुप, महिला संघटना स्थापन. विविध सामाजिक साहित्यीक उपक्रमांचे आयोजन व स्त्रीयांसाठी आरोग्यसत्र स्लाईडशो आयोजित.

✲ कचऱ्यातून नंदनवन - प्रदूषण विरोधी व पर्यावरण संरक्षक प्रकल्प राबविणे सुरू आहे.

✲ महिलांसाठी - कायदा साक्षरता शिबीर व स्नेहमेळावा

■ व्याख्याने : १) नगरपरिषद गडहिंग्लज-मैत्रिण ग्रुप २) सेंट ॲन्स स्कूल, गडहिंग्लज पालक मेळावा ३) सावित्रीबाई फुले जन्मदिन, शिवराज कॉलेज.

✲ कोवाड महाविद्यालयात विद्यार्थ्यांना विशेष मार्गदर्शन

■ लेखन - १) दै. तरूण भारतमध्ये कवियत्री इंदिरासंत यांच्या स्मरणदिनानिमित्त लेख प्रकाशित २) सांगली येथील स्त्री अभ्यासकेंद्र आयोजित चर्चासत्रात शोधनिबंध सादर (पर्यावरण व स्त्रीया) गडहिंग्लज मधील गार्डन्स ग्रुप सदस्य

■ लायन ग्रुप सदस्य.

■ प्रमुख सहभाग : विद्यार्थीनी मंडळ, इंग्रजी चर्चा मंडळ, बी. सी. सेल कमिटी, मॅगझिन कमिटी, विद्यार्थी विकास निधी, कमिटी, गुणी शिवराजियन कमिटी, शिवराज कॉलेज

■ ■ ■

प्रा.निवास बी. जाधव
अर्थशास्त्र विभाग

✲ शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर येथे पी.एच.डी. पदवीसाठी प्रबंध सादर.

✲ ११ मार्च २००१ रोजी शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर संशोधन आणि प्रशिक्षण (कोर्ट २००१) चळवळीमध्ये पोस्टर प्रदर्शनात सहभाग.

✲ दि. ४ व ५ मे २००१ रोजी अर्थशास्त्र विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर येथे ' बँक व्यावस्थापनातील धोके ' या विषयावरील चर्चासत्रात सहभाग.

✲ रिफ्रेशर कोर्समध्ये सहभाग आणि त्या कोर्समध्ये ' शासनाची बदलणारी भूमिका ' या विषयावरील शोध निबंधाचे वाचन.

✲ दिनांक १९/७/२००१ रोजी अर्थशास्त्र विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर यांनी आयोजित केलेल्या ' रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडियाचे नवे पतविषयक धोरण आणि सहकारी पत व्यवस्थापन ' या विषयावरील चर्चासत्रात सहभाग.

✲ दिनांक २ व ३ नोव्हेंबर २००१ रोजी ' पर्यावरण अर्थशास्त्र या विषयावरील अर्थशास्त्र विभाग ' शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर यांनी आयोजित केलेल्या कार्यशाळेत सहभाग.

✲ दिनांक १६ व १७ डिसेंबर २००१ रोजी विवेकानंद कॉलेज, कोल्हापूर येथे संपन्न झालेल्या शिवाजी युनिव्हर्सिटी इकॉनॉमिकस असोसिएशनच्या १२ व्या वार्षिक अधिवेशनात सहभाग.

✲ दिनांक ११ ते १३ जानेवारी २००२ रोजी अर्थशास्त्र विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर येथष संपन्न झालेल्या ' इंडियन सोसायटी फॉर स्टडिज इन को-ऑपरेशन, पुणे च्या २० व्या राष्ट्रीय अधिवेनात सहभाग.

✲ दिनांक १५ व १६ मार्च २००२ रोजी कॉमर्स विभाग, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद येथे संपन्न झालेल्या ' जागतिकीकरण आणि भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम ' या आंतरराष्ट्रीय परिषदेत ' जागतिकीकरण, आर्थिक उदारीकरण आणि विकासात्मक कार्यातील शासनाची भूमिका ' या शोध निबंधाचे वाचन आणि चर्चासत्रात सहभाग.

✲ यु. जी. सी. मायनर रिसर्च प्रोजेक्ट '' प्रॉस्पेक्टस् ॲंड प्रॉब्लेम्स ऑफ को-ऑपरेटीव्ह लिफ्ट एरिगेशन स्कीम्स् इन कोल्हापूर डिस्ट्रीक्ट '' यासाठी अनुदान मंजूर.

■ ■ ■

Prof. A. M. Hasure
Dept of Chemistry

- Refresher course in Chemistry at " Swami Ramanand Teerth Marathwada University Vishnupuri, Nanded - 431606 (19th Nov.- 16th Dec. 2001)
- National Symposium on Frontiers in Organic Chemistry, SHivaji University Kolhapur.

■ ■ ■

Prof. B. D. Ajalkar
Dept of Chemistry

Appendix II

- **JOURNAL PUBLICATIONS :**

1. Arrested Precipitation Techniques for preparation of Molybdenum Sulphoselenide
(Mo(S1-Xsex0) Thin films
B. D. Ajalkar, R. K. Mane & P.N. Bhosale.
Thin Solid Film Lett. (Inpress)

2. Chemical Synthesis and Analysis of Mixed / Alloy (Mo (S1-Sex)) Thin Films.

3. Electrical & Optical Properties of Bismuth sulphotelluride (Bi2 (S1-Sex)3) Thin Films prepared by Arrested Precipition Technique (APT)
R. K. Mane, B. D. Ajalkar & P.N. Bhosale
mat. Chem Phys. (Inpress)\

- **INTERNATIONAL CONFEREANCES**

1. Growth of Bismuth Sulphotelluride (Bi2 (S1-Sex)3) Thin Films by Chemical Deposition Method and their Characterisation
R. K. Mane, B. D. Ajalkar & P.N. Bhosale
International Conference on Electrochemical Power Systems (ICEP 2000) Chennai (9-10 Nov. 2000)

2. Synthesis growth Mechanism & Characterisation of chemically Deposited Nanocrystalline Bismuth Sulphotelluride Thin Films.
R. K. Mane, B. D. Ajalkar & P.N. Bhosale
INDO - Japanese Workshop on Micro-System Technology, Solid State. Physics, Laboratory, Delhi (23-25 Nov. 2000)

3. A Combibatorial Approach to The Devlopement of Molybdeunm Sulphoselenide Thin Films Using Arrested Precipition Technique. (APT)
B. D. Ajalkar R. K. Mane & P.N. Bhosale
11 th International Workshop on Physics of Semiconductor Devices. (IWPSD) 10-15 Dec. 2001 L.I.T. New Delhi

4. Preparation, Growth Mechanism of And Chemical Compositional Analysis of (Sb2(S1-X-Sex)3) Thin Films using Arrested Precipition Techniques (APT)
P.N. Bhosale, Miss. V. N. Patil & B. D. Ajalkar
11th International on Physics of Semiconductor Devices.
(IWPSD) 10-15 Dec. 2001 I.I.T New Delhi

5. Comparative Study of Bismuth Chalcogenide Thin Films Prepared by Arrested Precipition Technique (APT) R. K. Mane, B. D. Ajalkar & P. N. Bhosale 11 th International Workshop on Physics of Semiconductors Devices (IWPSD) 10-15 Dec. 2001 I.I.T., New Delhi

■ ■ ■

प्रा. एन. डी. खिचडी
कॉमर्स विभाग

■ महाराष्ट्र शासनातर्फे 'विशेष कार्यकारी दंडाधिकारी' म्हणून नियुक्ती.

■ प्रकाश नागरी सह. पत संस्थेचे चेअरमन

■ क्रिएटिव्ह स्कूलचे संचालक

■ 'स्वर साधना' या संगीत शाळेचे संचालक

■ कोल्हापूर, सांगली, सातारा, पुणे, सोलापूर, रत्नागिरी, सिंधुदुर्ग, बेळगाव या जिल्ह्यात विविध विषयावर अनेक विद्यार्थी व्याख्याने

■ ■ ■

प्रा.डॉ.टी.एन.पाटील
प्रपाठक व विभाग प्रमुख
रसायनशास्त्र विभाग

■ दिनांक २३ डिसेंबर २००१ रोजी ' इंडियन कौन्सिल केमिस्ट ' ने म्हैसूर येथे घेतलेल्या कॉन्फरन्समध्ये " Seperation and Spectrophorometric determination of Mo(VI) & Se (IV) from Molybdnum sulphselenide thin films prepared by arrested precipitation Technique " हा शोध पेपर सादर केला.

■ दिनांक २ फेब्रुवारी २००२ इ. रोजी व्ही. जी. वझे कॉलेज, मुलुंड (पूर्व) मुंबई येथे " Quality Education : NAAC Perspective " वरील चर्चा प्रत्यक्ष सहभाग

■ दिनांक १५ फेब्रुवारी २००२ रोजी शिवराज आर्टस्, कॉमर्स आणि डी. एस. कदम विज्ञान महाविद्यालय, गडहिंग्लज येथे " National Assesment and Accredition Council & its perspective " या चर्चा सत्रात मार्गदर्शन.

■ ■ ■

प्रा.डॉ.के.आर.पाटील
हिंदी विभाग प्रमुख

■ शिवाजी विद्यापीठाशी संलग्न महाविद्यालयांतील बी. ए. भाग दोन : हिंदी पेपर दोन (गद्य) साठी ' कहानी कलश ' नामक पाठ्यपुस्तकाचे संपादन

■ महाराष्ट्र हिंदी प्राध्यापक परिषदेच्या लातूर अधिवेशनामध्ये (दि. १४, १५ मार्च २००२) ' नवे दशक की हिंदी ग्रामीण कहानी : उपलब्धीयाँ ' विषयावर शोधनिबंधाचे वाचन व प्रकाशन

■ ■ ■

प्रा. वाय. पी. कोले
कॉमर्स विभाग
(कनिष्ठ महाविद्यालय)

■ गार्डन्स ग्रुप ऑफ गडहिंग्लजच्या अध्यक्षपदी निवड.

■ ' शेअर बाजार व त्यातील घडामोडी ' या विषयावर साधना व्होकेशनल, गडहिंग्लज व बी.बी.ए. शिवराज कॉलेज, गडहिंग्लजच्या विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन

■ जिल्हा उद्योग केंद्रद्वारा आयोजित शिबीरात ' उद्योजकांच्या दृष्टीने बँकेतील सेवा या विषयी व्याख्यान '

■ ■ ■

■ ■ ■

Prof. P. S. Chigare
Dept of Physics

A) Published Papers

- " Physical and Electrochromic properties of sprayed Tin Oxide Thin Films " P. S. Chigare and P. S. Patil - Transaction of the SAEST Vol. 35 No. 3 & 4 (2000) 127

- " Synthesis and Characterization of Tin Oxide Thin Films Derived from pyrolysis of tributyltin acetate for Electrochromic devices. "

  P. S. Patil, S. H. Mujawar, P. K. Kalal and P. S. Chigare

  Physics of Semiconductor Devices Vol. 1 & 2 (2001) 1135

- " Properties of spray deposited tin oxide films prepared from tributyltin acetate (T.B.T.A.) ".

  P. S. Patil, P. S. Chigare and R. K. Kawar

- " Effect of substrate temperature on structural, Electrical and Optical properties of sprayed Tin Oxide (SNO_2) Thin Films ".

  P. S. Chigare, R. K. Kawar and P. S. Patil

  - Ceramics international (In Press)

- " Substrate temperature dependent structural, optical and Electrical properties of Spray deposited Iridium Oxide thin Films. "

  R. K. Kawar, P. S. Chigare and P. S. Patil

  J. of Applied surface Science (In Press)

B) Conferences / Workshop / Seminars

- National Conference on Electrochemistry (NCE-10) held at the society for advancement of Electrichemical science and technology Karaikudi (CECRI) during 26-27, April 2001.

- XI th International Workshop on the physics of semiconductor Devices from 11th Dec, 2001 to 15th Dec. 2001 held at Indian Institute of Technology, Delhi, India.

- Court - 2002 - Campaign On University Research and training held at Shivaji University, Kolhapur. During 10-11 March, 2002.

■■■

अभिमानास्पद काही ....

कु.राणी सुतार (भौतिकशास्त्र)
विद्यापीठात संपूर्ण विज्ञान विभागात तृतीय

कु. सरिता भोसले
विज्ञान भाग ३ (भौतिकशास्त्र)
महाविद्यालयात सायन्स विभागात प्रथम

कु. रेश्मा सावंत
साहित्य भाग २

सुभाष सुतार
एम्. ए. भाग १ (मराठी)

गुणी शिवराजीयन

क्रीडा नैपुण्य राज्यस्तरीय

अमोल शिंदे
ॲथलेटिक्स (बांबू उडी)साठी निवड (मुंबई)

मनोहर मांगले
हॉकीसाठी निवड
(हैद्राबाद)

दयानंद अस्वले
क्रॉसकंट्रीसाठी निवड
(गोंदिया)

वार्षिक क्रीडा स्पर्धा वैयक्तिक व जनरल चॅम्पीयनशिप

मारुती गाडीवड्ड

कु. आशा गोरे

(कनिष्ठ महाविद्यालय)

कु. रेश्मा सावंत

शशिकान्त जगताप

(वरिष्ठ महाविद्यालय)

सांधिक यश

आंतरविभागीय ॲथलेटिक्स (सिनिअर) निवड झालेले विद्यार्थी

गडहिंग्लज तालुका खो-खो विजेता संघ - मुली

गडहिंग्लज तालुका खो-खो विजेता संघ - मुले

गडहिंग्लज तालुका कब्बडी विजेता संघ - मुले

गडहिंग्लज तालुका ॲथलेंटिक्स विजेता संघ

राष्ट्रीय छात्र सेना N.C.C.

सूर्यकान्त आडावकर
बेस्ट कॅडेट / ज्यु. अंडर ऑफिसर

संतोष दळवी
ज्यु. अंडर ऑफिसर

राष्ट्रीय सेवा योजना N.S.S.

▲ वरिष्ठ महाविद्यालय

► कनिष्ठ महाविद्यालय

विविध कार्यक्रम

श्री व्ही. एम्. गवळी यांचा निवृत्ती निमित्त निरोपसभारंभ.

अभिनेता सचिन खेडेकर यांचे मनोगत

विद्यार्थिनी मंडळ : हळदी कुंकू

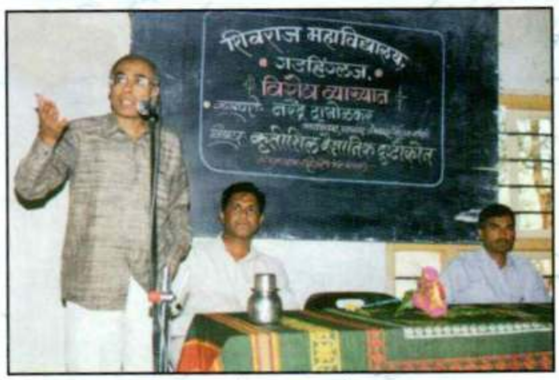

मा. नरेन्द्र दाभोळकर यांचे व्याख्यान

हिंदी दिवस : काव्यवाचन

मा. सौ. दीपा कुलकर्णी सावित्रीबाई फुले यांच्या जीवन कार्यावर विचार व्यक्त करताना

शिवराज २००२
स्नेह सम्मेलन
विविध गुणदर्शन

विविध कलादर्शन

'शिवायन' भित्तीपत्रक उद्‌घाटन

शरीर सौष्ठव

रंगावली

मेंदी

फॅन्सीड्रेस

आभार!

संपादकीय........

प्रिय वाचक मित्रहो,

शिवराज वार्षिक २००२ च्या मराठी विभागीय संपादकाची जबाबदारी मा. प्राचार्य साहेबांनी माझ्यावर सोपविली. ती जबाबदारी आनंदाने स्विकारून मी उत्साहाने कामाला लागलो.

कमी अवधीतही विद्यार्थी / विद्यार्थीनी वर्गाकडून चांगला प्रतिसाद मिळाला. नव्या शतकातील वेगवेगळी आव्हाने घेऊन सामोरे जाण्याचे सामर्थ्य या नवोदित साहित्यिकांच्यामध्ये आहे असे दिसून आले. विविध विषयावरचे लेख, असंख्य कविता, कथा यांची निवड करीत असतांना लेखांच्या, कवितांच्या विषयांतील विविधता, पुढील दिशांच्या खुणा, सद्य स्थितीवरील भाष्य, चालू घडामोडींची नोंद, यांसारखी अनेक वैशिष्ठ्ये नवोदितांच्या साहित्यात आढळून आली.

अंकाच्या पृष्ठ मर्यादेमुळे सर्वच विद्यार्थी साहित्यिकांना समाविष्ठ करून घेता आले नाही. त्यांनी नाराज न होता आपला लेखन व्यवहार चालू ठेवावा. आजपर्यंत आपल्या महाविद्यालयाच्या संस्कारातून अनेक कवी, लेखक निर्माण झालेले आहेत. वार्षिक अंकाच्या माध्यमातून आपल्या महाविद्यालयातील लेखक व कवींना आपले उमलते साहित्य प्रकाशित करण्याची एक अनमोल संधी मिळते. त्यांच्या आशा, आकांक्षा, कल्पना व प्रतिभेला वाव मिळतो. यातूनच पुढे उद्याचा एखादा उत्कृष्ट साहित्यीक निर्माण होईल, अशी मला आशा वाटते.

धन्यवाद !

प्रा. ए. बी. कुंभार
मराठी विभाग

अनुक्रम

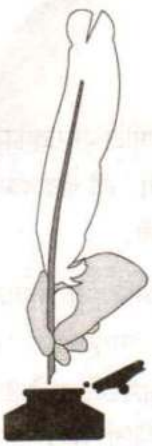

लेख

हरीतक्रांती एक विचार	कु. गीता रामदास मोहिते
काळाची गरज - सौर उर्जा	दयानंद पवार देसाई
अडीच अक्षरी शब्द	संजय ब. साखरे
जीवन	विश्वजीत कृष्णा पाटील
दहशतवाद	कु. शारव्वा वाडकर
चुकलेल्या वाटा	कुमार पाटील
वाचाल तर वाचाल	प्रवीण मारूती मुंगूरवाडे
मुखवट्यामागचा चेहरा	ज्ञानदेव गणपती पताडे
२१ व्या शतकातील प्रसारमाध्यमांची भूमिका...	भीमागोंडा लिंगोंडा देसाई
विनोद - एक टॉनिक	कु. निर्मला बाडकर
व्यक्तिमत्त्व विकासाची कुंडली	व्यक्तिमत्त्व विकास विभाग

कथा

दारूबंदी सप्ताह	कु. तुरंबेकर अलका शिवाजी
जोगवा	कु. देसाई अनुराधा
धडपड	अनिल लक्ष्मण कलकुटकी

स्पंदन

दहशतवाद	महेश आकलेकर
कोणास काय द्यावे	संतोष पाटील
हसलीस का तू ?	मारूती धगाटे
सुत्रधार कोण ?	रमेश मोरे
प्रेम म्हणजे !	कु. मनिषा भिऊंगडे
दुष्काळ	सुभाष सुतार
प्रश्न	दत्तात्रय देसाई
गीत माझे पोरके	बसवराज मगदूम
प्रेम म्हणजे काय ?	कु. अनुराधा देसाई
जीवनाच्या वाटेवर	कु. रीना पाटील
भेटलीस तू जरी	सुदर्शन कळके
तेजस्वी दर्शन	सुभाष कातरे
मला वाटतं	विजय बुजरे
आठवण	संदीप कणसे
नजराणा	कु. कल्पना कदम
खेळ	कु. शुभांगी पाटील
जीवन म्हणजे काय रे ?	आप्पासाहेब होडगे
येता तुझ्या आठवणी	संतोष पाटील
नशीब	मदन दंडगीदास
आपलं माणूस	कु. स्मिता आजगेकर
जीवन असचं जगायचं असतं	सुरेश जाधव
अपघात	भिमगोंडा देसाई
कोडं	कु. गीतांजली फलटणे
डीग्री	शशिकांत निलांजनावर
कळ्या	कु. अनिता पाटील
ओंजळ	ज्योत्स्ना शिंदे
कॉलेज	अनिल कलकुटकी
आमचे राज्य	सचिन धबाले
नको	पांडुरगं पताडे
जीवन	कु. रेश्मा सावंत
हिशेब	कु. वैशाली केसरकर
खरं प्रेम	सुधीर गुरव
प्रत्येकानं आयुष्यात एकदा...	रामदास चौगुले
स्मृती	हेमंत पाटील
कळत नाही	अभिजित लाटकर
सीमेच्या शुरविरांनो	अमर मोकाशी
बलीदान	प्रशांत कडोली
मैत्री	युवराज शेंडे
प्रेम वेडी मुले	विकी खोराटे
देवाचं रूप ' आई '	संदीप नार्वेकर

हरितक्रांती एक विचार

कु. गीता रामदास मोहिते
(बी. ए. भाग १)

खऱ्या अर्थाने भारतीय ' हरितक्रांतीचा 'विचार करावा लागेल तो दुसऱ्या महायुद्धानंतरच्या काळामध्ये कारण दुसरे महायुद्ध संपले आणि जगातील अनेक अविकसनशील राष्ट्रांमध्ये अन्नधान्याची मोठी टंचाई निर्माण होऊ लागली. भारतासारख्या अविकसनशील राष्ट्रामध्ये याचे परिणाम प्रामुख्याने दिसून येऊ लागले.

तसा विचार केला तर या हरित क्रांतीची सुरुवात सन १९४२ साली अमेरिकेत झाली. जसे आर्थिक क्रांतीची सुरुवात युरोपमध्ये होऊन मानवी समाजाचा चेहरा मोहरा हा बदललेला आपल्यास दिसून येतो. त्याचप्रमाणे अमेरिकेतील या हरितक्रांतीचे परिणाम जगातील अनेक राष्ट्रांमध्ये प्रामुख्याने दिसून येतात.

यामध्ये प्रामुख्याने भारताचे नाव घेता येईल. कारण भारत हा एक अन्नधान्य निर्यात करणारा देश म्हणून पाहिले जात होते.भारतातील शेती मागासलेल्या पद्धतीने केली जात होती. त्यामुळे अन्नधान्याचे उत्पादन अत्यंत कमी होत होते. १९६० पर्यंत भारतात मोठ्या प्रमाणात अन्नधन्य आयात करावे लागे.

परंतु भारतासारख्या या अविकसनशील देशामध्ये खऱ्या अर्थाने 'हरितक्रांतीला' सुरुवात झाली ती १९६५ नंतरच्या कालखंडामध्ये. तिसऱ्या पंचवार्षिक योजनेचे उद्दिष्ट होते की, शेती मध्ये सुधारणा घडवून अधिक उत्पादन काढणे. कृषी उत्पादन करणे, एवढेच नव्हे तर शेतीमध्ये वर्षभर पीक घेण्याचा प्रयत्न करणे आपली शेती वर्षभर हिरवीगार ठेवणे यालाच हरितक्रांती म्हटले जाते.

कृषी उत्पादनात वाढ करुन आणण्यासाठी जुन्या व परंपरावादी शेती करण्याच्या पद्धती आहेत. त्या पद्धतीचा त्याग करणे आणि आधुनिक तंत्रज्ञान व बियाणांचा वापर करणे. यामुळेच शेतकऱ्यांचा आर्थिक व सामाजिक परिस्थितीत बदल घडवून आणणे.

या हरित क्रांतीची सुरुवात होण्यापूर्वी १९६० मध्ये शेती जिल्हा कार्यक्रम आखण्यात आला या देशातील निवडक जिल्ह्यामध्ये सखोल शेतीचा प्रयोग करण्यात आला. हा प्रयोग यशस्वी झाल्यानंतर तो भारतात सर्वत्र राबवून १९६५ नंतर हरित क्रांती घडवून आणण्यास सुरुवात केली.

शेती उत्पादन वाढ करण्यासाठी अनेक घटकांचा वापर करण्यात आला. सुधारित बियाणांचा वापर, पाण्याच्या सोई खतांचा वापर, कीटकनाशके इत्यादींचा वापर करण्यास सुरुवात झाली. संकरित बियाणांचा वापर केल्यामुळे ६० ते ७० दिवसात पीक तयार होऊ लागले. त्यामुळे शेतीतून वर्षाला एकापेक्षा अधिक पिके घेता येऊ लागली. तसं पाहिले तर भारतीय शेती ही निसर्गावर अवलंबून होती पण जलसिंचनाच्या सोईत अधिक उत्पादन देणाऱ्या जातींचा वापर करुन दोन तीन पिके घेणे शक्य झालेले आहे. सरकारने शेतीमध्ये अधिक उत्पादन काढणाऱ्या शेतकऱ्यांना प्रोत्साहन म्हणून बक्षीस, पदव्या देण्यात येऊ लागल्या संकरीत व दर्जेदार बियाणांचा वापर करणेसाठी सरकारने १९६३ मध्ये राष्ट्रीय बियाणे महामंडळाची स्थापना केली त्यामुळे शेतकऱ्यांना दर्जेदार बियाणे उपलब्ध होऊ लागली.

स्वातंत्र्य मिळाल्यानंतर ही निसर्गावर अवलंबून असणाऱ्या भारतीय शेतीला पुरेसा पाणीपुरवठा व्हावा यासाठी अनेक योजना आखण्यात आल्या. डॉ. पानसे यांच्या मते या योजनेमुळे एकरी ५ ते ७ टन वाढ झालेली दिसून येते. परंतु देशाला स्वातंत्र्य मिळाल्यानंतर शेतीला पाणी पुरवठा व्हावा यासाठी धरणे, विहिरी, पाझर तलाव बांधून शेतीत अधिक उत्पादन काढण्याचा मोठा प्रयत्न झालेला दिसून येतो. सिंचनाखाली येणाऱ्या जमिनीचे प्रमाण वाढले त्यामुळे हरित क्रांतीला एक प्रकारे प्रोत्साहन मिळाले.

एवढेच नव्हे तर पूर्वीची पारंपारिक पद्धतीने शेती करण्याचे तंत्र बंद होऊन यांत्रिकी पद्धतीने शेती करण्याचे आधुनिक तंत्रज्ञानाचा मोठ्या प्रमाणात वापर होऊ लागला आहे. या यांत्रिकी करणामुळे शेतकऱ्यांना नवीन दृष्टीकोन मिळाला आहे. शेती व्यवसायाला जोड असे अनेक व्यवसाय सुरु झाले आहेत. उदा. म्हैस, गाय, कोंबड्या पाळणे इत्यादी.

तसेच शेतीला अनेक वित्तीय संस्थांमार्फत कर्ज देण्याची सोय उपलब्ध करणेत आली आहे. त्यामुळे शेतीचा विकास होण्यास मदत झाली आहे.

भारतीय हरित क्रांतीचे महत्वाचे वैशिष्ट्ये म्हणजे विविध प्रकारचे संशोधन होय. त्याचा उपयोग करुन घेऊन अधिक उत्पादनामध्ये भर पडत आहे. शेतीतील प्रक्रिया उद्योग सुरु झाले आहेत. त्यामुळे शेती उत्पादनाला एक प्रकारे चालना मिळाली आहे.

हरित क्रांतीमुळे शेतीमधून वर्षाला २ ते ३ पीके घेण्याचे प्रमाण वाढले त्यामुळे ग्रामीण भागातील बेरोजगारांना एक प्रकारे काम मिळू लागले आहे. त्यामुळे देशाच्या आर्थिक विकासाला हरितक्रांतीने हातभार लावलेला दिसून येतो. भूतकाळामध्ये देशात अन्नधान्याची टंचाई मोठ्या प्रमाणात होती. पण सातत्याने वाढणारे अन्नधान्याचे उत्पादन यामुळे ही समस्या सुटली आहे.

भारताला स्वातंत्र्य मिळाल्यानंतर प्रामुख्याने ग्रामीण भारताचा आणि आर्थिक विकास वेगाने घडवून आणण्यासाठी प्रमुख घटक शेती हा आहे. कारण आपल्या देशातील ६० % लोकांचे उपजिविकेचे साधन शेती हे आहे. त्यामुळे पहिल्या पंचवार्षिक योजनेमध्ये शेती विकासाला महत्वाचे स्थान देण्यात आले आहे.

विशेषत: महाराष्ट्राचे माजी मुख्यमंत्री वसंतराव नाईक यांनी शेती विकासाकडे आपले लक्ष केंद्रीभूत केले होते. त्यांनी शेती व्यवसायात अमुलाग्रह बदल घडवून परंपरागत शेती ऐवजी नवीन पद्धतीचा अवलंब करुन वाढत्या लोकसंख्येची अन्नधान्याची गरज भागविणे हे आपले उद्दीष्ट ठेवले होते.

तसा विचार केला तर हरित क्रांतीने भारतीय शेतीची उत्पादकता वाढली. नियोजनाद्वारे शेती व्यवसायाची प्रगती करण्याचा प्रयत्न सातत्याने सुरु झाला.अनेक प्रोत्साहने शेती करणाऱ्यास दिली गेली. त्यामुळे भारतीय शेतकऱ्यांचा शेतीकडे पाहण्याचा परंपरागत दृष्टीकोन बदलला हा हरित क्रांतीचा महत्वाचा परिणाम दिसून येतो.

विशेष म्हणजे १९७१ मध्ये राजकीय आकसापोटी अमेरिकेने भारताला पी. एल. ४८० खाली दिली जाणारी अन्नधान्याची मदत बंद केली. परंतु हरित क्रांतीने अन्नधान्याच्या उत्पादनात भारताने स्वावलंबन प्राप्त केले. त्यामुळे देशाच्या राजकीय स्वातंत्र्याला खरा अर्थ प्राप्त झाला. तसेच देशाच्या औद्योगिक विकासाला हरित क्रांतीने हातभार लावला आहे. हरितक्रांतीने शेतकरी व शेती व्यवसाय प्रगतशील बनला हे कोणीही भारतीय नाकारु शकत नाही. एवढेच नव्हे तर ग्रामीण भागात शैक्षणिक प्रगती होण्यास हरित क्रांतीने चालना दिली.

■ ■ ■

भारत रत्न पुरस्कार

व्यक्ति	सन
१) चक्रवर्ती राजगोपालाचारी	१९५४
२) सर्वपल्ली राधाकृष्णन	१९५४
३) चंद्रशेखर व्यंकटरमन	१९५४
४) पंडित जवाहरलाल नेहरू	१९५५
५) भगवान दास	१९५५
६) एम विश्वेश्वरेय्या	१९५५
७) गोविंद वल्लभ पंत	१९५८
८) बी. सी. रॉय	१९६१
९) पी. टी. टंडन	१९६१
१०) डॉ. राजेंद्र प्रसाद	१९६१
११) झाकीर हुसेन	१९६३
१२) पी. व्ही काने	१९६३
१३) लाल बहादूर शास्त्री (मृत्यू नंतर)	१९६६
१४) इंदिरा गांधी	१९७१
१५) व्ही. व्ही. गिरी	१९७५
१६) के. कामराज	१९७५
१७) मदर टेरेसा	१९८०
१८) विनोबा भावे (मृत्यू नंतर)	१९८३
१९) खान अब्दुल गफार खान	१९८७
२०) एम. जी. रामचंद्रन (मृत्यू नंतर)	१९८७

■ ■ ■

मारूती आप्पाजी धगाटे
(बी. ए. भाग २)

काळाची गरज= सौर ऊर्जा

दयानंद पवार देसाई
(बी. ए. भाग २)

सौर ऊर्जा आणि भारत देश यांचा जर आपण थोडासा विचार केला तर आपण अनेक समस्यांवर मात करणार आहोत. आणि या समस्येचं उत्तर सापडून १६२ वर्षे झाली तरी सुद्धा आपण या आधुनिक विचाराकडे लक्ष देत नाही. पण माणूस जागा केव्हा होईल तर वेळ आल्यावर पण, आपण मनुष्य आहोत. आपण फक्त आपला विचार करुन चालणार नाही तर आपण आपल्या पुढील काळाचं भान ठेवायला हवं नाहीतर एक दिवस उर्जेची समस्या आपल्याला मनुष्य जात नष्ट करण्यास कारणीभूत ठरेल.

सौर उर्जेच्या निर्मितीच्या आणि वापराच्या बाबतीत युरोप खंडातल्या जर्मन देशातल्या 'फायबर्गला' युरोपमध्ये सौर उर्जेची राजधानीच म्हणतात. फायबर्गमध्ये सौर उर्जेवर चालणाऱ्या पागा मीटर पासून ते सौर उर्जेनं समृद्ध असलेल्या इंटरनॅशनल सोलर एनर्जी सोसायटीच्या मुख्यालयापर्यंत सर्वत्र सौर उर्जेच्या विविध साधनांचा वापर केलेला आहे. फायबर्गमधल्या बऱ्याच सौर प्रकल्पामध्ये फोटोव्हेल्टीक सेल्सचा वापर केला जातो. यालाच पी. व्ही. असं म्हणतात. काही विशिष्ट धातूवर प्रकाश पडला की त्यापासून काही इलेक्ट्रॉन मुक्त होतात. हा शोध प्रथम १८३९ मध्ये 'हेन्री बेक्वेरेल' यांनी लावला. मुक्त झालेले इलेक्ट्रॉन, मुख्यता सिलिकॉनच्या थरातून गेल्यास, त्यापासून विद्युतलहरी तयार होतात. अशा पी. व्ही. सेल्सला सूर्यप्रकाश असण्याचीही गरज नसते. दुसरा कुठलाही प्रकाश या सेल्सना चार्ज करु शकतो. याचा वापर कॅलक्यूलेटर्समध्ये केलेला आपण पाहतो. तसेच पी. व्ही. सेल्सपासून आपण उर्जा मिळवू शकतो. सध्या आपण वापरत असलेले खनिज तेलाचे साठे संपत असताना भरपूर प्रमाणात उपलब्ध असलेल्या सौर उर्जेचा वापर केल्यास प्रदूषण कमी होईल. आणि माणसाचं स्वास्थ्य सुधारण्यात मदत होईल.

१९७० च्या दशकात तेलाची चणचण भासू लागल्यावर 'सोलर धर्मल' उर्जेचा वापर अमेरिकेत करण्यात आला. यामध्ये आरशाद्वारे परावर्तीत होणाऱ्या किरणांनी पाईपात असलेले पाणी ३१० डिग्री सेंटीग्रेड पर्यंत तापवले जाते. त्याची उष्ण वाफ विजनिर्मीती करणारी हर्बाइन्स फिरवते त्यामुळे तयार होणाऱ्या विजेला 'सोलर थर्मल' उर्जा असं म्हणतात. अमेरिकेच्या 'मोजावच्या' वाळवंटात ४०० हेक्टर क्षेत्रात असे आरसे बसवून त्यापासून पाणी तापवून १५० मेगावॅट विजनिर्मीती केली जाते.

'ग्रीनपीस' या पर्यावरण रक्षणासाठी कार्य करणाऱ्या संघटनेचे एक शास्त्रज्ञ 'जेरेमी लेगेट' यांनी त्यांच्या घराच्या छपरावर सौर आरसे बसवून घेतले आहेत. आज त्यांच्या संपूर्ण घराची विजेची गरज पी. व्ही. मुळे भागलीच पण, वर अतिरिक्त तयार झालेली १४ टक्के वीज त्यांनी वीज मंडळाला विकली. लेगेट यांनी केलेल्या अभ्यासा वरुन त्यांनी म्हटले आहे की यामुळे वातावरणात सोडला जाणारा ३४ टन कार्बनडाय ऑक्साईड आणि इतर घातक वायू वाचले. या उदाहरणानंतर जर्मनीने १९९० मध्ये १००० सौर छतांचा कार्यक्रम हाती घेतला या कार्यक्रमाला नागरिकांनी प्रचंड प्रतिसाद दिल्याने जर्मन सरकारनं १ लाख घरांसाठी ही योजना राबवायचं ठरवलं आहे. तर जपानसारख्या आशियाई देशात १० हजार घरामध्ये याचा वापर केला जाणार आहे. हे उपक्रम येत्या दशकापर्यंत पूर्ण होणार आहेत.

केलेल्या पहानीनुसार जगातले दोन अब्ज लोक विजेपासून वंचीत आहेत. त्यांचा दिवस सूर्योदयानंतर सुरु होऊन सर्यास्तालाच संपतो. विजेच्या अनुपलब्धतेमुळे अनेक गैरसोयी त्यांना सोसाव्या लागतात. त्यापासून सुटका करुन घेण्यासाठी हे लोक शहरांच्याकडे येतात. त्यामुळे शहरातल्या जीवनावश्यक गरजावर अतिरिक्त ताण पडत असतो. म्हणून 'सोलर इलेक्ट्रीक लाईट फंड' उर्फ 'सेल्फ' नावाची स्वयंसेवी संस्था खेडेगावातून सौर उर्जेचं महत्व पटवून देण्याचं त्याचप्रमाणे कर्नाटकामधलं एक खेडं पूर्णपणे प्रकाशमान करण्याचं कार्य करत.

सौर उर्जेचे फायदे

१) लाकूडतोड कमी होऊन वनसंरक्षण होते. स्वयंपाकासाठी पाणी तापवण्यासाठी सौर उर्जा वापरता येते.

२) आपण उर्जा तयार करतो. तो मार्ग अनुउर्जाचा, यामुळे स्फोटाचा, अणुसंसर्गाची, अणुगळतीची, वायू प्रदूषणाची भिती असते. पण सौर उर्जेमुळे कोणतीचं भिती नाही.

३) कारखाने वगैरे सौर उर्जेवर चालवले गेले तर हवा प्रदूषण टाळले जाईल.

४) आपण पाण्यावर वीज निर्मिती करतो त्यासाठी प्रचंड पैसा खर्च होतो. पाणी हे आजच्या युगातले अमृत आहे. याचा उपयोग अयोग्य व अनावश्यक रीतीने होतो. तो अनावश्यक वापर सौर उर्जेवर उर्जा तयार करुन काळातील उर्जा समृद्धी व पाणी प्रश्न सोडवता येईल.

५) सौर उर्जेमुळे पेट्रोल, गॅस, कोळसा यांचा वापर योग्य गरजेपुताच झाल्यामुळे त्याचा उपयोग पुढील काळासाठी होईल. ते साठे लवकर संपण्याची भिती राहणार नही.

८) सौर उर्जा हा संपणारा स्त्रोत नाही. त्यामुळे सौर उर्जेला संपण्याची भिती नाही.

'शिर्डी' येथे सौर उर्जा तंत्रज्ञानाचा वापर सुरु झाला आहे. त्यामुळे ५०% हून अधिक इंधनाची बचत होत आहे. सौर उर्जेपासून प्रथम वाफेची निर्मिती करुन त्यावर अन्न शिजवले जातं यामुळे दिवसाला ३१४ किलो इतक्या द्रवरुप पेट्रोलीयम वायूची बचत झाल्यामुळे वर्षाला साडेसात लाख रुपये वाचणार आहेत. या सौर भट्टीद्वारे दिवसाला ७ हजार लोकांचा स्वयंपाक केला जातो.

हैद्राबादच्या भारत हेवी इलेक्ट्रीकल्स लिमिटेडने सौर उर्जेवर चालू शकणारा 'रेफ्रिजीरेटर' किंवा फ्रिज तयार करण्यात यश मिळवले आहे. याचे दोन फायदे होणार आहेत. एक तर विजेची बचत होईलच पण, दुर्गम भागातील्या प्राथमिक आरोग्य केंद्रावर वेगवेगळ्या रोगांच्या 'लसी' नियंत्रीत तपमाणांत टिकवून ठेवता येतील याचा उपयोग गोरगरिबांना त्वरित वैद्यकीय उपचार मिळण्यासाठी होईल.

सौर उर्जा अधिकाधिक वापरात आणणं ही या शतकातली व पुढील काळाची गरज आहे. इ. स. २०५० पर्यंत संपूर्ण युरोप खंडाची विजेची गरज सौर उर्जेद्वारे पुरी केली जाऊ शकेल. असं तज्ञांचं मत आहे. कारण पेट्रोलजन्य पदार्थांच्या वापरामुळे पर्यावरण प्रदुषीत होत आहे. अन्न शिजविण्यासाठी भारत देशात दर मानवामागे दर वर्षी दोनशे किलो लाकूड जळण म्हणून तो संपवता म्हणजे वर्षाला १६ कोटी टन एवढं लाकूड आपण जाळून टाकतो. आता हे लाकूड येतं कुठून ? जंगला पासूनं व जंगल तोड अशीच चालू राहीली तर काही काळात पृथ्वीवर झाडे राहणार नाहीत. व झाडे नसल्यामुळे आक्सीजन कमी होईल. त्यामुळे माणसांचं स्वास्थं बिघडेल. हे सर्व कमी होईल फक्त सौर उर्जा वापरात आणल्यामुळं सूर्यशक्ती वापरली तर पृथ्वीवरील जीवनात समतोल निर्माण होईल. आणि सध्यातरी सौर उर्जा कमी पडेल अशी अजिबात परिस्थिती नाही.

■ ■ ■

विनोद

मुन्नी – तू गच्चीवरून उडी मारशील ?
गोट्या – मारीन !
मुन्नी – तू पक्षासारखं आकाशात उडशील ?
गोट्या – हो उडेन !
मुन्नी – तू माझ्यासाठी चंद्र, तारे आणशील ?
गोट्या – आणेन !
मुन्नी – तू माझ्यासाठी कधी खोटं बोलशील ?
गोट्या – मग मी मघापासून काय बोलतोय ?

■ ■ ■

वर्गातल्या मुलांना 'क्रिकेटचा सामना' या विषयावर एक निबंध लिहायला सांगितला होता. बाब्याचा निबंध वर्गात सर्वांच्या आगोदर लिहून झाला होता. त्याने लिहिले होते की, ' पावसामुळे सामना रद्द झाला '

दीपक मारुती शिंगे
(बी. ए. भाग २)

■ ■ ■

एक तरूण स्कूटर विक्रेत्याकडे गेला व म्हणाला तुम्ही मला स्कूटर खरेदी करताना हमी दिली होती की, एक वर्षाच्या आत ज्या ज्या भागाची मोडतोड हाईल ते भाग आम्ही बदलून देऊ.

स्कूटर विक्रेता म्हणाला – तुम्ही सांगता ते मान्य आहे. पण कोणत्या भागांची मोडतोड झाली आहे ते तर सांगा.

तरूण – माझ्या डाव्या हाताचा अंगठा, उजव्या पायाचे फ्रॅक्चर व समोरचे दोन दात.

■ ■ ■

बँकेत तू किती वर्षे काम केलंस ?
चाळीस वर्षे !
तुझं वय किती ?
अठ्ठावीस !
तुझं वय अठ्ठावीस असताना तू म्हणतोस 'मी बँकेत चाळीस वर्षे काम केलं ?
ओव्हरटाईम धरून साहेब !

■ ■ ■

मारूती धगाटे
(बी. ए. भाग २)

अडीच अक्षरी शब्द !

संजय ब. साखरे
बी. ए. भाग दोन

प्रेम जेमतेम अडीच अक्षरी शब्द तरीही संबंध सृष्टीत भरून उरलेला म्हणूनच म्हटले आहे की 'प्रेमाला उपमा नाही हे देवाघरचे देणे ! ' प्रेम करावे लागत नाही ते आपोआप घडून जाते. प्रत्येकाच्या जगण्याचं सार असलेला, प्रत्येकाच्या जन्माबरोबर तो निर्मिक आयुष्यभर पुरून उरेल एवढी प्रेमाची शिदोरी त्याच्या सोबत बांधून देतो. प्रेम माणसाच्या माणूसपणाचा एक ठोस पुरावा आहे. संस्कृतीचा सारांश आहे. सारी सृष्टी प्रेमाने भरलेली आहे. झाडे, पशु-पक्षी, प्राणी , माती आणि आकाश-पाऊस ही सारी प्रेमाची रुपं आहेत. प्रेम हा शब्द नेमकेपणानं जाणून घ्यायचा असेल तर गाईच्या डोळ्यात पहावं. आपल्या काळजातून एक हिरवीगार डहाळी डोकावी असं वाटत असेल तर झाडांशी मैत्री करावी. त्यांच्याशी गुजगोष्टी कराव्यात. तसंच पशुपक्षांचंही असतं. प्रेमाची फेड प्रेमात कशी करावी याची परिभाषा शिकावी ती पक्षांकडून. माती आणि पाऊस द्यावं का कसं हे शिकवितात. ते देणंही भरभरून असतं. प्रेम म्हणजे देणं.

आपणही समाजाचं देणं लागतो. ज्या समाजात आपला जन्म झाला आपण लहानाचे मोठे झालो त्या समाजाबद्दल कृतज्ञ असणं हे आपलं कर्तव्य ठरतं. आपण समाजशील आहोत म्हणूनच आपण पूर्णपणे एकटे असे जगूचं शकत नाही. आपल्याला सतत कुणाच्या ना कुणाच्या आधाराची, प्रेमाची गरज लागतेच. आपल्या अत्यंतिक जिव्हाळ्याची गोष्ट म्हणजे प्रेम. प्रत्येकाच्या आयुष्यात प्रेमाला अनन्यसाधारण महत्व असतं. कारण प्रेम हेच जगण्याचं प्रयोजन आहे. ज्यानं आयुष्यभर कुणावर प्रेम केलच नाही अशी व्यक्ती बहुदा सापडणं अशक्यच! प्रेम म्हणजे मनाने मनाला घातलेली निस्वार्थ साद असते. आणि ही साद मनालाच ऐकू येते.

खरचं काय असतं प्रेम म्हणजे ? ती एक मानवी मनाची उदात्त भावना अतसे. मानवाच्या उत्कट भावनांचा तितकाच उत्स्फूर्त आविष्कार म्हणजे प्रेम ! आपल्या रंध्रारंध्रातून खोलवर पाझरत जाणारा नाद म्हणजे प्रेम. आपल्या प्राणात भरुन उरलेला कुणाचा तरी श्वास म्हणजे प्रेम. चातकासारखी अनिवार ओढीची आस म्हणजे प्रेम. प्रेम ही एक कविता असते. आपल्या जगण्याचा परिपोष असलेली, धुंद करणारी शक्ती म्हणजे प्रेम. प्रेम म्हणजे असून नसणे. प्रेम, म्हणजे नसून असणे. प्रेमाची देवाण-घेवाण करायला प्रेम काही व्यापार नाही. प्रेम हेच जीवन असते. प्रेम हेच मरण असते.

प्रेम हा शब्द जरी उच्चारला तरी आपल्या सर्वांगातून रोमांच्याची कारंजे उसळू लागतात. प्रेम हे एक वेड असते. आत्मीयतेने ओथंबलेल्या स्पंदनांची ती अविरत धडपड असते.

आपल्या एखाद्या व्यक्तीवर आणि तिचेहीआपल्यावर असेल तर निश्चितच खूप आनंदाची बाब असते. इकडे ठेच लागल्यावर तिकडे वेदना उमटते, तेव्हाच खऱ्या प्रेमाची रुजवात व्हायला सुरुवात होते. प्रेम अशा रुजवणीतूनच बहरतं आणि फुलतं. प्रेम ही स्वत:हून मानलेली अधिसत्ता नसते एखाद्याचं अस्तित्व आपल्या चराचराला व्यापून टाकतं. आपण आपल्याही नकळत कुणाचेतरी होऊन राहण्यात एक मजा असते. कुणाच्या तरी मनोसाम्राज्याचा अनभिषिक्त अधिपती होणं प्रत्येकाला अवडतं.

मित्रहो इथ एक सांगावसं वाटतं की, प्रेमाची अधिसत्ता स्वत:हून मानणं वेगळं आणि लादणं वेगळं. प्रेम हा दोन मनांचा कबुली जबाब असतो. एखाद्यावर जबरदस्तीने प्रेम लादणं हे मात्र अन्यायकारक आहे. प्रेम ही काही सक्ती नसते. एखाद्याच्या मनाविरुद्ध सक्ती करणं हा काही प्रेमाचा धर्म नाही. प्रेमात वासनेला महत्व नसते. माझ्या प्रेमाचा स्वीकार करायलाच हवा हा हट्टाहास पूर्णतया अनाठायी व बीनबूडाचा आहे. प्रत्येकाला एक स्वतंत्र विचार करणारं मन असतं. भावना असतात. आवड-नावड असते. प्रत्येकाचं म्हणून एक खास भावविश्व असतं. त्यात कुणाचं स्थान निश्चित करायचा पूर्णत: ज्याचा त्याचा प्रश्न असतो. प्रत्येकाची म्हणून काही स्वप्नंही असतात.

अलिकडच्या काळात घडणाऱ्या एकतर्फी प्रेमाच्या विकृतीतून, सक्तीतून आणि एकाधिकारशाहीच्या अहम भावनेतून रिंकू पाटील, अमृता देशपांडे, नीता हेंद्रे इत्यादी सारख्या कळ्या खुलण्या आधिच कोमेजल्या अशी एक शोकांतीकेची मालिका महाराष्ट्रात घडली व यापुढेही असंच चालू राहणार असेल तर युवा पिढीला ही गोष्ट लाजीरवाणी आहे. अशा घटना घडण्यापूर्वी किंवा घडतांना अनेकांनी पाहिल्या पण कोणीही याला विरोध करु शकले नाही ही गोष्ट दुर्दैवी आहे. प्रत्येकजन स्वार्थी हेतूनं समाजात वावरत आहे हे टाळलं पाहिजे. जर अशा घटनांना एकत्रितपणे विरोध केला तर कोणत्याही नराधमाला कोणत्याही युवतीच्या केसालाही धक्का लावण्याचे धाडस होणार नाही. आपण स्वातंत्र्याचा यथेच्छ उपभोग घेत आहोत आणि दुसरीकडे इतरांचे जगण्याचे हक्क हिरावून घेत आहोत. किती हा विरोधाभास. एखाद्याच्या निष्पाप आणि निरागस आयुष्यावर असा हक्क सांगण्याचा कुठलाच अधिकार पोहचत नाही. एक माणूस म्हणून तर हा कलंक ठरतो. खरे प्रेम हे प्रेमाचा बाजार मांडणारे किंवा रस्त्यावर प्रेम देखावा करणारे नसते.तर प्रेमाचे दुसरे रुप त्यागात असते. ते कुणाचे जीव घेणारे नसते. ते एकमेकांसाठी जीव देणारे असते. प्रेम हे सागरासारखे अथांग, खोल आणि हिमालयासारखे उंच असते. प्रेमात एकमेकांवरचा विश्वास दृढ असावा. त्यात प्रगल्भता असावी. प्रेम हे एखाद्या उंचावरुन कोसळणाऱ्या धबधब्यासारखे असावे आणि खळखळून वाहणाऱ्या पाण्यासारखे स्वच्छ व निर्मळ असावे.

आपलं आयुष्य जसं आपलं आहे तसचं इतरांचं आयुष्य हे फक्त त्यांचच आहे. ते कसं सजवायचं आणि कुणासाठी झिजवायचं हे ज्याचं-त्यानंच ठरवायचं असतं. पण हे ठरवतांना आपल्या सद्सद्विवेकबुद्धिशी प्रामाणिक राहायला हवे.

प्रेमाच्या आपल्या जाणिवा प्रगल्भ झाल्याशिवाय हे घडणे शक्य नाही.

■■■

शोध आणि संशोधक

१) डायनामाईट	-	आल्फ्रेड नोबेल
२) सुरुंग	-	आल्फ्रेड नोबेल
३) परावर्ती दुर्बिण	-	आइझॅक न्युटन
४) गुरुत्वाकर्षण	-	आइझॅक न्युटन
५) टेलीफोन	-	ॲलेक्झांडर ग्रॅहम बेल
६) श्रवणयंत्र	-	ॲलेक्झांडर ग्रॅहम बेल
७) दुर्बिण	-	गॅलिलीओ
८) थर्मामिटर	-	गॅलिलीओ
९) क्ष-किरण	-	डब्ल्यु सी रॉन्टजेन
१०) थर्मास	-	जेम्स डेवर
११) टेपरेकॉर्डर	-	वाल्डेमर पोलमेन
१२) विमान	-	राईट बंधू
१३) इलेक्ट्रॉनिक संगणक	-	जॉन ॲटन सॉफ
१४) फाटो काढण्याचा रोल	-	जॉर्ज इस्टमन
१५) रेफ्रिजरेटर	-	फर्डिनंड कार
१६) धुलाई यंत्र	-	हेमिल्टन स्मिथ
१७) मायक्रोफोन	-	डेव्हिड एडवर्ड हूफ
१८) गणक यंत्र	-	चार्लस बॅबेच
१९) भारमापक	-	टॉरीसेली
२०) पॅराशुट	-	लुईस लीनोरमेंड
२१) शिलाई यंत्र	-	थॉमस वेंट
२२) कॅमेरा	-	जोजेफ नीपसे
२३) लंबकाचे घड्याळ	-	हिनेन्स
२४) डायनामो	-	मायकेल फिराडे
२५) रिव्हॉल्वर	-	कोल्ट
२६) टेलिव्हिजन	-	जॉन लॉगी बोअर्ड
२७) टाईपरायटर	-	क्रिस्टोफर शोल्स
२८) सायकल	-	मॅकमिलन
२९) रेडिओ	-	मार्कोनी
३०) रासायनिक विद्युत घट	-	लोगी गॅल्व्हिनी
३१) नॅनो सेकंद मोजणारे घड्याळ	-	न्युईस बॉयर
३२) फाऊंटन पेन	-	लेवीस वॉटरमन
३३) रंगीत छायाचित्रण	-	गॅब्रिएल लिपमन
३४) देवीची लस	-	एडवर्ड जेन्नर
३५) बर्नर गॅस	-	बुनसेन

संकलन : **एन. एस. तरवाळ**
(बी. एस्सी. भाग १)

जीवन

विश्वजीत कृष्णा पाटील
१२ वी (विज्ञान)

आपण जस जसे मोठे होत जातो तस तसे आपल्याला या जगात कसं जगावं कसं वावरावं याची समज येऊ लागते. आपल्या जीवनाची सुरुवात बालपणापासून होते.

बालपणाचा काळ हा आपल्या आयुष्यातील सर्वात सुखी काळ असतो. बालपणी आपले सर्व लाड पूर्ण केले जातात. आपल्यावर कोणतीही जबाबदारी नसते. कोणी रागवत नाही की, कोणी टोचून बोलत नाही. बालकाला सर्व गुन्हे माफ असतात. निष्पाप बालकाला आपण देवाप्रमाणे मानतो. खेळावे, बागडावे, खावे, नाचावे, गाणी गावीत आणि झोपी जावे असा असतो तो बालपणाचा काळ. हट्ट हा तर त्या बालवयातील आपला सर्वात मोठा हक्क असतो. आणि बालहट्ट म्हणून त्या वयातील प्रत्येक हट्ट पुरवला जातो. बालवयातील आपले तोतरे बोलणे ऐकण्यासाठी प्रत्येक जण अगदी तळमळत असतो. बालकाने नुसतं रडायचा आवकाश लगेच आपल्याला आई कडेवर घेते, आपले भाऊ, काका, मामा वगैरे आपल्याला सतत आनंदी ठेवण्याचा प्रयत्न करत असतात. आपल्याला हसविण्यासाठी ते स्वत: लहान होतात. आपण बोलू लागलो, चालू लागलो हे पाहताच आपल्या नातेवाईकांना खूप आनंद होतो. त्यांचा आनंद गगणात मावत नाही. या वयात आपण आपल्या नातेवाईकांना खूप त्रास देतो. आपल्याला थोडी समज आली की, आपल्याला अण वाटतं कधी एकदा आपण मोठे होणार व कधी शाळेला जाऊ लागणार.

बालपणानंतर आपल्या शालेय जीवनाचा प्रारंभ होतो. सुरुवातीला आपल्याला काहीच वाटत नाही. चौथी, पाचवी पर्यंत अभ्यास केला तर करायचा नाहीतर नाही. शिक्षकही आपल्याला जास्त काही बोलत नाहीत. आजपर्यंत आलेला संबंध आपल्या कुटूंबातील लोकांशीच आलेला असतो. पण आता आपल्याला नवीन मित्र-मैत्रिणी भेटतात. आपला संबंध समाजातील समवयीन मुलांशी येऊ लागतो. आपण आजपर्यंत नुसत आईच्या कडेवर बसत आलो असतो. पण आज आपण समाजातील मुलांशी खेळू लागतो. शाळेत जाऊन नवनवीन गोष्टी शिकू लागतो. जस जसे आपण आणखी मोठे होत जातो तस तसे आपल्यावर अभ्यासाचे ओझे वाढू लागते. आपल्याला शिक्षणाचे महत्व कळू लागते व आपण अभ्यास करु लागतो. आपलं काही चुकलं तर आपल्याला आपली वडीलधारी माणसं रागवतात. विद्यार्थीजीवनात आपल्याला अनेक समस्यांना तोंड द्यावे लागते. या काळात आपल्यासमोर अनेक प्रश्न उभे राहतात. आपल्याला या प्रश्नांना, समस्यांना तोंड देत पुढे जायचे असते. हे प्रश्न सोडविण्याचे तंत्र जो आत्मसात करतो तोच यशाचे शिखर गाठतो. पण एक गोष्ट मात्र नक्की की असा विद्यार्थी खरा ज्ञानार्थी न होता केवळ परीक्षार्थी बनतो याचे कारण असे आहे की, आजच्या विद्यार्थ्यांवर विविध विषयांचं फार मोठं ओझ, आहे. मर्यादित वेळात एवढा सारा अभ्यास कसा संपवायचा हा मोठा प्रश्न विद्यार्थ्यांसमोर असतो. हळू हळू आपण मोठे होतो आणि आपल्याला वाटू लागते की, आपण जर कधीच मोठे झालो नसतो तर किती बरे झाले असते. पण हे कधीच शक्य नसते. १० वीची परीक्षा पास झाल्यानंतर आपले शालेय जीवन संपते.

१० वी पास झाल्यानंतर कॉलेजमधील जीवनास प्रारंभ होतो. कॉलेजमध्ये आपले बालमित्र आपल्याबरोबर असतातच असे नाही तेथे परत नवीन मित्र-मैत्रिणी भेटतात. कॉलेजमधील जीवन हे आपल्या जीवनातील एक धोकादायक वळण असते. या जीवनात जर आपल्याला वाईट सवयी असणारे मित्र भेटले तर आपण ही त्यांच्यात वाहून जातो. आपलं अभ्यासात लक्ष लागत नाही. आपल्याला त्यांच्यामुळे स्टार खाणे, गुटखा खाणे, सिगारेट ओढणे या सारख्या अनेक वाईट सवयी लागू शकतात. एखाद्याशी मैत्री करताना त्याला चांगले पारखून त्याच्या सवयी जाणून त्याच्याशी मैत्री करावी लागते. चांगले जीवभावाचे मित्र काही मोजकेच असतात. त्यांना आपल्याला ओळखता आले पाहिजे व त्यांच्याशी मैत्री केली पाहिजे. कॉलेजच्या जीवनात आपण वाईट गोष्टी लवकर शिकतो पण चांगल्या गोष्टी शिकयला खूप वेळ लागतो. वाईट मित्रांबरोबर आपण कुठे वाहत गेलो आहोत हे जेव्हा आपल्याला कळते तेव्हा आपण अशा ठिकाणी असतो की तेथून आपण कधीही परत येऊ शकत नाही. कॉलेजमध्ये रोज डे, टॉय डे, व्हॅलेंटाइन डे या सारखे अनेक दिवस साजरे करतात हे कोणत्यातरी पिक्चरमध्ये बघतो व त्याचे अनुकरण करण्याचा प्रयत्न करतो त्यामुळे एकतर्फी प्रेम या सारख्या अनेक घटना घडतात. प्रेमात ठेच खालेली व्यक्ती एखादी मोठी व्यक्तीही होऊ शकते. एखाद्या प्रेमात ठेच खाल्यानंतर एक प्रसिद्ध कवी होऊ शकतो. अशा अनेक गोष्टी वारंवार घडतात. त्यातून आपल्याला खूप काही शिकता येते. तसं म्हणायचं झालं तर कॉलेज जीवनच आपल्या जीवनात यशस्वी करत आतापर्यंतच्या अनुभवांवरुनच आपण प्रगती करु शकतो. एकंदरीत कॉलेज जीवन हे आनंददायी जीवन असते.

या काळात आपल्याला खूप काही शिकायला मिळतं. या काळात आपण कॉलेजला जातो म्हणजे आपण काहीतरी मोठं काम करतो अस आपल्याला वाटत असतं. कॉलेज जीवन संपल्यानंतर आपण कोणतातरी कोर्स करतो व नोकरी मिळविण्याचा प्रयत्न करतो.

चांगला अभ्यास करुन आपण जर चांगले मार्क काढले तर आपल्याला चांगली नोकरी मिळते आणि आपण आजपर्यंत केलेल्या कष्टाचे सोनं होतं. नोकरी लागल्यानंतर आई-वडील आपलं लग्न करतात व येथूनच आपल्या संसारीक जीवनाची सुरुवात होते. संसार म्हटल की प्रत्येक गोष्टीत ही अॅडजेस्टमेंट आलीच आपल्याला आपल्या प्रगतीसाठी प्रत्येकवेळी नियोजन करावे लागते. ज्यावेळी आपण आईवडील होतो त्यावेळी मुलांना वाढविण्यासाठी किती त्रास घ्यावा लागतो हे आपल्या लक्षात येते. आपल्या आईवडिलांनी आपल्यावर जे चांगले संस्कार करुन आपल्याला या पदावर पोहोचवलं तेच संस्कार आपण आपल्या मुलांवर करतो. पण आपण आपल्या आईवडिलांना विसरतो. त्यांच्याकडे आपण लक्ष देत नाही.. संसारीक जीवनात अनेक समस्यांना तोंड देत आपल्याला आपल्या प्रगतीच्या दिशेने वाटचाल करावी लागते. आपली मुले मोठी होतात त्यांची लग्नं होतात व ते आईवडील होतात त्यावेळी ते जेव्हा आपल्याकडे लक्ष देत नाहीत त्यावेळी आपण केलेल्या चुका आपल्या लक्षात येतात. पण त्याचा काहीही उपयोग होऊ शकत नाही कारण ती वेळ आता निघून गेलेली असते. प्रत्येक व्यक्ती ही आयुष्यभर विद्यार्थीच असतो. आपलं आयुष्य खूपच लहान असतं आणि या लहान काळातच आपल्याला काहीतरी करायचं असतं.

जीवनात जर यशस्वी व्हायचे असेल तर बालपणापासूनच कष्ट घ्यावे लागतात. जगत असताना कोणतीही समस्या आली तर तिला न घाबरता सामोरे गेले पाहिजे असे केले तरच आपण जीवनात यशस्वी होऊ शकतो.

जीवनाबद्दल मला एवढेच म्हणावेसे वाटते की,

Life is a game,
which you cannot play again
enjoy it,
But dont miss it.

■ ■ ■

शिक्षक

कोवळ्या मनाच्या अंकुराला
मिळतो शिक्षकाच्या संस्कारांचा उबारा
त्यातून निर्माण होतो कलागुणांचा वृक्ष
अखंड असतो दीपस्तंभासारखा उभा
सर येत नाही त्याची निळ्या नभा
झिजत राहूनी चंदनासारखे आयुष्यात
निर्माण करतो आदर्श विद्यार्थी विश्वात
शिक्षक असतो पोलादासारखा
जीवनातील संकटात आधार देणाऱ्या
कण्यासारखा !

सचिन धोंडिराम शिंदे
बी. ए. भाग २

डोळ्यात काय ?

आईच्या डोळ्यात	-	वात्सल्य
वडिलांच्या डोळ्यात	-	कर्तव्य
बहिणीच्या डोळ्यात	-	प्रेम
मित्राच्या डोळ्यात	-	सहाय्यता
विद्यार्थ्यांच्या डोळ्यात	-	जिज्ञासा
गुरूच्या डोळ्यात	-	ज्ञान
कवीच्या डोळ्यात	-	कल्पना
गरीबाच्या डोळ्यात	-	करूणा

शीतलकुमार पाटील
(बी. ए. भाग १)

दहशतवाद

कु. शारव्वा वाडकर
बी. ए. भाग तीन (राज्यशास्त्र)

११ सप्टेंबरला अमेरिकेच्या वर्ल्ड ट्रेड सेंटर व पेंटागॉनवर हल्ला झाला. आणि त्यानंतर २६ दिवसांनी अमेरिकेने अफगाणिस्तान विरुद्ध युद्ध सुरु केले. 'आंतरराष्ट्रीय दहशतवादाचा बिमोड' हाच या युद्ध कारवाईचा प्रमुख हेतू होता. कोणतेही एकच राष्ट्र दहशतवाद जोपासत नसून जगातली अनेक राष्ट्रे दहशतवाद निर्माण करत असतात. परंतु तरीही अमेरिकेच्या नेतृत्वाखाली सर्वच राष्ट्रांनी दहशतवादाचा बिमोड करण्याचा विडा उचलला.

दहशतवादाचा भस्मासूर जगात आजच निर्माण झाला आहे असे नाही, यापूर्वीही तो अस्तित्वात होता. शीतयुद्धाच्या काळात बलाढ्य राष्ट्रांच्या शस्त्रास्त्र पुरवठ्यामुळे भारत-पाक; भारत-चीन; दक्षिण व उत्तर व्हीएतनाम; दक्षिण व उत्तर कोरिया; इराण-इराक व कुवेत इ. राष्ट्रांत जे संघर्ष निर्माण झाले त्या संघर्षाला शस्त्रास्त्र पुरवठा करुन खतपाणी घारण्याचा रशिया व अमेरिका या दोन बलाढ्य राष्ट्रांनी जो प्रयत्न केला. त्यातूनच संबंधित राष्ट्रात तणाव निर्माण झाले. अशा या तणावग्रस्त परिस्थितीत दहशतवादी कारवायांना चालना देऊन भितीचे व असुरक्षिततेचे वातावरण जाणीवपूर्वक निर्माण करण्याचा या बलाढ्य राष्ट्रांनी प्रयत्न केला. म्हणजेच, यापूर्वीही दहशतवादी कारवाया होत होत्या. यावरुन जगातील जवळजवळ सर्वच राष्ट्रांना दहशतवादाची झळ पोहोचलेली आहे. याची प्रचीती येते.

विशेषत: भारताला याची सर्वाधिक झळ लागलेली आहे. आपले दोन पंतप्रधान आणि हजारो निरपराध नागरिक याला बळी पडले आहेत. चुकीची धोरणे, पिळवणूक, साधन सामुग्रीची लूट, जातीय व वर्गीय संघर्ष यामधून अनेक राज्यांमध्ये दहशतवाद निर्माण झाला. तर पंजाब, जम्मू-काश्मीरमधील दहशतवादाला जमातवादी आश्रय देण्यचा प्रयत्न अंतरराष्ट्रीय राजकारणातून झाला. बहुसंख्य समाजाची मक्तेदारी घेतलेल्या हिंदूत्ववाद्यांनीही आपल्या सोयीस्कर राजकारणासाठी दहशतवादाचा अवलंब करुन अल्पसंख्याकावर आपला धर्म व संस्कृती लादण्याचा प्रयत्न केला. त्यातून क्रिकेटची मैदाने उखडणे, वर्तमानपत्रांच्या कार्यालयांची मोडतोड करणे, चर्च, मशिदीची मोडतोड करणे, अल्पसंख्यांकावर हल्ले करणे असे अनेक प्रकार घडले. त्याचे घातक परिणाम सर्वच भारतीयाना कमी अधिक प्रमाणात भोगावे लागले परंतु या दहशतवादाचा मुकाबला करण्यासाठी जागतिक समुहाने विशेषत: युरोपिय राष्ट्रांनी संघटितप्रयत्न केल्याचे आढळून येत नाही. संयुक्त राष्ट्रांकडूनही दहशतवादाविरुद्ध ठराव करणे अथवा विरोधी आंतरराष्ट्रीय कायदे करणे यापलीकडे फरसे प्रयत्न झाले नहीत.

जगातील सर्वच राष्ट्रांकडून दहशतवादाचा बिमोड करण्याचा भारताने जेव्हा आग्रह धरला, त्यावेळी अमेरिकेने याकडे दुर्लक्ष केले. परंतु जेंव्हा अमेरिकेच्या वर्ल्ड ट्रेड सेंटरवर आत्मघातकी हल्ला झाला, त्यावेळी मात्र अमेरिका खडबडून जागी झाली. हे हल्ले जसे अमेरिकेच्या वर्चस्ववादाला आव्हान देणारे होते, तसेच ते काही प्रमाणात प्रतिकारात्मकही होते. हा हल्ला म्हणजे जागतिकीकरणाच्या संकल्पनेला व लष्करी ताकदीला हादरा होता. या हल्ल्यात जवळपास सहा हजार मेरिकन नागरिकांची हत्या झाली. त्यामुळे प्रतिहल्याशिवाय अमेरिकेपुढे पर्यायच राहिला नाही.

११ सप्टेंबरच्या दहशतवादी हल्याचा निषेध जवळजवळ सर्वच राष्ट्रांनी केला. आणि अमेरिकेच्या दहशतवादाविरुद्धच्या युद्धात अमेरिकेला पाठिंबा दर्शविला. भारतानेही दहशतवादी संघटनांच्या प्रशिक्षण केंद्राबद्दलची गोपनीय माहिती देऊ केली. भारत दहशतवादामुळे पोळलेला असल्यामुळे या निमित्ताने भारतातला 'दहशतवाद विरोधी अजेंडा' जागतिक स्तरावर नेण्याची आयतीच संधी चालून आली.

तालीबान आणि ओसामा बिन लादेन यांच्याविरुद्ध लष्करी कारवाई करुन अमेरिकेने 'दहशतवादाविरुद्धचे युद्ध संपणार नाही, जगातील सर्वच दहशतवावर नियंत्रण आणणे हेच आमचे उद्दिष्ट आहे.' असे म्हणत सर्व जागतिक समूहाचा पाठिंबा मिळविला. २९ सप्टेंबरला संयुक्त राष्ट्रांच्या आमसभेत दहशतवादाविषयी चर्चा सुरु असतानाच अमेरिकेने सुरक्षा समितीत, 'अमेरिकेच्या दहशतवादाविरोधी युद्धात' सर्व राष्ट्रांच्या पाठिंब्यासंबंधीचा ठराव संमत करुन आणि ६ आक्टोंबरला अमेरिकेच्या नेतृत्वाखाली संयुक्त राष्ट्रांच्या फौजांनी अफगाणिस्तानवर आक्रमण केले.

अमेरिकेने आपले युद्ध घोषित केल्यापासून पाकिस्तानने अनेक गोष्टी आपल्या पदरात पाडून घेतल्या. अमेरिकेला मदत

करण्याच्या मोबदल्यात त्यांनी मोठी आर्थिक मदत मिळवली. भारताच्या दृष्टीने सुदैवाची बाब म्हणजे अमेरिकेने भारताकडे कोणतीही मदत मागितली नाही. त्यामुळे अमेरिकी फौजांना भारतीय भूप्रदेश उपलब्ध करुन द्यावा लागला नाही. भारत आणि अमेरिका हे दोन लोकशाही देश आहेत. त्यामुळे या देशातील संबंध त्या आधारावर वृद्धींगत होतील आणि पाकिस्तान दहशतवाद पुरस्कृत करणारा देश आहे. त्यामुळे अमेरिका त्याला विरोध करेल हा भारताचा खुळा आशावाद फोल ठरला. 'दहशतवादाचा प्रश्न तालीबानच्या नि:पातानंतरही त्याविरुद्धचा लढा चालू राहिला पाहिजे हा भारताचा आवाज क्षीण राहिला. खरा प्रश्न आहे तो म्हणजे या युद्धानंतर तरी अमेरिका आपले वर्चस्ववादी धोरण बदलनार की नाही. जोपर्यंत एक ध्रुवी जग आहे, तोपर्यंत हे असेच चालू राहणार. नवीन सत्ताकेंद्रे तयार झाल्याशिवाय तिसऱ्या जगातील राष्ट्रांनी अमेरिकेचा डाव ओळखल्याशिवाय दहशतवाद संपुष्टात येणे शक्य नाही.

आत्तापर्यंत दहशतवाद एकेका देशात डोकं वर काढत होता. शांतीचा संदेश देणाऱ्या बुद्धाचा धर्म स्वीकारलेल्या श्रीलंकेतही दहशतवादाने पाय रोवले. भारतात तर धर्म, पंथ, प्रांत, भाग, अस्मिता या कितीही मुद्यांना दहशतवाद्यांनी हत्यार बनवले. मात्र, कुठल्याही प्रकारच्या जगाच्या पाठीवर कुठेही निर्माण होणाऱ्या दहशतवादाचे पहिले बळी कोण ठरतात तर समाजामध्ये, देशामध्ये जे खालच्या उतरंडीवर आहेत ते. आणि त्यातही पहिला नंबर लागतो तो स्त्रियांचा ज्यांना जन्मायच्या आधीच संपवून जगण्याची संधी नाकारली जाते ती या २१ व्या शतकात. मग जगताना तर पदोपदी सामाजिक दहशतीने भयग्रस्त होऊन जगावे लागते. पण जगण्याची शास्वती ही असतेच असं नाही. घरापासून ते दारापर्यंतच्या दहशतवादाला आज महिला जगभर तोंड देत आहेत. कोणाला वाटेल आजच्या या दहशतवादाचा आणि त्यांचा काय संबंध ? आम्हांला आठवतं मागे एका काश्मीरी मुस्लिम महिलेशी बोलत असताना ती असं म्हणत होती, 'हमारे बच्चों के हाथ में कहाँ से आ जाते है ये बम, ये बंदूके, ये हथियार ? ये कुछ सब्जी बाजारमें तो मिलते नही कि गए और खरीद लिए आलू प्याज की तरह। कहाँ से आते है यें हथियार ?' कुणी पुरवली ही शस्त्रे दहशतवाद्यांना ! अमेरिकेसारख्या देशानेच ना ? हीच शस्त्रे मग महिलाना वेठीला धरतात.

काश्मीरमधील लष्कर-ए-तोयबा ही दहशतवादी संघटना जेंव्हा आदेश देते की, मुस्लिम महिलांनी बुरखा घालावा आणि तो घातला नाही तर बंदुकीची गोळी घालू. तेंव्हा बंदूकीतून आदेश पालन न करणाऱ्या महिलांवर दहशतवादी गोळी झाडणार आहेत ती बंदूक आणि ती गोळी आली कुठून ? याच श्रीमंत देशामधून ना की जे व्यक्ती स्वांतत्र्य आणि लोकशाहीचा टेंभा मिरवत आहेत ? ड्रेसकोड, बुरख्याची सक्ती इथून सुरु होऊन जगाच्या व्यासपीठावर प्रकटणारा दहशतवाद त्यासंबंधी एक लक्षात घेण्याजोगी गोष्ट म्हणजे काश्मीरमध्ये मुस्लिम महिलांना बुरख्याची सक्ती दहशतवादी संघटनांनी केली. आणि मुस्लिमेतर महिलांना आपल्या कपाळावर टिकली लावण्याचे आदेश दिले.आणि न्यूयार्क मधून आलेल्या एका बातमीत असे म्हटले आहे की, अरब मुसलमानापासून वेगळे दिसण्यासाठी आणि वंशिक हिंसाचारापासून सुरक्षित राहण्यासाठी भारतीय महिलानी कपाळावर टिकली लावून वेगळं दिसण्याची दक्षता बाळगावी. शेवटी महिलांना स्वतः निर्णय स्वत: घेता यावेत अशी परिस्थिती या दहशतवादाने त्यांना जगाच्या पाठीवर ठेवलीय कुठे ?

दहशतवादाला प्रतिकार या कारणांमुळे ही सर्व परिस्थिती निर्माण झाली आहे. त्याची विषारी मुळं छाटून होत असतो. बेजबाबदार धार्मिक, राजकीय नेत्यापासून ते जगाची पोलिसगिरी करणाऱ्या अमेरिकेलाही जाब विचारण्याची परिस्थिती निर्माण करुन होत असतो आणि ते कोणी अन्याय, अत्याचाराला बळी पडले त्यांच्यासोबत जाऊन मानवी मुल्यांच्या आधारानेच दहशतवादाविरोधी लढा लढता येत असतो. दहशतवादाच्या विरोधात ही जी लांब पल्ल्याची लढाई आहे ती लढण्यासाठी लागणारी शक्ती कशी निर्माण होणार ?

दहशतवाद्यांच्या तावडीत अलगद सापडणारे युवक आणि सर्वसामान्य माणूस यांच्यात फारकत घडवून आणावी लागणार आहे.अशावेळी उदारमतवादी शक्ती वाढवण्याचे प्रयत्न जाणीवपूर्वक करावे लागणार आहेत. मानव अधिकारांसाठी लढणाऱ्या राजकीय चळवळी बलवान व्हायला हव्यात केवळ सैन्यशस्त्र यांच्याने लढून दहशतवाद संपत नसतो तर तो लोकशाही धर्मनिरपेक्ष प्रक्रिया राबवून आणि सर्व प्रकारची विषमता संपवण्याच्या दिशेने पावले टाकली तरच दहशतवादाशी मुकाबला करता येत असतो.

■ ■ ■

"चुकलेल्या वाटा"

कुमार पाटील
बी. ए. भाग दोन

तारुण्याच्या उंबरठ्यावर खऱ्या प्रेमाचा अर्थ विचारात न घेता वासना युक्त प्रेमाची चटक लागली आहे. त्यामुळे आज बलात्कार, खून, मारामारी होत आहे. आज युवकांची प्रेमाची संकल्पना बदलू पहात आहे. प्रेम देखील याच वयात करावसं वाटतं. स्वप्नाचे मनोरे बांधावेसे वाटू लागतात. झोपाळ्या वाचुनच झुलावं असं वाटायला लागतं. या उमलणाऱ्या वयात प्रेम आणि आकर्षण यातला फरक कळत नाही. आपण केवळ बाह्य सौंदर्याला आकर्षणाला प्रेम समजून वाहवत राहतो. आणि मग अर्धवट शिक्षण, बेकारी, पळून जाऊन लग्न, आणि नंतर अंधार.

खरं प्रेम असं नसतं, प्रेमात त्यागं, समर्पण महत्वाचं असतं तर आकर्षणात भोगवादाचा प्रभाव जास्त, तर आकर्षणात घेण्याकडे कल जास्त असतो. आकर्षण बाह्य सौंदर्यावर मूलत, अंतरमनाचा विचार केला जात नाही. तर प्रेमामध्ये बाह्यरुप, श्रीमंती बघीतली जात नाही. तर त्याचा / तिच्या अंतरमनाचा परिस्थितीचा विचार होतो.

मित्रांनो, तारुण्यात फुलायचं , फुलवाचं अन् फुलून यायचं हे उसळतं रक्त असतं, शिकण्यासाठी धडपडण्यासाठी, घडविण्यासाठी, काहीतरी बनण्यासाठी हे उमलतं वय असं वाया जाऊ देऊ नका. हे फुलायचे दिवस केमेजून देऊ नका. बाह्य सौंदर्यावर आकर्षणावर फसू नका, आणि इतराना फसवू नका,. एकतर्फी प्रेम, त्यामुळे होणाऱ्या आत्महत्या हा एक प्रकारचा पापभिरुपणा आहे. कारण एकतर्फी प्रेमापलीकडे सुद्धा जग आहे किंवा प्रेम मनात ठेवून देखिल जीवन जगता येतं.

देशाचं भविष्य मुख्यत: आधारलेलं असतं ते तरुण पिढीवर. बालपणीचे संस्कार आणि थोरा-मोठ्यांच्या अनुभवांची शिदोरी सोबतीला घेऊन या वयात खूप शिका, नवनवीन माहिती गोळा करा, नवीन नाती निर्माण करा. मैत्री वाढवा, कुटूंबाचा व स्वत:चा विकास करा, आई-वडिलांना, गुरुजनांना मान द्या, आपल्या हक्काबरोबर कर्तव्याची जाणीव ठेवली पाहिजे. आपल्या कार्याचा आदर्श लोकांपुढे ठेवायला पाहिजे.

या भूमीला, देशाला थोर संत महात्म्यांची शिकवण, परंपरा लाभलेली आहे. शिवाजी सारख्या साहसी राजाने. आपल्या शौर्याचा मुकूट बहाल केला आहे. अनेक नेत्यांनी, स्वतंत्र्यविरांनी आपली प्राणफुले अर्पून तिची पूजा केली अशा या भव्य दिव्य इतिहासाला साक्षी ठेवून युवकांनी आपल्या चुकलेल्या वाटा बदलून या मातृभूमीचे भविष्य घडवायचे आहे.

■■■

आजची युवा पिढी जिकडे वाहत चालली आहे ती कोणत्या दिशेकडे नेणारी आहे हे ठरविणे अवघड आहे. युवा पिढीच्या वाटेवरचा अंधार आज मात्र स्पष्ट जाणवतो. आज कित्येक मुलं व्यसनाधीन बनत आहेत. गुटखा खाणं, सिगारेट, दारु पिणं या गोष्टींची त्यांना लाज तर वाटत नाहीच, उलट त्यांना त्याचा अभिमान वाटतो. प्रतिष्ठा वाटते. त्यांच्या गप्पा 'नको त्याच' विषयावर जास्त चालतात. आपण भारता ऐवजी अमेरिका, इंग्लंड यासारख्या देशांत जन्माला आलो असतो तर किती बरं झालं असतं, आपल्याला हवं तेवढं स्वातंत्र्य मिळालं असतं, असे त्यांचे विचार असतात. पण या देशात, येथील संस्कृतीत जी नियमबंधने आहेत ती आपल्या यशाच्या आड न येता आपलं हितच पाहतात. हे ती मंडळी विसरलेली आहेत. या संस्कृतीने घरपण जपलं आहे. निती जोपासली आहे. मायेचा ओलावा इथेच असताना आपण मात्र 'मृगजळा' मागे धावत आहोत. ज्या संस्कृतीत दिवस 'शुमंकरोतीने' मावळायचा, त्यांची जागा आता क्लब मधील पाश्चात संगीत नृत्यानं घेतली आहे.

आपली संस्कृती म्हणजे साऱ्या जगासमोर एक दिव्यत्वाचं उदाहरण होतं आणि तिलाच आपण विसरत चाललो आहोत, जिच्या महात्म्यापुढे साऱ्या जगानं नतमस्तक व्हावं, तिला आपण मात्र पायदळी तुडवत आहोत. हेच का आपले संस्कार ? हीच का आपली सभ्यता ? ज्या मातीत आपण रुजलो, वाढलो, त्या मातीशी आपण प्रतारणा करतो आहोत. तिची सभ्यता दिवसेदिवस गहाण टाकत आहोत . हे दुर्देवच म्हणावे लागेल.

आजच्या तरुणांनी चित्रपटाचा आदर्श डोळ्यासमोर ठेवून चित्रपटातील दृष्यांचं अनुकरण करतो, फॅशन, प्रेम, बलात्कार, झटपट श्रीमंती, गुंडागिरी करतो. आपल्या जीवनाचा विचार न करता अंधाराच्या वाटेकरता जात आहे. त्याचबरोबर राजकारण हे देखील युवकांना चुकीचा मार्ग दाखवीत आहे. राजकारणातील नेते, पुढारी तरुणांच्या शक्तीचा, बळाचा उपयोग करुन तरुणांना मद्याच्या गुंगीत ठेवून मारामारी, गुंडगिरी साठी करुन आपले राजकारणातील स्थानपद स्थिर ठेवतो असे करुन युवकांच्या वाटा बदलून ठेवत आहेत.

आजचा तरुण चित्रपट, राजकारणाच्या मोहजाळ्यात गुरफटून गुंडगिरीचा नाद करुन झटपट यश, श्रीमंती, पैसा, वासना मिळविण्यासाठी वाटेल त्या मार्गाने हस्तगर करु लागला आहे.

आज देशात भ्रष्टाचारानेच शिष्टाचाराचे स्वरुप धारण केले आहे. गल्लीपासून ते दिल्लीपर्यंत भ्रष्टाचार, स्वैराचार चालला आहे. त्यामुळे आजचा तरुण बेकार, गुंड, दादा बनत चालला आहे.

वाचाल तर वाचाल

प्रविण मारुती मुंगूरवाडे
बी. ए. भाग तीन

'वाचाल तर वाचाल' अशी एक म्हण आहे. अगदी योग्य अशीच ही म्हण आहे. कारण आजच्या या धावपळीच्या युगात प्रत्येक जन अर्थाजनासाठी धडपडत असतो आणि यातही थोडा बहुत वेळ मिळाला तर तो टिव्हीच्या वाट्याला जातो. म्हणजे वाचन अगदी शून्य झालंय. वाचनासाठी कुणालाही वेळ मिळत नाही आणि म्हणूनच या भौतिकवादाच्या, चंगळवादाच्या मागे लागून माणूस आपली आत्मिक संपन्नता गमावून बसलाय.

असे म्हणतात, गंथ आपले गुरु आहेत जे आपल्याला ज्ञान देतात, मार्गदर्शन करतात. आपली बौद्धीक क्षमता वाढवतात, तर पुस्तक आपला मित्र आहे जो आपल्याला सुखदु:खात मदत करतो. आपल्या हास्यासोबत ज्याप्रमाणे त्याचे अतूट नाते असते. आपले दु:खाश्रुही हळुवारपणे पुस्तकाच्या सहाय्याने दूर होतात. तर अशा या अनमोल ग्रंथाचा, ऋणानुबंध फार पूर्वीपासून आहे. पण सध्या दुरावत असलेला संबंध आपण जूळवू शकतो. 'पढते जाओ बढते जाओ' वाचाल तर वाचाल.

वाचनाने मन परिपक्व होते. समृद्ध होते. इतरांना समजून घेण्याचे सामर्थ्य वाढते. आयुष्याच्या प्रत्येक प्रसंगाला धैर्याने तोंड देण्याचे आत्मिक बळ येते म्हणूनच जाणीवपूर्वक वाचनाची सवय लावायला हवी. इतरांसाठी नाही तर स्वत:साठी. म्हणूनच 'वाचाल तर वाचाल' असे म्हटले ते अगदी योग्यच आहे.

काय वाचायचे ? कशासाठी वाचायचे ? नाही वाचले तर काय बिघडते ? वाचून असा काय मोठा उपयोग होतो ? वाचनाचा काय उपयोग झाला ? याच्या मोपट्या दाखवता येणार नाहीत. तो व्यक्तिगत अनुभवाचा भाग आहे. आयुष्याच्या वळणावर कळत -न कळत वाचनाने माणसाला पुस्तकातले अनुभव मदत करुन जातात. नंतर विचार करतांनाही लक्षात येते, 'अमुक एक निर्णय घेतला 'त्याच्या पाठीमागे संपन्न वाचनाचा तो एक परिणाम असावा.

वाचन, मनन, चिंतन, आचरण व परीक्षण ही वाचन विवेकाची पंचसूत्री आहे. वाचन ही अनुभवविश्व समृद्ध प्रक्रिया आहे. लौकिक व मानसिक आनंद मिळणे व ज्ञान समृद्ध होणे हे वाचनाचे प्राथमिक ध्येय आहे. मौलिक चिंतन घडविण्याचे सामर्थ्य पुस्तकात आहे. संतुलित व्यक्तित्वासाठी वाचन आवश्यक आहे.

आईवडिलांसोबत पुस्तकेसुद्धा आपल्यावर संस्कार करीत असतात. ज्ञानाच्या स्फोटाने विविध माध्यमाने वाचन वृत्ती लयास जात आहे. एकूणच घटकाची वाचनाबात उदासिनता वाढत आहे. वाचन लेखनाचा वारसा तुटत आहे. ग्रंथ हे जीवनाचे तारु असतात, हे आता नवीन पिढीला समाजावून सांगण्याची गरज आहे. वाचन विकास प्रकल्प हे त्या दृष्टीने सर्वात सोपे माध्यम ठरु शकेल.

वाचन हे साहित्याचा आनंद मिळवून देणारी एक समृद्ध प्रक्रिया आहे. वाचन सर्व स्तरावरील असावे. त्यामुळे विचारबिज, दुर्लक्षित विचार, नवीन संकल्पना साकार होतात.

ग्रंथ हे स्वानुभवसिद्ध असून, त्यामध्ये रोचकता आहे. विषयाची सखोलता टिकवून ठेवण्याचे सामर्थ्य आहे. त्यामुळेच ग्रंथांचे महत्व पूर्वीइतके आजही असून २१ व्या शतकातही ते कायम राहील. माहिती तंत्रज्ञानाच्या युगात वाचनाचे महत्व कमी होणार नाही. ग्रंथाद्वारेच अनेक क्लिष्ट अशा परीक्षांना आपण सामोरे जातो. ग्रथांमुळेच माणूस प्रत्येक क्षेत्रात आत्मनिर्भर बनतो.

■■■

गणिती आश्चर्य

15873	X	7	=	111111
15873	X	14	=	222222
15873	X	21	=	333333
15873	X	28	=	444444
15873	X	35	=	555555
15873	X	42	=	666666
15873	X	49	=	777777
15873	X	56	=	888888
15873	X	63	=	999999

पाटील संतोष
(बी. ए. भाग १)

मुखवट्यामागचा चेहरा

ज्ञानदेव गणपती पताडे
बी. एस्‌सी. भाग दोन

आपण घातलेल्या मुखवट्यामागचा चेहरा कसा आहे, तो आपल्याला फार कमी वेळा भेटतो. कारण मुखवटे घालून वावरायची इतकी सवय झालेली असते, की आपण आपला चेहरा विसरुन जातो.

मनात नसताना, हसून बोलायला लागतं, तेव्हाचा हसरा मुखवटा, विशेष दु:ख झालेलं नसतानाही करावा लागणाऱ्या दु:खी चेहऱ्याचा मुखवटा, प्रेमळ मुखवटा, रागाचा मुखवटा, असे कितीतरी आपल्याच चेहऱ्यावर अगदी फिट बसलेले वेगवेगळे मुखवटे आपलं खरं रूप खरा चेहरा फारच थोड्यांना माहिती असतो. कधी आपलं खरं रूप आल्यासमोर आलं तर ते आपल्याला सहन होत नाही.

स्त्री स्वातंत्र्य माहीत असलेला पुरुष घरात आपल्या बायकोशी भांड त असतो. आपल्या मुलासमोर सुनेशी गोडगोड बोलणारी सासू मुलाच्या गैरहजेरीत सुनेशी अशी वागते की, ती हीच का सासू सुनेला प्रश्न पडावा किंवा चाचौघात सासूबद्दल आदराचे उद्‌गार काढणारी सून घरामध्ये मात्र सासू दिसली की आदळ आपट करते. तसेच कॉलेमध्ये रुबाबात मोठ्या आवाजात बोलणारा मुलगा घरी एकदम मऊ, सरळसूत आवाजात बोलणारा दिसतो. या सर्वातला खरा चेहरा कोणता आणि मुखवटा कोणता ? मनात नसताही प्रियकराला जवळ करणारी आणि अचानक दूर लोटणारी, तसेच कॉलेजमध्ये 'स्माइलिंग गर्ल' म्हणवून घेणारी आणि घरी दुर्मुखलेल्या चेहऱ्याने वावरते तेव्हा खरं रूप कोणतं ? असा प्रश्न पडतो.

पुढाऱ्याचा, नेत्याचा दुष्ट हसणारा आणि भरघोस आश्वासने देणारा मुखवटाच तर असतो. मुखवटाच बोलतो. आणि त्याचा चेहराच घुसमटतो.

मुखवटा नसलेला बघायचा असेल तर, दुडूदुडू पावलं टाकत धाभर फिरणाऱ्या लहान मुलाचा बघावा. नाहीतर चित्रसाधनेत गुंतलेल्या चित्रकाराचा बघावा. गायनतपस्येमध्ये मग्न असलेल्या गायकाचा बघावा तेव्हा त्याच्या चेहऱ्यावर फक्त खरे भाव असतात. तेज असतं त्याच्या रुपाचं नाहीतर मुखवट्याला कुठलं आलय तेज ?

आपल्यासारख्या सामान्य माणसाच्या खऱ्या चेहऱ्यावरचेही तेज लोपत चाललंय, तर मुखवट्याला कुठून येणार ? आपल्या गरजेला, कुणाच्यातरी दडपणाखाली घरी-बाहेर असलले नानाप्रकारचे ताण-तणाव आणि इतर अनेक नकारात्मक बाबी या सर्वाचा परिणाम चेहऱ्यावर न झाला तरच नवल.

अतिशय 'प्रगत' म्हणवणाऱ्या अमेरिकेचा 'प्रगत' हाही मुखवटाच होता की काय अशी शंका यावी इतका भयानक चेहरा ११ सप्टेंबरला विनाश झाल्यावर सर्व जगाला नजरेसमोर आला. त्याच देशात विमान उड्डानाचं प्रशिक्षण घेऊन W T C मध्ये विमान घुसवेपर्यंत अमेरिकेसारख्या प्रगत राष्ट्राला काहीच कळू नये तेव्हा असेच म्हणावे लागेल की हाहीगाफील मुखवटाच ? तिथेही असलेला 'भ्रष्टाचार' हा खरा चेहरा ?

आपल्या अवती भोवती असलेली ही मुखवट्यांची दुनिया. यामध्ये खरा चेहरा व खरा मुखवटा ओळखला तरच आपल्याला प्रत्येक माणसातील गुण-दोष ओळखता येतील नाही का ?

■■■

विनोद

एक गृहस्थ एका मानशास्त्रज्ञाकडे गेला आणि त्याला म्हणाला, ' डॉक्टर मी कुत्रा आहे, असं मला सारखं वाटत असतं !

मानसशास्त्रज्ञ - पण हे तुम्हाला केंव्हापासून वाटू लागलं.

गृहस्थ - अगदी पिल्लू होतो तेंव्हा पासून.

■■■

' मला सुट्टीचा कंटाळा येतो ! - एक भिकारी दुसऱ्याला म्हणाला

का ?

कुणीचं कामावर जात नसलं की, आपल्यालासुध्दा कंटाळवाणं होतं.

रमेश मोरे
(बी. कॉम. भाग ३)

एकविसाव्या शतकातील प्रसारमाध्यमांची भूमिका व समाज परिवर्तनाची दिशा

भीमगोंडा लिगोंडा देसाई
एम. ए. भाग दोन (मराठी)

आज अनेक प्रकारचे उत्पन्नाचे शॉर्टकट मार्ग निर्माण झाले आहेत. राजकीय व सांस्कृतिक विरोधाभास निर्माण होत आहे. आणि एक प्रकारचा वैचारिक गोंधळ सगळीकडे पहावयास मिळतो आहे. वाढता भ्रष्टाचार, गुन्हेगारी, वाढती सत्तास्पर्धा अशातून समाज पोखरत आहे. गँगस्टार, लोकसंख्या, आरोग्य शेती, रुपयाचे अवमूल्यन, बाँबस्फोट, धार्मिक तणाव अशा छोट्या मोठ्या प्रकारातून बिघडत जाणारे सामाजिक स्वास्थ्य धोक्यात येऊन मोठी अस्थिरता निर्माण होत आहे. या परिस्थितीची योग्य मीमांसा करुन परिवर्तनाच्या नव्या वाटा निर्माण करण्यासाठी प्रसारमाध्यमाशिवाय पर्याय नाही. कारण प्रसारमाध्यमे अशी आहेत की, ती घराघरात व्यक्ती व्यक्ती पर्यंत माहिती पोहचवण्याचे काम अगदी उत्तमपणे पार पाडीत असतात. व यातूनच समाजपरिवर्तनाची एकप्रकारे प्रेरणा मिळते.

सर्वसाधारणपणे आजकाल वाढणारी बेकारी व वाढणारा भ्रष्टाचार यामुळे सामान्य माणसाच्या अस्थित्वाचा प्रश्न निर्माण होत आहे. आणि काहीवेळा दूरदर्शन व चित्रपट यामधून खोट्या जाहिरातबाजीमुळे सामान्य खेडूत माणसाला आर्थिकदृष्ट्या पूर्णपणे विवस्थ होण्याची वेळ आली आहे. मग या दूरदर्शनामुळे बालगुन्हेगारी लैंगिकता यांना आता उत येत आहे. व यातून आपले राहणीमान व संस्कृती बदलत आहे. आणि आपल्या देशावर पुन्हा एखदा पाश्चिमात्यांचे आक्रमण वेगवगळ्या प्रकारे होत आहे. आणि या सर्व गोष्टी थांबवण्यासाठी समतेवर आधारीत समाजरचनेची पुनर्मांडणी आवश्यक आहे. त्यासाठी वैचारिक भरणपोषणाची नितांत आवश्यकता आहे. व हे सर्व करण्यासाठी प्रसारमाध्यम, माणूस व विचार, माणूस व संस्कृती, माणूस व प्रश्न यांना सांधणारा दुवा आहे. समाजपरिवर्तनाच्या दिंडीतला तो एक वारकरी आहे. समाजाच्या सामाजिकतेसह माणसामाणसातील सहकार्याची भावना देशप्रेम वाढीस लावण्यासाठी प्रसारमाध्यम, समाजाच्या सामाजिक व सांस्कृतिक रथाचे सारथी आहे.

एकविसाव्या शतकात पदार्पण करताना आम्हा तुम्हाला अनेक बॉम्बरुपी प्रश्नांना सामोरे जावे लागणार आहे. मग त्यामुळे पर्यावरण संरक्षणाचा असो, लोकसंख्येच्या प्रश्नांचा असो, वाढत्या बेरोजगारीचा असो, किंवा युवकापुढील व्यसनाधीनता हा प्रश्न असो, त्यामध्ये प्रसारमाध्यमाची भूमिका काय असते यावरच समाज परिवर्तनाला कल्पवृक्षाची छायाच मिळणार असते. पण झाड चांगल्या रीतीने वाढण्यासाठी पाऊसाइतकच उन्हाचीही गरज असते. त्याप्रमाणे माणसांचा गाडा चालताना प्रसार माध्यमही तितकेच महत्वाचे आहे. या माध्यमाबद्दल असे म्हणता येईल नदी तहानलेल्याची तहान पूर्ण करते आणि तो पुढे खोल पाण्यात गेला की, त्याचा प्राण घेते.

प्रसारमाध्यमे ही लाकशाहीचा चौथा खांब आहे. आज वृत्तपत्रासारखे माध्यम समाजामध्ये 'मैलाचा दगड' म्हणून काम करताना दिसते. अशी वृत्तपत्रे घरबसल्या आपल्याला जगामध्ये कोणकोणत्या घडामोडी चालल्या आहेत ते. मग त्यामध्ये काश्मीरसारखा धगधगणारा प्रश्न असो, किंवा विरप्पन सारखा चंदनतस्कर राजकुमाराला घेऊन जंगलामध्ये गेलेला असो, अशा सर्व प्रकारच्या गोष्टी सामान्य माणसापर्यंत पाहचवण्याचे काम प्रसार माध्यमे करत असतात. या भल्या मोठ्या लोकशाही देशात प्रत्येक व्यक्तीची काय जबाबदारी आहे आणि आपण स्वत: कोणती कर्तव्यं पार पाडली पाहिजेत यांची जाणीव करुन देण्यासाठी प्रसारमाध्यमांचा उपयोग होतो. एखाद्या व्यक्तीवर एखाद्या समाजाचा किंवा एखाद्या गटाचा सामुहिकरित्या अन्याय होत असल्यास अन्यायाविरुद्ध दाद मागण्यासाठी व एकंदरीत समाजाचे सामाजिक स्वास्थ राखण्यासाठी प्रसारमध्यमे महत्वाची भूमिका बजावतात. आशातूनच सामाजिक बांधिलकी निर्माण करुन लोकशाहीची चौकट सांभाळणे व नव्या जीवनविषयक मुल्यांची प्रतिष्ठापना करणे गरजेचे आहे. आणि परिवर्तनाला स्थान देऊन एखाद्या चांगल्या कामाला विधायक दिशा देण्याचे काम प्रसार मध्यमेच करतात.

एकीकडे दूरदर्शन, आकाशवाणी यातून माणसा माणसातील अतंर वाढत चालले आहे. त्यामुळे सामाजिक व सांस्कृतिक अस्थिरता निर्माण होत आहे. समाजातील व्यक्तीसमोर कोणत्याही व्यक्तीचा आदर्श नाही. जीवघेणी स्पर्धा दिवसे दिवस वाढत आहे. त्यामध्ये माणूसकीचा खून होत आहे. पैशासाठी माणूस आपले इमान कव्हाही कुठेही विकायला तयार आहे. त्यामध्ये पूर्णपणे सामान्य माणूस भरडला आहे. व दुसरीकडे अशा प्रकारे ढासळलेली जीवनमुल्ये व सांस्कृतिक संदर्भ जोपासण्याचे काम प्रसारमाध्यमे करत असतात. समाजामध्ये दीपस्तंभांचे कार्य करतात व बिघडलेल्या समाजाला दिशा दाखवण्याचे काम करतात.

■ ■ ■

विनोद-एक टॉनिक

कु. निर्मला बाडकर
बी. ए. भाग एक

ताणाव आजच्या जीवनाला शाप आहे.! सामान्य माणसाला या आजच्या अनिश्चित अधांतरी जीवनामध्ये विरंगुळाच नाही पण विनोद हा माणसाला केवढा धीर आहे केवढा विरंगुळा आहे.

विनोदाबद्दल पु. ल. देशपांडे म्हणतात, '' वाङ्‌मय सृष्टीतला मी एक कारागीर आहे. ज्याच्यावर मी शस्त्र चालवीन त्याची चांगली गुळगुळीत करीन. पण त्याला कुठेही जखम होऊ न देता '' आचर्य अत्रे सांगतात, '' विनोदाच्या अंगी दुहेरी सामर्थ्य आहे. जीवनातल्या दोषांकडे खेळकरपणाने पहायला विनोद तर शिकवतोयच पण हे दोष हळूहळू नाहीसे करुन टाकायचे सामर्थ्यही विनोदात आहे. '' विनोद हे अहिंसेसारखे एक मोठे नाजूक आणि प्रभावी शस्त्र आहे. किंबहुना ती वाङ्‌मयातील अहिंसाच आहे. विनोदी माणूस हा खेळकर वृत्तीने जगाकडे आणि जीवनाकडे पाहत असतो. जग ही सुंदर रंगभूमी आहे असे ज्याला वाटते तोच विनोदाचा आश्रयदाता असतो. खेळकरपणा व प्रसन्नता हे विनोदाचे अन्न होय. तसेच दु:खाचा क्षणभर का होईना विसर पाडून मानवाला आनंद देणे हे विनोदाचे साध्य होय. मार्क ट्वेन म्हणतात, '' काव्य स्वर्गात निर्माण होते आणि विनोद पृथ्वीवर निर्माण होतो ''.

अपेक्षाभंगाने विनोद निर्माण होतो. दरवर्षीच आमच्या गावामध्ये यात्रेच्या निमित्ताने नाटक असते. खेड्यातील लोकांसाठी म्हणून खास 'रामायण' नाटक असते. रामायणातील नाटक सुरु झाले. अशोक वनातील सीतेला हनुमान भेटावयास येतो. असा तो प्रसंग होता. खेडेगावामध्ये विजेचा पुरवठा किती नियमित असतो ते तुम्हाला माहीतच आहे. त्यामुळे गॅसबत्त्या पेठवून ठेवलेल्या होत्या. अचानक एका बत्तीतील हवा कमी झाली तेव्हा रामायणातील हनुमानजीने उडी मारुन त्या गॅसमध्ये हवा भरावयास सुरुवात केली. तेव्हा सर्व प्रेक्षकांची हसता-हसता पुरेवाट झाली.

एकदा एका नातवाने आपल्या आजोबाला प्रश्न विचारला, '' आजोबा आजोबा, तुम्हाला राम म्हणायला येतं का ?'' आजोबा म्हणाले '' का रे बाबा ? मला राम म्हणायला येतं की !'' तेव्हा तो नातू म्हणाला '' मग सारखं आई-बाबा असं का म्हणतात की, केव्हा एकदा आजोबा राम म्हणतील ? '' माणसाला वार्धक्य आहे. मरण हे त्याला टळलेलच नाही. पण कधी-कधी मृत्यू हा देखील एक विनोद होऊन बसतो.

माझ्या शालेय जीवनातील कांही विनोद आहेत. वर्गात एक मुलगा आहे. तो ससा आणि कासवाच्या ऐवजी कसा आणि कासव म्हणतो. तोत्तयाचे बंड च्या ऐवजी तोचतयाचे बंड म्हणतो. तो उत्तर द्यायला उभा राहिला की आम्ही सर्व खळाळून हसतो.

अमच्या वर्गात दोन मुली आहेत. त्यापैकी एक अगदी गलेलठ्ठ आणि दूसरी लहानखुरी आहे. त्या दोघी सतत जोडीने हिंडतात. ते बघून वात्रट मुले त्यांना म्हणतात ' गाय वासरू नका विसरु '

एका माणसाने एका पोपटास '' यात काय संशय '' ? एवढे तीन शद्ब शिकवून ठेवले होते. पुढे त्याने तो राघू बाजारात नेऊन विकायचे ठरविले. या पोपटाचे शंभर रुपयेयावेत अशी त्याची कल्पना होती. त्या गृहस्थाने बाजारात पोपटाची शंभर रुपये किंमत सांगितली तेंव्हा तिथे एक सद्‌गृहस्थ आला. त्याला तो राघू पसंत पडला. त्याने त्या राघूलाच विचारले की ''तू शंभर रुपयाचा आहेस कारे ?'' तेंव्हा तो पोपट बोलला, ''यात काय संशय ?'' हे उत्तर ऐकून तो गृहस्थ फारच खुश झशला. व त्याने तो पोपट विकत घेतला. मात्र घरी आल्यावर त्याला कळले की, या पोपटाला वरील तीन शब्दांशिवाय दुसरे काहीच बोलता येत तेव्हा त्या गृहस्थाला या खरेदी व्यवहाराबद्दल पश्चाताप झाला. तो फार खजील झाला आणि स्वत:हाशी म्हणाला 'अरेरे ! हा पोपाट मी कशाला विकत घेतला ? काय मी मूर्ख !' हे ऐकताच राघू पटकन म्हणाला, ''यात काय संशय?'' हे सारे पाहून त्या गृहस्थाला हसू आले. आणि त्याने त्या पोपटास सोडून दिले. पोपटाचे फक्त तीनच शब्दांचे ज्ञान त्याच्या सुटकेस कारण झाले.

एकदा एक माणूस इंटरव्ह्यूला गेला होता. साऱ्यांचे इंटरव्ह्यू घेऊन साहेब अगदी कंटाळलेला होता. त्या माणसाला त्याने ताबडतोब सांगितले ''सुरवातीला पगार कमी मिळेल. सहा महिन्याने वाढवून देऊ'' त्यावर तो माणूस हसत हसत म्हणाला की,'' मग मी सहा महिण्यानच येईन'' हे ऐकताच साहबांचा सारा कंटाळा क्षणार्धात पळून गेला. इसमाला नोकरी देखील मिळाली.

हसणे हे आजच्या जीवनात मानवी सुखाचे एकमेव आशास्थान आहे. दु:खाच्या रखरखीत वाळवंटात हसणे म्हणजे ओॲसिस आहे.

एकदा एक प्रियकर आणि एक प्रेयसी बोलत बसले होते. तेव्हा प्रियकर प्रेयसीला म्हणाला की, ''मी तुमच्या वडिलांना भेटू इच्छितो'' त्यावेळी प्रेयसी म्हणते ''आवश्य भेटा'' प्रियकर म्हणतो ''पण केव्हा ?'' तेव्हा प्रेयसी म्हणते ''जेव्हा आमच्या वडिलांच्या पायात चप्पल नसेल तेव्हा.''

एकदा एक शिक्षक वर्गात शिकवत होते. त्यांनी मध्येच मुलांना प्रश्न विचारला की साता पाचा किती ? तेव्हा एक मुलगा झटकन उठला आणि म्हणाला सर मी सातापाचा नाही आण्णापाचा आहे.

जगातील दु:खे पचविण्याचा हास्य आणि विनोद हा एकच राजमार्ग आहे.

हास्य आणि अश्रू एकाचवेळी निर्माण करण्याचे सामर्थ या विनोदात आहे. समाजाला सुधारण्याचे विनोद हे एक साधन आहे.

सतत दु:खानी भरलेल्या जगात, असहाय्य माणसाने जगायचे तरी कसे ? ही दु:खे या दु:खाच्या यातना, कमी करण्याचे सामर्थ्य विनोदात आहे. जगातील दु:खे खेळकरपणे पाहिली तर ती कमी होतात. दु:खाना हसावयाचे ती हसण्यावारी न्यावयाची, आणि हसून-हसून ती विसरुन जावयाची हा तर विनोदाचा खरा हेतू आहे. आणि म्हणूनच जीवनात विनोदाला अनन्य साधारण महत्व आहे.

■ ■ ■

बॅड ज्योक

रामदास - (किरणकडे पाहून) आज एवढा नाराज का ?
किरण - सकाळी मांजराला धुतलो
रामदास - मग त्यात एवढ काय झालं ?
किरण - मांजर मेलं !
रामदास - कशाने रे !
किरण - (चिडक्या स्वरात) धुवून पिळले

चुटका

उशीरा झोप येत असल्याने सकाळी कामावर तो नित्य उशिरा यायचा. यावर लवकर झोपावं म्हणून त्यानं झोपेच्या गोळ्या घ्याव्यात, हा बॉसनं सल्ला दिला. त्याप्रमाणे त्याने गोळ्या घेतल्या आणि भल्या पहाटे त्याला जाग आल्यानं वेळे आधीचं कामावर पाहोचला आणि साहेबाला म्हणाला, '' फार नामी उपाय सांगितला तुम्ही ! बघा आज कसा लवकर आलो ते !''
साहेब म्हणाले, 'ते खरं,पण काल तू कुठे होतास ?

■ ■ ■

हॉलिवुडमधल्या एका नटीची मैत्रीण तिच्या लग्नाला येऊ न शकल्याबद्दल दिलगीरी व्यक्त करते.
तेंव्हा ती म्हणते, '' जाऊ दे गं, पुढच्या वेळी येशील ''

■ ■ ■

न्यायाधिश (आरोपीला) - या खेपेस तुला पाचव्यांदा कोर्टात बघतोय मी. तुला याची लाज वाटायला हवी !
आरोपी - महाराज मी पण आपल्याला पाचव्यांदा कोर्टात बघतोय. पण, मी एक अक्षर तरी बाललो का ?

■ ■ ■

पाहुणा - तुमच्या गावी आजवर एकही मोठा माणूस जन्माला आला नाही म्हणजे नवलंच !
गावकरी - नाही बुवा ! आमच्याकडे फक्त मुलंच जन्मतात.

■ ■ ■

शिक्षक - '' बंडू तू सांग रावण कोण होता ? ''
बंडू - '' जादूगार ''
शिक्षक - '' ते कसं बुवा ''
बंडू - कारण त्यानं 'सितेचं' 'हरण' केलं.

■ ■ ■

पाटील संतोष
(एम. ए. भाग १)

व्यक्तिमत्त्व विकासाची कुंडली

आपलं स्यक्तिमत्त्व संपन्न असावं असं कुणाला वाटत नाही ? प्रत्येकालाच आपलं व्यक्तिमत्त्व संपन्न असावं, जनमामानसात आपली चांगली प्रतिमा चांगली असावी, चाचौघांनी आपलं कौतुक करावं, आपला मानसन्मान व्हावा, आपल्या कामाचं कौतुक व्हावं असं प्रत्येकालाच वाटत असतं... पण यासाठी आपलं व्यक्तिमत्त्व कसं आहे ? आपण इतरांशी कसं वागतो ? त्यांच्याशी योग्य पद्धतीने सुसंवाद साधतो का ? त्यांच्या कार्याचं कौतुक आपण करतो का ? त्यांच्याशी बोलत असताना कोणत्या विषयावर बोलतो ? कसे बोलतो ? आपलं बोलणं म्हणजे आपल्यासमोरील अडचणींचा पाढाच आपण मांडत आहोत का ? नेहमीच आपण बोलतो ते आपल्यासंबंधीच बोलतो का ? आपण आपलं 'रडगाणंच' सांगत असतो का ? इतरांच सर्वच चूक आहे... अन् आपलं सारं बरोबरच आहे असा अविर्भाव असतो का ? अशा अनेक प्रश्नांचा आपण विचार करत नाही. आपण अखंड पणे बोलत ... नव्हे बडबडत असतो, अन् त्यातूनच चांगले वाईट व्यक्तिमत्त्व प्रतीत होत असते.

मूलत: आपल्या बोलण्यातून आपण कसे आहोत हे लोकांना कळून चुकते. कारण मनातील भावना या आपल्या बोलण्यातून प्रकट होत असतात. अशा वेळी आपण रडवे आहोत की जीवनाकडे उत्साही व आशावादी दृष्टीने पाहणारे आहोत ? इतरांबद्दल आपल्या मनात आदर आहे किंवा नाही ? आपण जीवनाबद्दल, इतराबद्दल कसा विचार करत आहोत हे इतरांना कळून चुकते व त्यावरुन आपल्याबद्दलची एक प्रतिमा तयार होत असते. अशी जी प्रतिमा तयार होत असते त्यावर अनेकजणांचे शिक्कामोर्तब होते व त्यामुळेच आपल्या व्यक्तिमत्त्वाबद्दल मत चांगले किंवा वाईट बनत असते.

'व्यक्तिमत्त्व' हा एक असा प्रकार आहे की प्रत्येकाला वाटते आपले व्यक्तिमत्त्व चांगले असूनही... आपण काम चांगले करत असूनही लोकांना मात्र आपली कदर नाही. खरे तर असे नसतेच. आपण लोकांची कदर किती करतो यावरच आपले व्यक्तिमत्त्व अवलंबून असते.

माणसे एकूण चार प्रकारची असतात. ते आपल्याबद्दल व इतराबद्दल काय अन् कसे विचार करतात, कसे बोलतात यावरुन हे वर्गीकरण केले आहे. या चार प्रकारांपैकी आपण कोणत्या प्रकारात मोडतो हे प्रत्येकाने तपासून पाहिले पाहिजे. यावरुन मी एक कुंडलीच तयार केली आहे. या कुंडलीवरुन आपण आपले व्यक्तिमत्व तपासून आपण कोणत्या चौकटीत आहोत हे तपासून पाहू शकता.

वरील चार चौकटीमधील काणत्या चौकटीत बसतो हे तपासून पाहा.

१) **I am ok- you are ok** - या प्रकारातील माणसे ही आनंदी असतात. सुखी समाधानी असतात. आपल्याला नियतीने जे दिले आहे त्यात समाधान मानणारी असतात. इतराबद्दल त्यांच्या मनात आदर असतो. आपण या चौकटीत असावे असे मला वटते.

२) **I am ok- you are not ok** अशा प्रवृत्तीची माणसे स्वत:चे सर्व काही बरोबर आहे. अन् इतरांचे सर्वच चुकीचे आहे असे समजून वागणारी असतात. समाजात यांची प्रतिमा अहंकारी, उद्धट अशी निर्माण होते. समाजाच्या रोषास ही माणसे पात्र ठरतात.

३) **I am not ok- you are not ok** तिसऱ्या प्रकारची माणसे निराशप्रवृत्तीची, रडवी असतात. त्यांना आपलेही सारे पसंत नसते व दुसऱ्याचेही कांही पसंत नसते. सतत ही माणसे जीवनात तक्रार करीत असतात. अशा माणसांना लोक टाळण्याच प्रयत्न करतात.अशी माणसे समाजात निरुपयोगी ठरतात.

४) **I am not ok- you are ok** या प्रकारची माणसे न्यूनगंडाने पछाडलेली असतात. त्यांना सर्वांनीच आपल्यावर अन्याय केल्यासारखे वाटते. इतर सर्वजन आनंदात आहेत... सुखात आहेत... मजेत आहेत अन् मीच एकटा दु:खात आहे. नियतीने, समाजाने मला नाकारले आहे. माझी उपेक्षा केली आहे असे समजत असतात. या प्रकारात आपण असाल तर या चौकातून लौकरात लौकर बाहेर पडा.

कुंडलीत चार चार प्रमुख चौकट्या आहेत. त्यातील पहिल्या क्रमांकाची चौकट ही उत्तम चौकट आहे. यात आपण नेहमीच असावे. इतर ठिकाणी असाल तर आत्मपरीक्षण करुन आपल्या वागण्यात जाणीवपूर्वक बदल घडवून आणावा. तरच एक सुखी अन् संपन्न जीवन जगू शकाल व आपल्या सभोवतालच्या लोकांचे जीवन सुखी करु शकाल.

(आधार- **I am ok- You are ok- Theory**)

■■■

✲ **व्यक्तिमत्त्व विकास विभागाकडून**

जीवन सुंदर व यशस्वी होण्यासाठी तीन गुणांची जरूरी असते. प्रेम, ज्ञान व शक्ती

हसतमुख रहा. हसायला पैसे पडत नाहीत. हास्य ही एक अमूल्य चीज आहे.

नकारात्मक विचार करणाऱ्या मित्रांना टाळा !

दिवसातून थोडे तरी लिहा. लिहिणे म्हणजे मनुष्य म्हणून जगणे समजा.

■ व्यक्तिमत्त्व विकास विभागाकडून ■

दारूबंदी सप्ताह

कु. तुरंबेकर अलका शिवाजी
(बी. ए. भाग १)

रविवारचा दिवस होता. सुट्टीचा दिवस असल्याने गावातील सर्व कामगार घरी आले होते. संध्याकाळची सहा साडेसहाची वेळ होती. पांडू मांग घश्याला ताण देऊन मोठमोठ्याने गावातून दवंडी देत फिरत होता.

'' ऐका हो ऐका. गावात चावडीसमोर गावसभा भरत आहे होऽऽ या सभेला सर्व गावकऱ्यांनी हजर रहावे, अशी पाटलांची सक्तीची सुचना आहे होऽऽ ''. अशी दवंडी ऐकून सर्व गावकरी मंडळी चावडीकडे धावू लागली. हातातील कामधंदा संपवून भराभर चावडीचा रस्ता धरू लागली होती. काहीजन शेताकडून येत होती. काही गरम गरम चहाचे झुरके मारीत बसली होती. तर काही गोठ्यात धार काढण्यात गुंग होती. काही ना काही काम करीत असणारे गावकरी काम अटोपून चावडीकडे जात होते. काही स्त्रीया देखील पदराला हात पूसत सभेसाठी आल्या होत्या. भली मोठी गर्दी चावडीसमोर जमली आणि सभेला सुरूवात झाली.

धोंडिबा पाटील यांनी प्रथम उभे राहून आपल्या भरड्या आवाजात '' राम राम मंडळी '' असे म्हटले. त्या बरोबर सर्व मंडळी चुळबूळ बंद करून कान देऊन ऐकू लागली. पाटील बोलू लागले.

'' गावकऱ्यांनो तुम्हा सर्वांना येथे का बोलाविले आहे, हे आपणास माहित असलेच. तरीही पुन्हा एकदा सभा कशासाठी भरविली आहे याचा विषय तुम्हाला सांगत आहे '' तर ऐका मंडळी

'' गावात खूप दारूडे लोक तयार होत आहेत. त्यांचे प्रमाण पूर्णपणे कमी व्हावे म्हणून गावात आपण सर्वांनी ' दारूबंदी सप्ताह ' साजरा करावयाचा आहे ''. पाटलांचे हे वाक्य पूरे होते ना होते तोच दारूड्या रंग्या दारूच्या नशेतच झोकांड्या देत उठून म्हणाला,

'' म्हणजे सात दिवस दारूच प्यायची नव्हं पाटील ? ''

सभेतील सर्व गावकरी मंडळी या वाक्यावर पोट धरून हसू लागली. पण, पाटलांनी सर्वांना सावध केले व मोठ्या आवाजात '' शांत बसा '' असे ओरडून सांगीतले. गावकऱ्यांनी दारूड्या रंग्याला गप्प बसण्यास खुणवले व पुन्हा पाटलांचे भाषण सुरू झाले.

'' गावकऱ्यांनो, दारूबंदी सप्ताह म्हणजे या रंग्याने सांगीतल्याप्रमाणे दारू प्यायची नाही तर सात दिवस हजर राहून दारू न पिण्याची सवय मनाला लावायची हं ! तर मी काय सांगत होतो बरं ऐका, जरा मी सांगतो ते समजुतीनं ध्यानात घ्या. हा सप्ताह साजरा केला तर तुम्हालाच फायदा आहे '' लगेच सुताराचा बाबू म्हणाला,

'' काय फायदा आहे वो पाटील ? '' पुन्हा पाटील म्हणाले '' दारू पिणे म्हणजे वाईटच सवय. ती मोडावी म्हणूनच सप्ताह साजरा करायचा. पण, आपण सर्व लोकांनी सप्ताहात सामील होणे गरजेचे आहे '' पुन्हा गावकऱ्यांच्यामध्ये कुजबूज सुरु झाली. गावात दारूड्याचं एक टोळकच होतं. त्या टोळक्यामध्ये कुंडल्या, गण्या, वश्या, संत्या अशी मंडळी होती. त्यांनी भर सभेत मध्येच आवाज उठवला, एकाने पहिले वाक्य म्हणायचे व टोळक्यामधील सर्वांनी त्याला प्रतिसाद द्यायचा. असे त्या सर्वांनी चालविले. '' दारूबंदी सप्ताह बंद करा '' याप्रमाणे दोन तीन वेळा हे वाक्य उच्चारून घोषणेचेच वातावरण निर्माण केले. तेवढ्यात पांडू मांगाची हौशी म्हणाली,

'' काय करावं या माणसास्नी, सरळ ऐकून बी घेत नाहीत तवर लागत्यात हिकडनं मेंढरासारखं बेरडाय, काय आणि कसं सांगावं या माणसास्नी ''. गावकऱ्यांच्यात जास्त चाललेला गोंधळ पाहून गावचे सरपंच राजबा खुर्चीतून ताडकन उठून उभे राहून करड्या आवाजात ते म्हणाले,

'' गावकरी बंधूंनो, शांत व्हा ! शांत व्हा ! '' काय चालवलं आहे काय तुम्ही ? '' तो करारी आवाज ऐकताच सर्व ग्रामस्थ शांत झाले. सरपंच पुन्हा बोलू लागले, '' ऐका मंडळी, दारू पिणे म्हणजे प्रत्यक्ष मृत्यूला सामोरे जाणे, शरीरातली आतडी खराब होणे, कॅन्सर होणे, रोगांना बळी पडणे, मनावर ताबा ठेवता न येणे, संसार करतांना आर्थिक अडचण निर्माण होणे, दारूच्या नशेत बायका-मुलांना शिवीगाळ करणे, मारहाण करणे, मुलांना जगविण्याची अडचण वाटणे, असे अनेक दुष्परिणाम दारू दारू पिण्याने होतात. त्याचबरोबर समाजात वारतानाही तोल जातो. लोक नावे ठेवतात, तुच्छ समजतात. तेंव्हा मंडळी जरा विचार करा आणि या सप्ताहात तुम्ही सर्व ग्रामस्थांनी सामील व्हा. बघुया बरं ! थोडा तरी प्रभाव पडतो का ? असे म्हणून सरपंचांनी सुपारी फोडली व सभेची सांगता झाली. सर्व गावकरी मंडळी सभा संपल्यावर आपापल्या घरी निघून गेली. दुसऱ्या दिवशी पासून म्हणजेच सोमवार पासून ' दारूबंदी सप्ताहाला ' सुरुवात झाली.

सप्ताहासाठी चावडीच्या समोरची जागा निवडली होती तिथेच सर्वांनी सप्ताहासाठी हजर राहायचे होते. गावातील

दारूडायांच्या टोळक्याने स्वत:चे आपापले सामान आणून जागा पकडली होती. '' या सप्ताहात सर्वांनी सामील होऊ या '' या सप्ताहात सर्वांनी सामील होऊ या '' असे गावकऱ्यांनी सांगितले होते. रंग्या सप्ताहातील टोळक्यामध्ये मुख्य होता. तो म्हणाला,

'' चला रं, आज सभेचा पहिला दिवस आहे. आज कुणीच दारू प्यायची नाही. '' असे सर्वांना सांगून घरातील काम करण्यासाठी घरी गेला. पण, ज्यावेळी संध्याकाळ होऊ लागली त्यावेळी रंग्या घरातून चावडीकडे पळतच सुटला, आणि सप्ताहाच्या ठिकाणी येऊन दारूड्याच्या टोळक्याला उद्देशून म्हणाला, '' काय करताईसा रं ! सकाळपासून सर्वांनी दारूला शिवलंसुद्धा नाही. कडक उपवास केल्यासारखंच वाटतंय आता जरा घुटका मारून येऊ चला चला उठा '' असे रंग्याने म्हटल्याबरोबर अंगात भली मोठी शक्ती भरल्यासारखे ते टोळके उठले. दारूच्या अड्ड्यावर जाऊन दारू पिऊन तर्र होऊन परत सभेत हजर झाले.

असेत सप्ताहातील दोन-तीन दिवसाचा क्रम त्यांनी चालू ठेवला होता. रोज संध्याकाळी का असेना ते दारू पिऊनंच सभेला हजर होत असत.

सप्ताहातील चौथा दिवस उजाडला, तसा रंग्या आईगऽऽग करीत मोठ्याने जांभई देत उठला आणि म्हणाला,

'' आरं उठा-उठा, बगा की दिस कधीचा उजाडून दुपार होत चालली, काय मेल्यागत पडलासा मुडद्यांनो, उठा की रं उठा ! '' असे रंग्याने म्हणताच जांभया देतच सर्व टोळके दचकून उठले व आज काय करायचे याचे नियोजन करू लागले. नियोजन असे होते, कुंडल्या म्हणाला,

'' आज कुणीच दारू प्यायची नाही ; सरपंचांचच म्हणणं जरा मान्य करूया '' त्याच्या या म्हणऱ्याला सर्वांनी साथ दिली, '' व्य रं व्हय '' कुंडल्या म्हणतोय ते आगदी बरोबरचं हाय, ''सरपंच येवढं तळमळीनं सांगत्यात तर आपण ऐकलं पाहिजे''

पण, हे त्यांचे वाक्य त्या वेळेपूरतेच. पुन्हा संध्याकाळ झाल्यावर रंग्या म्हणाला, '' राज आपण संध्याकाळीच पित होतो, पण आता थोडाउजेड असतांना घुटका मारून येऊ चला'' असे रंग्याने म्हटल्याबरोबर सर्व दारूडे पुन्हा उठून चालू लागले. एक एक बाटली दारू सर्वांनीच घेतली. आणि लडबडत पुन्हा सभेसाठी येऊन बसली. बसताना सुध्दा बडबडणे चालूचं होते. कुणाचाही बोलण्याच ताळमेळ नव्हता. अशा पध्दतीनेच या लोकांनी दारूबंदी सप्ताह साजरा केला. सातव्या दिवशी घरातून येताना रंग्या बायकोला दरडावून आला होता. रंग्याची बायको मंगी त्या दिवशी कालवा करीतच सभेत आली. तेथील दारूच्या वासाने मंगी हात बडवून ओरडू लागली, ती म्हणाली, '' देवा मला वाचीव रं, काय म्हणू या नवऱ्याला नुसता दारूत बुडल्याला असतूया, दारूची आंघूळ धीत बसतोय. कसं ईपरीत जाळं हेच्यावर पडलंय दारूचं. आणि ही माणसंसुदीक दारूच पित्यात . '' सप्ता साजरा करत्यात म्हणं दारूबंदीचा ! ''

तिचे हे वाक्य पूर्ण होताच रंग्या म्हणाला,

'' यं मंगी यं, आलीस चांगली बडबडाय आगलीस की फुकटच्या तोंडानं गप्प बस ! चांडाळणी माझी दारू म्हणजे अमृत हाय गं ! '' असे रंग्याने उद्‌गार काढले. तशी मंगी ओरडली,

'' हां म्हनं अमृत ! घरात पोरबाळं उपाशी बसत्यात आणि ह्येला ते अमृथ गोड लागतंय, काय म्हणू आता या मुडद्याला '' असे म्हणून मंगी निघून गेली. दारूबंदीच्या सातव्या दिवशी पुन्हा पांडू मांगान गावात दवंड पिटली,

'' आमच्या गावात दारूबंदी सप्ताह साजरा केला गेला म्हणून आज रविवारी रात्री ठिक आठ वाजता गावसभा भरत आहे होऽऽ चावडीसमोर सर्वांनी हजर रहावे होऽऽ

अशा दवंडीने सर्व गावकरी मंडळी सभेला हजर झाली. सरपंचांनी भाषणास सुरूवात केली,

'' आज तुम्ही गावसभेसाठी हजर झालात, त्याबद्दल मी तुमचे आभार मानतो. रामराम. आज गावसभा भरण्याचे कारण तसे विशेष म्हणावे लागेल. तर दारूबंदी सप्ताह साजरा करण्यासाठी तुम्ही आम्हाला गेली आठ दिवस हजर राहून मोठे सहकार्य केले तुमचे अभिनंदन करावे तितके थोडेच आहे. अशाच पध्दतीने गावकऱ्यांनी आम्हाला सतत सहकार्य करावे, '' असे म्हणून थोडक्यात सभेची सांगता केली जाते. रंग्या तेंव्हा पुन्हा लडबडत उठतो आणि म्हणतो,

'' मग पाटील या आनंदात तुम्ही आम्हासनी काय देणार काय न्हाय ! यावर पाटलांनी सांगीतले '' अरे रंग्या ! देणार तर, तुमच्या सारख्या माणसांनीच तर मदत केली म्हणूनच तर हा सप्ताह झाला. नाहीतर काही चांगले झाले नसते '' आम्ही तुम्हाला दारूबंदी सप्ताहात सहकार्य केल्याबद्दल जाम पार्टी देणार आहे '' लगेच रंग्या म्हणाला

'' मग पार्टी झकास हाय नव्हं पाटील '' पाटील म्हणाले

'' अरे रंग्या ! झकास म्हणजे काय ? भारीचं आहे तर'' यावर सरपंच राजबा उठून म्हणाले, '' चला तर सर्वांनी दारूबंदी सप्ताहाचा आनंद म्हणून दारूच्या अड्ड्यावर जाऊन झकासपैकी दारू पिऊया ''

■ ■ ■

जोगवा

कु. देसाई अनुराधा
(बी. ए. भाग १)

गंग्या मांगाची झोपडी माणसांनी भरून गेली होती. अंगान गंग्या तुरकाठीसारखा होता. रंगाने काळा-सावळा, उंच, डोळं खोल गेलेलं, बोलतांना ते मिचमिच करायची सवय, तोंडातला पुढच्या बाजूला राहिलेला एकुलता एक दात लुकलुकत राहायचा. गंग्याच्या झोपडीत गंग्या आणि त्याची पोरगी कंबी दोघंच राहायची.

आता ही कंबी माझ्याच वर्गातील. सगळ्या मांगवाड्यातील एकटीच पोरगी शाळा शिकत होती. होय, होतीच म्हणावी लागेल. कारण दोन-अडीच महिने ती शाळेला आलीच नव्हती. तिला थंडीताप भरत होता. गंग्या सगळं डॉक्टर करून कंटाळला होता डॉक्टरने दिलेल्या औषधासाठी त्याने सरपंचाकडून कर्ज काढलं होतं. सश्यासारखी गुबगुबीत दिसणारी कंबी चिपाडासारखी झाली होती. म्हणूनच गंग्या रघू भगताकडे गेला होता.

रघू हा म्हसाईदेवीचा भगत होता. गावात काहीही करायचे असेल तरी त्याला विचारल्याशिवाय करायचे नाही असा अलिखित नियमच होता. गंग्याने कंबीला शाळेला पाठविल्याने रघूला राग आला होता. आता गंग्या आपल्याकडे आलेला बघून त्याला जास्तच चेव आला.

'' काय रं गंग्या, चाललंय नव्हं सगळं ठिक ठाक '' रघू म्हणाला

गंग्या अपराधी चेहऱ्यानं म्हणाला, '' काय सांगू जी, काय बी ठिक ठाक नाय ''

तसा रघू म्हणाला, '' म्हंजे ? ''

'' आवं, माझी कंबी दोन म्हैनं झालं तापानं फणफणतीया सगळं डागदर झालं, पर काय बी गुण आला नाय, म्हणून तुमच्याकडे आलो ''

हे ऐकून रघू भगताला आता जरा जास्तच फुगल्यासारखं झालं, जरा गुर्मीतच म्हणाला

'' गंग्या मला कंबीला बघितल्याबिगार काय बी करायला याचं नाय ''

लगबगीनं गंग्या म्हणाला '' मग, उद्याच या, सुक्रीरवार हाय. ''

गंग्यानं कनवटीचे पाच रूपये काढले आणि देवीच्या समोर ठेवले. रघू भगताने दिलेला अंगारा घेऊन तो घराकडे गेला.

दुसऱ्या दिवशी रघू भगत सगळं पुजेचे साहित्य घेऊन आला. झाडू माळ, मोहऱ्या, कवटी, भंडारा, मिरच्या, बिब्बा, लिंबू या सर्व वस्तू घेऊन आला. अंगणात सगळं व्यवस्थीत मांडलं आणि कंबीला बाहेर बालावलं आणि किंचाळू लागला

'' अग आई, म्हसाई पाव ग मला, आकरित घडतयं ग, ह्या कंबीला वाचीव ''

असं म्हणून त्यानं कंबीच्या अंगावर मोहरी मारल्या तशी तापानं फणफणलेली कंबी आरडायला लागली

'' वाचवा, वाचवा, बाबा मला सोडीव '' रघूला आणखी जास्तच चेव चढला. जमलेल्या सगळ्यांना वाटलं कंबीला मोठ्या भुतानं झपाटलेलं आहे. गंग्या रघू भगताचे पाय धरून म्हणाला,

'' काय बी करा, खरं माझ्या कंबीला ह्यातनं वाचवा ''

रघू भगत जास्त आवाज चढवून म्हणाला, '' आई मसाईचा नावानं उदं '' असे म्हणून त्याने काठीचा एक दणका कंबीच्या पाठीत मारला, '' बोल सोडणार काय नाय, झाडाला काय पाहिजे सांग '' काठी पडताच कंबी जोरात आरडली, '' नाय नाय, मला मारू नका, मी काय बी करणार नाही, बाबा मला वाचीव ''

गंग्याचं काळीज तिळ तिळ तुटत होतं पण कांबीला बरं करण्यासाठी त्याने सगळं सहन करायचं ठरवलं होतं

रघू भगत जोरा जोरानं किंचाळत कंबीच्या पाठीवर काठीवर काठी मारीत होता. मध्येच थंड पाण्याच्या घागरी उपडी करीत होता. कंबी ओरडत लोळत होती. पण मोठ्या भुताच्या भीतीने कोणीही तिला सोडविण्यास जात नव्हते. एवढ्यात रघू किंचाळला,

'' अस्सानं ऐकायचं नाहीस तू बोल सोडणार काय नाय झाडाला, माझं तुला ऐकावं लागंल. '' तो काठीवर काठी मारीत होता.

जवळ-जवळ तासभर हा खेळ चालला होता. तासानंतर कंबी बळीच्या बकऱ्यासारखी आडवी पडली तवा रघू शांत झाला. गंग्याकडे वळून म्हणाला, '' गंग्या लई बेनं भूत व्हतं, कंबीला सोडायचं नावच घीत नव्हतं, त्येनं तिला लई तरास झालाय, काय बी काळजी करू नगो, आता कंबी बरी व्हतीया.''

गंग्याकडून वीस-तीस रूपये घेऊन तो निघून गेला. दोन तीन दिवस झाले. पण कंबीचा ताप उतरण्यापेक्षा जास्तच चढू लागला. तसं गंग्याचं धाबं दणाणलं पण पुन्हा रघू भगताकडे जाण्याचं त्याचं धाडस नव्हतं.

गंग्या पळत प्रथम गुणा म्हारणीकडे गेला. गुणाच्या अंगात शिवकळा भरत होती. देवाच्या कृपेने तो वार मंगळवार होता.

गुणा आंघोळ करून देवापुढे बसली होती. तिनं केस मेकळं सोडलं होतं, कपाळ भंडाऱ्यानं भरलं होतं. घरामध्ये उद, अगरबत्त्यांचा वास घमघमत होता. गुणाच्या अंगात देव आल्याने ती 'व्हयं, व्हयं ' अशा उचक्या देत होती.रेणूकेच्या नावानं उद घालीत होती. '' उदं ग आई उदंऽऽ उदं.'' इतक्यातच गंग्या पळत आला आणि गुणाच्या पुढं डोकं आपटून म्हणाला,

'' देवी तुच आता मारोग दाखीव, या लेकराला मारोग दाखीव ''

तशी गुणा गंग्याला लांब ढकलीत म्हणाली, '' लांब हो, देवीचा तुझ्यावर कोप झालाय, तुझी पोर देवीला पायजे, ती देवीला लई आवडलीया. तुझ्या लेकीचं देवासंग लगीन लावलास तरच तिला गुण यील ''.

गंग्या पुन्हा एकदा डोकं टेकवित म्हणाला, '' देवीच्या इच्छेपरमानं व्हईल '' गंग्या घराकडे गेला.

आता कंबीचा ताप बोलण्याप्रमाण कमी होऊ लागला. गंग्यानं ठरविलं खरचं कंबीला देवाला सोडायला पाहिजे. काय करायची ती शाळा, पोरगीचा जीव जायचा, गुणाच्या मदतीन देवाबरोबर तिचं लग्न लावायचं, देव तिचं भलं करील.

पौर्णिमेच्या दिवशी मांगवाड्यात हालगी कडाडू लागली 'गुडू गुडू, टांग टांग, गुडू गुडू ऽऽ टांग ' सगळी गावकरी मंडळी मांगवाड्याकडे जाऊ लागली. कधी नाही ते बाबानं घेतलेली नवी कपडे हिरवी साडी आणि चोळी कंबीला खुप आनंद झाला. मोठ्या हौसेने तिने ती साडी नेसली. एवढ्यात गुणा पडल्या घेऊन आली.

'' आवं गंग्या दाजी, आटीपलं की नाय, वकोत झालाय. बिगी बिगी आवरा की समदं व्हाया पाहिजे. लखा सरपंच आणि पाटील ह्या मोठ्या फुडारी माणसास्नी बलीवलं की नाय ?

'' व्हय व्हय, समद्यास्नीबलिवलयं, इतील इतक्यात पर तु हे सम्दं जिन्नस बराबर हायती काय नाय ते बग '' गंग्या गुणाला म्हणाला.

तोपर्यंत लखा सरपंच, रामा पाटील यासारखी बडी मंडळी आली.

'' गंग्या ह्यो निर्णय आक्षी बरोबर घेतलास बघ.'' लखा सरपंच धोतराचा सोगा हातात घेऊन म्हणाला. सरपंचाचं बोलणं ऐकून रामा पाटील म्हणाला.

'' नाय तर काय, आता तरण्याताठ्या पोरीनं शिकून काय करायचं त्यापरीस देवाची सेवा करावी.'' गंग्या हात जोडून मान वाकवून म्हणाला, '' जी खरं हाय.''

लखा सरपंच गुणाकडे वळून म्हणाला, '' गुणा कर सुरूवात, लागू देत लगीन

गुणाने कंबीला लिंब नेसविला, केस सोडले कपाळाला भंडारा लावला, हालगीवर थाप पडली तशी हालगी कडाडू लागली, ' गुडू गुडूऽऽ टांग टांग ' आणि त्या तालावर गुणा डुलायला लागली. गुणाच्या झाडाने चांगलाच फेर धरला. तिचा पदर डोकीवरून पडल्याची तिला शुद्ध नव्हती. सगळा मांगवाडा गुणाचा देव बघायला फुलायला लागला.

पौर्णिमेची रात्र गुणाने घुमवली. कंबीला भंडारा लावून तिचं देवाबरोबर लग्न लावण्यात आलं. मग गंग्यानं पंगती मांडल्या आणि गावातून आलेल्या पुढारी मंडळींना म्हणाला, '' बरं सरपंच, पाटील या गरीबाचा घरचा योक योक घास तरी खावून घ्या. कवाची पानं मांडल्यात.'' गंग्याचं बोलणं ऐकून होय, नाही करत पुढारी मंडळींनी धोतराचं सोगं हातात घेऊन जेवणाच्या पंगतीतं जावून बसली. जेवणाच्या वासानं त्यांच्या तोंडाला पाणी सुटलं होतं.

गंग्याने कंबीला बाहेर बोलविलं, '' कंबे, अगं पाटलास्नी पोळी वाढ तुझ्या हातची. '' कंबी पोळीचं ताट घेऊन बाहेर आली. हिरव्या साडी-चोळीत ती अगदी नटीसारखी दिसत होती. पाटलापुढं पोळी वाढण्यासाठी ती खाली वाकली. पाटलाने तिचा हात धरला आणि म्हणाला '' काय कंबे, देवीची चांगली सेवा करा. '' कंबीला आगीत ढकलल्यासारखे झाले. हातातील ताट खाली टाकून ती झोपडीत पळत गेली. त्या दिवशी सगळ्यानी पोळी बरोबर कंबीचा जीव तोडून खाल्ला.

दुसऱ्या दिवसापासून कंबी दोरोदार जोगवा मागू लागली. एक दिवस ती माझ्याही दारी आली. '' आकुंदे जोगवा.'' मी धावत गेले कंबीच्या गळ्याला मीठी मारली. कंबी थोडावेळ मुसमुसली आणि मला लांब ढकलीत म्हणाली '' ताईसाब जोगवा वाढा.'' आकुंदे जोगवा. '' ■■■

ज्ञानदीप

समाधानी राहण्यामुळे	-	सुखी रहाल
मी पणा सोडल्यामुळे	-	मोठे रहाल.
सहाय्य करा	-	सोबत मिळेल
व्यसन सोडा	-	शांती मिळेल
दान करा	-	धन मिळेल
श्रम करा	-	सुख मिळेल
कला शिकल्यामुळे	-	अमर रहाल

शीतलकुमार पाटील
बी.ए. भाग १

धडपड

अनिल लक्ष्मण कलकुटकी
(एम. ए. भाग २)

पश्चिमेला फुलभंडारा उधळल्यागत तांपडी-पिवळी किरणं दिसत हुती. दिस कलत जात हुता. समदीकडं थंडावा पसरत हुता. जो तो गारठून राहुटीकडं परतत हुता. माळरानावर हुंदडणारी गुरं-ढोरं घराच्या दिशेनं धाव घेत हुती. हिरण्यकेशी नदी समद्या गावशिवाराला येडा घालून तिरावरल्या झाडा झुडपास्नी बिलगत बिलगत वाहात हुती.

गांवकुसाबाहिर जाणाऱ्या रस्त्यालगतच्या पहिल्या आळीत पोरा टारांचा दंगा चालू हुता. थोरली आडगारी पोरं 'फज्जा ' मांडून काजूच्या ब्यांनी खेळत हुती. बारकी चिमुरडी पोरं काठीला कापाड बांधून मोहरमधल्या नालसाबागत ' धिलो, धिलो ' करत नाचत हुती. आळीतल्या समद्या फरश्या गिरामपंचायतीच्या अनुदानातून भूईवर डकविल्या हुत्या. त्या समद्या 'फरश्या' सरकारी चावीच्या पाण्यानं हाटीलातल्या मलबाऱ्यागत सदा राड् झाल्या हुत्या. आळीत वयल्याबाजूला करेव्वाच्या देवळाम्होरं दामाजीचं घर येणाऱ्या जाणाऱ्यास्नी येवून मुजरा करीत हुतं, घराला लागून असणारा मांडव भोपळ्याच्या येतानं कुबड आल्यागत वाकुलं झालं हुतं. काळ्या कुळकुळीत ऐनापूरी खापऱ्या माकडं नाचून दैना झाली हुती. उन्हाची पिवळी किरणं छप्परातनं आत वाकून बघत हूती. पावसाच्या पावळ्या भित्ताडावर उतरून भित्तीवरली पिवडी धुऊन 'वरंगळं' खालपतूर उतरली हुती. समद्या बरूबर बोलून चालून असणारा दामाजी गतसालाला कवीळीनं दगावला. दामाजी पर मुलकाला गेला परं, समदं सौंसाराचं वझं मंजाबाईच्या डोईवर आलं. घरचा राब गेला, सगळं काही मातीआड झालं, कपाळावयलं 'कुंकु' नशीबानं पुसलं म्हणून नशिबाला दोस न देता मंजाबाई दोन पोरांपायी खंबीर झाली.

सोताच्या वाटणीच्या शेताच्या तुकड्याची आशा न करता दुसऱ्यांच्या शेतात गड्यागत राबून ' सौंसाराचा गाडा ' पुढं पुढं ढकलत हुती तर दुसरीकडं भैरोबा नावाचा मंजाचा दीर समदं शेत घशात घालून रयताबरूबर गुडगुडीत राहून ऊसाचं 'पैकं' हप्त्या प्त्यावर मोजीत मजेत हुता. आपल्या पिंडक्या भावाला गुल करून मळवीच्या ऊसाचं गाळप करून ढेपा किती हाईत तेचा सुगावा न लागता यार्डाला बाहीरच्या बाहीर इकून करकरीत नोटांची बंडलं घेऊन भांगलणीच्या बायकास्नी दाखवत हिरोगत मजेत हुता.

हिकडं बापाचं छत्र हरवलेली 'माणकू' अन् 'पंढरी' आपल्या बापाच्या आठवणी डोळ्यात साठवून आईच्या एकल्या कमाईवर मिळल ते खात, कोणता हट्ट न करता गप्प राहत हुती. पोरं सोभावानं नदीतल्या गारगोटीसारी 'लख्ख' हुती. दोघंभी गावच्या शाळंत शिकू लागलीत 'माणकू' रोच्याला पाटील गुर्जीच्या खोलीत अभ्या करायला जायचा. जरळीचं तराळ गुरजी हुशार पोरं म्हणून आप्रूबाईनंपुस्तकं, वह्या घेऊन द्याचं.. 'माणकू' सुट्टीत मश्यारीतल्या आंब्याबुडी दिसभर अभ्यास करायचा, माणकूनं केंद्रशाळंत पहिला नंबर काढला, तर पंढरी आईला रोजच्या कामात हातभार लावायची. बघता बघता 'पंढरी मोठी ' झाली. पोर द्यालला आली. चांगली चांगली वक्तानं पोरीला या लागलीत, त्यातल्या त्यात चांगलं वक्तानं बघूनशान मंजाबाईनं आपल्या कुवतीपरमाणं यादीवर शादी लगीन लावलं. देवगुणाच्या पंढरीला सासरला पाठविताना मंजाबाईच्या काळजाचा ठिकऱ्या-ठिकऱ्या होत हुत्या. बिचारी मंजा पाठमोरी हुऊन डोळ्यालापदर लावून घुमसत घुमसत रडत हुती. ' पंढरी ' आळीतल्या समद्यांच्या पाया पडताना आबा, काका, तसंच तिच्या मैतर्णींस्नी बिलगून-बिलगून रडत हूत्ती. पाठची भन आम्हास्नी सोडून सासरला जाणार म्हून माणकुचं काळीज तट्-तट् तुटल्यासारं हुत हुत्तं.

पंढरी सौसाराला लागली. सणासुदीला येऊन गेली. बेस असल्याचा सांगावा याय लागला, कधी सवडीन कागूद धाडायची. पाहुणं तालेवार हुत्ती. पोर सुखाला लागली म्हून मंजाबाईला हायसं वाटलं. फुडंला मातूर पंढरीला माह्यारला पाठवून द्यायला विरोध व्हायला लागला. 'पंढरी मननातल्या-मनात दुःखावली. आई-भावाच्या आठवणीनं बारीक त्वांड करुन आलं दिस ढकलीत हुत्ती. गावाकडं आपली भण भावांला यील म्हून वाटंला डोळं बसला हुता. न्हाऊन-न्हाऊन आईला इच्चारायचा, परं, आज ना उद्या यील म्हून सांगायची. माणकूला खेळायला धाडायची. आन चुलीम्होरं एकली बसून मंजाबाई पंढरीच्या आठवणीनं लई रडायची कुणीतर आलं की गप्प डोळं पुसून गप्प बसायची.

'माणकु' सातवी पास झाला. पुढंला म्हंगावच्या हास्कुलात शाळंला जावू लागला. शाळंला जाताना गावची टवाळ पोरं वाटवयल्या शेतातलं भुईमुगलाच्या शेंगा चोरून खायचीत. कळसकरच्या झाडावयली बिब्ब काढून खायचीत, कुणीतरी मास्तरना चुगली करायचीत, हास्कुलातलं मास्तर गावच्या समद्या पोरास्नी उभं करून काळ्याढम् रूळानं हाताला रगात फाटस्तोवर हाणायचे. आपून ऊगाच मार खाल्याचं दुःख माणकूला वाटायचं. माणकू जसा दहावीला गेला तवापासनं रात-

ध्याड अभ्यास करून दहावीच्या परक्षेत गांवच्या खंडोऱ्यात एकलाच पास झाला. गरीब गाईच्या पोटी जनामलेल्या वासराचं समदीजन कवतीक करीत हुतं. परं, आळीतल्या बन्याबापू ह्यो पैक्यानं गडगंज मुलखाचं फुकट खाऊन चांगला कणगीसारा फुगलेल्या बन्याबापूची सदा इस्तरी ताठ, दारात दोन चाकी फटफटी, त्यामुळं गंडूशाला लई घमंड हुती. तालुक्यात आपलं वजन हाय म्हून गडी सरड्यासारा ताठायचा. परं, मन्याबापूचा 'नंद्या' दहावीच्या परक्षेत नापास झाला म्हून गड्याची टायरीतली हवा गेल्यागत झालं हुतं. त्या रागात बन्याबापूनं चांगलं वल्या काठीनं पोकळूक काढलं अन् म्हणाला, '' अरे पुसकीच्या म्या काय कमी केलतं ? शिकू दे म्हून लई आपरूक केली हुती, डोक्यावर चढवलं, त्यो मणक्या बघ, त्येचा बा नाय, धड पुसकतं नाहीत, तर पास झालं. तुनं माझी समदी लायकी घालवलीस, निदान काठावर पास हुईतास तर वशिल्यावर कुठतरी डवकलं असतं.

माणकू दहावीचा निकाल ऐकून खुश हुता. आल्या आल्या घरात येऊन आईच्या पाया पडला. देवाजवळ पेढं ठेवतं, आपलं पोरगं पास झालं म्हून आईनं 'ग्वाड' शिरा करून घातलं, दुसऱ्या दिवशी माणकू चोथे मास्तरास्नी भेटाया गेला. मास्तरास्नी 'इंजनेर' हुनार म्हणाला, मास्तरांनी गारगोटीला शिकायला जायला सल्ला दिला. माणकू कोरस शिकाया गारगोटीला गेला. थोड्या दिसात गावाकडनं आई पावसाळ्यात भिजत भिजत काम करून आजारी पडल्याचा कागुद आला. मग मातूर माणकूचं कोरसावयनं ध्यान उडालं. माणकूनं इजनेर कोरसाला रामराम ठोकला. आईचा खुळा-कावरा अवतार बघून आता घर सावरायला माणकूला कामाला जाणं भाग पडलं. माणकू भैरवकाकाकडं कामाला जायाय लागला, तरण्याबांड माणकूला राबायची गती नव्हती, हिकडनं-तिकडं पळूक खेळायचा. काय ना काय करायला धावायचा. दिसभर काम करून सरकुदान हुऊन सांच्यातला जाम् झोपायचा. बिचारा शिकून सायब हूणार म्हून झटणारा भैरवकाकाच्या डोळ्यात खुपत हूता. आता माणकूला जाम तंगवायचं, राबून राबून गड्याला बेजार करायचं. एक दिस आपूआप मणक्या कोंबडीगत मुरगाळून पडलं म्हंजे तेच्या झुरणीनं मंजाबाई मरून जाईल म्हंजे आपला मार्ग मोकळा हुईल. भाऊबंदकीचा समदा हिस्सा आपल्या घशात पडलं या इराद्यात निवडूंगाच्या काट्यागत दाढीचं खुर वाढलेला, गालपाट आत गेलेला, लालभडक डोळं असलेला भैरवकाका गिधडागत टपून बसला हुता. माणकूला काम शिकवितो म्हून हमालागत राबून घ्यायचा. भैरवकाकाचा बाज्या लई खडूस बेण्याचं हुतं. बा च्या अवलादीचं निपजलं हुतं. 'बा' लई खर्चाय तयार हूता पर बाज्या काय शाळा शिकना म्हून बाज्या ला हाताबुडी कामाला जुपलं. गड्याला एका वरसात कामात तरबेज केला. लोकाम्होरं ग्वाड बोलून आतनं नासकीबुध्दी ठेवणारा भैरवकाका आपल्या मनातलं साधायच्या बेतात हुता. माणकू समद्यास्नी बोलाय चालाय चांगलं हाय म्हून माणक्याच्या वागण्यावर भैरवकाका लई जळायचा. 'माणकू' हातातलं काम आटपून शिकायलां पुढं सरायचा तसा भैरवकामा मोठ्ठ डोळं करून मागं सरायला सांगायचा. माणकूनं इचार केला. दोन दीस झालं आपणास काय शिकवाया तयार नाही तवा आपून दुसरीकडे काय ना काय कराया पाहिजे या इराद्यानं काम सोडलं. आपल्या नशीबी काय भोग आलं म्हनू माणकू एक दिस तांदुळशेतात जावून बा च्या थडग्याजवळ जाऊन मन हलकं हुइस्तवर रडला. पोटाला चिमटा लावून शिकायचं या इर्षेने दोन मैल अंतरावर म्हंगावच्या कालीजात आकरावीला जावू लागला. आन् सुट्टीला काम करीत शाळंचा खर्च भागवीत कालीज शिकू लागला. बघता बघता आकरावी पास झाला. बारावीचं म्हतवाचं वरीस हाय म्हणून सपाटून अभ्यास करून बारावीची परीक्षा दिली. डोक्यामधलं वझं हलकं करून चार पैसं सुटीत काम करून मिळवायचे या इचारानं मामाच्या गावाला गेला. मामाचं शहर माणकूला नवखं नव्हत. उन्हात माणकूचं टकूरं तापतं हुतं. काळ्या कुळकुळीत डांबराच्या रस्त्यावर डांबराचा वास घमघमत हुता. माणकूला डांबराचा वासानं घुसमटल्यासारं हुत हुतं. सिमीटातले उंच उंच बंगलं ढगाला टेकल्यासारखे दिसत हुत. कुठतरी ब्याला ठेवल्यागत खापरीचं घर दिसत हुतं. हिकडनं तिकडनं धुई धुई आवाज करीत कायतरी अर्जंट असल्यागत गाड्या धावत हुत्या. माणकुच्या मामाचं वागणं हायफाय हुतं. त्या हाय फाय वागण्यात माणकूला बिचकल्यासारं हुतं. मामाच्या घरचं काम करायला गडी ठेवल्यागत माणकू समदी कामं करीत हुता. तवा माणकूनं मामाच्या गावांला रामराम ठोकायचं या इराद्यात हुता. नुसतं मामाचं घरचं काम करीत बसणं, आग पडलेल्या पोटाला मोजकं खाणं, हे माणकूला पटल नाही. मनात ठरवून गेलेलं समदं भुइसपाट झालं, वडा वधळीला मिळालं या इचारानं माणकू दुःखी झाला, जिथं जाईल तिथं आपली झाडा झडतीचं, त्यापरीस गावाकडं गेलेलं बरं, म्हणू माणकू गावाकडं आला. हतबल होऊन गावाकडं येऊन माणकू आईला म्हणाला, ' आई, आजपासनं मी कधीही मामाच्या गावाला जाणार नाही, म्हंजे जाणार नाही. तवा मंजाबाई म्हणाली '' का, रे पोरा असं का म्हणतुयास ? पोरा परमेश्वरानं आपल्याकडे पाठ फिरवलीयं, दुसऱ्यास्नी बोलनू काय उपेग ? आई डोळ्यात टिपं गाळत हुती.

बघता बघता बारावीच्या निकालाचा दिस वर आला.

निकालाच्या दिवशी माणकू काय हुतं. म्हणू गारढून गेला. निकालाच्या दिसी मंजाबाईनं माणकूला 'इस' रूपयं दिलं. निकाल बघाया जाण्या आगुदर वाघराळकर मास्तरानी फोन लावला. मास्तरांनी पास झाल्याचं सांगताच माणकू हरखून गेला.लगटच म्हंगावच्या कालीजात गेला. वाघराळकर मास्तरांनी जवळचं असणाऱ्या 'लक्ष्मी स्विट मार्ट ' मध्ये बोलावून नेलं, पेढे खरेदी करून त्यातला एक पेढा माणकूच्या तोंडात घातला. माणकूच्या डोळ्यातनं आपुआप टिपं गळाय लागलीत. स्विट मार्टचा मालक हे समदं कुतुहुलानं बघीत हुता. दुकानमालकानं अवचीत होऊन मास्तरास्नी इचारलं. मास्तरांनी माणकूची समदी काहाणी सांगीतली. दुकानमालकानं बी शाब्बासकी दिली, पुढं दुकानमालक म्हणाला, खरं तेच व्हतयं, पर थोडा येळ लागतोया, समदे गाववाले अन् मास्तर गावाकडे माणकूला घेऊन गावाकडे आली. माणकू मास्तरास्नी व मित्रास्नी घेऊन घणात आला. वाघराळकर मास्तरानी माणकू पास झाल्याची बातमी मंजाबाईला सांगीतली. माणकूची आई खुश झाली हुती. मंजाबाईनं समद्यास्नी चहाचं आदान ठेवलं. मास्तरांनी आणलेल्या फटाकड्या तैमुरला वाजवायला सांगीतल्या . तैमुरनं दाराम्होरं फटाकड्या वाजीवल्याबरोबर समदी आळी दणाणली. आळीतले समदे आवाक् झाले. मंजाबाईचं पोरगं पास झालं, बरं झालं, आईचं पांघ फेडलं असं म्हणत हुती. माणकुची रक्ताची भावकी मातूर आगीत मिठ टाकल्यागत जळत हुती. पुढं डी. एड. कोर्साला. फारम भराय औरंगाबादला जायला गाडीउतारा नाय म्हणून ' माणकू ' मनातल्यामानत लई दुःखावला. गरीबीत पैसं भरून कोरस शेरात शिकणं म्हंजे लई माहागडं हाय म्हून ' माणकू हिंग्लजच्या कालीजात बी. ए. शिकत शिकत पोटाला आधार लागायपायी नोकरीसाठी धडपडू लागला. तालुक्याच्या फॅक्टरीत बापावीना पोरकं असलेल्या पोरालां वशीला लावाया कुणीच हात पुढं करून नोकरीला डकवलं नाही. त्याच फॅक्टरीत पेटता पेटत नव्हती इतकी जिंदगानी असणाऱ्या 'नंद्याला' मातूर वशिलेवर नोकरीला लावून चांगल्या पगाराच्या बिदागीवर गावची कुच्याळी काढत अगदी मजेत हुता. परं माणकू ' बा ' च्या आधाराविना, गरीबीत मोलमजूरी करून घर चालविणाऱ्या आपल्या आईच्या हातापायाला इश्रांती मिळावी म्हून नोकरीसाठी बड्या बड्या पुढाऱ्यांकडे येरझाल्या घालून जोडं झिजवत हुता. समदे भोळ्या सुभावाचा फायदा घेतात. परं आज तगायत त्याला कुणीच भाकरीला आधार दिला नाय.अजुनबी माणकूची नोकरीपायी ' धडपड' चालूंच हाय. आल्या परिस्थितीला 'झुंज देत' आलं दिस पुढंपुढं ढकलत, मिळलं ते काम करीत प्वाट भरायची धडपड चालूच हाय.

सन २००१ मधील लक्षवेधी भारतीय

आमचा अभिमान

- पी. गोपीचंद - ऑल इंडिया बॅडमिंटन विजेता
- व्ही. एस. नायपॉल - साहित्यातील नोबेल
- राजेंद्रसिंह - मॅगसेसे पुरस्कार विजेते
- नारायण कार्तिकेयन - पहिला फार्म्युला वन ड्रायव्हर
- सचिन तेंडूलकर - एकदिवसीय सामनयात १०,००० धावा पूर्ण
- चेकिला अय्यर - भारताच्या पहिल्या महिला परराष्ट्र सचिव

■ ■ ■

निरोप

- अशोक कुमार
- पु. ल. देशपांडे
- शरद तळवळकर
- व्यंकटेश माडगुळकर
- फुलन देवी
- विजयाराजे शिंदे
- भक्ती बर्वे

■ ■ ■

घडामोडी

- गुजरातचा भीषण भुकंप : २६ जानेवारी
- आग्रा शिखर परिषद
- नेपाळच्या राजघराण्यातील हत्याकांड
- साखळदंडाने बांधून ठेवलेले २५ मनोरूग्ण आगीत होरपळूक मृत्यूमुखी, तामिळनाडूतील एरवाडी येथील घटना

■ ■ ■

घटना

- लता मंगेशकर व बिस्मिल्ला खान यांना ' भारत रत्न ' किताब गौरव
- वादग्रस्त ' एन्रॉन ' कंपनीचा दाभोळ विजनिर्मिती प्रकल्प अखेर बंद
- अफगानवर अमिरेकेने हल्ले सुरू केल्यानंतर महाराष्ट्रात मालेगाव व अन्यत्र झालेल्या दंगलीत कोट्यावधी रूपयांचे नुकसान
- आलाहबादातील ऐतिहासिक ' कुंभमेळा' २१ फेब्रुवारीला समाप्त

प्रकाश भोसले
बी. ए. भाग ३

दहतदवाद

महेश पांडुरंग आकलेकर
द्वितीय वर्ष साहित्य

दहशदवाद यापुढे कधी होणार बंद ?
लोकांना सुटकेचा कधी मिळणार गंध ?
आतंकवादाला मुले पडतात बळी,
जीवंत राहिली जर होतात अनाथ तरी.
काय अधिकार कोणाला त्यांचा जीव घेण्याचा ?
खुषी हिरावून घेऊन डोळ्यात आसवे देण्याचा !
दहशदवाद युद्धे कधी होणार बंद ?
लोकाना सुटकेचा कधी मिळणार गंध ?
शांतता राखण्यास सैनिक सदैव तयार पण,
सीमेवर लढताना गतप्राण काही वीर महान.
पुत्र विरहात माता, धाय फोडीत घडी-घडी !
अजुन किती फुटणार बांगड्या स्मशानावरी
दहशदवाद यापुढे कधी होणार बंद ?
लोकांना सुटकेचा कधी मिळणार गंध ?

■ ■ ■

कोणास काय द्यावे.....

संतोष रघुनाथ पाटील
प्रथम वर्ष साहित्य

संकटाला तोंड द्यावे,
वेळेला महत्व द्यावे,
बुडत्याला हात द्यावे,
कलावंताला उत्तेजन द्यावे,
गुलामाला स्वातंत्र्य द्यावे,
मित्राला प्रेम द्यावे,
सैनिकाला प्रोत्साहन द्यावे,
दुबळ्यला आधार द्यावे,
विद्येला विनय द्यावे,
देशाला बलिदान द्यावे.

■ ■ ■

हासलीस का तू ?

मारुती आप्पाजी धगाटे
द्वितीय वर्ष साहित्य

पाहून मला हसलीस का तू ?
स्मृतीस उकाळा दिलीस का तू ?
अश्रूचा सागर होता भरला
जीव कोणीसा तेथेच रमला
त्या जीवाच्या शांत प्रवाहात
खलबळ का ग माजविलीस तू ?
पाहून मला हसलीस का तू ?
वरती आकाश खाली सागर
तुझ्या आठवणीने भरले अंतर
पाहून मला हसलीस का तू ?

■ ■ ■

' सूत्रधार कोण '

रमेश मोरे
तृतीय वर्ष वाणिज्य

कुणी फुलविले फूल वेलीवर
गोड सुवासिक नाजूक सुंदर
कुणी उभविले पर्वत डोंगर
पांघरला शालू हिरवा त्यावर
कुणी निर्मिला अथांग सागर
भरती ओहोटी चक्र निरंतर
कुणी धरिले छात्र धरेवर
शशी ताऱ्यांचे सुंदर अंबर
कुणी पिकवली शेते भूवर
वाऱ्यासंगे डुलती मनोहर
कुठूनी आली कोकीळा इथवर
वसंत येतो गाते सुस्वर
कोण धाडतो रवि क्षितीजावर
उजळती धरती तळपे दिनभर
कोण असे याचा सूत्रधार ?
अणुरेणुवर कोणाचा अधिकार ?

■ ■ ■

प्रेम म्हणजे !

कु. मनीषा भिऊंगडे
तृतीय वर्ष साहित्य

प्रेम म्हणजे खेळ नाही, दोन जीवांचा मेळ नाही
तालावर नाचणाऱ्या, बाहुलीचा खेळ नाही
प्रेम म्हणजे प्राण आहे, एकरुपतेची आण आहे
दोन जीवांचा आत्मा आहे, याची खरी जाण आहे
प्रेम रोग म्हणू नका, झुरत-झुरत मरु नका
मनात एक साक्षात एक, वेगळे-वेगळे बघू नका
प्रेम म्हणजे नजरबंदी, प्रेम नसते छंदी-फंदी
प्रमासाठी प्रेम असते, जगण्यासाठी खरी संधी
प्रेम म्हणजे उपकार नाही, व्यासपीठावरील सत्कार नाही
प्रेम घेऊन प्रेम द्यायला, प्रेम म्हणजे व्यापार नाही
प्रेम म्हणजे रुप नव्हे, विकत घेतलेले सुख नव्हे
प्रेम म्हणजे शरीरात दडलेली वासनेची भूक नव्हे
प्रेम हसते, प्रेम रुसते, भोगा पेक्षा त्यागात रमते
वास्तवतेत खरे प्रेम, अद्‌भुत असे कैवल्य असते.

■■■

'दुष्काळ'

सुभाष सुतार
एम. ए. भाग एक (मराठी)

गरीबीचं जीणं
जीवाचं रान
आयुष्य त्यावर ओवाळलेलं
शेतातील माती
तिला आभाळाची भिती
आकाश सारं कोरं कोरं
पक्षांचं ते गाणं
पानवेलींचा नाच
अग्निकुंडात सारं जळालेलं
धरणी आईची तहान
कपाळाचा घाम
पिऊन सारी भागलेली.

■■■

'प्रश्न'

दत्तात्रय डी. देसाई
एम. ए. भाग दोन (हिंदी)

जन्माला येताना कुणी
सोबती काय आणायचं नसतं
येताना रिकामी हातानं
बंद मुठीनं यायचं असतं
जाताना सोबत कुणी
काय घेऊजायचं नसतं
सर्व काहीं इथंच सोडून
एक दिवस जायचं असतं
मग हे सारं कशासाठी ?
कशासाठी करायचं असतं
कुणासाठी जगायचं आणि
कुणासाठी मरायचं ?
याच प्रश्नाचं उत्तर शोधण्यासाठी
जन्माला एखदा यायचं असतं.......

■■■

गीत माझे पोरके..... ।

बसवराज बा. मगदूम
द्वितीय वर्ष साहित्य

गीत माझे पोरके
ताला सुरात सजवूनी जा
सजवून सुंदर असे
तुझ्या सुरात गाऊन जा
शब्द माझ्या मनातले
अर्थ तू उमजूनी जा
गीत माझे पोरके
ताला सुरात सजवूनी जा
पोरक्या गीतास माझ्या
संगीत तू देऊन जा
गीत माझे पोरके
सुखरुप गाऊन जा
गीत माझे पोरके
ताला सूरात सजवूनी जा

■■■

प्रेम म्हणजे काय ?

कु. अनुराधा देसाई
प्रथम वर्ष साहित्य

प्रेम म्हणजे काय ?
गुलाबाचा सुगंध
मोगऱ्याची शुभ्रता
पारिजातकाचं दिसणं
निशिगंधाचं हसणं
प्रेम म्हणजे काय ?
सूर्याचं उगवणं
सृष्टीचं जगणं
चंद्राचं पहाणं
चांदण्याशी खेळणं
प्रेम म्हणजे काय ?
सर्वांचं एक अतूट नातं
एकमेकांवाचून सर्व अधुरं
एकमेकांची हूरहूर लागणं
सर्वस्व त्यागण्यासारखं

■■■

जीवनाच्या वाटेवर

कु. रिना पाटील
प्रथम वर्ष साहित्य

जीवनाच्या वाटेवर-
सुखदु:खाचा ऊन-पाऊस
कधी निघायचं न्हाऊन
कधी सूलाखून
जीवनाच्या वाटेवर-
भेटतात खूप सोबती
कांही फिरतात आवती-भोवती
कांही मनाभोवती !
जीवनाच्या वाटेवर-
फुलांच्या सड्याबरोबर काट्यांचाही सडा
काटे तुडवत जाताना
फुले वेचीत जायचं
फुलांच्या संगे जीवन सुगंधीत करायचं !

■■■

भेटलीस तू जरी

सुदर्शन आ. कळके
अकरावी कला

भेटलीस तू जरी
लोक लागले जळू
जपून ये अंगणात
चंद्र लागला ढळू
तुझी न सावली इथे
तू न हाक देतेस
मंद मंद चांदणे
हृदय छिन्न पितेस
मी अनंत या इथे
उदास-सुन्न सारखा
भेटलीस तू जरी
न होई जीव हालका
थांबलीस तू कुठे
मी एकटा राहिलो
चांदण्यात मी तुझ्या
धरुन भास चाललो.

■■■

तेजस्वी दर्शन

सुभाष कातरे
वाणिज्य भाग दोन

तुझ्या भेटीच्या जमाखर्चात,
माझ्या आठवणींच्या गुणाकाराचा,
वर्ग मिळवूण.....
तुझ्या गोड स्मृतींच्या गोळाबेरजेला
माझ्या मनात सलणाऱ्या जखमांनी
भागले असता,
उरणाऱ्या 'तुझ्या क्षणांचा' हिशेब
मागताना एक कर.....
तुझ्या साऱ्या वेदना माझ्याकडे
गहाण ठेव
कर्ज म्हणून माझी सारी स्वप्ने
घेऊन जा,
आणि व्याज म्हणून.....
अधुनमधुन तुझे तेजस्वी दर्शन देत रहा.

■■■

मला वाटतं

विजय सातापा बुजरे
विज्ञान भाग एक

मला वाटतं थोडं वेगळं,
आता मात्र जगायला हवं,
स्वप्ने पाहता-पाहता,
सत्यातही डोकावायला हवं,
आपल्या या देशाला आता,
थोडं तरी सावरायला हवं,
माणसातली माणुसकी जागवून आता,
माणूस थोडं व्हायला हवं,
खितपत मरण्यापेक्षा जगाच्या-
उपयोगी थोडं पडायला हवं.

■■■

आठवणं

संदीप कणसे
वाणिज्य भाग एक

दाटतात आठवणी जसे धुके पसरावे,
तूच सांग मी ते कसे विसरावे ?
करुन माझ्यावरती ती किमया,
का दिलिस वेडी माया ?
कधी येशील माझ्या भेटीस पुन्हा,
तूच सांग काय केला मी गुन्हा ?
स्वप्नात तर येशील क्षणभर,
तूच सांग किती काळ राहशील दूरवर ?
नाही जाणीव माझ्या मनाची,
तूच सांग राखशील लाज प्रितिची ?

■■■

'नजराणा'

कु. कल्पना कदम
तृतीय वर्ष कला

प्रेमाचे अर्थ किती खोल असतात
डोळ्यांत निराळेच बोल असतात
डोक्यात विचारांची साठवण असते
मनात कोणाची तरी आठवण असते
डोळे काहीतरी बोलत असतात
मनातले बोल खोलत असतात
मनात त्या मनाचे चिंतन असते
दोन हृदयांची गुंफण असते
काय म्हणावं या प्रेमाला ?
देवाने दिला बहराचा नजराणा !

■■■

खेळ

कु. शुभांगी पाटील
प्रथम वर्ष कला

बोलायचं होतं खूप कांही,
तू क्षणच येऊ दिला नाहीस,
तू जिंकशीलच ही आशा असताना,
मला पणच लावू दिला नाहीस,
द्यायच होतं खूप काही,
तू वेळच येऊ दिली नाहीस,
जमत होतं आपलं तरी,
तू मेळच घालू दिला नाहीस,
उरलेली शेवटची वेळ ती ही,
घालवून बसलास,
माझ्या मात्र जीवनाचा,
खेळ करुन बसलास.

■■■

जीवन म्हणजे काय रे ?

आप्पासाहेब दत्तू होडगे
विज्ञान भाग दोन

जीवन म्हणजे काय रे ?
दुधावरची साय रे !
आपुलकीची उब लागता
उतू जाय रे !
जीवन म्हणजे काय रे ?
आकाशातली पाखरं रे,
आश्रयासाठी घरटं
बनवणारी सुगरण रे !
जीवन म्हणजे काय रे ?
डोंगरातून वाहणारा झरा रे,
तहानेने व्याकुळलेल्याला
संजीवनी देणारे अमृत रे,
जीवन म्हणजे काय रे ?
झोपेतलं स्वप्न रे,
डोळे उघडता पळणारे आणि
प्रत्यक्षात न सुटणारे कोडे रे.

■ ■ ■

येता तुझ्या आठवणी

पाटील संतोष नारायण
एम्. ए. भाग एक (मराठी)

येता तुझ्या आठवणी
गलबलून जातो मनी
नयनी येते पाणी
काय करु मी अशा क्षणी ?
सरता न सरे रजनी
वाटते..... जवळ असावे आपले काणी
तुझेच नाव येते वदनी
तू येशील का साजणी ?

■ ■ ■

नशीब

दंडगीदास मदन रागाप्पा
बी. ए. भाग दोन

नशीबात जे असतं ते घडतं
असं फक्त म्हणायचं असतं
प्रत्यक्षात मात्र वेदनांना मनात
दाबून ठेवायचं असतं
अश्रू आवरुन आपले जीवनं
असचं जगायचं असतं
कुणी विचारलं तर
हसायचं वेड पांघरायचं असतं
जे घडतं ते चांगल्यासाठीच घडतं
म्हणून नशीबात असतं
ते घडतं असं म्हणायचं असतं

■ ■ ■

आपलं माणूस

कु. स्मिता आजगेकर
तृतीय वर्ष कला

आपलं मन मोकळं करायला
आपलं माणूस हवं असतं
दु:खाचा भार हलका करायला
आपलं माणूस हवं असतं
सुखाची लज्जत वाढवायला
आपलं माणूस हवं असतं
स्वत:ची चूक कबूल करायला
आपलं माणूस हवं असतं

■ ■ ■

जीवन असंच जगायचं असतं......

सुरेश वि. जाधव
तृतीय वर्ष कला

जीवन असंच जगायचं असतं
रडत-रडत हसायच असतं
हसुनी दुःख विसरायचं असतं
जीवन असंच जगायचं असतं
उठत-उठत पडायचं असतं
पडुनी पुन्हा उठायचं असतं
जीवन असंच जगायचं असतं
सुख-दुःख झेलायचं असतं
दुःखात सुख शोधायचं असतं
जीवन असंच जगायचं असतं
त्यातून खूप कांही घ्यायचं असतं
घेता-घेता कांही समाजाला द्यायचंही असतं

■ ■ ■

अपघात

भिमगोंड देसाई

मनाच्या या निर्बंध गाडीला
स्मृतीचा भास होता
तू भेटलीस तेव्हा
दैवाचा तो अपघात होता.
आठवणींच्या मैफलीमध्ये
तुझ्या सुकाणूचा बंध होता
हरघडी वादळी विचारानं
मेंदू बिचारा वांझ होता.
प्रचंड महासागरात घुटमळलेली
ती एक जीवन नौका होती
बुद्धीच्या या कुशाग्र पोकळीत
ऊन सावलीचा खेळ होता.
उपदेशाचा काळ निराळा
तो एक महामार्ग होता
मनाच्या वेगवान गाडीला
प्रेम एक सिग्नल होता.

■ ■ ■

कोडं

कु. गीतांजली सु. फलटणे
द्वितीय वर्ष साहित्य

जन्माला आला आहेस.
थोडं जगून बघ.
जीवनात खूप दुःख आहे.
थोडं सोसून बघ.
चिमूटभर दुःखाने कोसळू नकोस.
दुःखाचे पहाड चढून बघ.
अपयश आले तरी.
यशाची चव चाखून बघ.
डाव मांडणं सोप असतं.
थोडं खेळून बघ.
जगणं कठीण मरणं सोपं असतं
दोन्हीतल्या वेदना झेलून बघ.
जीवन मरण एक कोडं असतं
जाता-जाता एवढं सोडवून बघ.

■ ■ ■

डीग्री

शशिकांत निलांजनावर
द्वितीय वर्ष विज्ञान

प्रेमातली ही डीग्री
स्वप्नातच मिळून जाईल
कधीकाळचा हा प्रेमी,
कलीयुगात कळून येईल
तुला लिहिलेली प्रेमपत्रं
जर्नलस् होतील
तुझ्या विरहात केलेल्या कविता
नोटस् होतील
तुझ्यासाठी तयार केलेल्या भेटवस्तू
प्रॅक्टीकल्स होतील
तुझ्याबरोबर मारलेल्या गप्पा
लेक्चर्स होतील
तुझ्या पाठीमागे फिरलेला वेळ
अभ्यास होईल
तुझी घेतलेली भेट
निकाल होईल
आणि----
प्रेमातली ही डीग्री
स्वप्नातच मिळून जाईल

■ ■ ■

कळ्या

कु. अनिता कृष्णा पाटील
बारावी कला

ज्या दिवशी जीवनाचा
मार्ग मला कळालां
तेव्हा मला वाटले
स्वर्गी मोक्ष मिळाला
या मार्गावर चालताना
पायात रुतले काटे,
प्रामाणिकपणे जगण्यातच
भाग्य होते मोठे
असे भाग्य लाभणाऱ्या कळ्या
दुष्टांच्या बागेत चुरगळ्या होत्या
काही कळ्या कमळ होऊन
समाजाच्या चिखलात फुलल्या होत्या
तर काही उद्‌धवस्त होऊन
याच चिखलात मिळाल्या होत्या

■ ■ ■

ओंजळ

ज्योत्स्ना ब. शिंदे
द्वितीय वर्ष साहित्य

इथं समाजाला ग्रासलंय ग्रहण,
माणुसकी संपलीय स्वस्त झालयं मरण.
भावनेला आज दिलीय मूठमाती,
भ्रष्टाचारावर होतात माणसे इथे मोठी.
खून अत्याचारांच्या वाढल्यात विषवल्ली,
रोजच्या या घटनांना संदर्भ कुठलाच नाही.
जपलेल्या मांगल्याचा रोजचा जातो बळी,
दाहकत्या सरणावर समाज भाजतो पोळी.
ग्रंथाच्या चौकटीत देव आहे बंदिस्त,
हरवलेल्या जगात माणुसकी शोधणे दुरापास्त.
दहशतीच्या अंधारात वाढते आज बालपण,
व्यसनांच्या धुंदीत करपलय तरुणपण.
दिशाहीन देहाची पाऊले भरकटलेली,
मानवतेच्या खांद्यावर स्वैराचाराची तिरडी.
झंजावती अविचारांचे कधी थांबेल वादळ,
भरावी माणुसकी एखादी तरी ओंजळ.

■ ■ ■

''कॉलेज''

अनिल लक्ष्मण कलकुटकी
एम्. ए. भाग दोन (मराठी)

कॉलेजची किलबिल संध्याकाळ
आयुष्याच्या फांदीवरुन
भुर्कन उडून गेली
फांदी थोडी मोहरुन
फुले थोडी लाजून गेली
व्यवहाराचे सारेच सूर्य
डोक्यावर तळपत राहिले
नाकात नवी वेसण
तर हातात थोडे कासरे आले
असे आयुष्य आले
तसे निघूनिया गेले
तारुण्याचे तारु थोडे
रुजूनिया गेले
अशा पोक्त आयुष्याला
रोज-रोज कवटाळतो
कॉलेजच्या आठवणीतच
नवा सूर्य मावळतो.

■ ■ ■

आमचे राज्य

सचिन अर्जुन धबाले
प्रथम वर्ष साहित्य

हे आमचे राज्य,
जेथे-तेथे वशिला
जन्माला येतो,
प्रथम पैसेवाला !
नोकऱ्या-छोकऱ्या,
पैशानं मिळतात
आमची गणना
गुलामात करतात
भ्रष्टाचारी येथे
महाराजे आहेत
जिथे-तिथे त्यांची
आसने आहेत.

■ ■ ■

नको

पांडुरंग पताडे
प्रथम वर्ष विज्ञान

तोडायचे असेल नाते
तर जोडू नकोस
मोडायचे असेल वचन
तर देऊ नकोस
पाजायचे असेल विष
तर अमृत दाखवू नकोस
लोटायचे असेल दुःखात
तर सुख दाखवू नकोस
दूर जायचे असेल
तर जीवनी येऊ नकोस.

■ ■ ■

जीवन

कु. रेश्मा महादेव सावंत
द्वितीय वर्ष कला

जीवन हे असंच असतं
भावनेच्या वेलीवर झुलणारं
आणि श्वासाच्या वेगावर
जगणारं असतं......
जीवन हे असंच असतं
जन्माच्या पायथ्याला सुगंध
देऊन भविष्याच्या आशेवर
जगणारं असतं......
जीवन हे असंच असतं
हृदयाच्या खोल दरित मनाच्या
विस्तीर्ण पाण्यात एकाकीपणाला
जगणारं असतं......
जीवन हे असंच असतं
मृत्युच्या दरीत उभं राहून
स्वप्नांच्या दुनियेत
जगणारं असतं......
जीवन हे असंच असतं
अश्रुंच्या धारेतून एकेक
सोबती
या सुदंर जगाचा निरोप
घेणारं असतं.....

■ ■ ■

हिशेब

कु. वैशाली महादेव केसरकर
द्वितीय वर्ष कला

कुणी आपल्याला दिले किती
आपल्याकडून कुणी घेतले किती
हे सर्व सुख दुःख मोजण्यासारखे नसते
तरी मन हिशेबात भरकटत असते
तारुण्याच्या उंबरठ्यावर पाऊल ठेवताना
बालपण हे संपलेलं असतं
आयुष्यातील येणाऱ्या संकटांना
तोंड आपलं जुंपलेलं असतं
प्रेमाच्या या भाषेत
काही भावना लपलेल्या असतात
कुणाला जरी समझल्या नाहीत
तरी त्या दुखवायच्या नसतात
तसा तुझा सामना
करण्यास मी काही घाबरत नाही
पण तुझ्या भावनांना मी
कमी आदर देत नाही.

■ ■ ■

खरं प्रेम

सुधीर विठ्ठल गुरव
एम्. ए. भाग एक

सांग प्रिये माझ्या आता तुला काय हवे ?
मागीतलास जरी जीव माझा तरी प्रेम तुझ्यावरी माझे
प्रेमासाठी जगलो तुझ्या प्रेमावर मेलो
तुला न माहीत मी कसा जिवंतपणी मेलो
प्रेम करताना वाटले नव्हते असे होईल माझे
मागीतलास जरी जीव माझा तरी प्रेम तुझ्यावरी
सांग प्रिये माझ्या आता तुला काय हवं ?
तुझ्यासाठी सगळ्यांना तोडून मी बसलो
सांगतो आता प्रेम वीरांना प्रेमात कसा फसलो
माहीत नव्हते प्रेमात असे घडत असते
मागीतलास जरी जीव माझा तरी प्रेम तुझ्यावरी माझे
सांग प्रिये माझ्या आता तुला काय हवे ?

■ ■ ■

प्रत्येकानं आयुष्यात एकदातरी प्रेम करुन पहावं !

रामदास श्रीपती चौगुले
द्वितीय वर्ष कला

प्रत्येकान एकदा तरी प्रेम करुन पहावं !
प्रेमाची अद्‌भुत जादू काय असते हे
नक्कीच जाणून घ्यावं.
संपूर्ण पिसारा फुलवून धुंद होऊन नाचावं.
खळखळून हसावं विरहात भरभरुन रहावं
पण -----

प्रत्येकानं आयुष्यात एकदा तरी प्रेम करुन पहावं !
मुसळधार पावसातही भिजून पहावं.
तहान भूक वेळ काळ याच भान
विसरुन जगावं.
पण-----

प्रत्येकान आयुष्यात एकदा तरी प्रेम करुन पहावं !
वादळ वाऱ्यातही हातात हात धरुन पुढे जात रहावं.
वेदनांना कवटाळून उराशी उत्साहानं जगावं.
प्रेमाचं नातं स्नेहाच्या विश्वासाच्या धाग्यांनी घडवावं.
पण-----

प्रत्येकानं आयुष्यात एकदा तरी प्रेम करुन पहावं !
जर तरुण रहायचे असेत तर
प्रेम करत राहावं.
नाहीतर विरायु होऊनही कणकण मरत रहावं.
पण----

नुसतंच प्रेम करुन पाहू नये तर
शेवटपर्यंत प्रेम निभवायलाही शिकावं.

■ ■ ■

स्मृती

हेमंत भीमराव पाटील
बारावी वाणिज्य

अश्रु पुसता पुसता वेळ गेली निघुन,
निघाली ती, हृदयातील ते अडीच शब्द पुसून,
वाटते ती जाता-जाता गेली असेल सांगून,
तुजसाठी हृदयात जागा ठेवली होती जपून.

■ ■ ■

कळत नाही

अभिजित ज. लाटकर
द्वितीय वर्ष साहित्य

असा एखादा दिवस येतो
कुठेच मन लागत नाही
जळत असतं खोल काही,
तेच नेमकं कळत नाही
हळुवार येतो वारा तरी,
पान मुळीच हालत नाही
पडून गेला पाऊस तरी,
मन ओलं होत नाही
काय करावं अबोल्यात तुझ्या,
माझं मलाच कळत नाही.

■ ■ ■

सीमेच्या शूर विरांनो

अमर संभाजी मोकाशी
११ वी वाणिज्य

सीमेच्या शूर विरांनो, जिंकून तुम्ही या
पराभवाची छायादेखील गेली आज लया ॥
भारतमातेचे सुपुत्र तुम्ही, सलाम घ्या आमुचा
कृतार्थ जीवन होऊन, घेऊनी नजराणा यशाचा ॥
बंदूक घेऊन लढता तुम्ही न पाहता दिनरात्र
दुवा करीती सलामतीची, सारे शिवराज चे छात्र ॥
लढता लढता प्राण ही जातो होतो आम्ही स्तब्ध
विरगती लाभल्या विरांसाठी सुचत नाही शब्द ॥
पराक्रमाची जेव्हा तुम्ही करता हो शर्त
वाटे हातात बंदूक घ्यावी, बसावे न स्तब्ध
पाकिस्तानी घुसखोरांना हुसकावून लावा
जिद्द तुमची करेल उंच देशाच्या नावा ॥
भारत देशाचे हे तुमचे अनामिक नाते
विजयाचा हा पुष्पगुच्छ घे, हे भारतमाते ॥

■ ■ ■

बलीदान

कडोली प्रशांत
प्रथम वर्ष विज्ञान

मोठी अजस्त्र पेटी
पेटीवर तिरंगा
आत काय
काम बरे सांगा ?
कोण्या स्त्रिचं कुंकू
वृद्ध मातापित्याची काठी
चिमुकल्याचे बाबा
आणि बहिणीची राखी.
पांढरे कपाळ बांगड्या फुटल्या
रडते मोकलून धाय
परमवीर चक्र तिला
शांती देईल काय?
वृद्धत्वाचा आधार गेला
नसे जीवा थारा
दु:ख कसे सोसावे हे
आता जीवाच्या करारा.
कारगिल जवान अमर रहे
जयघोष होतो आहे
हुतात्म्यांच्या बलिदानाने
तिरंगा फडकत राहे.

■ ■ ■

मैत्री

शेंडे युवराज शिवाजी
१२ वी आर्टस्

दु:खाच्या सागराला
भरती आली तर,
मैत्रीची भरती कधी थांबवू नकोस.
ओळखीच्या पायवाटेवर भेटलीस तर,
बोलवायचं कधी विसरु नकोस.
गुलाब कळीच्या आनंदात न्हायालीस तर,
मला सामील करायला विसरु नकोस,
नकळत माझं चुकलं तर,
मैत्री कधी तोडू नकोस.

■ ■ ■

प्रेमवेडी मुले

विकी खोराटे
प्रथम वर्ष विज्ञान

प्रेमवेडी मुले
जगावेगळी असतात
कुणा एकासाठी
काही करायचं ठरवतात.
पुरासारखे बेभान
ती वागतात
वादळासारखी ती
सुसाट सुटतात
अंधाराला भेदून
प्रकाशला भिडतात
त्याच्यासाठी दुसऱ्यासाठी दुसऱ्याशी
शत्रुत्व पत्करतात.
स्वत:ला अग्निपरीक्षेत झोकून देतात एवढच काय
त्याच्यासाठी, स्वत:ला
विसरुनही जाता.

■ ■ ■

देवाचं रूप 'आई'

संदीप नार्वेकर
११ वी वाणिज्य

' आई '
तू जिव्हाळ्याची पाणपोई
कुशीत तुझ्या अमृत येई
साऱ्या विरुन जाती
आयुष्याची देऊन मशाल
वात्सल्याची पांघरुन शाल
सदैव ठेवलेस खुशाल
स्वत: पेक्षाही खूप ' आई '
तू तर साक्षात देवाचं रुप ' आई '

■ ■ ■

हार्दिक शुभेच्छा !

प्रियदर्शिनी नागरी सहकारी पत संस्था मर्या., गडहिंग्लज

हावळ बिल्डींग, पहिला मजला, गडहिंग्लज

सांपत्तिक स्थिती

वसूल भागभांडवल - १४ लाख , कर्जे - १ कोटी ७० लाख

निधी - ४८ लाख , खेळते भांडवल- ३ कोटी ७५ लाख

ठेवी - २ कोटी ९० लाख , ऑडिट वर्ग - 'अ'

श्री. मल्लिकार्जुन ई. गाडवी — चेअरमन

डॉ. सौ. सीमा स. पाटणे — व्हा. चेअरमन

श्री. विश्वास देवाळे — मॅनेजर

व सर्व संचालक मंडळ

हार्दिक शुभेच्छा !

NIIT

ज्याला माहित आहे तुमचा भूतकाळ तोच घडवेल तुमचा चांगला भविष्यकाळ

NIIT मध्ये कॉम्प्युटर शिकण्याइतक जगामध्ये दूसरी कांही सोपी गोष्ट असू शकते का ? पूढे दिलेले पर्याय पहा आणि आम्हाला सांगा आपण देखक्षल बक्षिस जिंकू शकता

NIIT मध्ये कॉम्प्युटर शिकणं सोपं आहे.

☐ काय चालविण्यापेक्षा ☐ बटाटेवडे करण्यापेक्षा

☐ टि व्ही बघण्यापेक्षा ☐ वरील सर्व गोष्टींपेक्षा

कॉम्प्युटर शिकणं आपल्याला महत्वाचं आहे कारण ...

नांव

पत्ता फोन

नजिकच्या केंद्रावर हा फॉर्म भरून द्या

गुणे पथ, चव्हाण बिल्डींग, गडहिंग्लज. फोन २३२८७

हार्दिक शुभेच्छा !

कै. केदारी रेडेकर शिक्षण संस्था, गडहिंग्लज संचलित

कै. केदारी रेडेकर आयुर्वेदिक महाविद्यालय

व

कै. केदारी रेडेकर धर्मादाय रूग्णालय आणि संशोधन केंद्र

मु. खेडे, ता. आजरा, जि. कोल्हापूर.

कै. केदारी रेडेकर नागरी सह. पत संस्था मर्यादित, गडहिंग्लज

कै. केदारी रेडेकर हायस्कूल, पेद्रेवाडी

सौ. अंजना केदारी रेडेकर — अध्यक्षा

प्रा. सुनिल शिंत्रे — सचिव

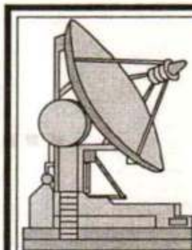

हार्दिक शुभेच्छा !

कापशी दूरदर्शन मंडळ

विनम्र व तत्पर सेवा २४ तास सेवा उपलब्ध

एकूण ८ चॅनल्स प्रसारीत

ई.टीव्ही, बी फोर यु, सब टीव्ही, डिजीटल चॅनल्स

तिमाही वर्गणी फक्त १२०/- इतकी अत्यल्प

चला ! चला !! चला !!!

तात्काळ कनेक्शन घ्या !

प्रोप्रा. आप्पासो तमान्ना नरसगोंडा

मु. पो. कापशी, ता. कागल फोन : (०२३२५) ५५१०८

टीप : लवकरच गड. येथे आगमन व धुमधडाक्यात सुरूवात

संपादकीय

२१ वीं सदी का यह दूसरा वर्ष । भारतवर्ष के लिए इस सदी का न प्रथम वर्ष रास आया न ही द्वितीय । प्रथम वर्ष के प्रारंभिक दिनों में ही भयंकर भूचाल के संकट को झेलना पडा तो द्वितीय वर्ष के प्रारंभ में सांप्रदायिक दंगों के संहार को सहना पडा । आतंकवाद की समस्या तो यहां की कायम समस्या बन चुकी है । न देश के स्तर पर शांति है, न राज्य के और न व्यक्ति के । न हम भौतिक दृष्टि से संतुष्ट है न प्राकृतिक और न आत्मिक । जिस धर्म की, संस्कृति की और इतिहास की महान परंपरा की हम को दुहाई देते आये हैं वह धर्म, संस्कृति और इतिहास हम से छूटकर दूर खिसकता हुआ नजर आ रहा है । सर्वत्र अन्याय, अत्याचार, भ्रष्टाचार, शोषण, झूठ, फरेब, आतंक और अशांति का बोलबाला चल रहा है । मानवता को नोचनेवाली इस भयंकर स्थिति से घबराकर स्वयं मानवता भी हम से दूर भागती जा रही है । आम आदमी का भी साथ निभाने में वह असमर्थ बन चुकी है ।

वर्तमान युग की इस डरावनी स्थिति से साधारण साहित्यकार भी बौखला न उठे तो आश्चर्य होगा । वह स्वयं अनुभव करता है कि इस स्थिति में जहां प्रेमी युगलों को अपना प्रेम जताना कठिण हो चुका है वहाँ बेकारी के भय से भविष्यत्काल के सपनों को सजाना भी मुश्किल हो गया है । नारीजगत की परंपरागत स्थिति में सुधार तो आया जरुर; पर चित्र-विचित्र नयी समस्याओं के आगमन से वह जगत भी अस्वस्थ ही बन चुका है । इस जटिलता को बदलने के लिए नया लेखक अपने आपको प्रतिबद्ध मानताहै और झूठ का सहारा लेकर जीनेवालों के प्रति क्रुद्ध होता है । झूठ का साथ छोडकर सच्चाई को निभाने का आग्रह करता है । सच को सच और झूठ को झूठ कहने की शक्ति पाने का संदेश देता है । आत्मा को जागृत करने का आवाहन करता है ।

इस प्रकार इस अंक का हिंदी गद्य समसामायिक समस्याओं से अभिभूत होकर लोकजागर की कामना के साथ अभिव्यंजित होता है उसी प्रकार पद्य विभाग भी पूरी शक्ति के साथ विविध विषयों का बयान करता है । कश्मीर समस्या और आतंकवाद जहां लेखकों के दिल-दिमाग कों झूंझलाता है वहां कवि-हृदयों को भी आंदोलित करता है । कुछ कवि भारत की महानता पर व्यंग्य कसते हैं तो कुछ धरती माँ को सलाम करते हैं । कुछ जीवन को सुनहरा सपना मानते हैं तो कुछ उसे उदासियों का घेरा मानते है । कुछ दोस्ती की प्रशंसा करते हैं तो कुछ प्रेमी की । अपनी अपनी सामर्थ्य के अनुसार विषय को परिभाषित करने की नवकवियों की कला निश्चित ही सराहनीय है ।

शायरी तो हिंदी भाषा का गहना है । शायरी में बद्ध होकर जब हिंदी भाषा रुपायित होती है तो अपने आप ही उसके मिजाज बढते हैं । कवि लेखकों की भांति शायरोंने भी यहां बडी खुबी के साथ विविध विषयों को प्रस्तुत किया है ।

कुलमिलकर, 'शिवराज २००२' अंक का यह हिंदी विभाग अपनी सिमाओं के बावजुद भी समृद्ध है । मराठी मातृभाषिक रचनाकारों में हिंदी लेखन क्षमता की कमी है ऐसी बात नहीं, पर वर्ष के अंतिम दिनों में पढाई में व्यस्त विद्यार्थीयों ने साहित्य निर्मिति में अपनी विशेष रुची नहीं दिखाई अतः इस विभाग को और भी आकर्षक, सुंदर और समृद्ध बनाने की हमारी कामना अधुरी रह गयी है ।

प्रा. डॉ. कृष्णकांत पाटील
संपादक, हिंदी विभाग

अंतरंग

कहानी

- फिर भी आसमान चुप था ..... — दत्तात्रय देसाई
- एक ख्वाब ..... — कु. प्रभावती तरवाल

लेख

- आत्मा — कु. मीना साठे
- नारी जगत — चिदानंद पाटील
- नही जीना मुझे झुठ का सहारा लेकर ! — जयवंत शेवाळे
- कश्मीर संघर्ष — व्ही. एस्. कांबळे
- प्यार और आज का युवक — बबन खेडेकर

कविताएँ

- कश्मीर की सौगंध — संदीप पोवार
- बाजारू अबला — मारूती कांबळे
- घमंडी रेखा — संतोष पाटील
- उदासियाँ — नारायण पाटील
- प्यार क्या है ! — कु. अनिता पाटील
- अगर मुश्किलें न होती ... — कु. सुषमा देसाई
- मै अभागन ... — दत्तात्रय देसाई
- तुम सदा खुश रहो — अमोल हुदळे
- जब तुम ... — कृष्णा कळके
- अलविदा — कु. प्रभावती तरवाळ
- जिंदगी — संतोष पाटील
- दोस्ती की कसम — राजेंद्र कांबळे
- जादुगरी — कु. अलका तुरंबेकर
- थोडा जी के देखो — कु. उज्वला पाटील
- आज तक — नवनाथ चौगुले
- मेरा भारत महान ? — संदीप नार्वेकर
- मंजिल — कु. अनिता पाटील
- सितारे — राजेंद्र कांबळे
- प्यार — संभाजी यादव
- होना जरूरी है — संतोष पाटील
- जीवन — संदीप नार्वेकर
- माँ तुझे सलाम — दत्तात्रय देसाई

शायरी ■ इरफान शेख ■ कु. कल्पना कदम ■ पांडूरंग पताडे ■ बसवराज पाटील ■ शिवाजी शेंडे ■ रामदास चौगुले ■ कु. स्मिता आजगेकर

खुश क्यों न होंगे हम ...

" महाराष्ट्र हिंदी परिषद " हिंदी के अधिव्याख्याताओं, साहित्यिकों, अध्येताओं एवं हिंदी प्रेमियों की एक महत्वपूर्ण उपलब्धि है, जिसकी स्थापना शिवराज साहित्य, वाणिज्य एवं डी. एस. कदम विज्ञशन महाविद्यालय तथा स्व. संभाजीराव माने कनिष्ठ महाविद्यालय, गडहिंग्लज के रजत जयंतीवर्ष के अवसर पर; प्राचार्य डॉ. डी. व्ही. तोगले, भूतपूर्व हिंदी विभागाध्यक्ष डॉ. सुधाकर गोकाककर तथा डॉ. के. आर. पाटील के महतप्रयास के मई १९८९ मे हुई थी। तदोत्परान्त इस परिषद के ११ अधिवेशन क्रमशः कोल्हापुर, धुलिया, पुणे, औरंगाबाद, नागपुर, नाशिक, उदगीर, अहमदनगर, मुंबई, पंढरपुर तथा लातूर में सफलतापूर्वक संपन्न हो चुकें हैं।

इस परिषद का सन २००२-२००३ का १२ वाँ अधिवेशन पुनः हमारे महाविद्यालय में आयोजित करने का संकल्प हमने छोडा है। महाविद्यालय के अन्यान्य उपक्रमों में से यह एक महनीय उपक्रम होगा, जिसमें हिंदी साहित्यिकों के साथ महाराष्ट्रभर के हिंदी अधिव्याख्याता उपस्थित रहेंगे और विविध साहित्यिक विषयों की सर्वांग समिक्षा करेंगे ।

हमें खुशी है की, दृविदिवसीय इस राज्यस्तरीय संगाष्ठी से गडहिंग्लज परिसर के साहित्य-प्रेमी निश्चित्त ही लाभान्वित होंगे।

प्राचार्य, प्राध्यापक, कर्मचारी, विद्यार्थी

फिर भी आसमान चुप था ..... !

दत्तात्रय देसाई
(एम. ए. भाग २)

सागर के किनारे कन्याकुमारी की एक उँची चट्टान पर बैठा विश्वास आकाश तक उठती लहरोंको मंत्रमुग्धसा देख रहा था। लहरों की भीषण गर्जन में भी मनुष्य इतना सुकून क्यों महसूस करता है ? विश्वास शहरी शोर और पारिवारिक तनाव से बचनें और अपने सवाल का जवाब पाने के लिए हाँ आया था। कितना अंतर है सागर के मोहक शोर और शहर में मचते शोर में ! एक सोचने के लिए मजबूर करता है तो दूसरा सोचने की शक्ति ही खत्म कर देता है।

विश्वास अकेला नहीं था। प्रतीक्षा उसी चट्टान के दूसरे छोर पर विश्वास की ओर पीठ कर बैठी थी। अपने ही तनावों से उलझ रही थी। पर यहाँ के सुकून भरे वातावरण ने एक अजीब-सी प्रतिक्रियाा कर दी थी। वह एक निर्णय लेने आई थी। और वह निर्णय कुछ फिसलता-सा नजर आ रहा था। वातावरण में इतना तनाव था, फिर भी, आसमान चुप था......।

आसमान की खामोशी और संमदर में लहरो की गुंज इन दोनों की स्थिति से वे दोनों अंजान थे। दोनों में शादी की बात चल रही थी। आज तक जिस प्यार की कसमें-वादे करतें, जीते आ ` हैं, उन वादों को अब हकीकत का मोड देने का वक्त आया था। दोनों गुमसुम बैठे थे। ठंडी-ठंडी हवा चल रही थी। समंदर की लहरें भी अब शीतल होती जा रही थीं। यह माहौल उपरसे जितना शांत लग रहा था उतना ही अंदरसे भड़क रहा था। दोनों के मस्तिष्क में एक ही प्रश्न चक्कर काट रहा था। ठंडी हवा के साथ चेहरे पर आए बालों के कान के पीछे सरका कर प्रतीक्षा बोली-

'' कब तक यूँ ही बैठे रहोगे ? यूँ मौन रहने से मुसीबत का हल नहीं निकाला जा सकता। हमने प्यार किया है, कोई गुनाह तो नहीं किया है ?

''हम जानते हैं, हमने कोई गुनाह नही किया। पर बाकी लोग इसे गुनाह ही सभझते हैं। तुम नहीं जानती, मुझपर क्या गुजर रही है। घरवालोंकी बातें सुनता हूँ वो अलग, घर से बाहर निकलता हूँ तो हर चौराहे पर मेरी और तुम्हारी बातें सुनाता हूँ वो अलग, और तुम्हारे मम्मी-पापा की बातें अलग। किस किस की बातें सुनूँ ? मेरे तो कान पक गये हैं। दिमाग काम नहीं कर रहा है। जब इन सबकी उँगलियाँ मेरी तरफ उठती हैं तब लगता है जैसे मैने कोई बहुत बडा गुनाह किया है, जिसकी मुझे सजा मिल रही है। विश्वास की अवाज में तड़प थी, अपने कदम बढा कर प्रतीक्षा के सामने आकर वह उसकी बांहे पकडकर पूछता है-

''अब तुमही कहो प्रतीक्षा मैं क्या करुँ ? दिमाग में बुरे बुरे खयाल आते हैं। सोचता हूँ यहाँ से कहीं दूर चला जाऊँ, तुम्हारे साथ जींदगी बसा लूँ। लेकिन जब माँ के बारे में सोचता हूँ तो मेरे विचार ही मुझे गलत लगते हैं। माँ ने मेरे लिए कितने कष्ट उठाये हैं, तुम नहीं जानती।उसके लिए जान भी दे दूँ तो भी कम है। फिर भी मैं कहता हूँ प्रतीक्षा ! अब हमारे पास दूसरा रास्ता नहीं है। चलों कहीं दूर चले जाते हैं। इस समंदर के पार जहाँ हमें सतानेवाले कोई नही होगें, उँगली उठाने वाले हाथ नही होंगे, बोलने वालोंके मुह नही होंगे। इतना दूर कि जहाँ से लौट आनेका रास्ता भी न मिलें।

प्रतीक्षा इस बात से नाराज हो रही थी कि भागकर शादी की जाये। क्योंकि उसे कतई पसंद न था, इसमें उसे प्यार की हार लगती थी। और खुशी इस बात की थी कि विश्वास प्‍ ार को पाने के लिए कुछ भी करने को तैयार था।

'' यह तुम क्या कह रहे हो विश्वास ? तुम्हारा मतलब है हम भागकर शादी करें। नहीं ...... ऐसा करने से हमारे प्यार की जीत नहीं बल्कि हार ही होगी। घरवालों कों ठुकराकर हम अपना घर नहीं बसा सकतें। माँ-बाप को अपने बच्चों से क्या- क्या उम्मिदें रहती हैं। और सच बात ये है कि मैं तुम्हें तुम्हारी माँ से दूर नहीं करना चाहती हूँ। माँ का आशीर्वाद ही हमारी जिंदगी को संवर देगा। ऐसे में हम भाग जाये; तो माँ मुझे आशीर्वाद के बजाय बददुआएँ देंगी। और मुझे ये कतई बर्दाश्त नहीं होगा।

दोनों इस बात से बेखबर थे कि सागर की लहरों ने उनके बदन को भीगो दिया था। दोनों आधे-से जादा भीग चुके थे। दोनों अब भी सोचने के ढंग में बैठे थे। प्रतीक्षा ने फिर शांति को तोडते हुए कहा-

'' कल रात पापा ने मुझे बहुत डांटा है, तुम्हारे साथ मेरे संबंधों को मुझे तोडने को कहा है। चेतावनी दी है कि कभी भी तुम्हारे साथ मैं न जाऊँ। ''

'' तो तुमने क्या सोचा है ?''

'' सोचना क्या है ? मैंने तो तुमसे शादी करने का फैसला किया है। इसमें सोचने की क्या बात है।'' ''तुम्हारे पापा अगर

कुछ उल्टा-सीधा कर बैठे तो ?''ऐसा कुछ नहीं होगा विश्वास।'' इतना कहकर प्रतीक्षा ने अपने आप को विश्वास की बाहों में धकेल दिया। सागर की लहरें जिस प्रकार तड़पकर चट्टान को ठुकरा रही थी ठीक उसी प्रकार दोनों के दिल तडप रहें थे। वातावरण संगीतमय बनता जा रहा था। लहरों की गुंज, को धीमी हवा साथ दे रही थी। सूरज अपना फासला तय कर चुका था। ऐसा लग रहा था जैसे पानी में ही डूबता जा रहा है। साथ-साथ पानी को अपनी लाली से लाल बना रहा है। अभी भी ठंडी हवा सागर किनारे अपना स्थान जमायी हुई दोनों के दिलोंको ठंडक पहूँचा रही थी। दोनों अपने प्यार की गहराई को नाप रहे थे। उन्हें उस वक्त होश आया जब समंदर के किनारे दो गाडियाँ आकर रुकी थी। एक मारुती एटहड्रेड और दूसरी व्हाईट अॅबॅसीडर कार, जो कि प्रतीक्षा के पापा की थी। दोनों घबराकर एक दूसरे को देखने लगे। प्रतीक्षा ने अपने पिताजी की आँखो में उतरे हुए खुन को देखकर वह विश्वास से अलग होकर गाडी की तरफ दौड पडी। विश्वास को भी बात समझने में देर नहीं लगी। सब लोग गाडी में बैठकर चले गये। आज प्रतीक्षा की खैर नहीं थी।

गाडियाँ निकल पडी थी। मगर वह उनपर नजरे जमाये खड़ा था। समंदर की लहरें अब शांत हो रही थीं। सूरज पूरी तरह डूब चुका था। विश्वास ने पलटकर समंदर की लहरें गिनना शुरु किया। आँखे दूर कहीं कुछ ढूंढ रही थीं। दिमाग में एक ही विचार चल रहा था। कल शायद प्रतीक्षा मिलने नहीं आएगी। न जाने इन दोनों का क्या होने वाला था। न जाने नियति इनके साथ कौनसा खेल खेलने वाली थी। दिल की धडकनें बढ़ती जा रही थीं , धीमी हवा चल रही थी। फिर भी आसमान चुप था....... ।

दूसरे दिन विश्वास वहीं एक चट्टान पर खडा लहरों की उंचाई देख रहा था। शाम के समय प्रतीक्षा का इंतजार हो रहा था। अब भी उन दोनोंको उनके प्रश्न का न उत्तर मिला था न ही कोई निर्णय हुआ था। विश्वास कुछ तय करने के प्रयास में था, पर कल का प्रसंग उसकी आँखो से दूर दहीं हो रहा था। माँ तो प्रतीक्षा को चाहती थी, पर विश्वास के पिताजी के सामने कुछ बोल नहीं पाती थी। बाप-बेटे में झगडा हुआ था। बिना नौकरी की शादी की बात करना भी उन्हें पसंद नहीं था। और इजाजत देने की बात तो दूर थी। इतने में किसी की आहट नें विश्वास को सोच से बाहर निकलने पर मजबूर किया। पीछे मुडकर देखा प्रतीक्षा आ रही थी। नजरे जमीन में गढ़ाई हुई, चेहरे का रंग उडा हुआ था। विश्वास को डर लगा। कहीं प्रतीक्षा उससे दूर तो नहीं चली जा`गी। अगले ही पल प्रतीक्षा की सिसकि ॅ उसके कानोंमें गुंजने लगीं।

'' क्या हुआ प्रतीक्षा ? तुम..... तुम रो रही हो ?'' प्रतीक्षा विश्वास की आँखो में आँखे डालकर देखने लगी-''अब मैं क्या करुँ विश्वास ? पापाने मुझे पूछे बगैर ही मेरी शादी तय की है। घर से बाहर निकलने पर पाबंदी लगाई है। फिर भी चोरी छीपे यहाँ तक आई हूँ।''

'' यह क्या कह रही हो तुम? कल कुछ और बोल रही थी और आज कुछ और। धीरज रखो, सब कुछ ठीक होगा।''

''ठीक तो कुछ भी नही होगा विश्वास। कल रात पापाने अपना फैसला सुनाया है। जिस दिन मैं तुमसे शादी करुंगी उसी दिन पापा अपना जीवन समाप्त कर देंगे। अब मेरे सामने कोई चारा नहीं है, शिवाय शादी के।''

''और मेरा क्या होगा ? विश्वास तडपकर बोला, ''मेरे पास कोई दूसरा रास्ता भी नहीं है विश्वास। भलाई इसी में है कि एक दूसरे को भूल जाये।'' ''यह नहीं हो सकता, मुझसे तो यही नहीं होगा। तुम चाहती हो कि जिससे मैंने प्यार किया, जिस पर जान न्योछावर है उसे भूल जाऊँ। उसे किसी और का होता हुआ देखूँ। यह देखने से अच्छा है मैं....मैं..... ।

विश्वास हाँप रहा था, मानो कोसो मिल भागकर आ ा हो। प्रतीक्षा ने सम को भाँपते हुए कहा-'' नही विश्वास इसके आगे कुछ मत कहो। इसी के साथ प्रतीक्षाने बाहें फैलाकर विश्वास को सहारा दिया। और कहने लगी—

'' विश्वास न जाने नियति हमसे किस जन्म का बदला ले रही है। आगे क्या खेल खेलाने वाली है ? तुम्हारे सामने पूरा जीवन पडा है। उसे अच्छी तरह जी लेना। मेरा साथ शायद यहाँ तक ही था। मुझे माफ कर देना विश्वास, इस जीवन में तुम्हें अपने पति के रुप में पा नहीं सकी शायद अगले जनम में भगवान को हम पर दया आ जायेगी।

दोनों की आँखे गीली हो चुकी थी। अब क्या किया जाय इसका विचार विश्वास को सता रहा था। ''अब मैं जीने की उम्मिद ही खो चुका हूँ प्रतीक्षा। तुम जाओ अपना रास्ता पकडकर। बहुत देर हो चुकी है। प्रतीक्षा को अपने से अलग करता हुआ वह बोला।

''और तुम ? तुम क्या करोगे ? चलो यहाँ से, दोनों आखरी बार कुछ देर साथ चलते हैं।''

''नहीं प्रतीक्षा अब मैं उस रास्ते पर नहीं चल सकता। उसे देखकर ही मुझे घृणा हो रही है। तुम जाओ, अब मेरा रास्ता अलग है।''

''कहाँ है ? मुझे तो दिखाई नहीं दे रहा है।''

''वह तुम्हारे बस का रास्ता नहीं हैं, मुझ अकेले को ही नसीब होगा।'' प्रतीक्षा कुछ समझ नहीं पा रही थी। समंदर की लहरें मानों चट्टान को छेद रही थी। दोनों एक ऊंची चट्टान पर खडे थे। सूरज अभी अपनी मंजिल से कुछ फासले पर था।

''अब तुम चली जाओ प्रतीक्षा, शायद यहाँ तक ही हमारा साथ था। अब यह डूबता हुआ सूरज ही मेरा साथी है, यही मेरा जीवन है।''

'' सूरज डूबते ही घर लौटना। जादा टेंशन मत लेना, घर में तुम्हारा इंतजार होता होगा। वादा करो कि तुम जल्दी ही घर लौटोगे।''

''अब हम एक दूसरे से कोई वादा ना ही करें तो अच्छा है प्रतीक्षा।'' विश्वास की इस बात नें उसके दिल को घायल किया था पर मूँह से आह तक नहीं निकली। अपनी गीली आँखे रुमाल से पोंछते हूए प्रतीक्षा चट्टान से उतरने लगी। थोडी-सी ढलान के बाद समंदर का किनारा और वहाँ से शहर की ओर रास्ता था। कुछ कदम चलकर प्रतीक्षा रुक गई। शायद विश्वास को पलटकर एक बार देखना चाहती थी। जैसे ही उसने पलटकर देखा- उसकी आँखे पटी जा रही थी, जबडे कसने लगे थे, उसे इस हरकत की शंका तक नहीं थी। यकायक वह चिल्लाई-विश्वास......।

विश्वास चट्टानके आखरी नोक पर चढ चुका था। जहाँ से समंदर और भी गहरा नजर आ रहा था। सामने खाई के समान नीचे समंदर की लहरें मानों विश्वास को बुला रही थीं। अगलेही पल विश्वासने समंदर की खाई में छलांग लगाई। प्रतीक्षा पीछेसे पुकारती रही। जब तक वह चट्टान चढकर आयी थी तब तक खाई में विश्वास डूब चुका था। इस संसार से दूसरे संसार में प्रवेश कर चुका था। इस धधकते हुए जीवन से मुक्ति पा चुका था। विश्वास को अपने में समाई हुई लहरें प्रतीक्षा को घृणा भरी नजरों से देख रही थीं। और पुछ रही थी- ''यह तुमने क्या किया ? अपने ही हातों से अपने प्यार का गला घोट दिया। अपने प्यार को पाने के बजाय ऊपर से देखती रही।''

प्रतीक्षा चिल्लाई— ''नहीं..... मुझे कोई हक नही है जीने का। मैं भी तुम्हारे साथ आऊँगी विश्वास हमारा साथ यहाँ तक ही नही इसके आगे भी रहेगा। मुझे भी अपने साथ ले चलो।'' इतना बोलकर प्रतीक्षा ने अपने आप को समंदर की लहरों के हवाले कर दिया। लहरों को शोर में प्रतीक्षा की चीख विलीन होती चली गई। जीते जी ना सही मरकर तो दोनों ने अपनी मंजिल पा ली थी।

इस संसार में भले ही दोनों को एक साथ जीने का मौका ना मिला हो, मगर इस संसार से पार जाकर दोनों एक हो गये थे। उनके साथ डूबता हुआ सूरज था, समंदर की लहरें और धीमी हवा थी; जो दोनों के प्यार का आनन्द बढा रहे थे। लहरें चट्टान को बार-बार छेदने का असफल प्रयत्न कर रही थी। धीमी हवाने अब आँधी का रुप धारण कर लिया था। शांत, शितल सूरज भी तप्त दिखाई दे रहा था। फिलहाल सारा वातावरण शोर मचा रहा था, फिर भी आसमान चुप था........!

■■■

॥ शायरी ॥

पांडूरंग पताडे
बी. कॉम. भाग १ (हिन्दी)

बदल जाती है जब किस्मत, तब न कोई साथ देता है
जिन्हे हम अपना समझते हैं, वही इन्कार देता है।

■■■

तुम आए हो हमारी जिंदगी में रोशनी बनकर
न जाना अधेंरा बनकर; जाओ दिल का तारा बनकर।

■■■

दिल दे रहा हूँ दिलदार होकर,
पसंद हो तो रख देना चंदन समझकर,
ना पंसद हो तो जला देना अगरबत्ती समझकर।

एक ख्वाब ..... !

कु. प्रभावती के. तरवाळ
(एम. ए. भाग १-हिन्दी)

मुंबई शहर के पास एक गाँव था। उसका नाम था कोरज। इस छोटे से गाँव में एक छोटा सा परिवार था। बहुत गरीब परिवार था। जिसमें एक अभागी माँ थी; उसका नाम 'यशोदा' था। उसके दो बच्चे थे। एक लड़का और एक लड़की। लड़के का नाम किसन और लडकी का कमला। दोनों बडे मासूम और कोमल थे। अभागी बच्चे; क्यों कि, किसन के बचपन में ही उसके पिताजी गुजर गये थे। पूरे परिवार की जिम्मेदारी बेचारी यशोदा माँ पर थी। भगवान ने जो भाग्य में लिखा था उसपर भरोसा रखकर वह अपना जीवन बीताती थी। गरीब परिस्थिति में जो अंधेरा फैला था उसका वह सामना करती थी।

एक अशिक्षित अबला क्या करती ? मगर वह बडे धैर्य के साथ उस परिस्थिति का सामना करती रही। धीरे-धीरे बच्चे जवान होते चले गये। यशोदा माँ घरकी गरीबी के कारण कमला को पढा नही सकी। किसन की पढाई के खातिर यशोदा माँ ने छोटासा खेत गिरवी रखकर उसकी सातवीं कक्षा तक पढाई की लेकिन बाद में वह बीमार पडी।

''छोटा परिवार सुखी परिवार था।'' अचानक माँ बीमार होने से दोनों भाई-बहन घबरा गये। किसन ने मामाजी को फोन कर बुला लिया। फिर बडे अस्पताल में माँ का ऑपरेशन हुआ। धीरे-धीरे माँ की बीमारी कम होती चली गई। लेकिन किसन की पढाई रुक गई थी। घर की गरीब परिस्थिति के कारण उसने अपनी पढाई नही की। बाद में उसकी बहन की शादी हो गई। घर में शहनाई बज गई। बहन को ससुराल बिदा कर के किसन और उसकी माँ ही घर में रहने लगे।

कुछ बरस बित गये ! किसन अपनी मौसी के पास कुछ काम देखने मुंबई चला गया। लेकिन किसन के भाग्य में क्या है पता नहीं। उसकी माँ ने फिर उसे अपने गाँव बुला लिया और चार साल बाद उसकी शादी का प्रबंध किया। किसन और भी चिंता में पडा। क्यों कि उसकी माँ ने अपने ही भाई की लडकी से किसन का विवाह कर दिया।

विवाह के बाद किसन की गृहस्थी अच्छी चल रही थी। न जाने अचानक उसके परिवार को किसकी नजर लग गई। घर में सदा कोलाहल मचा रहता था। फिर किसन ने अपना घर संभालने के लिए माँ जी और पत्नी को भी धमकाया। फिर सब कुछ ठीक ठाक हुआ।

चार साल बाद किसन को पहली बेटी हुई। माँ जी बहुत खुश हुई। किसन को भी बहुत आनन्द हुआ। क्योंकि पहली बेटी लक्ष्मी समान होती है। बेटी का नाम प्रतिभा रखा गया। दो बरस के बाद पुनः एक बेटा हो गया। ऊसका नाम राम रखा गया और दो बरस बाद फिर एक बेटा हो गया। उसका नाम लक्ष्मण रखा गया। इस तरह किसन का परिवार बढता रहा। घर में आनन्दी आनन्द था।

अचानक यशोदा माँ बीमार पडी और इसी बीमारी में उनकी मृत्‌ु हो गई। सारा घर दुःख में डूबा। माँ जी बहुत अच्छी थी, दयालु थी। लेकिन वह भगवान को प्यारी हो गई। धीरे-धीरे दुःख की परछाई कम होती गयी।

प्रतिभा की प्राथमिक शिक्षा उसके गाँव में ही हो गई। बाद में उच्च महाविद्याल में एम. ए. कर रही है।

प्रतिभा का एक ख्वाब है। क्या उसका यह ख्वाब पूरा हो जा`गा ? वह एक अच्छी शिक्षिका बनना चाहती है। आज का यह युग होड़ का युग है। इस युग में सुशिक्षित बेकारों की संख्या बढती जा रही है। नौकरी मिलना मुस्किल हो गया है। क्या इस इक्किसवीं सदी में सुशिक्षित बेकारों को नौकरियाँ मिलेगी ? क्या यह सवाल एक ख्वाब बनकर रहेगा ? यही सवाल बार-बार प्रतिभा को बेचैन करता है।

प्रतिभा के पिताजी बहुत दयालु और स्वाभिमानी, सभ्य इन्सान हैं। इन्होंने अपने बच्चों की पढाई में कोई कसर नही छोडी। इसके बावजुद भी उनके घर में नौकरी करने वाला कोई नहीं है। कैसा चलेगा घर का खर्चा इस सवाल से प्रतिभा के पिताजी बहुत चिंतित रहते हैं।

प्रतिभा घर में बडी होने के कारण वह अपने पिताजी की समस्याओं को समझती है। उसकी इच्छा भी है कि एम. ए. पूरा करके अपना करिअर बनाये। मगर इस कॉंपिटेशन के युग में क्या प्रतिभा सारे संकटोंका सामना कर सकेगी ? गरीबी में वह अपना ख्वाब पूरा कर पायेगी ? यह सवाल उसके मन में बार-बार आता है। और वह चिंतित होती है।

■■■

आत्मा

मीना एम. साठे
(एम. ए. भाग ३)

'उद्धरेदात्मनात्मानं नात्मानमव सादयेत्।
आत्मेव हयात्मनो बन्धुरात्मैव रिपुरात्मत: ॥''

आत्मा ही मानव की आंतरिक शक्ति है। आत्मा दिखती नही है, ना ही नष्ट होती है। आत्मा जलती नही है, ना ही भीगती है। इसका मतलब यह नही कि वह शक्ति नही है। इस शक्ति को बढा देने से बढती है और जितनी यह शक्ति बढती है उतना हमारा आत्मविश्वास भी बढ जाता है। इसलिए यह शक्ति हममें नही है ऐसा नही हो सकता। यह शक्ति तो सबको भगवान ने जन्मसे ही दी है। किंतु इस शक्ति को देखने के लिए जिन आँखो की आवश्यकता होती है, वह आँखे हर किसीके पास नही होती। यही सबसे बडा दुर्भाग्य है। भगवान करें वह आँखे सबके पास हो ताकि मनुष्य अपना कल्याण कर सके।

इस सृष्टि में एक ऐसा आदमी देखा है जो न हंसता हो न ही रोता हो ? नहीं; ऐसा हो ही नही सकता, मनुष्य है; मतलब कठिनाइयाँ हैं और कठिनाइयाँ हैं मतलब उन कठिनाइयोंका हल भी है। मनुष्य की चारों ओर से कठिनाइयाँ आती हैं। कठिनाइयाँ कभी पूछकर, बताकर, सोचसमझकर या जान बुझकर नही आती है। (मनुष्य कभी कभी कठिनाइयाँ स्वत: उत्पन्न करता है) वो तो बस्स आती है। उन कठिनाइयों को झेलने की शक्ति हममें होनी चाहिए। हमें निराश नही होना चाहिए ना ही उन कठिनाइयोंसे मूँह मोडना या उनसे भाग जाना चाहिए। बल्की उन कठिनाइयोंका आत्मविश्वास के साथ सामना करना चाहिए। वही सच्चा मनुष कहलाता है।

सच को सच और झूठ को झूठ कहने की शक्ति जिस मनुष्य में होती है उसकी मंजिल उसके अपने हाथों में होती है।

'आशानाम् मनुष्यानाम् शृंखला काचिद्द्भुता।
यथा बद्धा प्रधावन्ति मुक्ता; तिन्षन्ति पंगुवत् ॥'

आशा के कारण ही मनुष्य कार्यरत रहता है। आशा के साथ प्रयत्नों का होना आवश्यक है। मनुष्य की कोई न कोई आशा होती ही है। आशा के पीछे भागनेवाला मनुष्य ही जीवन में कामयाब होता है। और जिस व्यक्ति में यह आशा नही होती है वह पैर होते हुए भी पंगू हो जाता है।

अगर आपकी चारों ओर निराशा का वातावरण हो तो उस वातावरण में सूर मत मिलाईये। उस वातावरण का एक हिस्सा खुद को मत होने देना। जो व्यक्ति खुद निराश होता है वह दूसरोंको भी निराश करता है। इस शक्ति को जितने से वह परम मित्र बनती है। और न जीतने से शत्रु। जीतनी हमारी इच्छा शक्ति बढती है उतना हमारा निश्च दृढ बनता है। अच्छी बातों के लिए दृढ निश्चय को हमें किसी भी हालत में टूटने नही देना चाहिए।

उदा: - अगर आपके मित्रने कहा कि सिगार पीजिए; इससे कुछ नही होता है। आपने अगर यह दृढ दिश्चय किया है कि आप जीवन में सिगार कभी भी नही पियेंगे। तो उस निश्चय को कायम रखे। मित्र कितनी भी मिन्नते करे, बहला-फुसलाने की कोशिश करे उसके सामने खुद को झुकने मत देना। तभी आप जीवन में सफल हो पायेंगे। जितना हो सके उतना बुराइयोंसे बचने की कोशिश कीजिए। अच्छी बातों के लिए मन को तैयार कीजिए।

There is a will, there is a Way !

इच्छाशक्ति के कारण ही मार्ग दीखता है।

नोबेल पारितोषिक विजेती मदर तेरेसा बंगाल के तीव्र अकाल में पंगू लोगोंको उठा लाया करती थीं। तब उन्हें लोग पागल कहकर उनपर हंसते थे। किंतु मदर तेरेसाने उनकी हंसी की तरफ ध्यान न देकर उन्होंने अपनी आत्मा की आवाज सुनकर पूर्ण शक्ति एवं दृढ निश्चय के साथ अपना कार्य संपन्न किया। इसी कारण वे आज पूजनीय बन गयी है।

भक्तिकालीन श्रेष्ठ कवयित्री संत मीराबाई, भगवान श्रीकृष्ण से पागलो की तरह प्यार (भक्ति) करती थी। मीराबाई के इस पागलपन पर लोग हंसते थे। लोग उन्हें पागल कहकर उनका मजाक उडाते थे। किंतु संत मीराबाई अपनी इस भक्ति से क्षणमात्र भी विचलित न हुई। लोगोंने उन्हें भक्तिमार्ग से हटाने की पूर्ण कोशिश की किंतु संत मीराबाईजीने कृष्ण प्राप्तिका उद्दीष्ट जीवन के अंत तक नही छोडा। इतनी उत्कट भक्ति और प्रेम के कारण ही अनायास ही काव्यनिर्मिति हो उठती थी। उन्होंने सदैव अपनी आत्मा (मन) की सुनी। इसी कारण उनका नाम आज भी बडे गौरव के साथ लिया जाता है।

उसीप्रकार संत संप्रदाय के कबीर तुलसीदास, सुरदास, जायसी, ज्ञानेश्वर, तुकाराम, आदि संतोने आत्मा की वाणी से काव्यनिर्मिति की है।

आज के युग में नितांत आवश्यकता है कि हम अपनी आत्मा की गहराई में जाकर खुदको परखे।

आईने का उपयोग हम किसलिए करते हैं ? सहज-सरल उत्तर यह है कि, खुद को सजा-संवारने के लिए। क्या कभी हम इस आईने का उपयोग खुद को जानने के लिए, खुद का सच्चा रुप पहचानने के लिए भी करते हैं ? बिलकुल नहीं क ोकि हम खुदको पहचानना ही नहीं चाहते हैं। खुद का असली रुप देखने से हम डरते हैं। अगर इस डर (घबराह) को थोडी देर के लिए अलग रखकर खुद से प्रामाणिक रहकर अपने आपको सवाल करे कि मैं कौन हूँ ? मेरा असली रूप क्या है ? कहाँ से आया हूँ? कहाँ जाना है ? क्या करना है ? क्या नही करना है ? क्या सच है ? क्या झूठ है ? क्या अच्छा है ? क्या बुरा है ? इन सवालों को पूछने के लिए अपने शरीर का आत्मा से तादात्म्य की आवश्यकता होती है। जिन व्यक्तियों को इन सवालोंका ठीक ठीक और प्रामाणिक उत्तर मिलता है वहीं व्यक्ति युगों युगों तक अमर हो जाता है। ■ ■ ■

नारी जगत

चिदानंद भि. पाटील
एम. ए. भाग २ (हिंदी)

यह तो सर्वविदित है कि भूतकाल में भारतीय महिलाओं को अनेक समस्याओं का सामना करना पडता था। लेकिन वर्तमान युग में इसमें काफी सुधार आया है। महिलाओं की स्थिति में सुधार यह वर्तमान युग की प्रबलतम क्रांति है। अर्थात आज वह समस्याशून्य है ऐसी बात नही है। नारी जगत में सुधार लाने के लिये 'आंतरराष्ट्रीय महिला परिषद; सभाएँ, चर्चाएँ होती रहती है। इन बातों को संपादक अपने समाचार पत्रों की खबरें बनाते हैं। इन समाचारपत्रोंद्वारा इस बात का एहसास दिलाया जाता है कि, '' स्त्री घर को चलानेवाली दासी न होकर घर चलानेवाली मालकीन होती है। '' लडकों के साथ लडकियों को भी जायदाद का समान अधिकार है। लोग उन्हे पढते भी हैं लेकिन उसके बाद....... ?

भारतीय संस्कृति में लडकी का जन्म एक आघात माना जाता है। लडकी के जन्म पर कोई खुशियाँ मना रहा है ऐसा चित्र क्वचित्ही दिखाई देता है। वंशपरंपरा के लिये पुत्रप्राप्ति अत्यावश्यक मानी जाती है। पितृ प्रधान कुटुंबव्यवस्था के अनुसार हिंदू कुटुंब में मनुष्य को अगर मोक्ष मिलता है तो केवल पुत्रप्राप्ति सें ही; ऐसी एक धारणा है। 'लडका हो या लडकी', भगवान की देन है। हमारे देश में अब दोनों को समान माना गया है। भारतीय संविधान कें अनुसार महिला और पुरुष समान है। अगर संविधान के अनुसार सभी को समान अधिकार है तो महिलाओं को भी जायदाद का समान अधिकार मिलना स्वाभाविक है। फिर भी महिलाओं पर अन्याय होना, दूर्भाग्य की बात है।

मनुष्य की मुलभूत आवश कताओं की पूर्ति के लिए बनायें गये सभी नियम सामाजिक नियम होते हैं। शायद इन्ही नियमों नें लडकों को ज्यादा अधिकार प्राप्त हुए होंगे। स्त्री का अस्तित्व तथा उसकी आजादी का सवाल कुटुंबसंस्थासे संबंधित होने के कारण हमारा ध्यान कुटुंब संस्था की ओर चला जाता है। हिंदुस्थानी संस्कृति में माँ-बाप अपनी कन्या को हमेशा 'पराया धन' मानते आये हैं। इसीलिए लडकी को अपनें परिवार का एक हिस्सा बनकर रहना कठिण होता है। पुत्रवधू के रुप में अपनानें के बाद ससुरालवाले भी अपेक्षा करते हैं कि वह भूल जाये कि कभी वह किसी की कन्या थी। मायके का आकर्षण तथा ससुराल का कर्तव्य दोनों के बीच दब जानेवाली स्त्री को कोई स्वतंत्रता नही रह जाती है। इस स्त्री को जन्मसेही एक बोझ के रूप में स्वीकार किया गया है। यह बडे आश्चर्य की बात है कि समाज व्यवस्था ने कभी स्त्री के बारे में एक ऐसी रचना बनायी है जो सदियों से बदली नही जा सकी।

आज स्त्री को कानून ने पिता के धन मे भी हिस्सा दिया है। भारतीय समाज में ऐंसी कोई सुविधा नही कि पुत्रहीन माँ-बाप की देखभाल कन्याद्वारा हो जाये। विवाहित कन्या अगर चाहे तो भी अपनें माँ-बाप का उत्तरदायित्व निभाने में सफल नही हो सकती है। बचपन से जुडी हुई दबने की प्रवृत्ति आजतक बदली हुई दिखाई नही देती है। अपनें माँ-बाप को आर्थिक, मानसिक आधार देनेवाली लडकी को अपनें ससुराल वालोंकी यहाँ पर निर्भर रहना पडता है। इसी से ही चोरी छिपे मायके जाकर माँ-बाप को मिलना तथा उन्हें आर्थिक सहायता देनी पडती है, जिससे ससुराल वालोंके मन में संदेह के बादल मंडराने लगते हैं। संतोष की बात यह है कि आजकल कानूनी नजर में बेसहारा माँ-बाप को आर्थिक सहायता देना लडकी का नैतिक कर्तव्य है।

ससुरालवालो में अगर थोडीसी समझदारी हो तो ऐसी घटनाएँ टाली जा सकती हैं। पिता के घर में बिताए हुए क्षणों को केवल विवाह बंधन से भुलाया नहीं जा सकता है। किसी घर की बहू बननेसे माँ-बाप का रिस्ता यकायक तोडा तो नही जा सकता। एक समझदार लडकी अपनें मॉं-बाप की परवरिश करना अपना कर्तव मानती है। लेकिन परायेपण की भावना तो मायके में मॉं-बाप द्वारा लडकियों के मन में भर दी जाती है। विशेषत: माताओं की तरफ से यह भावना जतायी जाती है। यह मत करना, वह मत करना, ऐंसे कपडे मत पहनना, अगर पति या ससुरालवालोंकी पसंद हो आगे पहनना आदि निर्बंध डाले जाते है। अर्थात ससुराल जाने के लिए उसे बचपन से ही तैयार किया जाता है, जिससे लडकियाँ पिता का घर अपना न मानने की मानसिक धारणा कर बैठती हैं।

ससुरालवालों के अत्याचार का शिकार बनकर मायकें वापस आयी लडकी को किसी तरह समझा बुझाकर फिर वापस लौटाया जाता है। सामाजिक प्रभाव माँ-बाप को ऐसा करनेपर मजबूर करता है। ससुराल में उसे कई समस्याओं का सामना करना पडता है, इसे कोई समझताही नही है। इन्ही समस्याओं के कारण लडकी आत्महत्या के लिए विवश होती है। पति के घर सें लौटी हुई कन्या को पिता के घर में सम्मान नही मिलता है। दिन-प्रतिदिन अखबारों के पन्ने 'दहेज मृत्यु' की खबरो सें भर जाते हैं। आजकल मॉं-बाप की आर्थिक स्थिति कितनी भी बिगडी हुई क्यों न हो, कितनी भी मजबुरी हो लडकी के सामने हाथ फैलाना उन्हें अनुचित लगता है।

पढी-लिखी महिलाओं में अगर स्वतंत्रता की चाह हो तो उन्हें यह स्वीकार करना आवश्यक है कि; अपने माँ-बाप की जिम्मेदारी उठाना अपना नैतिक कर्तव्य है। अगर अपने मॉं-बाप शारीरिक, मानसिक तथा आर्थिक दृष्टि से कमजोर या असहाय्य हो तो लडकियों की जिम्मेदारी होगी कि वे उनकी पूरी तरह से देखभाल करें। ■■■

नही जीना मुझे झुठ का सहारा लेकर !

श्री. जयवंत आ. शेवाळे
एम. ए. भाग १ (हिन्दी)

आज की इस दुनिया में झूठ कहाँ नहीं है ? सभी जगह है सामने जो पेड दिखाई दे रहा है वह भी झूठा है, एक साल फल देता है तो दूसरे साल सूखा रहता है। आकाश में जो बादल हैं उन्हे देखो वे भी झूठे हैं, एक साल बरसते हैं तो दूसरे साल गायब हो जाते हैं। किसानों की हरी-भरी फसल सूखा देते हैं। बोये बीज धरती ही खा जाती है, वह भी झूठी है। इतना ही नहीं; हम भी झूठे हैं, आप झूठे हैं, सब झूठे हैं- भगवान भी ! जो पुराने जमाने में भक्तों का दुःख दूर करते थे। उनकी समस्याओं को सुलझाते थे, गरींबो को धन बाँटते थे। लेकिन आज मँहगाई के दिनों वे गायब हैं, भक्त उन्हें पुकार पुकार कर थक गये हैं, हजारो रुपये खर्च कर मंदिर बनवाये हैं, उनके चरणों में कई बली चढाई हैं, मेले भी होते रहते हैं, लेकिन भगवान नहीं माने। भक्तो की समस्याओं को दूर करना तो दूर मगर उनके दर्शन भी दुर्लभ हो गया हैं। लगता है, उन्हें भी पता चला है कि अपने भक्त भी झूठे हैं, ये केवल अपने स्वार्थ के लि` मेरी पूजा कर रहे हैं। कहो नहीं है झूठ ? झूठ वहाँ नहीं है- जहाँ सच है। झूठ वहाँ है जहाँ सच नहीं है।

वकीलों का तो झूठ बोलने का पेशा ही बना है, जिससे वे गुनाहगार को बेगुनाही और बेगुनाह को गुनाहगार साबित कर रहें हैं। पुलिस जो जनता के रक्षक है वह झूठ के कारण भक्षक बने हैं जो अपराधी को छोडकर निरपराधी को जेल की कोठडियों में बंद कर रही है। सरकारी दफ्तरों में सरकार के कर्मचारी, सरकार की ही आँखोंमें धूल झोंककर, गरीबों को नोच-नोचकर ऊपरी आमदनी कमा रहे हैं। देश के नेता लोग खुद को जनता के सेवक कहलाते हैं जो चुनाव जीतनेपर आपनीही सेवा में जुटे रहे हैं। चंद गुंडों के सहारे दंगे फैलाकर जनता को नये-नये विश्वास दिलाकर, जनता को दबाव में लाकर चुनाव जीत रहे हैं, और जीतने पर देश का सारा धन अपनी तिजोरियों में बंद करवा रहे हैं ताकि वह सुरक्षित रहें। और हम ! सिर्फ दबी नजर से देख रहे

झूठ ! झूठ ! झूठ !!! आखिर कब तक इसका सिलसिला जारी रहेगा ? इससे हम क्या हासिल करेंगें ? कब कत इसका साथ हम निभाएँगे ? इसका जवाब है; जब तक हम इसका बुरा अन्जाम जान नहीं पायेंगे, झूठ और सच के फर्क को समझ नहीं सकेंगे तब तक !

हमारे पुरखों ने कहा है, ''झूठ मत बोलो ! झूठ का साथ मत लिया करो ! सच्चाई के पथ से चलो ! अगर आप एक झूठ बोलोगे तो उसे छिपाने के लिए कई झूठ बोलने पडेंगे। लेकिन इतनी सीधी सी बात को भी हम नहीं समझ सकें। मन में सवाल पैदा होते कि हम झूठ का सहारा लेते ही क्यों है ? शादी तय होने के लिये, नौकारी मिलने के लिये, अपनी ही तारीफ करने के लिये, धन कमाने के लिये, शिक्षा से बचने के लिये, बाप से पैसे निकालने के लिये, और बहुत से क्या क्या करने के लिये हम झूठ बोलते हैं। क्या हम सच्चाई का साथ लेकर इन बातों को नहीं पा सकते ? हम सोचते हैं कि अगर मुसीबत में झूठ का सहारा लिया जाय तो हम उस मुसीबत से छुटकारा पा सकते हैं, लेकिन यह सच नहीं, क्यों कि हम एक मुसीबत से छुटकारा पा कर दूसरी मुसीबतों में बुरी तरह फँस जाते हैं। यह तब पता चलता है, जब हमारे इर्द-गिर्द मुसीबतों का जाल फैलता जाता है और मुसीबतो की जंजीर हमें कसकर जकड लेती हैं। आम आदमियों का मानना है कि हालात या मुसीबत ही आदमी को झूठ बोलने के लिये मजबूर कर देती है। यह बात सच नहीं है क्यों कि मुसीबत ऐसी कौनसी बडी बात है, जो आदमी से भी पहले पैदा हो चूकी है । मुसीबतों को पैदा तो हम करते हैं तो हमे ही उन्हें खत्म करना होगा, मगर झूठ का सहारा लिये बिना। क्या हम हालात को समझकर सच्चाई के तौर-तरीकों को अपनाकर मुसीबत का सामना नहीं कर सकते ? मानव उसे कहते हैं जिसके पास दिमाग है, और जब दिमाग है तो उसका इस्तेमाल करना भी हमे सीखना चाहिए। अगर हम दिमागे से काम ले और सच्चाई का साथ निभाये तो हम कितनी भी कठिनाइयों का सामना कर किसी भी बडी मुसीबत को आराम से नीपट सकते हैं। और उससे ही सच्ची जीत का सुख और आनंद पा सकते हैं। जिंदगी में हमे सुख और आनंद की ही तलाश होती है और उसे पाने के लिये हम किसी झूठ के पीछे न भागते हुये सच्चाई के मार्ग से कितनी आसानी से पा सकते हैं।

हैं। कुछ नहीं कर सकते हम; क्योंकि झूठ ने सच का गला घोंट दिया है।

अदालत में हम देखते हैं कि हर दिन कई मुजरिमों के मुकदमें चलाये जाते हैं। उनमें से जादा तर मुजरिम झूठी गवाह और सबूतों के सहारे छूट जाते हैं। छूट जाने पर वे खुश होते हैं क्योंकि अदालत नें उन्हें बेगुनाह साबित कर दिया है। लेकिन उनकी वह खुशी कुछ ही क्षणों की है, क्योंकि भले ही वे कानून की नजरों से मुजरिम नहीं है, मगर खुद की नजरों से देखें तो वे एक मुजरिम हैं; मुजरिम रहेंगे। इसलिए झूठ का सहारा लेकर हम दुनिया से बच सकते हैं मगर खुदसे नहीं। सच्चे सुख और आनंद को पाने के लिये दुनिया की नजरों में नहीं खुद की नजरों में ऊँचा बनने की जरुरत है और इसके लिये सच का साथ निभाना आवश्यक है।

हमें तो नफरत करनी होगी ऐसे झूठे लोगों की जो झूठा काम कर बेईमानी से धन कमा रहे है । अपनी काली करतूतों से पूरी मानव जाति को बदनाम कर रहे हैं। हमें तो घिन आनी चाहिए ऐसे धनवानों की जो झूठ के सहारे गरींबो का गला घोंट रहे हैं। हमें ऐसे लोगों को कभी साथ नहीं देना चाहिए। झूठ का सहारा लेकर नहीं जीना चाहिए सच्चाई का पथ ही अपनी जिंदगी का सही रास्ता है, जिससे हमें आगे चलना है।

आखिर मैं सबको यही कहूँगा

''जगाओ अपनी आत्मा को,

और कहदो अपने आप को,

नहीं जीना है मुझे आँख बंद कर,

हाथ-पैर होते हुये भी, अपाहीज बनकर।

मुझे तो जीना है.....

आँख खोलके, सिर उठाकर,

झूठ का साथ छोड के, सच्चाई को निभाकर॥''

■■■

॥ शायरी ॥

इरफान शेख
बी. ए. भाग १

मेरी कब्र पे आ के फूल चढा रहा है कोई
मेरी कब्र पर आ के आँसू बहा रहा है कोई।
ये मेरे खुदा थोडी-सी जिन्दगी और दे
मेरी कब्र से उदास जा रहा है कोई।

■■■

खुद मैंने हुस्न के होथों में
शोखी का छलकता जाम दिा।
गालों को गुलाबो का रुतबा
और कलियों को लबों का नाम दिया।

■■■

अगर तलाश करुं तो कोई मिल जाएगा
मगर आपके जैसा हमें कौन चाहेगा।
हमें चाहतसे देखेगा मगर
वो आपकी मुस्कुराहट कहां से लाएगा।

■■■

पेड से पत्ते गिरते हैं
उठाता है कोई—कोई।
दोस्ती तो सभी करते हैं
निभाता है कोई-काई।

■■■

या खुदा यह कैसा जमाना आ गया
फैसला कातिल सुनाने आ गया।
उम्रभर रोए जिनके आँसू
आज वही हमपर मुस्कुराने आ गया।

■■■

जुड नहीं सकता दिल कभी टूट जाने के बाद
रोयेगी कभी तू भी मुझे रुलाने के बाद।
प्यार एक धोखा है खूबसूरत जाल
ये सच्चाई जानी मगर ठोकर खाने के बाद।

■■■

कश्मीर संघर्ष

व्ही. एस्. कांबळे
बी. ए. भाग २

हम हिंदुस्थानी बडे गर्व से कहते हैं, कश्मीर हिंदुस्थान का अविभाज्य अंग है। दुर्भाग्य की बात ह है कि हमारा पडोसी राष्ट्र न जाने क्यों दुष्टता की 'नापाक' भुमिका निभा रहा है। उसकी निर्मिती प्रकृति नहीं, विकृती-सी लगती है। उसके मूल में पाक जनकल्याण की, पाक धर्म की भावना नहीं है; धर्म के नाम पर चुनिंदा रुढीवादी, धर्मांधता, स्वच्छंदी और अतिमहत्वकांक्षी भावना है। उसका आज तक का अनुभव द्वेषग्रस्त ही है। भारत-द्वेष उसके रग-रग में समाया हुआ है। हमारे उदारमतवादी शांतिप्रिय राज्यकर्ता तथाकथित दोस्त या भाई की भुमिका निभा रहे हैं। उसकी दुष्टता की ओर गंभीरता से ध्यान नहीं दिया गया है।

पाकिस्तान ने भारत से कई बार समझौते किए, करार किए और अवसर पाकर भंग भी किए। शिमला और लाहौर समझौते को नजरअंदाज कर पाकिस्तान ने आतंकवादी घुसपैठियों, सैनिकों और सेनाधिकारियों को कश्मीर में भेजकर कश्मीर में अशांति फैलाने और हिंदुस्थान की अखंडता को भंग करने का प्रयास किया है।

कश्मीर के आसपास द्राक्ष,कक्सर, कारगिल, बतालिक, मुश्कोघाटी आदि कठिण, अत्यंत ठंडे भौगोलिक प्रदेश हैं। पूरा इलाका दुर्गम है। दूर तक विरान, नुकीली, बर्फीली, उँची-उँची पहाडियाँ फैली हैं। पाकिस्तान ऐसे कठिण भौगोलिक प्रदेशपर कब्जा करने का दुस्साहस कर रहा है। इसका एक महत्वपूर्ण कारण यह है कि उसे कश्मीर समस्या बनाई रखनी है। इसलिए वह कश्मीर में यहाँ-वहाँ घुसपैठिए भेजकर आतंकवाद फैलाकर यद्धसदृश्य वातावरण का निर्माण करता रहता है। और एक बात यह कि वह कश्मीर समस्या को भारत से अलग करके शिमला समझौते से दूर हटाकर उसे अंतरराष्ट्रीय स्तर पर लेजाना चाहता है। मुस्लीम राष्ट्र, मित्र राष्ट्र तथा अन्य देशों की सहायता और सहमति प्राप्त करके भारत के साथ संघर्ष छेडकर जितना बन सके उतना लाभ उठाकर कश्मीर का भूभाग हडप लेना चाहता है।

कुछ दिन पहले का कारगिल संघर्ष नजदिकी उदाहरण है। कारगिल पर कब्जा हो जाए तो कश्मीर लद्दाख विभाग से काटा जा सकता है और श्रीनगर- लेह राज्यमार्ग पर कब्जा हो जाए तो भारत को सियाचिन की रक्षा करना अत्यंत कठीण हो जाएगा। पाकिस्तान ने १९६५ मे तथा १९७१ मे भी यहि कोशिश की थी। ठंडी के दिनों में हमारी पहरेदार चौकियाँ, बर्फीली पहाडियों से पीछे हटाइ जाती हैं। बर्फ गिरते ही भारतीय सैनिक वहाँ से दूर हटते देखकर पाकिस्तानी उन पहाडियो पर कब्जा कर लेने का प्रयास करते हैं, लेकिन उस दुस्साहस का सामना उनसे भी अधिक साहसी भारतीय जवानों ने अत्यंत सफलता से किया है। और उनके दाँत खट्टे करके उन्हे बेदखल किया है। उन भारतीय सैनिकों की बहादुरी उनका देशप्रेम, स्वाभिमान, हिंम्मत, धैर्य और शौर्य की दाद देनी पडेगी।

शिमला समझौते से पूर्व युद्धविराम- समझौते में साफ तौर पर लिखा है कि, दोनों पक्ष नियंत्रण रेखा का उल्लंघन नहीं करेंगे। नियंत्रण रेखा को विधिवत मानचित्रो में भी चिह्नित किया गया है। लेकिन अब पाकिस्तान कह रहा है कि नियंत्रण रेखा अस्पष्ट है और उसकी वैधता नहीं है। उसका बर्ताव सभ्य तथा सुसंस्कृत देश के समान नहीं है। मानवीय अधिकार के मूल्यों को वह सरेआम कुचलता रहा है।

कश्मीर संघर्ष का बढावा देनेवाले कारणों मे और एक कारण है भारत की आस्थिर राजनितिक परिस्थिति। राजनिनिक पार्टियों में मतभेद के कारण भारत की बनी नाजुक स्थिति।

नजदिकी कारगिल संघर्ष ' से हमे सजग होना चाहिए, कुछ सिखना चाहिए। सबसे पहले एक बात गाँठ बाँधनी चाहिए कि पाकिस्तान विश्वासपात्र मित्र नहीं है। हमें व्यावहारिक बनकर आदर्श और अतिउदारवादी भुमिका को छोड देना चाहिए। हमारी सेना हमेशा युद्ध जितती है, और राजनितिक समझौते में हम हार जाते हैं। अब की बार स्वाभिमान और शौर्य का सम्मान करते हुए समझौते की शर्ते अत्यंत स्पष्ट और लिखित होनी चाहिए। देश के किसी भी कोने में कोई घुसपैठिया आतंकवादी या दुश्मन न रहे। नियंत्रण रेखा का कोई उल्लंघन न करे इसका खयाल रखना चाहिए। हमे सैनिकी सबलता, वैज्ञानिक क्षमता को बनाये रखकर पाकिस्तान को एक बार ऐसी सबक सिखाना चाहिए कि पुन: कभी वह भारत की ओर तिरछी आँखो से देखने का प्रयास न करें। तभी कश्मीरी लोगों के जीवन में खुशी के दिन लौट आयेंगे।

सुविचार : देशप्रेम और देशहित ही सर्वोपरी होता है।

■ ■ ■

प्यार और आज का युवक

बबन धोंडिबा खेडेकर
बी. ए. भाग २

'हमें तुमसे प्यार कितना ये हम नहीं जानते,
मगर जी नहीं सकते तुम्हारे बिना।'

'प्यार' एक ऐसी शक्ति है जो दुनिया को बदल सकती है। दुनिया को सुंदर बना सकती है और बदसुरत भी। यह सारी दुनिया तो प्यार के बलबुतेपर ही खडी है। लेकिन क्या अर्थ है प्यार का ? क्या होता है प्यार ? प्यार को सभी लोग जानते हैं लेकिन पूरी तरह से समझते नहीं हैं। कोई कहता है प्यार त्याग होता है , कोई कहता प्यार सुंदर सपना होता है, कोई कहता है प्यार विश्वास और भावना का नाता है। कोई कुछ भी कह ले पर प्यार तो प्यार होता है और कुछ नहीं।

प्यार दो दिलों का, भावनाओं का मिलन होता है। किसके कहने पर प्यार किया नही जाता या किसके कहने पर प्यार को समाप्त भी किया नहीं जाता। प्यार तो सुंदर भावना होती है जो मनुष्य जीवन में कभी भी, कहीं भी अचानक आती है। कभी-कभी पता भी नहीं चलता कि हम किसीसे प्यार करने लगे हैं। प्यार में जाति, उम्र, अमिरी, गरीबी इन चीजों का कोई स्थान नहीं होता, प्यार में तो मन और आत्मा की पवित्रता, शुद्धता देखी जाती है। और इसी कारण ही जीवन को प्यार कहा जाता है। जब कोई भी मनुष्य प्यार करता है तो उसे लगता है कि यह सारा आकाश उसकी मुठ्ठी में है, सारा जहाँ उसके कदमों में है। प्यार एक ऐसा जादू है जो इन्सान को बदल सकता है। उसलिए इन्सान को जिंदगी में एक बार प्यार होना ही चाहिए। कोई प्यार को शक्ति से जीतना जाहता है तो कोई प्यार को सिर्फ प्यार से जीतना चाहता है। जो प्यार को प्यार से जीतता है वह सच्चा प्यार होता है, क्योंकि वहाँ पूरी तरह प्यार होता है। और जो प्यार में शक्ति का प्रयोग करता है वह जीवन में प्यार पाता नहीं क्योंकि वहाँ जबरदस्ती होती है। प्यार में जबरदस्ती से जादा त्याग को महत्व दिया जाता है। सच्चा प्यार तो दिलसे निकलकर आँखो से बयान होता है। प्यार तो आँखो की भाषा है। हमारे देश को तो प्रेमियों का देश कहा जाता है। लैला-मजनूं, हिर-रांझाआदि ने भारतीयों को प्यार सिखाया है प्यार करने के लिए तो सिने में दिल की जरुरत होती है।

आज के युवक प्यार को कुछ और ही समझते हैं। युवकों को प्यार तो क्रिकेट के खेल जैसा लगता है। जो एक दिन में खत्म होता है। आज के युवकों को प्यार में उनका अपना फायदाही अधिक देखने को मिलता है। अपने किसी मतलब के लिये वो प्यार करते हैं मतलब मंजिल मिलने पर प्यार का नाता तोड देते हैं। जिस युवती से प्यार का नाटक कर रहे थे उसके दिल की यातना को समझ नहीं पाते। हमारे देश में ऐसी युवतियाँ भी है जो सिर्फ मजा करने या टाईम बिताने के लिए प्यार करती हैं। जब अपने प्रेमी का पॉकेट खतम होता है तो प्यार का नाता तोड देती हैं। आज कल के युवक तथा युवतियोंमें यह कमजोरी है कि वो प्यार का मतलब ही समझ नही सके हैं। आज युवक प्यार के लिए एक दूसरे की जान लेते हैं। यहाँ तक युवक अपनी प्रेमीका की भी जान लेता है। हमारे देश ऐसे इकतर्फा प्यार के कारण बहुत हत्याएँ हो चुकी हैं। आजकल के युवकों को पता ही नहीं होता है कि प्यार में सबसे जरुरी होता है 'त्याग'। पर आजकल मन से कम, शरीर से प्यार जादा होता है। युवक हो युवती जब उनका प्यार इकतर्फा होता है तब प्यार के नाम पर खून-खराबा होता है। कॉलेज में झगडे भी होते हैं।

आजकल के युवक-युवतियाँ प्यार तो कर लेते हैं लेकिन उस प्यार को निभाने की क्षमता उनमें नहीं होती है। इस प्यार को निभाने के लिए त्याग, विवास, भावना आदि की आवश्यकता हाती है। प्यार तो भगवान ने इन्सान को दिया हुआ तोफा है। वह एक सुंदर सपने की तरह होता है। अगर इस सुंदर सपनो को हकीकत में लाना है तो सच्चे दिल से प्यार करना चाहिए क्योंकि प्यार सिर्फ प्यार है।

'दुनिया में कितनी है नफरतें,
फिर भी दिलों में है चाहतें,
मर भी जाये, प्यारवाले,
मिट भी जाये, यारवाले,
जिंदा रहती है उनकी मोहब्बते।

■ ■ ■

कविताँऐ...

कश्मीर की सौगंध

संदीप पोवार
बी. कॉम्. भाग २

कसम है धरती की,
अब और नही सहंगे।
आतंकवाद को कुचले बिना,
मैदान-ए-जंग नही हटेंगे ॥
सैकडों हिदुस्थानियोंने जाने दी हैं,
भारत-माता की आजादी के लिए।
अब चल पडी है हिजडों की फौज,
कश्मीर पाने के लिए॥
हमारा धरम एक है, मजहब एक है,
इसे ना ललकारों तुम।
हमारी एकता का परिचय तो हो ही गया,
दो बार हारकर भी उनका गरूर नही गया ।
उग्रवादियों को सहारा देकर,
पाक ने किया है, गठन आतंकवाद का।
फिर भी नही झुका है,
सर, 'हिन्दुस्थान' के स्वाभिमान का॥
हमारी सहनशीलता को दुर्बलता ना समझो तुम,
पिया है, दूध अपनी माँ का इसे मत भूलो तुम।
मीटां देंगे नामोनिशान , तुम्हांरे आतंकवाद का,
नाम नही लेंगे फिर मेरी भारत माँ का ॥
कसम है धरती की,
कश्मीर के लिए जान देंगे।
जिनके है नापाकं इरादे,
उनका जीना हराम कर देंगे ॥
जो हाथं उठेंगे 'कश्मीर' की तरफ,
उन हाथों को ही, काट देंगे।
इस धरती से आतंकवाद का,
नामो-निशान मिंटा देंगे ॥

■ ■ ■

बाजारू अबला

मारुती दत्तात्रय कांबळे
बी.ए. भाग २

बाजारु बनी मै;
कभी इस कोन पर, कभी उस कोने पर ।
पलभर की भोग बनी मै;
कभी इस कोने पर कभी उस कोने पर।
सहमा हुआ अंधेरी कभी;
मेरी बेशर्मी पर शराबी बनके।
आँखे ढंक लेता है;
तो कभी यूंही हँस पडता है।
तब शबनम की तरह मै;
गिर जाती हूँ, कोस लेती हूँ।
चुपचाप कसर; अपने पेट पर;
ऐसे ही 'जी' बनी मैं।
कभी रोके अपने पर, कभी हँसके अपने पर।
बाजारु बनी मैं;
कभी इस कोने पर कभी उस कोने पर।
जिक्र करे जमाने का तो, हैरत कहाँ कैसी;
दुनियाँ भी प्यासी, वासना जैसी।
मेरी नग्नता जैसी;
मगर फिर भी यकिन नही होता
मेरी भी कुछ हैसियत है।
इस भरे बाजार में;
मेरी भी कुछ कींमत है।
सिर्फ शरीर का भाव है ;
खांमखा मरे दिल पर घाव है।
यही गाना गा बनी मैं;
दामन गिराने पर, जिन्दगी को हराने पर।
बाजारु बनी मैं;
कभी इस कोने पर कभी उस कोने पर।
सफेद लिबास में सें देखें ;
या काले नकाब में सें देखें।
सभी राही रोके, धंदे पें;
कौन धंदेवाला नही है ?
मेरा धंदा है, आपका धंदा है।
मगर मेरा ही भगवान; मुझसे रुठा है।
मरा ही धंदा गंदा और झूठा है;
हीन 'धंदेवाली' बनी मैं।
'बाजारु' गाली बनी मैं;
खौफ से देखते बनी मैं;
अबला नामक सहलीपर, उसके चिथडे बलात्कार पर।
बाजारु बनी मैं;
कभी इस कोने पर कभी उस कोने पर।

■ ■ ■

कविताँए...

घमंडी रेखा

संतोष नारायण पाटील
एम. ए. १ मराठी

सुना था मैने 'भूमिती' में,
होती है एक रेखश।
जो दोनों तरफ बढती है,
उसने कभी रुकना नही सिखा।
उस 'रेखा' ने घमंड से,
'रेखाखंड' को देखा।
जो एक ही जगह खडा था,
जैसे बिजली का खंबा।
रेखा बोली रेखाखंड से,
बढ सकते हो तो मुझ जितना बढ के दिखा।
शर्मिला होकर 'रेखाखंड',
उसे कुछ ना बोल सका।
बढता गया घमंड,
उस रेखा का।
तोड दिया दिल उसने,
'बिंदू' 'किरण' 'स्पर्शिका' का।
आया एक दिन कोई,
तोडने उसका घमंड।
नाम उसका प्रतल,
स्वभाव से वह था शितल।
प्रतल बोला रेखा से,
तू तो सिर्फ बढती हों दोनों तरफ।
और मैं बढता हूँ,
चारों तरफ।
तू कितनी भी लंबी बढ,
लेकिन बढ नही सकती मुझसे जादा।
और यह है मेरा पक्का वादा,
क्योंकि तू मुझ में समाई हो राधा।
टूट गया सारा रेखा का गरुर,
शरम से हो गयी चूरचूर।
बोली प्रतल से, 'ए-हुजूर',
माफी करना हो गया कसूर।

■ ■ ■

उदासियाँ

नारायण तानाजी पाटील
बी. कॉम्. भाग १

सहमी हुई फजाएं,
डरी-डरी हवॉएं,
क्यों है अंधेरा,
अपने ही दिल में ?
क्यों ये उदासियाँ ?
जीवन की उस सडक पर,
कितने है मोड आये,
उलझी हुई राहें,
शाम हो गई है।
और उदास हो गया हूँ।
सहमें हुए उजाले,
बेवक्त है अंधेरे,
चारों तरफ है मेरे,
उदासियों के घेरे।
गुम-सुम-सा हो गया हूँ।
बुझे-बुझे-से दिल में है,
उम्मीद के दिये,
दिल डर से कांपता है,कही
घुट-घुट के बुझ न जाए,
मायुस-सा हो गया हूँ।
जख्मी है सोच मेरी,
अहसास में नही है,
मैं खुद में ढूंढता हूँ,
मुझ में कहाँ है कमी।
निढाल हो गया हूँ,
उदास हो गया हूँ।

■ ■ ■

कविताँऐ...

प्यार क्या है ?

कु. अनिता पाटील
१२ वी कला

सात सुरों से बंधी सतार है यह,
अगर तुम समझो तो 'प्यार' है यह।
दुःख ने सुख का किया इंतजार है यह,
एक ने दूसरे से किया इकरार है यह।
अगर तुम समझो तो 'प्यार' है यह ॥१॥
तुम्हारी हमने सुनी पुकार है यह,
दिला कहता है, संघर्ष की तलवार है यह।
अगर तुम समझो तो 'प्यार' है यह ॥२॥
हर एक जीवन की किनार है यह,
सात सुरों से बंधी सतार है यह।
अगर तुम समझो तो 'प्यार' है यह ॥ ३ ॥
इसे ना पा सके तो, हार है यह,
सात सुरों से बंधी सतार है यह ।
अगर तुम समझो तो 'प्यार ' है यह ॥ ४ ॥

■ ■ ■

अगर मुश्किलें न होती......

कु. सुषमा देसाई
बी. ए. भाग ३ (राज्यशास्त्र)

कहते हैं बहुत मुश्किल है जिंदगी में जीना।
लेकिन मुश्किलों के बिना भी क्या आसान है जीना ?
अगर मुश्किलें न होती, तो हम टकराते किससे ?
अपने जमीर की हिम्मत बढाते किससे ?
अपने आप में जजबात जगाते कैसे ?
मुश्किलें नहीं होती तो......
हमारी कोई मंजिलेनहीं होती,
अगर मंजिल न होती तो,
हमें राहों की जरुरत न होती।
और राहों पर चलते-चलते,
किसी हमसफर की जरुरत भी न होती।
बिना मुश्किलों की जिन्दगी,
अकेले ही जीनी पडती।
वह जिन्दगी भी कैसी जिन्दगी होती ?
जिसमें कोई मुश्किलें नहीं होती ?

■ ■ ■

अलविदा

कु. प्रभावती कृ. तरवाल
एक. ए. भाग १ (हिन्दी)

ना कुछ मैंने हँसके सीखा,
ना कुछ मैंने रोके सीखा,
सिर्फ आपकी बेवफाईसे बहुत कुछ सीखा॥
ना आज को देखती हूँ,
ना कल की सोचती हूँ,
सिर्फ आपकी बेईमानी देखती हूँ॥
ना प्यार का गीत गाती हूँ,
ना मोहब्बत का नगमा सुनती हूँ,
सिर्फ आपसे नफरत करती हूँ॥
ना अपको मिलाना चाहती हूँ,
ना अपको माना चाहती हूँ,
सिर्फ आपको ''अलविदा'' कहना चाहती हूँ॥

■ ■ ■

जिंदगी

संतोष र. पाटील
बी. ए.भाग १

जिंदगी एक जोक है,
ईश्वर के लिए अपवाद है।
जिंदगी एक सुनहरा सपना है,
रिश्ते नाते से जुडा हुआ बंधन है।
जिंदगी एक मुस्कान है,
अपने साथी के लिए कुर्बान है।
जिंदगी एक शरारत है,
सुख दुःख की दास्तान है।
जिंदगी एक कहानी है,
कभी हँसाती है, तो कभी रुलाती है।

■ ■ ■

कविताँऐ...

मैं अभागन

कु. दत्तात्रय डी. देसाई
एम. ए. १ 'हिन्दी'

माँ-बाप तो इस दुनियाँ में नही रहे,
लेकिन दुनिया की नजर मुझपर गिरती रहीं।
भेडियों ने जिस्मपर हमला किया,
मैं अभागन सिर्फ सहती रही।
समाजने तो ठुकरा ही दिया था,
जीने की कोई तमन्ना ही नहीं रहीं।
किसी ने लाके बाजार में खडा किया,
मैं अभागन सिर्फ देखती रहीं।
मैं भी औरत हूँ, कोई प्यार से क्यों नही देखता,
हजारों आतें; दर पे प्यार के; तरान लेकर,
लेकिन एक की प्यार भरी निगाह ढूँडती रही।
कई जालिमों ने खरीद लिया मगर,
मैं अभागन हवस का शिकार बनती रही।
मुझे तो 'वेश्या' बनना नही था,
पर दुनिया अपना काम करती रही।
मेरे तो नसीब में यहीं लिखा था,
जिस मैं जीवनभर सहती रही।

■ ■ ■

तुम सदा खुश रहो

अमोल हुदले
बी. ए. भाग १

तुम इस जहाँ में किसी के भी दिल में
मेरी बस्स यही तमन्ना है कि तुम सदा खुश रहो ।
तू न सही; तेरी एक नजर तो मिली,
तू न सही; तेरी गमगीन यादें तो मिली,
सारे जहाँ का खुशनसीब मैं यही कहूँगा,
तुम दिन का उजाले या रात के अंधेरे मे रहो,
मेरी बस्स यही तबन्न कै कि तुम सदा खुश रहो ।
मुझसे भी हसीन तुम्हे इक शहजादा मिलें,
तेरे ख्वाबों को सँवारे ऐसा हमसफर मिले,
माँगता हूँ मै तेरा गम अपने लिए,
तुझे हर हाल में दुनियाभर की खुशियाँ मिले,
तुम अपनी प्रिय की बाहों मे या निगाहों मे रहो,
मेरी बस्स यही तमन्ना है की तुम सदा खुश रहो ।

■ ■ ■

' दोस्ती की कसम '

राजेंद्र कांबळे
बी. ए. भाग १ (हिन्दी)

ये मेरे दोस्त तुझे, मेरी दोस्ती की कसम
चाहे दुनिया उठाये लाख सितम
फिर मी हम साथ निभायेंगे ।
मेरे दोस्त तुझे मेरी दोस्ती की कसम
धुप हो या छांव, खुशी हो या गम
फिर भी हम साथ निभायेंगे ।
कुछ ना तेरा है, कुछ ना मेरा है ।
जो भी है सब कुछ हमारा है ।
क्या गरीबी है क्या अमीरी है ।
हम मिले यही खुश नसिबी है ।
तुम कल मुझसे बहोत दूर जाओगे ।
दुनिया दोस्ती को बढाती है ।
दिल को दिल से मिलाती है ।
क्या हुआ हम भी कल से दूर जायेंगे ।
तो भी हम दोस्ती निभायेंगे ।

■ ■ ■

जादुगरी

कु. अलका तुरंबेकर
बी. ए. भाग १

तुम्हारी आँखो में वो जादू है,
मैं जान नही सकती ।
तुम्हारी आँखो मे वो रोशनी है,
मैं बुझा नही सकती ।
तुम्हारी बातों मे वो रहस्य हैं,
मैं खोल नही सकती ।
तुम्हारी चाल मैं वो गति है,
मैं आगे जा नही सकती ।
तुम्हारी गुणों में वो कला है,
मै जानकर भी किसीको बता नही सकती ।

■ ■ ■

कविताएँ...

थोडा जी के देखो।

उज्वला शिवाजी पाटील
एम.ए. भाग १

जन्म लिया है
थोडा जी के देखो।

जीवन में दुःख बहुत है
थोडा सह के देखो।

चुटकी भर दुःख से गिरना नही
दुःख के पहाड चढ के देखो।

खेल बनना आसान है
थोडा खेल के देखो।

घोसला बनाना आसान है
थोडी मेहनत कर के देखो।

जीना कठीन है, मरना आसान है
दोनों में जो कष्ट है वह सह के देखो।

जीना-मरना एक पहेली है
जाते-जाते सुलझा के देखो।

■ ■ ■

आज तक

नवनाथ चौगुले
बी. ए. भाग २

आज तक मैं सिर झुकाए जीता था।
लेकिन आज से मैं सिर उठाके जीऊँगा।
आज तक मैं वही करता आया हूँ।
जो दूसरों ने मुझसे करवाया है।
कभी लुटा गया कभी लुटवा गया।
कभी टूटा गया कभी तोडा गया।
औरों की बात छोडो।
अपनों ने भी मुझे लुट लिया।
दोस्ती जिससे करना चाया।
उन्होंने ही मुझे धोका दिया।
शुक्रगुजार हूँ फिर भी उनका।
जिन्होंने मुझे जीना सिखाया।

■ ■ ■

मेरा भारत महान ?

संदिप नार्वेकर
११ वी वाणिज्य

हर तरफ आग है, गम हवा साथ है।
मिट रहे सुहाग है, जल चुके मकान हैं।
पवन की इस आँधी में, ढह गया समाज है।
फिर भी हम कहते हैं, मेरा भारत महान है।

कही मंदिर, कही मस्जीद का सवाल है।
कही दंगे, कही भ्रष्टाचार में फसा हर इन्सान है।
आज आतंकवाद की आग में, जल रहा सारा हिन्दुस्थान है।
फिर भी हम कहते है, मेरा भारत महान है।

देखा है मैने जिन्दगी को बिकते हुये।
देखा है मैने जिन्दगी को सडक पर पडे हुये।
आज हर तरफ तैयार मौत का सामान है।
फिर भी हम कहते है, मेरा भारत महान है।

■ ■ ■

मंजिल

कु. अनिता पाटील
१२ वी कला

हर एक इन्सान होता है मजबूर,
जीने के लिए होता है मजदूर।
मंजिले है अपनी दूर,
मगर हम उसे पायेंगे जरुर॥

मंजिल तो मिलेगी ही,
गलशने में बहार खिलेगी ही।
क्योंकी मेरा दिल कहता है
मंजिले है अपनी दूर,
मगर हम उसे पायेंगे जरुर॥

अरमानोंकी डोली में बैठी,
मंजिल एक गीत है।
किसी संगतकारने सुनाया
सात सुरोंका संगीत है॥

कुछ भी हो मंजिल को पाना है।
उसे पाने के लिए मिट जाना है।
क्योंकी मंजिल ही जीवन का सोना है।
उसे पाकर हमें नहीं खोना है॥

■ ■ ■

कविताँए...

सितारे

राजेंद्र कांबळे
बी. ए. भाग २ (हिन्दी)

मैं तुम्हे प्यार नही करता हूँ,
न ! तुम्हे प्यार नही करता हूँ।
फिर भी मैं उदास रहता हूँ।
जब तुम पास नही आते हो।
और मैं उस चमकदार नीले आकाश से भी
ईर्ष्या करने लगता हूँ
जिस के नीचे तुम खडी होगी
और जिस के सितारे तुम्हे देखते होंगे।

■■■

प्यार

संभाजी यादव
बी. कॉम. भाग २

है कौन इस दुनिया में,
जिसने प्यार किया नहीं होगा ?
खुल के न किया होगा मगर,
चुपके से तो दिल दिया ही होगा।
हर एक दिल मर मिटता है,
सपने में किसी सनमपर।
कह न सकता प्यार अपना,
पर तडपता रहता है जीवनभर।
कौन कहेगा नजर उठा के,
खुद वह इससे अंजान है।
बेईमान हुई उसकी आँखे,
हमें दिल की खुब पहचान है।

■■■

होना जरुरी है।

संतोष र. पाटील
बी. ए. भाग १

फूलों में रंग का;
नशे में भंग का ;
जिन्दगी में जंग का;
होना जरुरी है।

चमन में बहार का;
कॉलेज में यार का;
यारी में तक्रार का;
होना जरुरी है।

किताब में कव्हर का;
लाईफ में लव्हर का;
प्यार में सब्र का;
होना जरुरी है।

दफ्तर में काम का;
प्याले में जाम का;
मोहब्बत में नाम का;
होना जरुरी है।

दौरे में सवारी का;
गझल में शायरी का;
इन्सान में वफादारी का;
होना जरुरी है।

■■■

जीवन

संदिप नार्वेकर
११ वी वाणिज्य

यह जीवन एक तराना है।
कभी हँसना है कभी रोना है।
फिर भी हिम्मत से गाना है।
यह जीवन तो एक पंछी है।
आज रुकना कल उड जाना है।
यही सिखना, सीखाना है।
गुजरा हुआ पल भी अपना है।
यह जीवन एक तराना है।
कभी हँसना है कभी रोना है।

■■■

कविताँऐ...

जब तुम

संतोष नारायण पाटील
एम. ए. भाग १ (मराठी)

मुस्कुराती हो जब तुम
हमारी तरफ देख के,
लगता है ऐसे ...
कली खिल उठी हो जैसे ।

चलती हो जब तुम
जमीं पे पाँव लख के,
लगता है ऐसे...
नगीना चल रही हो जैसे ।

करती हो जब तुम
हम से मीठी बाते।
समझ नही आता,
ये घंटे बीत जाते हैं कैसे ।

लेकीन जब जानम,
तुम रूठती हो हमसे,
टूटता है दिल मेरा
आसमान फटा हो जैसे ।

■■■

दोस्ती

कृष्णा कळके
बी. कॉम. भाग १

दोस्ती का चिराग हर,
कोई जलाता है ।
एक छोटी गलती के लिए
वही चिराग शोला बनता है ।

आज कल कहने को तो
सब अपने होते है ।
लेकीन समय आने पर
अपने वाले बेगाने होते है ।

दुनिया में आकर हर कोई
ख्वाब सजाता है ।
धोका वही देता है जिसपे
जादा भरोसा होता है ।

हवा तेजीसे आती है तो
पत्ता टूट जाता है ।
जब नया दोस्त मिलता है तो,
पूराना टूट जाता है ।

■■■

माँ तुझे सलाम

दत्तात्रय ज्ञानदेव देसाई
एम. ए. भाग २ (हिन्दी)

सरपर उठता धुवाँ देखकर,
लगा सिर्फ कश्मीर भडक रहा है ।

लेकीन हिंसा की आग में,
पूरा देश जल रहा है ।

किस ओर रोक लगाये,
हर तरफ आतंक बढ रहा है ।

गोलीयाँ चली कश्मीर पर ,
तो पूरा देश घायल हो रहा हैं ।

टायगू हिल छुडा लिया,
वहाँ तिरंगा लहरा रहा हैं ।

देखकर शहीद जवानें को,
सारा हिमालय पिघल रहा हैं ।

अब और नही सहा जाता,
उन्हें सजा देने को दिल कर रहा हैं ।

सबक तो उन्हें सिखाना ही होगा,
शान्ति का पाठ पढाना बेकार है ।

भारत माँ पर उठी उँगली को,
भारतीय जवान चिर रहा है ।

मारत माँ तुझे सलाम,
सारा देश कह रहा है ।

■■■

॥ शायरी ॥

इरफान शेख
बी. ए. भाग १

ये दोस्त तुम्हें तो दोस्त बहुत मिलेंगे
पर हम किसी से दोस्ती ही नहीं करेंगे।
जब तुम किसी दोस्त से बात करोगे
तो हमारी बात जरुर याद करोगे।

■ ■ ■

तुमको देखेंगे मेरे दोस्त को दुआ माँगेंगे
तुम्हारे जितने हैं दीवाने सब जुल्फों की हवा माँगेंगे।
तुम अपने कंधो से दुपट्टा सरकने न देना
वरना बुढे भी जवानी की दुआ माँगेंगे।

■ ■ ■

यूँ बडी देर से पैमाना लिए बैठा हूँ
कोई देखे तो समझे पिए बैठा हूँ।
यूँ जिन्दगी भर के लिए रुठ के जानेवाले
मैं अभितक तेरी तसवीर लिए बैठा हूँ।

■ ■ ■

दुनियाँ मुझे दीवाना कहें
इस बात का गम नहीं।
गम तो इस बात का है
मेरी कोई मंजिल नहीं।

■ ■ ■

ये जिंदगी है अजीब दास्तान,
इसे प्यार करना नहीं आसान।
इसमे ऐसा काम करना चाहिए,
जिससे पहुँचे हमारा नाम आसमान।
और सब मिलकर रक्षा करनी है,
और रखना इस देश की शान।
उस दिन मिलेगी हमारी जिंदगी को
खुदा से सम्मान।

■ ■ ■

बसवराज पाटील
एम. ए. भाग १

दोस्ती तो दास्ती होती है,
न शिकवा न गिला देती है,
वादे और कस्मे होते हैं,
कुछ खोकर कुछ पाने के इरादे होते हैं।

■ ■ ■

टूटे हुये ख्वाबोंने हमको यह सिखाया है,
दिल ने जिसे पाया था,
उसे आँखोने गवाया है।

■ ■ ■

जिंदगी तो जिंदगी है,
खुशियोंका ये नाम है, गम का यह पैगाम है,
मगर सबको निभाना पडेगा,
रिश्तों का आपना एक नाम है।

■ ■ ■

इन्सान वही होता है,
जो इन्सानियत जानता है,
दिल वही होना है, जो बहारोंको आपनाता है।

■ ■ ■

कितने रंग है दुनिया के
यह अजब कहानी है।
कुछ मिले तो कुछ खो जाये
रीत यह पुरानी है।
किसे क्या मिले यह तो
अपनी अपनी किस्मत है।
जिंदगी से कैसा शिकवा
खुद से ही शिकायत है।

■ ■ ■

चाहनेवाले तो बहुत है
उनकी कोई कमी नही।
कमी सिर्फ उनकी है
जो चाहनेपर भी मिलते नहीं।

■ ■ ■

मोहब्बत गम नहीं
खुशियों का पैगाम है।
और प्यार इश्क का नहीं
भरोसे का नाम है।

■ ■ ■

फुलों मे वो चीज है, जो हाथो मे नहीं
खिलती दोस्ती वो चीज है जो दामो पे बिकती नहीं।
एक बार साथ देके साथ न तोडना
जान भी जाए तो दोस्ती ना तोडना।

■ ■ ■

कल्पना कदम
बी. ए. ३

॥ शायरी ॥

पांडूरंग पताडे
बी. कॉम. भाग एक

देखी है झलक तेरी
हंसते हुए तारों में
तुम सा कोई फुल नहीं
दुनियाँ की बहारों में।

■ ■ ■

ना सोने के बंगले में, ना चांदी की कोठी में
रहना है तेरे दिल में।

■ ■ ■

प्यार ऐसा करना जो जिंदगीभर याद कर
बिच में धोका देकर उसे बरबाद मत कर।

लोगों ने कितना समझाया,
पत्थर पे फूल नही खिलते।
रंगीन रूप की कलियों में,
दिल के हमसफर नहीं मिलते।
वह बात समझमें तब आई,
जब दिल ने ये ठोकर खाई।

■ ■ ■

इक जिंदगी गुजर गयी
जिंदगी समझने में
इक उम्र और चाहिए
अब तुझे समझनें में
आयी बहार भी मगर
फूल क्यूँ ना खिल सके
ये बात हैं नसीब की
मिलकर भी हम ना मिल सके।

■ ■ ■

प्यार सच्चा हो तो
वक्त रुक जाता है
आसमाँ लाख उँचा हो तो
मगर झुक जाता है।
तेरे मेरे प्यार में दुनिया
लाख बने रुकावट
अगर प्यार सच्चा हो तो
भगवान भी झुक जाता है।

रामदास चौगुले
बी. ए. भाग २

एक दर्दे दिल ने,
मेरे दर्दे दिल को रुलाया।
अब तुम्हारे दिल ने,
उस दर्दे दिल को सजाया।

■ ■ ■

कसमे वादे होते हैं
निभाने के लिए।
तुम एक ऐसी हो,
मेरी जिंदगी में आने के लिए।

■ ■ ■

मैं जी न पाऊँगा तेरे बगैर,
अगर तू न मुझे मिली।
मैं जी न पाऊंगा तेरे बगैर,
अगर तेरा प्यार न मिला।

■ ■ ■

इश्क में जीते-जीते,
भुल गए सब हम।
तुमसे प्यार करते-करते,
भुल गए खुद को हम।

■ ■ ■

फूलों ने हँसना सिखाया,
धरतीने चलना सिखाया,
चाँद ने छुपना सिखाया,
सितारों ने गुनगुनाना सिखाया,
बस तुमने, बस एक बार तुमने,
जीवन का सारा प्यार सिखाया।

■ ■ ■

युवराज शेंडे
१२ वी आर्टस्

कभी गीत कभी गझल,
इस पगली का खवाब है तू।
जिसे मैं चुपके-चुपके पढती हूँ,
उस प्यार की सच्ची किताब है तू।

■ ■ ■

आप जब भी मिलेंगे तब
खुशी के आँसू से भीग जायेंगे नयन
यादों को देकर उजाला
स्वागत करेंगे आपका हम।

■ ■ ■

वो पास रहे या दूर रहे
नजरों में समाए रहते हैं।
इतना तो बता दे हमें कोई
क्या प्यार इसी को कहते हैं?

■ ■ ■

कु. स्मिता आजगेकर
बी. ए. भाग ३ (हिंदी)

हार्दिक शुभेच्छा !

मे. माधव व्ही. पोटे पाटील

C/o. मे. आदित्य सेल्स, गडहिंग्लज, आजरा, चंदगड व गोरगोटी तुक्याचे एकमेव अधिकृत वितरक

पशुखाद्य : गोदरेज सुप्रिम पॅलेट, गोदरेज मिल्क मोअर पॅलेट, गोदरेज बायप्रो पॅलेट, गोदरेज कोंबडी खाद्य
सेंद्रीय खते : गोदरेज विपुल (पिकवर्धक) गोदरेज पूरक (सूक्ष्मअन्नधान्य), गोदरेज विकास निंबोळी पेंड, गोदरेज विकास करंजी पेंड

SAMRUDDHI

मालसन्स ऑरगॅनिक्स लि.,

Godrej AGROVET

समृद्धी प्लास्टिक उत्पादने : * समृद्धी घमेला * समृद्धी बादली * समृध्दी किटली

वैशिष्ट्ये : ॥ दणकट ॥ गंजरोधक ॥ दिर्घायुषी ॥

१) गडहिंग्लज तालुक्यात घरपोच सेवा देणारे युनिट २) एकवेळ भेट देऊन खात्री करून घ्या !, ३) फोन करा व समृध्दीची उत्पादने घरपोच मिळवा.

पत्ता : मे. माधव व्ही. पोटे-पाटील C/o. मे. आदित्य सेल्स.
मु. पो. महागांव, ता. गडहिंग्लज, फोन : ऑ. ७५१९९, नि. ७५१५०
गडहिंग्लज ऑफिस : डॉ. राजेंद्र प्रसाद रोड, सरोज कॉम्प्लेक्स, फोन : २४५३८

हार्दिक शुभेच्छा !

Cyber Den

Feel the difference

GUNE PATH, GADHINGLAJ. CALL (02327) 25731

Our prestigious service rating

Video Chat, Video Mail, Surfing, E-Mail, Chatting, Jobs & Careers, Voice Mail, E-Shopping, Info Portals, E-Education, E-Greeting, Dating, Travels, Finance, E-Friends, News & Analysis, Entertainment, Downloading

GAMES ZONE : South Park Mario ll, Quack ll, Jedi Knight, Hexen ll, Hercules, Road Rash, Age of Empire, Dave, Need for Speed, Tennis, Prince, KBC

Motor Cross Madness ll, Ghost Recom ll, Redneck Rampage, Turok Dyanosare Hunter, Align it, Delta Force ll, Project IGI, Doom, Alfa Street Fighter, Cricket, Wolf, Jeeto Chappar Phadke and much more.....

For NET Rs. 35/- Per Hour

For Game Rs. 20/- Per Hour

From Editor's Desk...

Dear Readers,

Welcome to the English Section of " Shivraj 2002 ". I feel great pleasure in presenting to you this section which contributes to encourage our young writers to write and express their ideas, thoughts and feelings.

In this section we have tried to capture the flavour and essence of the various moods and thoughts of our writers whose mothertongue and medium of learning are different.

But every bud has right to bloom.
So they bloom, they flavour
they flow, they fly .....
they dance with joy
when they are given such,
chance to enjoy .....

It is true that for writers, sharing their written words with others is a life-changing and affirming experience and for readers, sharing their experience and reflections with writers is a fantastic and interesting business.

However, this time around, the contribution to this section have slimmed down a bit. Though they could by no means be called exemplary, some of the articles and poems set your thought process running and lilt the heart as well.

We faced certain problems and time short before bringing these tunes of young hearts to you.

But - if it were not for rocks,
the stream would have no candence.

And as you all love and are proud of our ' Shivraj ', I hope you will enjoy this time even such rough, tough, rhythm of our team efforts.

Happy readings ....

Prof. Mrs. S.A. Mujumdar
Editor, English Section

A Peep into the Section ...

But before start reading ... Why not a curious peep into our section ?

This will take you ... On the wings of Poesy !
to the door of **'Examination'** first, which may become a horror to the students at times , but it should **' Never Come to Tension "** as such. Then **' The call of Nation '** can be heard with the request **' To save my Motherland '** And **' If you can 'Love '' Life '' Our College'** you all will be lucky like those **' Lucky Girls ' ' Do you Know ? '**
Oh ! you must know that our **Prose section** is firstly,
' In Search of Excellence ' with its **' Bright Achievement '** with advice of **' Keep smiling '** and also with the warning. **' Beware! Smoking is an Invitation to Death '**
Being writers and learners of English language, why not then we **' Welcome to the Decision of Starting English from the first Standard ? '**
Though for women with **' Technology and Women's Health '** science seems to have been failed to help women **' The Wonderland of Science : The Scientific Museum in Calcutta city '** assures certain hopes and gives a bird's view to the development of science when we are on the verge of new millennium.
So, my dear readers, remember always and do believe that , Nothing in life is impossible even the word impossible says ' I M Possible '
Thank you ! ■ ■ ■

Contents

Prose

- In search of Excellence — Deepak Lohar
- Bright Achievement — Vinayak Shintre
- Keep Smiling — Miss. Patil A. P.
- Beware ! Smoking is an invitation to Death — Amol Hudale
- Welcome to the decision of Starting ' English ' from first standard — Raghvendra Baleshgol
- Technology and Women's health — Miss. Sarita Patil
- Wonderland of Science : The Scientific Museum in Calcutta City — Chetak Kulkarni

Poetry

- Examination — Amol Hudale
- Never come to tension — James B. Rodriques
- The Call of Nation — Miss. Bhavana Tendulkar
- To Save by Motherland — Chidanand Patil
- If you can.... will you ! — N. T. Patil
- Life — Rajendara R. Shetake
- Love — Vicky Khorate
- Our College — Abhijit Latkar
- Lucky Girls — Vinayak Shintre
- Do you Know — Sudhakar Godase

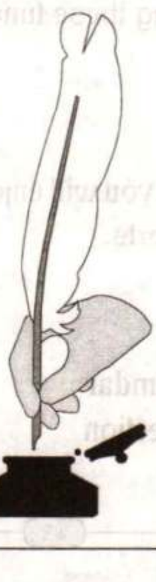

In Search of Excellence

Deepak S. Lohar
C. R. (B. Com. III)

Friends, every person who is doing his studies, or has completed his studies has certain object in his life, to be something in his life. And that's why he is always keen to acquire good knowledge. He believes that with the help of his knowledge he can make his future better and can make a good career too. He is even satisfied if he will be able to earn his livelihood in future. For this purpose a number of students are taking higher education to make themselves competitive. But they are forgetting one thing, that only higher education or degrees are not sufficient to be successful in this competitive market.

Today's education system is out dated sort of education system. It is not market oriented. In other words, we can say that todays education system provides only quantitative knowledge, There are number of universities and educational societies, which offer various Professional courses and Bachelor degrees to the students. Students are also putting their hard work and sincerity for achieving highest percentage and obtaining good knowledge in their respective degrees. But, as all of us know these degrees have no value in job market.

When a student completes his education, he feels that he is well equipped to face this competitive world effectively. When he enters into the job market with great confidence and aspirations he faces only failures. At that moment he realizes that the knowledge he obtained is useless. He becomes frustrated. Hence student should take proper care while choosing their Bachelor Degree and Professional Courses which they are going to complete.

Of my opinion, I think that there are numerous careers and job opportunities available in this competitive world. But they are not getting the right person. There are immense opportunities available in various fields. Even though people are incapable to make benefits from these global opportunities. The only reason is they have lack of professional and practical knowledge. The market always requires intelligent, sincere and qualified persons. Persons without these qualities have no value in the job market. The market is always in search of excellence. This excellence doesn't exist in a normal student. Now the question arises that how can we solve this Global problem. I think the answer lies in the question itself.

It is no doubt that the students are hard-working, sincere and intelligent. They only need proper guidance and qualitative education, which should have practical utility. **And only the authorities that have the responsibility of imparting good education to the society can do this. They should design various courses, which would-be beneficial for the students for acquiring good jobs in the market. They should introduce courses and education, which are job oriented. They should also think for various career options and should facilitate the promotion of independent business houses.** Overall development of the student is also important for this purpose. If these things are implemented then, I think the development of the society is certain. And for this the educational societies should be always in search of excellence ■■■

Think and Act

There are certain things,
that our age needs.
It needs above all courage,
hope and the impulse to creativeness.

Bertrand Russel

Bright Achievement

Vinayak C. Shintre
B. Sc. III

Indian space Research Organisation's (ISRO)' Baby ' the INSAT-3B, which is the first satellite in the third generation of the INSAT series was launched successfully by Ariane-505 vehicle from Kowrou, French Guyana in south America on March 22nd 2002. The successful launching of INSAT - 3 B is another big leap into space & it will further enhance the capabilities already built up by India for instant communication. The rocket placed INSAT-3B in its geo stationary orbit with a pevigree of 560 km & an apogee of 35,3760 km INSAT- 3B was successfully fired placing the space craft in its first intermediate orbit. The development of the solar arrays & two antennae on board of INSAT-3B satellite was configured in ht e 3-axis stabilization nobe on March 27.

INSAT - 3B's c0-passenger was world space's Asia star satellite which would provide digital Audio & multimedia services over India & other parts of Asia. The satellite is going round the earth with an orbital period of about 10.64 hours.

The satellite is all set to give a major boost to telecommunications in India. INSAT-3B is intended for business development & Mobile communications. Once commissioned, it is expected to further boost our country's space programme & Very Small Aperature Terminal (VSAT) services. The major VSAT users include banks, stock market, financial institutions, goods sector & medium to heavy engineering companies. It will provide enhanced capacity for education & literacy programmes relevant to rural areas.

The progress which India has already achieved with the launching of satellite for making instant communication possible could raise the continuous & unremitting demands on the ISRO. Though the satellites are in orbit in a pristine space environment about 30,000 km away from the contaminating dirt and dust of earth, they are vulnerable, malfunctioning & unpredictable hazards from which the chances of saving them are very slim. The depletion of extended c-hand capacity used for Very Small Aperature Terminal (VSAT) communications caused by the failures of INSAT-2D in late 1997 is an instance of how a satellite could be cripped.

The progress which had already been made with this project has been delayed because of the US blocking the supply of cryogenic engines to Indian by Russia. The efforts which India has made to build these engines indigenously should have put the GLSV project well on course again. In spite of all these things, one thing is clear that the launching of INSAT-3B further will brighten the record of Indian space scientists, engineers & technologies.

■ ■ ■

Funny Definitions

- **Home :** A place where a man is free to say anything, as he likes because no one pays attention to him.
- **A Girl :** Addition of cares, Subtraction of pocket moneys, multiplication of worries & division of friendship
- **Seminar :** Where simple things are made difficult and difficult things are left a side made understandable
- **Marriage :** An institution in which the boy losses his bachelor's degree and the girl gets her Master's
- **Lightening :** God taking flash light photos of the earth.
- **Mother-in-law :** A refree with an interest in one of the fighters
- **Zebras :** Those behind bars
- **Examination hall :** Where students think more with their hands than with their mind.
- **Pretty Woman :** An enemy of all the ugly ones.

Amol V. Hudale
B. A. I

Keep Smiling

Miss Patil A. P.
B. Sc. III

Maintaining an ever smiling face is not a joke. It calls for special efforts. Whilst constant state of soul consciousness is a must, sweet remembrance of God is the essence, besides, inoculation of divine virtues is an imperative to achieving the goal.

Smile should be from within and not without. Your heart as well as your face should remain cheerful & smiling.

Smile signals divine love. Keep on ever smiling face be merry & make others too merry.

A smile cost zero and makes one hero. It takes just a second. But leaves lasting sensation. By giving, it grows. Misers are losers. A song is not song. Until you sing it. Like-Wise a smile has no value unless and until it is given away. Smile can not be purchased or borrowed. It can not be stolen either.

It is a first-aid and medicine. It remedies the discord. It repairs the broken hearts. It gives relief to the sick. It is not only good for self, but also incites as an intoxicant for others who come about. The receiver of smile feels at ease and relieved. Smiling souls are loved by self, but also incites as an intoxicant for others who come about. The receiver of smile feels at ease and relieved. Smiling souls are loved by self, by others and of-course by the God. When you smile, the entire world will smile with you. If you weep, you will weep alone.

None normally shuns a smiling soul. Rentention of smile on lips and eyes makes one cheerful. He will be a source of inspiration and will be attracted by many with whom he comes in contact.

To create a smiling face, happiness is a must. Contentment is the real fountain of happiness. It is said that for a contented man, life is an endless festival. Make life an endless festival with an ever smiling face.

It is a cheerful heart that creates smiling face. It can play magic at times. It can be child's play for an ever smiling soul to woo and win the heart of even a heavenly beauty.

A smiling face is generally not subjected to setbacks. He is normally welcomed any where and everywhere. By smiling constantly one gives the impression that one is 'overflowing' and such a person becomes giver and not taker. In fact, by this attitude he gets whatever he wants at ease. A sweet smile makes labour easy.

In day-to-day life too, every task becomes easier with a smiling face. As the approach, so the response. In family life, office, business etc. smiling face plays its pivotal role.

■ ■ ■

First in World

1) First President of USA
George Washington

2) First President of Independent China
Dr. San-Yat-Sen

3) First Prime minister of Grest Britain
Robert Wolpol

4) World's First lady President
Maria Eestela Peron

5) World's First Lady Prime Minister
Cerimao Bhandarnayke

6) World's First Man on Moon
Neel Armstrong (USA)

7) World's First Space ride
Yuri Gagrin

8) Pak's First Gocernor General
Mohd. Ali Jina

9) First Mount Everest Climber
Edmand Helari (NZ)

Pradeep C. Kokile
B. Com. III

Beware ! Smoking is an invitation to DEATH

Amol V. Hudale
B. A. I

Now a days our country is involved in smoking. Even children and ladies from cultured society are habituated smokers. Smoking affects our health. It increases blood-pressure, creates the brain problem and weakens the resisting power, produces cancer, brings weakness. Cigrarette smoke contains 1660 pts. million hydrogen cyanide, dangerous to health. So quit smoking now, before its too late.

Now a days smoking has become a fashion in our country. Children from different age group are found to be habitual smokers. Some of them are chain smokers. In the so called cultured society and recreationary clubs even ' ladies ' also smoke. But they do not know how smoking affects body and mental set up of human beings worstly. Smoking hazardously affects our health. One should know adverse effects of smoking. Every day thousands of rupees are spent on smoking. It is a sort of national waste.

The following facts regarding smoking will throw light on the risks involved in smoking.

1. Tobacco being major constituent of cigar, has an ' alkaloid ' named ' Nicotine '. When we smoke this poison enters our body.

2. Analysis of smoke shows that it has '3000' toxic which affect our body. About 85% of chemicals remain in body after smoking.

3. Smoking increases blood-pressure by 10-20 points and about 25 mg. of vitamin 'c' is destroyed.

4. It causes harm to vision.

5. Brain is the vital organ of human body. It needs continuous supply of blood and oxygen. But during smoking O2 supply to brain is temporarily cut off which results in loss of memory, alertness and concentration.

6. Smoking at home affects the respiratory system and they suffer from Bronchitis and other lung disease.

7. Smoking during pregnancy retards the growth of the baby and results in premature delivery, abortion, high prenatal mortality etc.

8. Cigarette smoke contains carbon monoxide and some chemical which produce cancer. Hence avoid smoking in closed car.

After seeing adverse effects of smoking we must come to conclusion that health is the real property of human beings. Smoking hazardously affects all organs of our body especially ' heart ' and ' brain ' which if once damaged can not be repaired. Therefore they must be saved and protected carefully.

If you are a smoker. You are not smoking the smoke of cigar but the smoke of 'Life-Spirit'. So quit smoking now, before its too late. You must understand .....

" Smoking is an invitation to Death "

■■■

Read and Remember

- Early to bed & Early to rise
Makes a man Healthy, Wealthy & Wise

- The Volume of Nature is the ocean of Knowledge

- Self Confidence is the secret of Success.
There is no religion higher than truth.

- Four things are not to comeout back : Spoken word, Sent arrow, Time past & Neglected opportunity.

- Character is higher than intellect

- The body's best ornament consists knowledge of truth

Patil Santosh R.
B. A. I

Welcome to the decision of starting "ENGLISH" from the first standard

Raghvendra M. Baleshgol
B. A. I

The Government of Maharashtra had started English subject in schools from the 5th standard many years ago. Since then 5th standard student had to face two new subjects-English and Hindi - one is the language of the world and the other is national language.

As Marathi is his mothertongue a Maharashtrian student can speak and learn it properly, easily. But the student in villages which are on the border of Maharashtra and Karnataka i.e. Gadhinglaj, Sankeshwar etc. can not speak even Marathi properly.

Almost 50% people in this area speak Kannada, more than 60% people understand Kannada but cannot speak it. There are some villages on the border of Karnataka in which 80% people speak Kannada. The students from these villages speak Marathi in school, Kannada at home and have to learn English as subject language in school & in college.

Hindi is more familiar than English to them. It is similar to Marathi in understanding and in its use for communication purpose. Moreover TV and Hindi Cinema have provided help to such people to feel that Hindi is easier than English language. The student therefore thinks that it is easy subject, he loves to learn it and as a result he goes on improving Hindi language naturally.

But what about English ? This does not happen with English.

When ' English ' was introduced for the fifth standards, he had to face the English subject as Foreign and new language for the first time in his life. Upto this time he had not heard or spoken English. Mostly he Knew only alphabets and no more. He could not understand what is English. He has to face it at the age of 10-11. Till then he had heard that English is difficult and tough language. Such remarks and comments by others every now and then created a fear in his mind and he began to be away from this subject learning. He was frightened and scared at this subject, failed in passing the exams or tests. Also they always said that after giving freedom, British left English behind to learn for Indians and thus this is a sign of mental slavery yet remained unabolished. Such racial attitude also caused lack of proper learning and lack of confidence as well. The student then began to hate and neglect learning it by heart and studying it sincerely.

Hence this English as subject in school-colleges became difficult for them.

Moreover, there is no other chance and opportunity for communication in English to develop the knowledge of English. They had no exposure of the language English except in the classrooms.

Nowadays also the students don't get benefit of English channels on TV or BBC. news, Discovery etc. to improve their English. It is because they have not learnt English properly at schools and colleges. They are afraid of English, they don't try to read even English newspapers or storybooks.

In the light of these facts, the decision of Maharashtra Government to start English from the first standard for the Marathi medium students may prove a step to improve and create interest for this subject in their minds.

English is known as the world language. In this 21st century of competitive spirit, English is a must. It is essential for good recognition to learn reading speaking and writing, understanding English and to be excellent in its use.

English is such a flexible language that it is applicable in any field. During such development of this language some of its aspects are dropped, some new ones are

added, new words and terms have been added time to time. A student should necessarily learn all these changes to be fit in modern world of high competition.

Knowing this importance of English many middle class families living in Urban areas, cities have sent their children to English medium schools and they can also help their children to improve and learn English properly. They can provide them exposure and chances to communicate in English medium.

But then the question arises what about the poor, rural area students from uneducated families who are in large number in Maharashtra ?

What about there coming into the main fast flowing stream of education and modern culture ?

How they should compete with the urban students or be benefited by the new changes that are coming into our country by globalization.

Now it seems that Maharashtra Government has understood this problem of village mass learners and has taken the right but sudden decision of introducing English subject from the first standard in Marathi medium school of Maharashtra.

I wish to appreciate and welcome this decision as a village student living on the border area of Maharashtra and Karnataka.

I have heard and read that this decision was apposed strongly by many and also was appreciated by many.

I am of the opinion that a child can learn fast and more languages in its early age if it is taught in earlier period i.e. in his childhood. A language is conventionally spoken, written in symbols of words, it is human, non-instinctive property. It is modifiable, productive and so becomes easy for a child's fresh brain to learn than for the adult's developed brain.

Therefore to start teaching English la so called difficult language to the children of first standard, at the beginning period of their primary education, is absolutely right decision. At its early age a child can learn it easily, fast, with interest and with enthusiasm.

The result of such decision is that the children in first standard have got interested in it without any fear of foreign word and pronunciation with stress and proper accents. They do enjoy learning as it is firstly they are meant to speak, recite and sing rhymes and poems. This is according to the untaught inborn process of learning their mothertongue. They will be more confident learners and their parents, teachers or senior students will have to face now these confident intelligent students during these coming years. So I feel proud of this decision which will help our village students even to be proper competent learners and participants in this process of education in 21st century and in this modern world. We all will be able to stand firm to face modern changes and attacks of the new age.

So I think this decision of starting English from the 1st standard is to be welcomed as an opportunity for the young students of Maharashtra and particularly of rural area and border area.

The importance of English as it is a linking language of the modern world, should never be neglected.

We should not hate this language only because it is foreign or Britishers language. We should learn and retain it to make us fit for the competition in the new world.

Even our great freedom fighters against Britishers (M. Gandhiji, Veer Savarkar, Etc.) had learnt English, made use of it to drive out the masters of English from India, by becoming masters of English language themselves first.

So heartily welcome to this decision.

■ ■ ■

Technology and Women's Health

Miss Sarita Patil
B. A. III (Eng.)

Technology has affected women's health, both positively and negatively, and both directly and indirectly. Though technological development is for health promoting, the fact is that women pay the price of ill-health due to technological progress.

Negative effect on woman's health : It is observed that the health and nutrition-status of woman has actually deteriorated and the incidence of low birth weight babies and neo-natal mortality has increased. It is because woman's share of the family food is and the affluence generated by new agricultural technologies is not for woman but it is diverted into nonessential expenditure woman's workloads have been increased and their earnings are used for nonessentials things which are of no help for improvement of their health. These negative effects of technology are also found in women working in crafts-weaving, carpet-making, firework units etc. They are over worked, undernourished and unhealthy, unprotected by any laws or social security measures.

In such dismal picture it is no wonder if new technological processes are misused and become harmful to women than be useful to them.

Technological and occupational health Hazards : The Industrial development made women to go to factories for work. The electronic and pharmaceutical industries give harmful results of affected health-loss in Women-Workers. Eye-problem, postural complains like backaches, headache, skin-irritation and allergies are bad effects of such technological developments where women are working in large numbers. Handling of chemicals in such works lead to harmful health effects. Technologies have been developed for large scale-productivity and profit but the workers safety and overall health is not considered important. These avenues of employment are so limited that woman workers cannot organise and demand for safety.

Health technologies : Even health technologies have been health hazards and not for improving health of women. The best example is of Contraceptive technology. The women have been remained focus of the family planning. Programme in India and onus of birth control has been placed on woman especially on poor woman. These technologies are not handled by trained and proper persons. There are side effects, women have to suffer and the negligence in service by the doctors even, to woman patients in such camps etc. cause women to pay the price of this health-developing technology.

Actually birth facilitates the existing negative attitude to woman and also it promotes male-domination as before. Then what is use of such much advanced and programmed technological development to woman and it is thus harmful to woman species who is the major part of the formation of the whole population and who is the mother of them. If she is without health benefit how her children can get good health ?

It is tragedy that technology thus provides harm to female and male alike.

■ ■ ■

Life Goal : SMART

S	:	Specific
M	:	Measurable
A	:	Achievable
R	:	Result Oriented
T	:	Time bord

Pednekar Jyotiba
B. A. III

The Wonderland of Science : The science Museum in Calcutta city

Mr. Chetak Kulkarni
B. A. I

From the era of stone age man has developed upto present stage and has entered now into the era of space and computer, period of technological advancement. This is all wonderful history, has taken place due to science and scientific progress. This tremendous development is unbelievable, sometimes we feel it is a miracle. These miraculous and dramatic changes are truly reflected and preserved in a science museum of our country which is in Calcutta city. A visit to such a museum gives us a view to assess the development of our country due to scientific progress. It is also a good tool for nonformal learning, irrespective of educational status and age of the spectator. One can imbibe the wonders of science by visiting this museum.

In December 1996, this dream of science museum came into existence in Calcutta. There is an interesting story regarding the site of it. This site was the garbage dump of this metrocity. The soil in the top 6 mts. was seriously contaminated due to tannery waste.

A team of engineers, horticulturists and soil experts changed this hell into heaven within a short span of time and now the same soil which had not sustained even a blade of grass is now a green carpet of about 3 lakh plants sheltering different species of colourful birds.

This city is totally independent for its maintenance. It generates its own funds from the sale of entry and other tickets. No Government subsidy in the form of a single rupee is given to this plan. The museum building has eight A. C. Seminar halls, a mini theatre Dynamotion area, space odyssey theatre , science park area, with its maze like structure fashioned out of plants, enclosures for birds, ant, butterflies, musical fountain, Dinosaur exhibition with picnic area and food plaza.

In the Dynamotion Area, everything is dynamic, You can do many exciting experiments on your own and certain demonstration you can watch. There are time machines to travel on, quick stand to stick in, a wave generator, simulating ocean waves, a volcano spewing at your at your command and an earthquake platform to wobble on. There are cricket pitches which can measure the speed of your bowling and incubators where chicks hatch out in front of you. There is a cable car system 450 long which can take you up to a height of 22 mts. from where you can have a Calcutta skyline view.

In the butterfly farm about 10 species of butterfly breed, butterflies flee around the visitor's head in a riot of colours. At this moment this is the only India's butterfly farm

There is a fully computerised fountain with water jets synchronising with any music coupled with projection on a large water screen. Close to this is Dinosaurs exhibit where there are 20 fully computerised and pneumatically controlled robotic dinosaurs in a recreated Jurrassic environment.

Coming to the live exhibits there are about 30-40 different species of fishes including horrible Piranha crocodile fish, tifer shark, gold fish and Albino catfish.

There is a huge grid like structure inside which are housed balls that roll down from a height and during this rolling they play musical chimes, furn wheels, animate dolls generate electricity and perform a myriad other tasks as well.

The greatest attraction in this city is the space theatre. It is not only an ordinary planetarium, but it is tilted domed

planetorium which has heralded a new era in the field of educational adudio - visual entertainment. Here there is a unique computerised projection system simulating visible cosmos by projecting 25000 stars, the planet and all the known deep sky objects. The richness of presentation the clarity of sound and the closal special effects take one's breath away. It ends with the message that man may one day terrafrom Mars and colonize it. And this is exactly what the science city wishes to achieve - to eliminate poverty of reason to encourage people to think and to find out for themselves.

■ ■ ■

Life Goal : STUDENT

S : Social Welfare
T : Truth in Life
U : Understanding Capacity
D : Discipline in work
E : Eligibility
N : Noble Nature
T : Try again and again

Shitalkumar N. Patil
B. A. I

Life Study

Eat Less, Chew More
Ride Less, Run More
Drive Less, Walk More
Sit Less, Walk More
Read Less, Write More
Buy Less, Believe More
Hate Less, Love More
Cut Less, Grow More
Talk Less, Think More
Spend Less, Earn More
Take Less, Give More
Read Less, Learn More

Ramdas Chougule
B. A. II

Cyber Jokes

■ Why are website addresses in small letters ?

➔ **Small letters for big communication.**

■ How does a virus currupt or destroy date in a computer

➔ **By eating into the computer's memory.**

■ Why does a mouse pointer always look to the left ?

Because the mouse is always right.

■ What is cyber crime ?

➔ **Crime committed by virtual Criminals.**

■ What is the difference between virus & fungi ?

➔ **Virus infects the softwares of computers & fungi effects its Hardware.**

■ Which word is the longest word in the dictionary ?

➔ **'Smiles' because there is mile between the first and the last letter.**

■ What is the difference between web page & website ?

➔ **Same as between a room and the entire hotel.**

■ What is e-commerce ?

➔ **A cousin of e-mail.**

■ What is Internet TV ?

➔ **A hybrid of computer & TV**

■ How does a SIM CARD works ?

➔ **" KHUL JAA SIM SIM "**

Miss Patil Archana
B. Sc. II

POETRY

Amol V. Hudale
B. A. I

Examination

Oh ! My dear examination,
I have made no preparation
I am afraid of you !
Kindly tell me what to do ?
You are early. I am late.
I am loosing my weight.
Oh ! go away, you must,
Let me learn my lessons first
Right now leave my room,
Or shall I bring my broom ?
You have disturbed my sound sleep,
you are sure to make me weep
My body has become a skeleton
And I don't know the law of Newton.

■■■

James B. Rodriques
B. A. I

Never come to Tension

The moment you are in tension
You will loose your attention
Then you will be in total confusion
And you will feel irritation
It will spoil personal relation
Ultimately you won't get co-operation
This will create great complication
Then your B. P. may also rise causion
And may you have to take medication
Instead, understand the situation
And try to find solution
Many problems shall be solved by discussion
Which will work our better in profession
Don't think it my free suggestion
It is only for your prevention
If you understand my intension
You will never come again to tension.

■■■

Bhavana A. Tendulkar
B. C. S. I

The Call of Nation at turn of Century

I Miss those days, those cheerful ways,
With prosperity, we spent happiest days.
The beautiful history, dearer than gold,
Of one whose worth can never be told.
Now the history is bound only with book,
And values are scattering & going to sink.
Gandhiji showed us the path of non-violence,
But now it has lost the 'non' & left behind
only violence.
Just you see the world with open eyes,
You will find the wails & cries .
What are you hearing from the Kashmir Valleys ?
The people are crying to protect their lives.
The Venerable antecedent reminds to Nation,
' Unity & Youth " is the assest of this Sun.
May you become highest in the World !
But don't forget, you are the Son of this land.
India is the sacred place of Karma & Dharma,
' Keep it up ' for the sake of Mahatma.

■■■

Chidanand B. Patil
B. A. II

To Save my Motherland

The head is chopped off (J & K)
The face is burning (Gujrat)
The Cancer in the breast (Ayodhya)
The Ulcer in the Stomach (I. S. I.)
The legs are infected (L. T. T. E.)
All body is bleeding (Terrosists)
The rest is safe
But before she is killed,
Oh ! her doctors (Politicians)
Please come together
To Save my Motherland

■■■

POETRY

N. T. Patil
M. A. II (Eng.)

If you can ..... Will you !

In my silence,
there is eloquence
Do you perceive it ?
In my voice,
there is a quiver
Do you sense it ?
In my whisper,
there is an echo
Can you decipher it ?
In my statement
there is a question
Will you answer it ?
In my song,
there is a note
Will you sing it ?
In my smile,
there lurks a fear
Can you see it ?
In my joy,
There is sorrow
will you share it ?
In my love,
there is depth
Can you fathom it ?
In my shadow,
there is a figure
Can you reach to it ?
If you can .....
Will you ..... !

■ ■ ■

Rajendra R. Shetake
B. B. A. I

Life

Life is Accountancy
It has two transactions
One is Debit and another is Credit
One has to solve her Balancesheet
One who solves her Balancesheet
He brings success in his life

■ ■ ■

Vicky Khorate
B. Sc. I

Love

Love is magic
Which is not a logic
In has comedy,
Also includes tragedy.

Love is beautiful,
Not at all harmful,
It has fragrance
Also includes romance

Love is blind
But looks with mind
In has birth
But never meets death

Love is the world of fame
by entering which we will gain the name

■ ■ ■

Abhijeet J. Latkar
B. A. II

Our College

Our's College is Shivraj College
Better than other Colleges
It gives us profuse knowledge
Which is the main aim of education

Teachers of this college are able
Students are disciplined, noble
Dr. D. V. Togale is our ideal Principal
Who is very active, administrative and social

It has tall building, trees and a large ground
To, study, students come from far distance
Because it is now in good performance

This College is famous everywhere
It's Climate is genial. Sound and fair
Nothing adverse can be said about this college
It is a temple of Education

It is our Pride and thing of adoration

■ ■ ■

POETRY

Vinayak C. Shintre
B. Sc. III

" Lucky Girls "

If a girls laughs,
She is a jolly fellow.
If a man laughs,
He is mannerless.
If a girls talks,
She is a witty.
If a man talks,
He is a chatter box.
If a girl loves silence
She is serious
If a man loves silence,
He is a dull.
If a girl looks at a man
She is glare.
If a man looks at a girl
He is a stare
If a girl wears a unique dress,
It is a fashion.
If a man wears a unique dress
He is a joker !
If the girl's group moves together,
They join company.
If men move together
It becomes a gang.
Oh ! Man, Girls get the upper hand,
at everything, Lucky girls !

■ ■ ■

Think and Act

Believe that life is worth living and your belief will help to create the fact.

William James

Facts are facts and will not disappeare on account of your likes.

J. Nehru

Amol V. Hudale
B. A. I

" Do you know ? "

Do you know ? Love is a coin
That has two sides ; A boy and A girl

Do you know ? Love is a train
That runs over two rails ; The lover &
The Beloved

Do you Know ? love is a religion
That joins two hearts not to fall apart ?
And once again .....

Do you know ? love is a war
That is easy to start but difficult to stop

Do you know ? Love is a coin & a train,
And many other thing, yet
Love is something that every one needs.

■ ■ ■

Think and Act

Success is that old ABC,
Ability, Breaks and Courage

Charles Luckman

It is not enough to aim,
You must hit !

Italian Proverb

Have more than thou Showest
Speak less than thou Knowest
Lend Less than thou Owest

William Shakespeare

Behaviour is a mirror in which
everyone displays his image

John Goethe

क्रीडा विभाग (सिनिअर) २००१-२००२

आपल्या महाविद्यालयातील क्रीडा विभागाला एक वेगळी परंपरा आहे. आमचे खेळाडू सर्व खेळांमध्ये भाग घेत असतात. सांघिक व वैयक्तिक खेळामध्ये विभागीय, आंतर विभागीय व आंतर विद्यापीठीय स्पर्धेमध्ये चमकत असतात.

या वर्षीच्या खेळाची सुरुवात आंतरविभागीय क्रॉसकंट्री स्पेर्धेने झाली. या आंतर विभागीय स्पर्धा दि. ५ सप्टेंबर २००१ रोजी कराड येथे पार पडल्या. या स्पर्धेने आपल्या आपल्या महाविद्यालयाच्या क्रॉसकंट्री मुलांच्या संघाने तिसरा क्रमांक मिळविला. यामधील यामधील यशस्वी खेळाडू .

१) श्री. अस्वले डी. डी. २) श्री. पाटील आर्. एन्.
३) श्री. फळणेकर डी. बी. ४) श्री. पताडे डी. जी.
५) श्री. पाटील एस्. एम्. ६) श्री. पाटील एस्. एस्.
७) श्री. गोरे आर्. एस्. ८) श्री. घुगरे पी. एम्.
९) श्री. घुगरे एस्. व्ही.

मुलींचा क्रॉसकंट्री सहभागी संघ.

१) कु. सावंत आर्. एम्. २) कु. तुरंबेकर ए. एस्.
३) कु. खोराटे जे. व्ही. ४) कु. शिंत्रे डी. व्ही.
५) कु. सावंत बी. एस्.

आमच्या महाविद्यालयाच्या कबड्डी खो-खो, खुटबॉल, हॉलीबाल, क्रिकेट, हॉकी इत्यादी सांघीक संघामध्ये झोनल स्पर्धेमध्ये सहभाग घेतला होता.

कोल्हापूर झोनल वैयक्तिक ॲथलेटिक्स् खेळातील यशस्वी विद्यार्थी-विद्यार्थीनी.

१) कु. रेश्मा महादेव सावंत
१५०० मीटर धावणे प्रथम क्रमांक
८०० मीटर धावणे द्वितीय क्रमांक
२) कु. जोस्ना वसंतराव खोराटे
१०,००० मीटर धावणे द्वितीय क्रमांक
३) श्री. अमीर मिरासाहेब नदाफ
४०० मीटर हर्डल्स् प्रथम क्रमांक
८०० मीटर धावणे तृतीय क्रमांक
४) श्री. दयानंद दादू अस्वले
१०,००० मीटर धावणे तृतीय क्रमांक
५) श्री. सचीन शंकर पाटील
१५,००० मीटर धावणे तृतीय क्रमांक
६) ४ X ४०० मीटर रिले मुली तृतीय क्रमांक

१) कु. सावंत आर्. एम्. २) कु. तुरंबेकर ए. एस्.
३) कु. चौगुले एस्. एम्. ४) कु. चव्हाण एम्. व्ही.
५) कु. पाटील बी. जे.

॥ विविध वृत्त विभाग ॥

जत येथे पार पडलेल्या आंतर विभागीय ॲथलेटिक्स स्पर्धेतील यशस्वी खेळाडू.

७) श्री. दयानंद दादू अस्वले
२१ किलो मीटर रोडरेस तृतीय क्रमांक
८) श्री. अमीर मिरासाहेब नदाफ
४०० मीटर हर्डल्स् तृतीय क्रमांक

मिरज येथे झालेल्या आंतर विभागीय शरीर सौष्ठव स्पर्धेमध्ये.

९) श्री. विजय आण्णाप्पा

सूर्यवंशी याने ७० किलो वजन गटात द्वितीय क्रमांक मिळविला.

१०) श्री. तानाजी सुरेश देवेकर

याची शिवाजी विद्यापीठ फुटबॉल संघात बावीस खेळाडूमध्ये शिबीरासाठी निवड.

११) श्री. मांगले मनोहर पुंडलिक

याची ज्युनिअर महाराष्ट्र राज्य हॉकी संघातून हैद्राबाद येथे झालेल्या राष्ट्रीय स्पर्धेसाठी निवड.

१२) श्री. दयानंद दादू अस्वले

गोंदिया येथे झालेल्या महाराष्ट्र राज्य क्रॉस कंट्री स्पर्धेसाठी कोल्हापूर जिल्हा संघातून निवड.

जिल्हा क्रीडा अधिकारी कोल्हापूर यांचे तर्फे गडहिंग्लज येथे तालुकास्तरीय मेरेथॉन (२१ कि. मी.) धावणे.स्पर्धा घेण्यात आल्या या स्पर्धेमध्ये आमच्या कॉलेजच्या धावपटू श्री. दयानंद दादू अस्वले याने खुल्या गटामध्ये प्रथम क्रमांक पटकाविला. त्याची दिवड वाळवा येथे होणाऱ्या जिल्हास्तरीय स्पर्धेसाठी झाली.

याच स्पर्धेत श्री. मानदेव गणपती पताडे याने तृतीय क्रमांक पटकाविला.

खेळ विभाग प्रमुख
प्रा. ए. एस्. नाळे

कोल्हापूर झोनल स्पर्धेत सहभागी झालेले खेळाडू.

१) हॉलीबॉल (मुले)

१) गाडीवड्ड अनिल भीमराव २) पाटील उदय लक्ष्मण
३) पाटील सुधीर मारुती ४) केसरकर सागर दत्तात्रय
५) मुंगूरवाडे प्रविण मारुती ६) पोवर दयानंद दिलीपसिंग

२) कबड्डी (मुले)

१) खोत सचीन शंकरराव २) पाटील विजय गणपत
३) रेडेकर युवराज शामराव ४) दावणे विकास अर्जुन
५) पाटील दिपक शिवाजी ६) पाटील दिपक राजाराम
७) पाटील सचीन रामचंद्र ८) भादवणकर दयानंद अर्जुन
९) पांढरे काकासोा गणपती १०) चौगले जोतिबा गणपती
११) डांगे नितीन श्रीपतराव

३) खो-खो (मुले)

१) पाटील विजय मारुती २) माने संदीप केशव
३) फळणेकर अशोक बयाजी ४) जाधव सचीन दिनकर
५) कांबळे गौतम बाळू ६) गोरे राजेंद्र शामराव
७) फळणेकर धोंडीबा बयाजी ८) कोळेकर प्रविण विजय
९) पाटील सचीन शंकर १०) पोवर संदीप शिवाजीराव
११) पाटील शीतल नेमगोंडा १२) पताडे ज्ञानदेव गणपती

४) फुटबॉल (मुले)

१) कळेकर विजयसिंग जयसिंग २) देवेकर तानाजी सुरेश
३) चव्हाण विनोद शशिकांत ४) गोरे अभिजित लक्ष्मण
५) शेटके राजेंद्र रामचंद्र ६) मटकर वैभव गोपीचंद
७) सांबरेकर विनोद शिवाजी ८) पाटील सचीन शंकर
९) शिवणे गजानन बंडोपंत १०) कांबळे राकेशकुमार शिवाजी
११) मोरे शरद आप्पासो १२) चव्हाण संतोष यशवंतराव
१३) पाटील सुरेश मलगोंडा १४) कुंभार स्वप्नील कृष्णा
१५) नाकोळे विनोद मारुती १६) नुलकर भैरीनाथ हणमंत
१७) निकम संजय लक्ष्मण १८) कोळेकर प्रविण विजय

५) कुस्ती

१) घोटणे शंकर निवृत्ती २) दिवेकर युवराज गणपत
३) राजगोळे राजेंद्र आपय्या ४) आगाशे संतोष चंद्राप्पा

६) क्रिकेट (मुले)

१) लोहार दिपक पाटील २) चव्हाण विनायक राजाराम
३) गोरे अभिजित लक्ष्मण ४) बामणे मंजुनाथ प्रकाश
५) घोरपडे किरणकुमार बाळकृष्ण ६) येसादे धैर्यशील मधुकर
७) सत्रे अमर शिवानंद ८) सुर्वे राजकुमार गणपती
९) चव्हाण संजय श्रीकांत ०) शिंत्रे भीमराव शंकर
११) भोपळे अशोक सिद्राम १२) खपले श्रीधर अनंत
१३) बांदेकर राहुल अशोक १४) हत्ती रोहन गुरुराज
१५) बोटे यशोधन दत्तात्रय १६) शिंदे प्रशांत आण्णापा

७) बुद्धीबळ

१) पाटील संदीप मनोहर २) पोवार दयानंद विठ्ठल
३) खड संदीप बालचंद्र ४) सागर सचीन गणपती

८) हॉकी

१) मांगले मनोहर पुंडलिक २) मस्तोळी शिवानंद आणाप्पा
३) गंभीर संदीप विलास ४) फुटाणे विरुपाक्ष आपय्या
५) चितारी अजित बाबू ६) येणेचवंडीकर भारत मारुती
७) भाटले मोहन मधुकर ८) देसाई संदीप सखाराम
९) पाटील श्रीराम शिवाजी १०) पाटील संदीप बाबूराव
११) पाटील संतोष तुकाराम १२) जाधव प्रसाद कृष्णा
१३) पांढरे काकासोा गणपती १४) शिंदे सचीन धोंडीराम

९) मैदानी स्पर्धा (ॲतलेटिक्स्) (मुले-मुली)

१) अस्वले दयानंद दादू २) पाटील रामगोंडा निगोंडा
३) पताडे दयानंद गणपती ४) पाटील सचीन शंकर
५) नदाफ अमीर भिरासाहेब ६) गोरे अभिजित लक्ष्मण
७) मटकर वैभव गोपीचंद ८) नासिपुडे रमेश आप्पासाहेब
९) चव्हाण संतोष यशवंतराव १०) खोराटे अभिजित वसंतराव
११) जगताप शशिकांत गोविंदराव १२) शेटके राजेंद्र रामचंद्र
१३) फळणेकर धोंडीराम बयाजी १४) पोवार राजकुमार चंद्रकांत
१५) भादवणकर रणजित आण्णाप्पा १६) देसाई राकेश दत्तात्रय
१७) कु. सावंत रेश्मा महादेव १८) कु. तुरंबेकर अलका शिवाजी
१९) कु. देसाई अनुराधा गणपती २०) कु. चौगुले सरिता मारुती
२१) कु. खोराटे जोस्ना वसंतराव २२) कु. पाटील भाग्यश्री जयप्रकाश
२३) कु. चव्हाण मनिषा विष्रू २४) कु. चव्हाण निता मारुती
२५) श्री. पाटील विनोद विष्णू

आंतर विभागीय सहभागी झालेले खेळाडू

१) ज्युदो (मुले)

१) श्री. चव्हाण संतोष यशवंतराव

२) क्रॉसकंट्री (मुले)

१) अस्वले दयानंद दादू २) पायील रामगोंडा निगोंडा
३) फळणेकर धोंडीबा बयाजी ४) पताडे ज्ञानदेव गणपती
५) घुगरे सुधीर वसंत ६) घुगरे प्रमोद महादेव
७) गोरे राजेंद्र शामराव ८) पाटील सचीन शंकर
९) पाटील सचीन महादेव

३) शरीर सौष्ठव स्पर्धा

१) सुर्यवंशी विजय आण्णाप्पा २) कलागते राजू विलास
३) कांबळे रवी शिवाजी ४) गुरव संजय दादू
५) खलिफ फिरोज सुलेमान ६) हाळवणकर सुनिल मारुती
७) मोहिते अनिल संतराम

खेळ विभाग प्रमुख
प्रा. ए. एस्. नाळे

वार्षिक क्रीडा स्पर्धा २००१–२००२

सिनियर व ज्युनियर विभागाच्या स्पर्धा नेहमी अत्यंत चुरशीले पार पडल्या यातील सांघिक व वैयक्तिक विजेते खालील प्रमाणे :

१) श्री. शशिकांत गोविंदराव जगताप बी. ए. १
याने सर्वाधिक गुण मिळवून सिनियर मुले वैयक्तिक जनरल चॅम्पीयनशीप मिळविली.

२) कु. रेश्मा महादेव सावंत बी. ए. २
हिने सर्वाधिक गुण मिळवून सिनियर मुली वैयक्तिक जनरल चॅम्पीयनशीप मिळविली.

३) श्री. मारुती तमान्ना गाडीवड्ड ११ वी आर्टस्
याने सर्वाधिक गुण मिळवून ज्युनियर मुले वैयक्तिक जनरल चॅम्पीयनशीप मिळविली.

४) कु. आशा शिवाजी गोरे १२ वी आर्टस्
हिने सर्वाधिक गुण मिळवून ज्युनियर मुलींच्यात वैयक्तिक जनरल चॅम्पीयनशीप मिळविली.

या वर्षीचे जनरल चॅम्पीयन वर्ग

* सिनियर चॅम्पीयन शीप

१) वार्षिक स्नेहसंमेलनानिमित्य सिनियर कॉलेजसाठी ठेवण्यात आलेली जनरल चॅम्पीयनशीप कै. प्रा. एन. आर. दुंडगेकर यांचे स्मरणार्थ प्रा. ए. एस. नाळे यांचेकडून ठेवलेली फिरती ढाल बी. ए. १ या वर्गाने सर्वाधिक गुण मिळवून जनरल चॅम्पीयनशिप संपादन केली.

* ज्युनियर चॅम्पीयन शिप

२) वार्षिक स्नेहसंमेलननिमित्य ज्युनियर कॉलेजसाठी ठेवण्यात आलेली जनरल चॅम्पीयनशिप कै. सचिन कृष्णा कदम (बी. कॉम ३) यांचे स्मरनार्थ ठेवलेली फिरती ढाल १२ वी आर्टस् या वर्गाने सर्वाधिक गुण मिळवून जनरल चॅम्पियनशिप संपादन केली.

* वार्षिक क्रीडा स्पर्धा सांघिक विजेते व उपविजेते संघ.

कबड्डी मुले

विजेता संघ	बी. एस. सी. भाग १
उपविजेता संघ	११ वी सायन्स्

क्रिकेट मुले

विजेता संघ	बी. एस. सी. भाग २
उपविजेता संघ	११ वी सायन्स्

खोखो मुले

विजेता संघ	बी. एस. सी. भाग २
उपविजेता संघ	११ वी आर्टस्

प्रा. एस. एस. सावंत, खेळ विभाग प्रमुख

ज्युनिअर क्रीडा विभाग

संभागीराव माने ज्युनिअर कॉलेजने गडहिंग्लज तालुका, कोल्हापूर जिल्हा, विभागीय स्तर, महाराष्ट्र राज्य ॲथलेटिक्स खेळामध्ये वर्चस्व निर्माण केले व गडहिंग्लज तालुक्यामध्ये कबड्डी, खो-खो सांघिक खेळामध्ये सन २००१व २००२ या साली अजिंक्यपद संपादन केले.

सांघिक खेळ

१) खो–खो : गडहिंग्लज येथे दि. ७ सप्टेंबर २००१ रोजी झालेल्या शासकीय शालेय पावसाळी खो-खो क्रीडा स्पर्धेत मुलांच्या खो-खो संघाने क्रीडा सलग २० वर्षे अजिंक्यपद संपादन केले व मुलींच्या खो-खो संघाने अंतिम सामन्यात गडहिंग्लज ज्युनिअर कॉलेजच्या मुलींच्या संघास १ डाव ११ गडी राखून दणदणीत पराभव केला. या दोन्ही संघाची निवड सिद्ध नेर्ली येथे झालेल्या जिल्हास्तरीय खो-खो स्पर्धेसाठी निवड झाली.

या यशाचे मानकरी खालील प्रमाणे

१) खो–खो मुले प्रथम क्रमांक

१) श्री. एस. ए. चौगुले कप्तान	२) श्री. एस. जी. गोडसे
३) श्री. ए. आर. पालकर	४) श्री. यु. ए. कांबळे
५) श्री. एन. एन. पाटील	६) व्ही. व्ही. शिंदे
७) श्री. एम. टी. गाडीवड्ड	८) श्री. एस. एस. वडर
९) श्री. एस. व्ही. भोईटे	१०) श्री. एस. एस. इंचनाळकर
११) श्री. व्ही. ए. खवरे	१२) श्री. एस. पी. पाटील

२) खो–खो मुली प्रथम क्रमांक

१) कु. ए. एस. गोरे	२) कु. के. ए. शिंदे
३) कु. जे. एम. कातकर	४) कु. ए. ए. शिंदे
५) कु. आर. व्ही. कुऱ्हाडे	६) कु. एस. पी. पाटील
७) कु. आर. ए. पाटील	८) कु. एस. ए. बस्ताडे
९) कु. ए. ए. बस्ताडे	१०) कु. जे. एम. कांबळे
११) कु. एस. एस. शिंदे	१२) कु. डी. डी. कोरे

कबड्डी

गडहिंग्लज येथे दि. २० सप्टेंबर २००१ रोजी झालेल्या ासकीय शालेय पावसाळी कबड्डी मुलांच्या संघाने जागृती ज्युनिअर कॉलेजला पराभूत करुन अंतिम सामन्यात साधना ज्युनिअर कॉलेजच्या कबड्डी संघाला १५ गुणांनी पराभूत करुन गडहिंग्लज तालुक्याचे अजिंक्यपद पटकावले व मुलींच्या कबड्डी संघाने उपविजेतपद पटकाविले. मुलांच्या कबड्डी संघाची निवड शिरोळ येथे दि. २६ सप्टेंबर २००१ रोजी झालेल्या जिल्हा स्तरीय कबड्डी सामन्यासाठी झाली रोजी.

या यशाचे मानकरी

कबड्डी मुले विजेते पद

१) श्री. जे. एस. गोरे (कप्तान)	२) श्री. डी. एच. येसादे
३) श्री. एस. व्ही. पाटील	४) श्री. डी. जे. कांबळे
५) श्री. बी. टी. पाटील	६) श्री. बी. बी. पाटील
७) श्री. एच. बी. पाटील	८) श्री. एस. जे. श्रावणे
९) श्री. एस. व्ही. भोईटे	१०) श्री. एस. एस. पाटील

कबड्डी मुली उपविजेते पद

१) कु. डी. डी. कोरे (कप्तान)	२) कु. व्ही. ए. केसरकर
३) कु. एस. ए. बस्ताडे	४) कु. डी. बी. शिंदे
५) कु. के. के. पाटील	६) कु. एस. जे. पाटील
७) कु. वाय. टी. पाटील	८) कु. एस. एस. शिंदे
९) कु. आर. डी. हळदकर	१०) कु. पी. आर. पाटील

ॲथलेटिक्स

गडहिंग्लज येथे दि. ३ ते ५ ऑक्टोंबर २००१ रोजी झालेल्या गडहिंग्लज तालुका शासकीय ॲथलेटिक्स हिवाळी क्रीडा स्पर्धेमध्ये आमच्या संभाजीराव माने ज्युनियर कॉलेजने खालील प्रमाणे घवघवीत सुयश संपादन केले व कोल्हापूर येथे झालेल्या जिल्हास्तरीय ॲथलेटिक्स क्रीडा स्पर्धेसाठी निवह झाली.

या यशाचे मानकरी

१) श्री. शामराव शिवाजी वडर
२००,४०० मीटर धावरे, द्वितीय क्रमांक
१०० मीटर धावणे, तृतीय क्रमांक

२) श्री. मारुती तम्माणा गाडीवड्ड
२००, ४०० मीटर धावरे, प्रथम क्रमांक
१०० मीटर धावणे द्वितीय क्रमांक

३) श्री. अमोल रावसाहेब शिंदे
तिहेरी उडी, बांबू उडी, प्रथम क्रमांक

४) श्री. लव भैरु गुरव
१५००, ५००० मीटर धावणे, तृतीय क्रमांक

५) जयंत वसंत कोकीळे
लांब उडी, प्रथम क्रमांक तिहेरी उडी तृतीय क्रमांक

६) श्री. सागर विष्णू पाडले
भाला फेक प्रथम क्रमांक थाळी फेक द्वितीय क्रमांक

७) श्री. किरण तानाजी नार्वेकर
गोळा फेक प्रथम क्रमांक, थाळी फेक द्वितीय क्रमांक

८) १०० X ४ व ४०० X४ मीटर धावणे रिले रेस प्रथम क्रमांक

१) श्री. एस. एस. वडर	**२) श्री. एम. टी. पाटील**
३) श्री. ए. आर. शिंदे	**४) श्री. ए. जी सुरंगे**
५) श्री. व्ही. ए. खवरे	

९) श्री. अमोल गुंडू सुरंगे
४०० मीटर धावणे तृतीय क्रमांक

१०) कु. योगिता तानाजी पाटील
भाला फेक प्रथम क्रमांक, थाळी फेक तृतीय क्रमांक

११) कु. श्रीदेवी आप्पासो बस्ताडे
भाला फेक द्वितीय क्रमांक

१२) कु. सुरेखा एक्काप्पा नवलाज
थाळी फेक द्वितीय क्रमांक

१३) कु. आशा शिवाजी गोरे
१००, २००, मीटर धावणे तृतीय क्रमांक

१४) कु. अंबिका आण्णासो बस्ताडे
६०० मीटर धावणे, तृतीय क्रमांक

१५) १०० X ४ मीटर धावणे रिले रेस मुली द्वितीय क्रमांक

१) कु. ए. एस. गोरे	**२) कु. एस. पी. पाटील**
३) कु. के. एल. शिंदे	**४) आर. व्ही. कुऱ्हाडे**
५) कु. पी. एम. कातकर	

कोल्हापूर जिल्हा शासकीय ॲथलेटिक्स क्रीडा स्पर्धेमध्ये खालील प्रमाणे सुयश संपादन केले.

१) श्री. अमोल रावसाहेब शिंदे
बांबू उडी प्रथम क्रमांक जिल्हास्तर बांबू उडी द्वितीय क्रमांक विभागीय स्तर व मुंबई येथे झालेल्या महाराष्ट्र राज्य ॲथलेटिक्स क्रीडा स्पर्धेसाठी निवड.

२) श्री. कुश भैरु गुरव
क्रॉस कंट्री पाचवा क्रमांक विभागीय स्तर निवड

३) श्री. लव भैरु गुरव
क्रॉस कंट्री सहावा क्रमांक विभागीय स्तर निवड

४) ४०० X ४ मीटर धावणे रिले रेस मुले तृतीय क्रमांक

१) श्री. एस. एस. वडर	**२) श्री. एम टी. गाडीवड्ड**
३) श्री. ए. आर. शिंदे	**४) श्री. ए. जी सुरंगे**
५) श्री. व्ही. जे. खवरे	

*** कुस्ती**

गडहिंग्लज तालुका कुस्ती क्रीडा स्पर्धेत श्री. सागर धोंडिबा शिंदे ५४ किलो गट प्रथम क्रमांक व श्री बसवराज तात्यासाहेब पाटील ५८ किलो गट प्रथम क्रमांक कोल्हापूर जिल्हा कुस्ती क्रीडा स्पर्धेसाठी निवड

खेळ विभाग प्रमुख ज्युनिअर

प्रा. एस. एस. सावंत

राष्ट्रीय सेवा योजना

राष्ट्रीय सेवा योजना गेल्या तीन वर्षापासून राष्ट्रीय सेवा योजनेची जबाबदारी मा. प्राचार्यानी आमच्यावर सापविलेली आहे. सन २००१-२००२ या शैक्षणिक वर्षामध्ये सुरुवातीलाच राष्ट्रीय सेवा अंतर्गत वर्षभरात राबविण्याचा उपक्रमांचा आराखडा तयार केला. त्यामध्ये जेणेकरुन महाविद्यायीन जीवनात विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्वाला विधायक वळण देणाऱ्या, उपयुक्त ठरणाऱ्या अशा गोष्टींचा समावेश करण्यात आला.

सन २००२-२००२ या शैक्षणिक वर्षामध्ये राष्ट्रीय सेवा योजनेत विद्यार्थ्यांना प्रवेश देत असताना विविध निकष लावऱ्यात आले व नंतरच ३०० विद्यार्थी-विद्यार्थीनींची स्वयंसेवक, स्वयंसेविका म्हणून निवड करण्यात आली. आणि त्यांचे गटवार विभाजन केले. निवडलेल्या स्वयंसेवकाना प्रबोधन करुन त्यांची मानसिक तयारी करुन घेतली. त्यामध्ये प्रामुख्याने विद्यार्थ्यात समाजकार्याची आवड निर्माण करणे, त्यांची शक्ती संघटीत करुन ती विधायक कार्यासाठी उपयोगात आणणे, त्यांच्यामध्ये जबाबदारीची जाणीव निर्माण करणे, त्यांच्या प्रमात राष्ट्रप्रेमाची भावना रुजविणे, त्यांच्यातील सुप्त गुणांना वाव देणे, नतृत्वाला विकसित करणे, व्यसानापासून त्यांना दूर ठेवणे इ. अनेक उद्दिष्ट्ये नजरेसमोर ठेऊन आम्ही वर्षभर कार्य केले.

यावर्षी 'मानवी विकासासाठी शुद्ध पर्यावरणाची गरज' या विषयावर दि. २८-८-२००१ रोजी डॉ. एस. के. नेर्ले योंच व्याख्यान झाले. तसेच राष्ट्रीय सेवा योजना अंतर्गत 'रक्तदान शिबिर' दि. १५-१०-२००१ रोजी घेण्यात आले. या शिबिरामध्ये ८२ विद्यार्थी -विद्यार्थीनींनी रक्तदान केले. दि. २९-९-२००१ रोजी विद्यार्थ्यांच्या वक्तृत्व स्पर्धा घेण्यात आल्या. तसेच वेळोवेळी विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

सन २००१-२००२ या शैक्षणिक वर्षामध्ये राष्ट्रीय सेवा योजनेअंतर्गत आजरा तालुक्यातील सरंबळवाडी हे गाव दत्तक घेण्यात आले. व दि. ६-१२-२००२ ते १५-१२-२००१ अखेर निवासी शिबिराचे आयोजन करण्यात आले. त्यामध्ये १०० स्वयंसेवक, सेविका आणि प्रकाल्पाधिकारी तीन सहभागी झाले होते. या दहा दिवसात ग्रामसपाई, सार्वजनिक रस्ता बांधणी व दुरुस्ती, जनसाक्षरता, अंधश्रद्धा निर्मूलन, एड्स जनजागृती, सामाजिक वनिकरण, आरोग्य शिबिर विविध क्त्यांची वेगवेगळ्या विषयावर प्रबोधनपर व्याख्याने, अशा विविध कार्यक्रमांचे आयोजन या शिबिरात करण्यात आले.

शिबिराचे उदघाटन सरंबळवाडीचे सरपंच मा. दत्तू गणू लोहार यांच्या अस्ते करण्यात आले. त्यावेळी सर्व शिबिरार्थींना त्यांनी मौलिक मार्गदर्शन केले. सरंबळवाडीच्या गावकऱ्यांनी व विविध संस्थानी, सर्वोतोपरी सहाय्य केले. दहा दिवसाच्या ह्या वास्तव्यात आमच्या शिबिरार्थींनी गावकऱ्यांची मने जिंकली. निरोप घेतांना सर्वांचेच डोळे पानावलेले होते. या शिबिराच्या सांगतासमारंभासाठी मा. प्राचार्य डॉ. डी. व्ही. तोगले उपस्थित होते.

या शैक्षणिक वर्षभरात आमच्या महाविद्यालयाचे प्राचार्य मा. डॉ. डी. व्ही. तोगले, सर्व प्राध्यापक वर्ग, प्रशासकीय कर्मचारी, संस्थेचे अध्यक्ष व सर्व पदाधिकारी, विद्यापीठ प्रतिनिधी, श्री. सचीन हिरेमठ, सरंबळवाडीचे सरपंच श्री. लोहार गुरुजी, विद्यापीठातील अधिकारी वर्ग आणि आमचे सर्व विद्यार्थी-विद्यार्थीनी यांनी जी मोलाची साथ दिली त्याबद्दल मन:पूर्वक धन्यवाद !

प्रा. ए. बी. कुंभार **प्रा. कोल्हापुरे**
प्रा. अदाटे
प्रकल्प अधिकारी, एन्. एस्. एस्. विभाग

■■■

राष्ट्रीय सेवा योजना (कनिष्ठ विभाग)

विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाचा सर्वांगीण विकास व्हावा, त्यांना विधायक वळण लागावे. व त्यांना समाजसेवेची आवड निर्माण व्हावी या उद्देशाने सन २००१-२००२ या शैक्षणिक वर्षामध्ये +२ स्तरावरील (कनिष्ठ विभाग) राष्ट्रीय सेवा योजने अंतर्गत विविध उपक्रम राबविणेत आले. मा. प्राचार्यांचे मार्गदर्शन घऊन वर्षभरातील राबविल्या जाणऱ्या उपक्रमांचा आराखाडा तयार करुन घेतला. विविध निकषावर १०० विद्यार्थी-विद्यार्थीनींची या राष्ट्रीय सेवा योजनेसाठी निवड केली. व त्यांना या सेवाभावी योजनेची प्रबोधनात्मक माहिती करुन देण्यात आली. व त्यांची मानसिक तयारी करुन घेतली. व त्यांना प्रोत्साहन देवून वेगवेगळे उपक्रम राबविण्यास संधी उपलब्ध करुन दिली.

नियामित कार्यक्रमाअंतर्गत महाविद्यालयाच्या परिसरात २०० वेगवेगळ्या प्रकाची झाडे लावण्यात आली. महाविद्याल परिसर स्वच्छ राखण्यासाठी वेळोवेळी श्रमदानातून स्वच्छता करण्यात आली तसेच गणपती विसर्जनाच्या दिवशी निर्माल्य गोळी करुनव विसर्जनाचे गणपती गोळा करुन पर्यावरण समतोल राखण्यास सांगितले. हे कार्य अती उत्साहाने स्वंयसेवकानी पार पाडले. राष्ट्रीय सनानिमित्य वेगवेगळ्या विषयांवर व्याख्याने आयोजित केली. तसेच पहिल्या सत्रात रक्तदान शिबिर आयोजित करुन विद्यार्थी-विद्यार्थीनींना रक्तगट तपासून देण्यात आले.

यावर्षी राष्ट्रीय सेवा योजनेअंतर्गत गडहिंग्लज तालुक्याती नौकुड हे गाव दत्तक घेण्यात आले दिनांक २६-१२-२००१ ते ४-१-२००१ या कालावधीत विशेष श्रमसंस्काराच्या निवासी शिबिराचे आयोजन करण्यात आहे. ५० स्वंयसेवक-सेविका व चार प्रकल्पाधिकारी सहभागी झाले होते. या दहा दिवसात ग्रामसफाई, सार्वजनिक रस्ताबांधणी, पिण्याच्या पाण्याच्या टाकीतील गाळ काढणे, गटारे स्वच्छ करणे, शाळेच्या भिंतीना रंगरंगोटी करणे अशी कामे श्रमदानातून करण्यात आली. तर दुपारच्या सत्रात अभ्यासपद्धती, व्यक्तिमत्व विकास, न्यूनगंड, भयगंड, लैगिंक शिक्षण व गैरसमजूती, व्यसनाधिनता निर्मुलन, जनावरांची निगा व जोपासना, जीवनातील विनोदाचे स्थान अशा वियांवर चर्चासत्र घेण्यात आली. तर सायंकाळच्या सत्रात वेगवेगळ्या मान्यवर वक्त्यांचे व्याख्याने आयोजित करण्यात आली त्यात प्रामुख्याने, संतश्रेष्ठ गाडगेबाब-एकपात्री प्रयोग, युवाशक्ती व जीवन, नांदासौख्यभरे, सामाजिक परिवर्तन-काळाची गरज, शिक्षणाचे महत्व, सावित्रीबाई फुले-जीवनकार्य, सजीव सापांचे प्रदर्शन व शास्त्रीय माहिती अशा विषयांवर व्याख्याने संपन्न झाली. या शिबिराचे उद्घाटन गडहिंग्लजचे तहशिलदार श्री. आर. डी. कोरे यांनी केले तर अध्यक्षस्थानी प्राचार्य डॉ. डी. व्ही. तोगले होते. या शिबिराचा सांगतासमारंभासाठी गडहिंग्लजच्या नगराध्यक्षा सौ. निरुपमा बन्ने उपस्थित होत्या.

या शैक्षणिक वर्षात आमच्या महाविद्यालयाचे प्राचार्य मा. डॉ. डी. व्ही. तोगले, सर्व प्राध्यापक वर्ग प्रशासकीय कर्मचारी विद्यापीठ प्रतिनिधी व नौकूड गावचे सरपंच व आमचे सर्व विद्यार्थी-विद्यार्थींनी यांची मालोची साथ लाभली.

प्रा. मारुती घस्ती **प्रा. एकनाथ कांबळे**
प्रा. विठ्ठल देसाई **प्रा. एस्. एस्. सावंत**
प्रकल्प अधिकारी, एन्. एस्. एस्. विभाग

Our Library

It is a great pleasure to me to submit annual report of our prestigious library. This account is more or less, the story of our library activities during the academic year 2001-2002. Our institute's is imparting education in rural area since 1964. So the library of our college is also keeping the steps with the aims and objectives laid down by our institute.

The first and most important aim of our library is to fulfil the reading needs of our students, teachers, staff, management and area people. Efforts have been taken to cultivate the reading organism, planning is being made for easy availability of reading material to the readers.

Library building :

Separate library building is located at the very heart of the college campus. The approach in its planning has been purely functional & utilitarian. Total building area is 6000 sq. ft. Entire Library building has various specified zones, viz. Staff reading room with reference section, the students reading hall, the stack room, issue counter, magazine room and librarian's room. The capacity of reading room is near about 200 students at a time. The peaceful, quiet, neat & tidy atmosphere and comfortable seating arrangement in reading room is provided. As it is a growing arganism, present accommodation is lacking.

Book Collection

The present strength of the book collection is near about 50000 volumes. The collection is rich in all branches of knowledge. It possesses a verywell chosen and comprehensive reference collection covering readers needs. Several authentic reference books are there in collection. Books like Encyclopedia, Britanica, Encyclopedia of science, Marathi Vishwa kosh, Sanskriti kosh and directories year books, World's Who's who, Maps and charts etc. are available in our reference library collection and they are near about 600 in numbers.

A very valuable collection is that of the back volume sets of learned periodicals and they are near about 120 in numbers. Few rare books, some gazettes, reports are also present in this collection.

The whole collection is classified to Dewey Decimal classification system. 17th edn. A very comprehensive, detailed dictionary card catalogue based on ALA rules of catalogucing has been developed for ready retrieval of the required material.

The library subrscibes to more than 51, learned periodicals & general magazines. Annual Subscription is about Rs. 23,158.

Services :

The library remains open all working days from 7-30 am to 1-30 pm and 4-00 pm to 6-00 pm every day ; except on holidays. The reading room is kept open from 7-30 am to 12 pm before and during the examinations. When the university session is in full swing, nearly 300 students visit the library everyday. Administration staff is also allowed to borrow books from Library. Some outsiders are also allow to use library books only on library premises. Reference services, Zeroxing, reprographics services are made available to our readers. Partial open access system is followed. Some scholar students last year degree students, P.G. Students & teachers are allowed open access.

To extend help to the teachers in procurement of literature which is not available in our own stock, the library collected such literature from university library. To acquaint the readers with our latest acquisition, list of new arrivals & books is displayed on notice board.

Book Bank scheme is executed by library to scholars & to the economical backward students. 300 students are taking advantage of book bank scheme free at cost. Additional reading facilities, elocation competition, quiz, Essay writing & lectures. Exhibition of new arrivals as well as quite old sets of books are arranged at the time of annual social and kept open two to three days for all.

Staff

It is not the books and bricks alone that constitute a good library. It is the staff the planning, the administration and human service behind the well collected and well organised stock that makes a library worth the name. So is true with our Library.

The Professional staff is well qualified and majority of them hold, M.A., B.Lib. & Int., M.Lib degrees.

To run all the functions of library activities, the management, principal, staff, office and my colleagues are always co-operative. With their co-operation it is possible for me to develop Library which is now before your.

Birds-Eye view of Library

- Established - 26 th June 1964
- Inaugurated by -
  Late Mr. Balasaheb Desai,
  Home Minister Maharashtra
- Total numbers of Books - 42,248
- Total amount spent - Rs. 18,81,008.40 on books
- Total Numbers of Periodicals - 51
- Annual subscription - Rs. 23,158
- Library Working hours - 7.30 am to 1.30 pm
  4.00 pm to 6.00 pm
- Reading room kept open -
  7.30 am to 6.00 pm
  (At the time of examinations
  7.30 am to 12 pm)
- Separate reading room for ladies -
  7.30 am to 6 pm
- Capacity of reading hall -
  200 students at a time
- Number of Reference books - 600
- Sunday Holiday

Shri. T. A. Patil
M.A., B.Lib.Sc.
Librarian

English Literary Association

Report (Dept. Of English)

Since the last several years English Literary Association has played a crucial role in shaping the linguistic awareness among the students under the guidance of the principal Dr. Togale, the active co-operation of the colleagues and enthusiastic participation of our students.

The association has proved beneficial to the student-community, catering the objectives of our department.

During the year under review, the following functions have been conducted by our association.

1) Article Reading
2) Word-formation - test
3) Memory test - for spellings
4) Cassette listening on
" Stories from Shakespeare's Plays "
5) Tests - for linguistics
6) Farewell ceremony to B.A. III Students of the dept. and speeches by the students

All these functions were informal hence, students registered their active and voluntary response.

Mrs. S. A. Mujumdar
Co-ordinator,
English Literary Association.

'शिवायन' भित्तीपत्रक अहवाल

सन २००१-२००२ या शैक्षणिक वर्षात 'शिवायन' भित्तीपत्रकाचे दोन अंक प्रकाशित झाले. पहिल्या सत्रात 'कविता विशेषांक' प्रसिद्ध झाला. त्यास विद्यार्थ्यांचा उत्तम प्रतिसाद मिळाला.

दुसऱ्या सत्रात 'स्नेहसंमेलन विशेषांक' प्रसिद्ध झाला. त्यात कविता, चारोळ्या, चुटके, प्रवासवर्णनपर इत्यादी साहित्य प्रकाशित झाले. त्यासही विद्यार्थ्यांकडून उत्तम प्रतिसाद मिळाला. मा. प्राचार्यांकडून मार्गदर्शन लाभले.

प्रा. व्ही. एस. मुसाई

हिंदी साहित्य मंडल

विद्यार्थियों में हिंदी भाषा और हिंदी साहित्य के प्रतिरुची निर्माण कने के हतु हमारे महाविद्यालय में 'हिंदी साहित्य मंडल' की स्थापना की गयी है। इस विभाग के द्वारा विद्यार्थियों मे व्यक्तित्व विकास के साथ-साथ हिंदी अध्ययन में रुची निर्माण कराने का प्रयास किया जाता है। उसके अनुरुप इस वर्ष निम्न कार्यकमोंका आयोजन किया गया था।

※ हिंदी दिवस :

१४ सितंबर २००१ को हिंदी दिवस मनाया गया। इस अवसर पर हमारे महाविद्यालय के प्रा. ए. ए. पोवार जीने ''राष्ट्रभाषा हिंदी' का महत्व बताया। इस अवसर पर कवि संमेलन का भी आयोजन किया गया। इसमें लगभग २७ नवकवियोंने अपनी कविताएँ प्रस्तूत की।

※ चर्चा सत्र : विषय : हरिशंकर परसाई

तृतीय वर्ष हिंदी के पाठ्यक्रम पर आधारित हरिशंकर परसाई की कहानियों पर चर्चा सत्र का आयोजन किया गया था। इसमें उपस्थित विद्यार्थीयोंने परीक्षा की दृष्टीसे परसाई की काहानियो पर चर्चा की।

प्रा. सौ. एस. बी. पोवार

'मराठी वाङ्मय चर्चा मंडळ'

विद्यार्थ्यांमध्ये मराठी साहित्याबद्दल आवड निर्माण करुन त्यांच्यामध्ये सामाजिक जाणीव निर्माण व्हावी आणि त्यातूनच त्यांचा व्यक्तिमत्व विकास घडावा म्हणून आमच्या महाविद्यायामध्ये या विभागाची स्थापना करण्यात आली आहे. या दृष्टीने खालील उपक्रम राबविण्यात आलेले आहेत.

१) स्वरचीत कविता वाचन स्पर्धा
२) स्वरचीत कथा-कथन स्पर्धा
३) 'मला लाभलेला लेखक कवि' या विषयावर विद्यार्थ्यांकडून आस्वादक चर्चा

वरील सर्व उपक्रमांत विद्यार्थ्यांनी उत्फूर्तपणे भाग घेतला.

प्रा. ए. के. मोरमारे

''कॉम्प्युटर क्लब''

आमच्या महाविद्यालयात विद्यार्थ्यांना संगणकीय माहिती मिळण्यासाठी व त्याचे महत्त्व पटवून देण्यासाठी कॉम्प्यूटर क्लबची स्थापना करण्यात आलेली आहे. त्या आनुषंगाने कॉम्प्यूटर क्लब तर्फे खालील उपक्रम राबविण्यात आलेले आहेत.

१) ' संगणकाची ओळख व त्याचे उपयोग ' यावर व्याख्यान.
२) ' २१ व्या शतकातील संगणक आणि मानव ' यावर चर्चासत्र.

अनेक विद्यार्थ्यांनी या उपक्रमाचा लाभ घेतला आहे.

प्रा. आर. पी. एकांडे

सायन्स क्लब

आपल्या महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्यामध्ये वैज्ञानिक दृष्टीकोन आणि वैज्ञानिक जाणीव निर्माण होण्यासाठी 'विज्ञान मंडळ' स्थापन करण्यात आले. या मंडळातर्फे विविध उपक्रम राबविणेत आले. वैमानिक विषयावर चर्चासत्रे, भित्तीपत्रके प्रदर्शन विविध विषयावर व्याख्याने आयोजित केली.

या वर्षी 'सायन्स क्लब' हा कार्यक्रमही घेण्यात आला. यामध्ये यशस्वी ठरलेल्या विद्यार्थ्यांना बाहेरगावीही क्विझसाठी पाठवण्यात आले.

प्रा. कु. एस. एस. पोवार

कॉमर्स मंडळ

शिवराज महाविद्यालयामध्ये कॉमर्स मंडळामार्फत अभिनव कार्यक्रम राबविला. व्याख्याने, स्पर्धा, वक्तृत्व इ. कार्यक्रम राबविण्या ऐवजी महाविद्यालयाच्या प्रत्येक शाखेच्या विविध वर्गात, मानवाच्या संपूर्ण जीवनामध्येच व्यवस्थामन क्षमतेची आवश्यकता आहे. त्याशिवाय देशाबरोबरच प्रत्येक मानवी जीवन सुद्धा यशस्वी होणे शक्य नाही. हे पटवून देण्याचा स्तुत्य प्रयत्न केला.

प्रा. शिवराज कडूकर

वक्तृत्वस्पर्धा विभाग

सांसदीय लोकशाही, स्पर्धा परीक्षा व प्रसार माध्यमांच्या युगात व्यक्तिमत्व विकासाचा प्रमुख केंद्रबिंदू वक्तृत्व आहे. मुळातच ग्रामीण बुजरेपणा असणाऱ्या विद्यार्थ्यांना व्यासपीठ मिळवून देणे, संधीची उपलब्धता व मार्गदर्शन या स्तरावर हा विभाग काम करतो. आपल्या महाविद्यालयात प्रायोगिक तत्वावर चाचणी स्पर्धा घेऊन औपचारिक उद्घाटन झाले. विद्यार्थीनींचा सहभाग लक्षणीय होता. तसेच काही निबंध विविध स्पर्धेसाठी पाठविले. यापूर्वी राज्यस्तरीय निबंध स्पर्धेत आमचे विद्यार्थी चमकले आहेत. कु. देसाई, कु. पाटील, सुधारे गुरव यांनी विविध स्पर्धात सहभाग दिला. पारस पाटील याने हलकर्णी स्पर्धेत पारितोषिक संपादन केले. मा. प्रा. डॉ. तोगले व सहकारी प्राध्यापकांचे सहकार्य नेहमीच मिळाले.

प्रा. जी. जी. गुळवणी

चर्चासत्र विभाग

या विभागामार्फत या शैक्षणिक वर्षात खालील कार्यक्रम घेण्यात आले.

१) टेस्टट्यूब बेबी, क्लोनींग, स्त्री व पुरुष वंध्यत्व या वियावर दि. १४-८-२००१ रोजी डॉ. मिलिंद व डॉ. मंजुळा पिशवीकर कोल्हापूर यांचे व्याख्यान.

२) जागतिक दहशतवाद या विषयावर दि. २८-९-२००१ रोजी चर्चासत्र.

३) 'कृतीशील वैज्ञानिक जाणिव' या विषयावर डॉ. नरेंद्र दाभोळकर सातारा यांचे व्याख्यान दि. २१-१२-२००१ रोजी घेण्यात आले.

४) दि. २७-१२-२००१ रोजी महाविद्यालयात 'विवेक वाहिनी' ची स्थापना ज्युनिअर व सिनिअर कॉलेज मधील ३० मला-मलींचा सहभाग. आठवड्यातून एकदिवस त्याना विविध विषयावर मार्गदर्शन करण्यात आले.

डॉ. एस्. के. नेर्ले

पदव्युत्तर विभाग अहवाल २००१-२००२

गडहिंग्लज =, चंदगड व आजरा तालुक्यातील उच्च शिक्षणाची सोय व्हावी म्हणून गेल्या २३ वर्षापासून आमच्या महाविद्यालयाने पदव्युत्तर विभाग सुरु केला असून या विभागामार्फत मराठी, हिंदी व इंग्रजी विषयाचे अद्यापन केले जाते. त्यासाठी महाविद्यालयातील तज्ञ व अनुभवी प्राध्यापक अध्यापनाचे काम करीत आहेत. त्यामुळे या विभागामार्फत सर्व क्षेत्रामध्ये आमच्या महाविद्यालयाचे विद्यार्थी-विद्यार्थीनींनी सर्वांगिण प्रगती केली आहे. सन २००१-२००२ या वर्षात पदव्युत्तर विभागातील मराठी, हिंदी व इंग्रजी विषयात अनुक्रमे ७९, ५८ व ७४ इतके विद्यार्थी-विद्यार्थीनी पदव्युत्तर शिक्षण घेत आहेत.

या पदव्युत्तर विभागातील विद्यार्थी-विद्यार्थीनीसाठी या शैक्षणिक वर्षात चर्चासत्र व दृकश्राव्य उपकरणाच्या सहाय्याने त्यांच्या ज्ञानात भर टाकण्याचा या विभागाकडील प्राध्यापकांनी मा. प्राचार्य डॉ. तोगले यांच्या मार्गदर्शनासाठी प्रयत्न केला आहे.

प्रा. एन्. आर. सावंत

स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन विभाग

आमच्या महाविद्यालयातील स्पर्धापरीक्षा मार्गदर्शन विभागामार्फत सिनिअर महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना स्पर्धा परीक्षांचे स्वरुप अभ्यासक्रम 'स्पर्धा परीक्षासाठी विषयाची निवड', मुलाखत तंत्र या विषयी सातत्याने मार्गदर्शन करण्यात येते. महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या अभ्यासक्रमावर अधारीत 'सामान्य अध्ययन चाचणी' घेण्यात आली तसेच 'जनरल नॉलेज क्विझ कॉन्टेस्ट' चे आयोजन करण्यात आले. प्रथम आलेल्या विद्यार्थ्यांना पारितोषिके व रोख बक्षिसे देण्यात आली. प्राचार्य डॉ. डी. व्ही. तोगले व इतर सहकारी प्राध्यापकांचे अनमोल सहकार्य लाभले.

प्रा. जे. व्ही. सरतापे

नियोजन मंडळ २००१-२००२

आपल्या महाविद्यालयात नियोजन मंडळातर्फे वर्षभरात अर्थतज्ञांची व्याख्यांने, चर्चासत्रे आयोजित केली गेली. नियोजन मंडळातर्फत पहिल्या सत्रामध्ये ''आर्थिक नियोजन' या वियावर ज्येष्ठ प्राध्यापक ए. ए. पवार यांचे व्याख्यान झाले. आणि दुसऱ्या सत्रामध्ये (टर्ममध्ये) ''हेगेल आणि संघर्ष'' या विषयावर ज्येष्ठ प्राध्यापक व्ही. एन. गजेंद्रगड यांचे व्याख्यांन झाले. त्याचबरोबर अर्थशास्त्राच्या विद्यार्थ्यांनी हरितगृहामध्ये जाऊन वेगवेगळी पिके घेण्यांच्या पद्धतींचा अभ्यास केला.

नियोजन मंडळाचे वैशिष्ट्य पूर्ण कार्यक्रम म्हणजे वर्षभरात घडलेल्या आर्थिक घटनांचे तक्ते तयार करणे, माहिती संकलित आणि त्याचे प्रदर्शन स्नेहसमेलनाच्या दिवशी सर्वांना खुले करणे. त्यामुळे महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना एकप्रकारचे प्रशिक्षणच मिळते. उत्कृष्ठ आकृतींना, तक्त्यांना आणि माहिती संकलनासाठी महाविद्यालयामार्फत विद्यार्थ्यांना प्रशस्तीपत्रे बक्षिसे दिली जातात या सर्व कार्यक्रमांना महाविद्यालयाच्या प्राचार्यांचे मोलाचे सहकार्य व मार्गदर्शन लाभते.

प्रा. एस्. डी. जाधव

व्यक्तिमत्त्व विकास विभाग

व्यक्तिमत्व विकासाचे केंद्र म्हणजे महाविद्यालये होत. विविध कलागुणांचा विकास साधण्याची संधी महाविद्यालयाच्या प्रांगणात विद्यार्थ्यांना मिळावी यासाठी मा. प्राचार्य डॉ. डी. व्ही, तोगले यांच्या प्रेरणेने व्यक्तिमत्व विकास विभागाची स्थापना झाली. या विभागातर्फे वर्षभरात अनेक उपक्रम राबविण्यात आले. अनेक वर्गातून न्यूनगंड, अहंगंड, संप्रेषणाची कला यावर व्याख्याने आयोजित केली. 'मला वाटणारी भिती' व्यक्तिमत्व विकासातील अडथळे यावर चर्चासत्रे आयोजित केली. अनेक विद्यार्थी-विद्यार्थीनींनी आपल्या अनुभवाचे प्रकटीकरण केले. वर्षभरात व्यक्तिमत्व विकासासाठी उपयुक्त असणाऱ्या पोस्टर्सचे डिसप्ले केले. असंख्य विद्यार्थ्यांना त्यांच्या मानसिक प्रश्नासंदर्भात यथायोग्य मार्गदर्शन केले. मा. प्राचार्यांचे मार्गदर्शन आम्हा सर्वांनाच प्रेरक ठरले.

प्रा. एन्. डी. खिचडी

गुणी शिवराजीयन निवड

समिती अहवाल २००१-२००२

सर्वकष व्यक्तिमत्त्वाचा सुजाण बुद्धिमान नागरिक घडविणे हेच खऱ्या शिक्षणाचे ध्येय आहे या उद्दिष्टाने 'गुणी शिवराजीयन' म्हणून ओळखला जावा असा अष्टपैलू गुणी विद्यार्थी-विद्यार्थीनीं निवडण्यासाठी शिवराज महाविद्यालयामध्ये सन २०००-२००१-२००२ या शैक्षणिक वर्षातील 'गुणी शिवराजीयन' निवडण्यासाठी अभ्यासाबरोबरच इतर श्रेत्रातील विविधतेतील नैपुण्य, कला, खेळ, सामाजिक कार्य, लेखन, चर्चासत्र वगैरे मधील सहभाग व नैपुण्य यांचा विचार करुन तशा माहितीचा अर्ज विद्यार्थ्याकडून मागवून घेऊन व पुन्हा प्रत्यक्ष मुलाखतीवरुन सर्व तपासणी करुन त्या त्या वर्षातील गुणी शिवराजीयन एक विद्यार्थी / एक विद्यार्थिनी निवडली जाते. या पद्धतीप्रमाणे या वर्षातील गुणी शिवराजीयन म्हणून-

१) सुभाष सुतार एम. ए. माग १ (मराठी)

२) कु. रेश्मा सावंत बी. ए. भाग दोन

यांची निवड करण्यात आली. या पुरस्काराची रक्कम आमच्या कॉलेजमधील इंग्रजीच्या प्राध्यापिका सौ. स्मिता मुजूमदार व त्यांचे पती डॉ. मुजूमदार यानी पुरस्कृत केलेली आहे. त्यातून या विद्यार्थ्यांना गुणी शिवराजीयनचे मानचिन्ह व वाचनीय पुस्तके व कॉलेजकडून प्रमाणपत्र या स्वरुपात बक्षिस देऊन गौरविण्यात आले. ही निवड योग्य व्हावी यासाठी कमिटीमधील सहकारी व परीक्षक म्हणून प्रा. सुधीर जोशी, प्रा. नेर्ली यानी सहकार्य दिले.

प्रा. डॉ. बी. जे. देसाई

प्रा. सौ. स्मिता मुजुमदार

विद्यार्थिनी कल्याण मंडळ

आमच्या महाविद्यालयामध्ये खास विद्यार्थिनींसाठी विद्यार्थिनी कल्याण मंडळ कार्यरत आहे. विद्यार्थिनींच्या व्यक्तीमत्व विकासासाठी व ज्ञानासाठी या मंडळामार्फत दरवर्षी विविध उपक्रम राबविण्यात येतात.

सन २००१-२००२ यावर्षी घेण्यात आलेले उपक्रम खालील प्रमाणे.

१) काव्यसंमेलन/ कवितावाचन स्पर्धा

२) विद्यार्थिनींसाठी कोल्हापूरच्या डॉ. सौ. पिशवीकर यांचे विशेष मार्गदर्शन व आरोग्यविषयक चर्चा.

३) सावित्रीबाई फुले जन्मदिनानिमित्त व्याख्यान- प्रा. सौ. दीपा कुलकर्णी आजरा महाविद्यालय आजरा.

४) स्नेहसंमेलनातील स्पर्धा- मेंहदी, पाककृती, पुष्परचना वगैरे या सर्व उपक्रमास विद्यार्थीनी प्रतिनिधी कु आशा पाटोळे व सर्व विद्यार्थिनी तसेच प्राध्यापिका सदस्य यांचा उत्तम प्रतिसाद मिळाला.

प्रा. सौ. एस. ए. मुजुमदार

सहल विभाग

२००१-२००२ या शैक्षणिक वर्षात आमच्या महाविद्यालयातील सहल विभागाने अनेक लहान-मोठ्या सहलींचे आयोजन केले. त्यात विविध विभागांच्या अभ्यास सहलींचे आयोजन करण्यात आले. तसेच हळेबीडबेल्लूर, श्रवणबेळगोळ, श्रीरंगपट्टण, म्हैसूर, उटी, बेंगलोर इत्यादी ऐतिहासिक व प्रेक्षणीय स्थळांना भेटी देणाऱ्या संस्मरणीय सहली आयोजित करण्यात आल्या.

प्रा. चंद्रहास धुमाळ
सहल विभाग प्रमुख

परीक्षा विभाग

महाविद्यायीन विद्यार्थ्यांच्या बौद्धिक मूल्यांकनासाठी विद्यापीठाकडून विद्यार्थ्यांनी वर्षभर अभ्यासलेल्या विषयज्ञानाची केवळ लेखी परीक्षा घेतली जाते. विद्यापीठाच्या या परीक्षांना समर्थपणे सामोरे जाण्याचे सहास विद्यार्थ्यांमध्ये निर्माण करण्याच्या दृष्टीने आमच्या महाविद्यालयातील परीक्षा विभागामार्फत महाविद्यालयातील कला, वाणिज्य, विज्ञान बी. सी. एस्. आणि बी. बी. ए. शाखांमधील सर्व वर्गांची पूर्व परीक्षा घेण्यात आली. दि. ४ फेब्रुवारी २००२ ते १३ फेब्रुवारी २००२ या कालावधीत घेण्यात आलेल्या परीक्षेतील प्रश्नपत्रिकांचे स्वरुप पूर्णत: विद्यापीठ परीक्षांप्रमाणेच ठेवण्यात आले होते.

विषयशिक्षकांनी उत्तरपत्रिका तपासल्यानंतर पुन्हा त्या संबंधित विद्यार्थ्यांना दाखविणेत आल्या आणि त्यांना त्यांच्या लेखनक्षमतेतील उणीवांची जाणीव करुन देण्यात आली. निश्चितच या प्रयोगाचा फायदा विद्यार्थ्यांना विद्यापीठ परीक्षांमध्ये झाल्याशिवाय रहाणार नाही.

प्रा. सी. एस्. गवसणे

एन्. सी. सी.

सन २००१-२००२ सालाकरिता आमच्या महाविद्यालयातील कनिष्ठ विभागातील एकूण ५२विद्यार्थ्यांची निवड करुन त्यांना एन्. सी. सी. मध्ये प्रवेश देण्यात आला.

या निवडक छात्रांना कवायत, शस्त्रज्ञान, नकाशा वाचन, प्रथमोपचार, नागरी सुरक्षा व आत्मसंरक्षण अशा विविध प्रकाराचे प्रशिक्षण देण्यात आले. तसेच त्यांच्यातील आत्मविश्वास वाढविणे आणि नेतृत्व क्षमतेचा विकास करण्यावर भर देण्यात आला.

राष्ट्रीय व राज्यपातळीवर झालेल्या शिबीरामध्ये आमच्या महाविद्यालयाच्या छात्रांनी उल्लेखनीय प्रगती दाखविली. गत वर्षी दिल्ली येथील आर. डी. परेडच्या संचलनासाठी अंडर ऑफिसर संतोष जोंधळे यांची निवड झाली होती. कोल्हापूर येथे झालेल्या राष्ट्रीय पातळीवरील एकात्मता शिबीरामध्ये जनार्दन कदम यानी भाग घेतला. अमित मुर्ती, श्रीधर खोराटे, रविंद्र मोरे, अमीर नदाफ यांची **CATC II** शिबीरासाठी निवड झाली. ज्युनिअर अंडर ऑफिसर सूर्यकांत आडावकर यास या वर्षाचा 'बेस्ट कॅडेट' हा बहुमान मिळाला. कोल्हापूर येथे झालेल्या वार्षिक प्रशिक्षण शिबीरासाठी १७ कॅडेटस्‌ची निवड झाली.

सन २००१ साली झालेल्या 'सी' सर्टिफिकेट परीक्षेचा निकाल ९५% व 'बी' सर्टिफिकेट परीक्षेचा निकाल १००% असा आहे.

अशा रीतीने छात्रांचा व्यक्तिमत्त्व विकास घडवून त्यांना सैन्यदल, पोलीसदल व इतर क्षेत्रांमध्ये दाखल होण्याच्या दृष्टीने मार्गदर्शन करण्यात आले. प्राचार्य डॉ. डी. व्ही. तोगले व कर्नल देसा यांचे वेळोवेळी भरपूर मार्गदर्शन लाभले.

मेजर डॉ. एस. ए. जोडगुद्री
एन्. सी. सी. प्रमुख

सॉक्रेटिस क्लब (अहवाल)

शिवराज सॉक्रेटिस क्लबच्या विचार मंथन कार्यक्रमास मार्चपासून सुरवात होते. या वर्षीच्या ''कला/ काव्य निर्मिती व प्रक्रिया'' या विषयावर प्रा. शैला सायनाककर (क. भाऊराव पाटील महाविद्यालय इस्लामपूर) कार्यक्रमाने देखणी सुरवात झाली. स्वत: कवयित्री व चित्रकार असलेले प्रा. शैला सायनाककर यांनी वरील विषयांचे सुद्धा विवेचन व अभिव्यक्ती सर्व प्राध्यापकांचे समोर केली.

प्रा. सौ. स्मिता मुजूमदार यानी त्यांची मैत्रिण व आमच्या पाहुण्या शैला सायनाककरांची ओळख करुन दिली. प्रा. डॉ. डी. व्ही. तोगले. हे अध्यक्षपदी होते. कार्यक्रमाने ते भारावून गेले.

सॉक्रेटिस क्लबचा मुख्य उद्देश विचार मंथन असल्याने यावर्षी आम्ही प्रा. जी. जी. गुळवणी, प्रा. व्ही. एन्. गजेंद्रगड, प्रा. आर. व्ही. गुंडे, प्रा. कणसे यांची सामाजिक संघर्ष, धर्म आणि समाज, मार्कस आणि सामाजिक संघर्ष आदि विषयावर व्याख्याने आयोजित केली आहेत. सॉक्रेटिस क्लबच्या कामात संख्यात्मक व गुणात्मक विकास व प्रगती होत आहे याचा आम्हाला आनंद आहे.

प्रा. के. बी. केसरकर

हार्दिक शुभेच्छा !

आपल्या घरी कोणताही समारंभ असो....

विविह निश्चिती (साखरपुडा) विवाह-यादी पे शादी

ओटीभरण समारंभ अथवा नामकरण सोहळा असो

त्याची जबाबदारी आमच्यावर सोपवा आणि निर्धास्त रहा.

तुम्ही निश्चिंत हेच आमचे समाधान.

बावर्ची नॉनव्हेज : कोल्हापुरी पध्दतीचे उत्कृष्ट जेवण

झणझणीत कोल्हापुरी मिसळ, चटकदार वडा-सांबार, समोशे, इडली सांबार, इडली चटणी, पाणी पुरी, खुसखुशीत पुऱ्या, चकली, गरम पोहे, उपीट, शिरा, कुरकुरीत भडंग सारख्या पदार्थांचा जरूर आस्वाद घ्या.

एकवेळ अवश्य भेट द्या.

HOTEL Zorba हॉटेल झोरबा

आजरा रोड, गांधीनगर, गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर

मुद्रण क्षेत्रात संगणकाचा वापर केलेले आणि अत्याधुनिक ऑफसेट (प्रतीरूप) मशिनवर छपाई करणारे एकमेव मुद्रणालय !

नवयुग मुद्रणालय

लक्ष्मी मंदिराजवळ, गडहिंग्लज.
फोन : २२८६४

FORM NO. IV (RULE NO. 3)

Place of Publication	:	Shivraj College, Gadhinglaj
Periodicity of Publication	:	Annual
Printer's Name	:	Subhash Dhume Navyug Mudrnalaya Gadhinglaj.
Nationality	:	Indian
Address	:	Khangave Lane Gadhinglaj
Publisher's Name	:	Prin. Dr. D. V. Togale
Nationality	:	Indian
Editor's Name	:	Prof. S. C. Joshi
Nationality	:	Indian
Address	:	Shivraj College of Arts, Commerce & D. S. Kadam Science College, Gadhinglaj. & Sambhajirao Mane Jr. College, Gadhinglaj.

I Prin. Dr. D. V. Togale hereby declare that particulars given above are true to the best of my knowledge and belief.

Date
25/04/2002

Dr. D. V. Togale
Sign. of Publisher

हार्दिक शुभेच्छा !

HOTEL Namrata

हॉटेल नम्रता

नाईक गल्ली, नगर परिषद, वाचनालय जवळ,
गडहिंग्लज. फोन : २२४००

लॉजिंग, बोर्डिंग, परमीट रूम
प्रशस्त डायनिंग हॉल
अटॅच्ड रुम्स
अद्ययावत पद्धतीचा जेवण विभाग,
स्वादिष्ट व रूचकर पंजाबी आणि
चायनिज डिशेस
तत्पर व विनम्र सेवा

*** प्रोप्रा. तेलंग ब्रदर्स ***

गडहिंग्लजमध्ये eBITS No.1 का आहे ?

- एक विद्यार्थी एक संगणक
- अत्याधुनिक कलर कॉम्प्युटर्स
- ॲडव्हान्स इंटरनेट वर आधारीत कार्सेस VB, oracle, Java, HTML, DHTML, XML, C, C++, Autocad फक्त eBITS मध्येच
- उच्चशिक्षित अध्यापक वर्ग
- आंतरराष्ट्रीय व शासन मान्यता असणारी गडहिंग्लज मधील एकमेव संस्था
- गडहिंग्लज तालुक्यात बऱ्याच सेंटर्समध्ये आमचे विद्यार्थी नोकरीस
- eBITS चे बरेच विद्यार्थी विदेशात नोकरीस
- विद्यार्थ्यांसाठी रोजगार उपलब्ध करून देण्यासाठी eBITS चे नेहमीच सहकार्य
- ५ वी ते ९ वी च्या विद्यार्थ्यांसाठी तयार केलेले एक वर्षाचे कोर्सेस
- B.C.S. & B.S.C. विद्यार्थ्यांसाठी तयार केलेले प्रोग्रामींग कोर्सेस

eBITS COMPUTER EDUCATION

eBITS HOUSE : NEAR M.R. HIGHSCHOOL, KADGAON ROAD, GADHINGLAJ
PH. : 23169 Email : ebits@rediffmail.com
M. P. SOCIETY COMPLEX, SANKESHWAR. PH. : 74777

॥ हार्दिक शुभेच्छा ॥

तत्पर विनम्र, स्नेहपूर्ण व आदरयुक्त वागणुकीसह बँकिंगची सेवा उपलब्ध करून देणारी बँक म्हणजेच

श्री शिवाजी सहकारी बँक लि., गडहिंग्लज

प्रधान कार्यालय, सि. स. नं. २/३०, राणी लक्ष्मीबाई रोड, गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर.
फोन : (०२३२७) २२३३९, २२४३७
शाखा कार्यालये : फॅक्टरी साईट, हरळी, शाखश नेसरी, शाखा कोल्हापूर, विस्तार कक्ष, कडगांव

सांपत्तिक स्थिती (लाखात)

**सभासद - ९९१४, भाग भांडवल - ७२.३४, रिझर्व्ह फंड व इतर निधी - २०७.५९, ठेवी - २८०५.९१,
कर्जे - २३२७.२९, गुंतवणूक - ६८१.८८, नफा - ४५.३७, ऑडिट वग - ' अ '**

श्री. एम. एन. कोलते	श्री. जी. एस. देसाई	श्री. व्ही. सी. देसाई
मॅनेजर	व्हा. चेअरमन	चेअरमन

व सर्व संचालक मंडळ

॥ हार्दिक शुभेच्छा ॥

कलर डेव्हलपिंग, प्रिंटींग ..... मिनीटात

PATOLES Digital Color Lab. **वसंतशिला** कलर लॅब, गडहिंग्लज

**कॉम्प्युटराईज्ड अत्याधुनिक जपान मशिन,
सेवा, कोनिका गोल्डन ड्रॅगन पेपर,
त्याधुनिक डिजिटल मिक्सिंग**

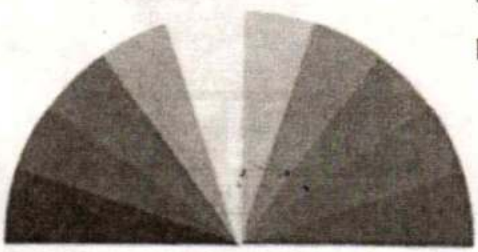

स्नेहल फोटो शॉपी

रोल, पेपर, अलबम्स, कॅमेरा

फोटोग्राफीसाठी लागणारे साहित्य याग्य दरात मिळेल.

कळेकर कॉम्प्लेक्स, भडगांव रोड गडहिंग्लज. फोन २४३३६, २२५८९

॥ हार्दिक शुभेच्छा ॥

श्री साने गुरूजी शिक्षण सेवकांची सहकारी पत संस्था मर्यादित, गडहिंग्लज.

एम. आर. हायस्कूल समोर, गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर

संस्थेची वैशिष्ट्ये

सभासद संख्या - २५००, भाग भांडवल - १,००,००,०००/-,
ठेवी - ३,३५,००,०००/-, कर्ज मर्यादा - २,००,०००/-,
कर्ज - ४,५०,००,०००/-, ऑडिट वर्ग - सतत '' अ ''
संस्थेच्या शाखा - आजरा, कोवाड ता. चंदगड, मुरगुड व कोल्हापूर

संस्थापक : प्रा. किसनराव कुराडे

श्री. जी. एम. पाटील, चिटणीस श्री. एम. के. जगताप, सभापती श्री. एस. डी. पाटील, उपसभापती
व सर्व संचालक मंडळ

॥ हार्दिक शुभेच्छा ॥

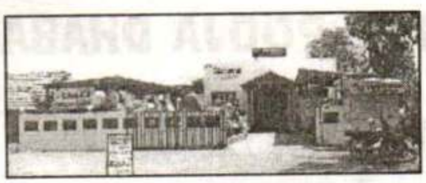

हॉटेल जिजामाता

टेलीफोन एक्सचेंज जवळ, नेसरी रोड, महागांव,
ता. गडहिंग्लज. फोन ७५१६३

।। आपली सेवा हेच आमचे समाधान ।।

* आमची वैशिष्ट्ये *

निसर्ग रम्य वातावरण, सर्व सोयीनी सुसज्ज, स्वच्छ निसर्गरम्य बैठक व्यवस्था, स्वादीष्ठ, रूचकर व चविष्ट भोजन, ताजे शाकाहारी व मांसाहारी जेवण, विनम्र व तत्पर सेवा, फॅमिली रूमची सोय, सामंजस्य व नम्र सेवक वर्ग

पार्टीच्या आर्डरी स्विकारल्या जातील
एकवेळ अवश्य भेट द्या !

हार्दिक शुभेच्छा !

रजि. नं. महा./१७२३०/कोल्हापूर

पायोनिअर इन्स्टिट्युट ऑफ इन्फॉर्मेशन टक्नॉलॉजि यांचे

पायोनिअर कॉम्प्युटर इन्स्टिट्यूट

बुरूड गल्ली, गडहिंग्लज. फोन : २४८४०

Spoken English, Financial Accounting, Office Automation, D.T.P., C, C++, VB, Oracles

II *Get Admission and be a Computer Professional !* II

पायोनिअर करीअर फौंडेशन कोर्स

स्पोकन इंग्लीश, अभियोग्यता चाचणी, व्यक्तिमत्व विकास , संगणक व इंटरनेट प्रशिक्षण, शेकडो कार्सेसची माहिती, स्पर्धा परिक्षा- यशस्वी अधिकारी/उमेदवारांची व्याख्याने

हार्दिक शुभेच्छा !

साईप्रसाद ऑटोमोबाईल्स

मारूती सर्व्हिस, रिपेअर्स आणि मेंटेनन्स

एस. टी. डेपोजवळ, घर नं. १६६२,
गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर

टू व्हिलर, थ्री व्हिलर, फोर व्हिलर गाड्यांचे सर्व्हिसिंग, ग्रीसींग त्वरीत करून मिळेल

॥ विनम्रसेवा हेच आमचे वैशिष्ठ्य ॥

हार्दिक शुभेच्छा !

व्होकेशनल बोर्ड मुंबई मान्यताप्राप्त

EIIT

COMPUTER INSTITUTE

हावळ बिल्डींग, गुणे पथ, पहिला मजला, गडहिंग्लज.
फोन (०२३२७) २३५४२

* आमची वैशिष्ठ्ये *

१) व्यावसायभिमुख व कार्याभिमुख प्रशिक्षण
२) अत्याधुनिक संगणक व नवीन कोर्सवेअर्स
३) सर्टिफिकेटची एम्प्लॉटमेंट एक्सचेंजला नोंद
४) अद्ययावत अभ्यासक्रम व इंटरनेटयुक्त संगणक लॅब.
५) सरकारी नोकऱ्या, बढतीसाठी उपयुक्त

हार्दिक शुभेच्छा !

HOTEL POOJA DHABA

भडगांव रोड, गडहिंग्लज.
फोन : ऑ. ७५१९२ नि. ७५१४२

तालुक्यातील एकमेव ढाबा
परमिट रूम,
प्रशस्त डायनिंग हॉल, अटॅच्ड केबीन्स,
स्वादिष्ट व रूचकर व्हेज/नॉन व्हेज/
पंजाबी डिशेस,
तत्पर व विनम्र सेवा

कलाल ॲन्ड सन्स
प्रो. व्यंकटराव कलाल, किशनराव कलाल,
महागांव ता. गडहिंग्लज.

हार्दिक शुभेच्छा !

श्री शिवशाहू शिक्षक शिक्षकेतर सेवकांची सहकारी पत संस्था मर्या., गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर

१-१०, कळेकर कॉम्प्लेक्स, भडगांव रोड, गडहिंग्लज. फोन (०२३२७) २४४३५

सभासद कर्ज मर्यादा - २.५ लाख
ठेवी - १ कोटी २० लाख कर्जे - ८५ लाख
वसूल भाग भांडवल - १७ लाख
गुंतवणूक - ३५ लाख निधी - ३ लाख
खेळते भांडवल - १ कोटी ७० लाख

श्री. बाळासाहेब सावंत — सभापती
श्री. जयसिंग कांबळे — उपसभापती
श्री. बाळासाहेब शिंदे, सेक्रेटरी
संचालक मंडळ

हार्दिक शुभेच्छा !

गडहिंग्लज तालुका खरेदी विक्री संघ लि., गडहिंग्लज

ता. गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर

आमच्या संस्थेच्या गडहिंग्लज तालुका स्तरावर असलेल्या सोळा शाखशंमार्फत व स्थानिक गडहिंग्लज येथे असलेल्या आठ विभागांमार्फत शेतकरी, सभासत व ग्राहक यांचे आर्थिक जीवनमान समृद्ध करणेसाठी नेहमीच कार्यरत असलेली अग्रगण्य सहकारी संस्था, भुलक्ष्मी मिश्रखते उत्पादन करून सेवा संस्थांना पुरवठा करणारी संस्था, बदलत्या आर्थिक धोरणाला पर्याय म्हणून संस्थेने नवीन उपक्रम (शेतकरी बझार) हे एक सर्व ग्राहकासाठी अगामी आकर्षक.

श्री. एस. डी. चौगुले — व्हा. चेअमन
श्री. व्ही. डी. वरदापगोळ — चेअरमन
श्री. पी.बी.सावंत — मॅनेजर
व सर्व संचालक मंडळ

हार्दिक शुभेच्छा !

गडहिंग्लज तालुका कुक्कुट पालन सह. संस्था मर्या., गडहिंग्लज.

मु. पो. हरळी, ता. गडहिंग्लज. फोन : ७४०१२

राष्ट्रीय सहकारी विकास निगम नवी दिल्ली व महाराष्ट्र शासन यांचे अर्थसहाय्यातून ६० हजार अंड्यावरील पक्षांचा दक्षिण महाराष्ट्रतील एकमेव प्रकल्प

एकूण गुंतवणूक १.५ कोटी
स्वत:चे पक्षी खाद्य युनिट
शासकीय कर्ज ४७.७० लाख
शासकीय भागभांडवल २७.८० लाख

श्री. बाजीराव बं. होडगे — चेअरमन
श्री. जनार्दन गो. पाटील — मॅनेजर
व सर्व संचालक मंडळ

हार्दिक शुभेच्छा !

श्री लक्ष्मी कार्यकारी सह. (विकास) सेवा संस्था मर्या., अत्याळ

ता. गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर

श्री. रामदास कृ. मोहिते — सभापती
श्री. कृष्णा गो. खोत — उपसभापती
श्री. भैरू ग. डोमणे — सेक्रेटरी
व सर्व संचालक मंडळ

हार्दिक शुभेच्छा !

प्रकाश नागरी सहकारी पत संस्था मर्यादित, गडहिंग्लज

काझी हाईट्स, साने गुरूजी वाचनालय जवळ, गडहिंग्लज. फोन २२६०८

श्री. एस. सी. कोळकी
व्हा. चेअरमन

श्री. एन. डी. खिचडी
चेअरमन

संचालक मंडळ

श्री. एस. जी. सोहनी
श्री. यु. पी. भिसे
श्री. ए. एम. पठाण
सौ. एम. व्ही. अलूरकर
श्री. डी. एस. देशपांडे
श्री. एस. टी. कुराडे
श्री. पी. के. पाटील
सौ. एन. एस. पाटील

शार्प कलर झेरॉक्स सेंटर

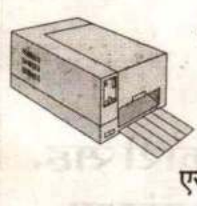

कलर झेरॉक्स व सर्व प्रकारचे
लॅमिनेशन
करून मिळेल
एस. टी. स्टँड समोर, गडहिंग्लज
प्रो. केदारी भैरू संकपाळ

RAVIKIRAN ENTERPRISES

Godrej Pillsbury Ltd. Godrej Hi-Care Ltd.
International Best Foods Ltd.
Smithkline Beacham Pharmaceuticals Ltd.

Church Road, Gandhinagar, GADHINGLAJ
Ph. (02327) 22701

महिला वस्तू भांडार

लक्ष्मी रोड, गडहिंग्लज– फोन : २३०२४
प्रोप्रा. सुरेंद्र शामराव साळवी

Shri **Parshwa** Articles & Lamination
Laxmi Road, Supermarket Gadhinglaj.
Prop. Salvi Brothers

मिलन टेलर्स

एस. टी. स्टँड समोर, गडहिंग्लज
प्रोप्रा. शिवाजीराव मुधोळे

महाविद्यालयातील उपलब्ध अभ्यासक्रम

- **बी. ए.** : □ मराठी □ हिंदी □ इंग्रजी
  □ अर्थशास्त्र □ समाजशास्त्र
  □ राज्यशास्त्र
- **बी.कॉम.** : □ अकौंटंसी
  □ रूरल इकॉनॉमिक्स अॅन्ड को-ऑपरेशन
  □ इंडस्ट्रियल मॅनेजमेंट
- **बी. एस्सी.** : □ फिजिक्स □ केमेस्ट्री □ कॉम्प्युटर

व्यावसायिक पदवी अभ्यासक्रम : □ B.B.A. □ B.C.S.

- पदव्युत्तर अभ्यासक्रम

एम. ए. : □ मराठी □ हिंदी □ इंग्रजी

- भव्य क्रीडांगण
- सुसज्ज ग्रंथालय आणि अभ्यासिका
- सर्व साधनांनी युक्त आधुनिक व्यायामशाळा

हार्दिक शुभेच्छा !

गडहिंग्लज तालुका सहकारी साखर कारखाना लि., हरळी

ता. गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर

तार : "गोडसाखर", गडहिंग्लज

गडहिंग्लज एस. टी. डी. कोड नं. ०२३२७
फोन नंबर : ५०३१७, ५०३१८, ५०३१९
कोल्हापूर ऑफिस फोन नं. (०२३१) ६५०३४०
फॅक्स नं. (०२३२७) ५०३१४
ई-मेल : godsakar@vsnl.com

कारखान्याची वैशिष्ट्ये

१. नॅशनल प्रॉडक्टिव्हीटी कौन्सिल, नवी दिल्ली या संस्थेने कारखान्यास सन १९८८-८९ सालचे '**तांत्रिक कार्यक्षमतेचे**' अखील भारतीय स्तरावरील द्वितीय क्रमांकाचे पोरितोषिक प्रदान केले आहे.

२. मा. वसंतदादा शुगर इन्स्टिट्युट, पुणे यांचा सिझन १९९०-९१ व १९९५-९६ मधील राज्य पातळीवरील '**उत्कृष्ट तांत्रिक क्षमता**' पुरस्कार कारखान्यास मिळाला आहे.

३. सभासदांचे ऊसाला जास्तीत जास्त दर देण्यामध्ये अग्रेसर.

४. कारखान्यास शासनाकडून मिळालेल्या रोपवाटीका (नर्सरी) परवान्यांनूसार कार्यक्षेत्रातील ऊस उत्पादकांना कारखशना साईटवर तयार रोपवाटीकेतून फळझाडांची कलमे/रोपे इत्यादी वाटपाचा धडक कार्यक्रम कार्यान्वित केला आहे.

५. ऊस उत्पादकांना लवकर पक्व होणाऱ्या ऊसाचा बेणे पुरवठा.

६. कारखाना कार्यक्षेत्रातील सभासदांना गोबर गॅस सयंत्र योजना यासाठी आर्थिक सहाय्य.

७. कारखान्याच्या माध्यमातून गडहिंग्लज तालुक्याचा सर्वांगिण विकास साधण्याचे ध्येय.

विश्वासराव बा. देसाई	प्रकाशराव भिमराव चव्हाण	श्रीपतराव दिनकरराव शिंदे
कार्यकारी संचालक	व्हाईस चेअरमन	चेअरमन

व

संचालक मंडळ